

Po Evropě s maminkou

*Věnuji své mamince a své dceři – mým nejlepším
společnicím – a svému domovu – Evropě...*

1.

O mé mámě

Že je jeho rodič cvok, vám řekne každé dítě, zejména pak nachází-li se mezi zhruba jedenáctým a devatenáctým rokem svého života. Psychické ochoření rodiče má naštěstí pouze dočasný charakter, a tak se dítě po dvacátém roce života s předkem již vcelku rozumně dohovoří. Od pětadvacátého potomkova roku pak rodič zmoudří dokonce natolik, že je možno svěřit mu do „opaterý“ i své vlastní dítě. Pravda, mezi jedenáctým a devatenáctým rokem věku vašeho dítěte dojde sice u vašich rodičů k recidivě záchvatu šílenství, avšak oproti tomu, co jste s těmi nebožáky zažívali vy, když jste byli v letech svých dětí, je to přímo selanka. Nu, a potom jde život dál a když už se zdá, že jsou vztahy s rodiči definitivně dobré, předkové úplně nezodpovědně ulehnu na kremační rošt a je to takříkajíc v pytli.

Moje milovaná maminka pochopitelně nebyla a není výjimkou, neb i ona byla a je cvok. Pozoruhodné ovšem je, že to o ní neříkám jen já, a to dokonce i ve svých padesáti letech, ale i tisíce dalších bývalých dětí, které mezi svým čtrnáctým až devatenáctým rokem prošly jejíma kantorskýma rukama. Taková homogenost názorů na jednu jedinou osobu už stojí za podrobnou analýzu.

Že je paní profesorka dějepisu a češtiny šílenec, odsvědčí každý, kdo máminy výchovné metody pocítil na vlastní kůži.

Například i v jí suplovaných hodinách fyziky vyžadovala znalost Desatera, byť jako alternativu se student mohl naučit čtrnáct zásad mladého komunisty. Vznášením těchto nekompromisních požadavků obírala studentstvo o čas, který mohlo věnovat nakloněným rovinám a vznětovým motorům. A když už bylo odsuplováno, chodívala máma studenty z látky, kterou s nimi probrala, přezkoušet. Když neuměl, dožadovala se u řádného vyučujícího, aby danému studentovi udělil v rámci fyziky nedostatečnou, neb v „její“ fyzice se probíralo něco, co žák posléze neuměl. Navíc k dotyčným průpovídkám vyžadovala, aby student ukázal na mapě, kde citované výroky vznikly, a o daných zemích, tedy starověké Palestině a velké zemi Sovětů, stručně pohovořil.

Mapy byly máminou pomůckou snad i při biflování větných rozborů a uplatnily se zejména v dějepise.

Studenti nemohou zapomenout na hodiny, v nichž si stoupla na katedru a oni museli poznat, kterou antickou sochu znázorňuje. Diskobolos byl super. Zvládla i Laokoona, což je pozoruhodné, neboť se jedná o sousoší. Jak zobrazovala Artemis z Efesu, na to jsem nikdy nesebrala odvahu se jí zeptat, avšak dle hodnověrných zpráv bylo předmětem zkoušení, kdeže se ten Efes vlastně nachází. Věděl málokdo.

Že je moje máti osoba, od níž se lze nadít všeho, si vyzkoušeli její žáci ve slavném okamžiku bramborové brigády, v němž paní profesorka rozhodla, že budování již bylo dosti a je zapotřebí žít kulturně. Pročež šestnáctileté studentky střední zahradnické školy hromadně vyvedla do místního biografu na Bergmannovy *Scény z manželského života*. Zděšení z obsahu filmu zavládlo všeobecné a vše dopadlo na polodětské dušičky divaček bez úhony jen proto, že po návratu z kina byla

ubytovna již zamčená a bylo nutno se do ní dostat přes vysoký železný plot. Nastala tedy další, podstatně zábavnější atrakce než film, neboť paní profesorka promptně plot přelezla, vykasavši si sukénku. Neb byla dáma a kalhoty nosila pouze za účelem sportování. A to, dlužno říci, bylo méně než zřídká. Jediným sportem, který máti provozovala po celý svůj život, bylo cestování. Myslím, že je měla v oblibě i proto, že cestovat bylo možno v sukni.

Jednou za čas se objevil ve třídě student, který s rodiči získal devizový příslib a probědíl jej v Řecku. Ten pak měl – pokud se uvolil k výkladu, že Řecko skutečně existuje a probírané památky se v něm doopravdy nacházejí – jedničku z kteréhokoli matičkou učeného předmětu po celý školní rok.

Psala se totiž léta sedmdesátá a osmdesátá a o cestování – zejména do imperialistické ciziny – se mohlo lidem, s nimiž se má rodina stýkala, jen zdát. Vesměs to byli státně nespolehliví živlové, takže bez šance na povolení k výjezdu. O žactvu na velmi neprestižních učilištích, na něž byla maminka kvůli svému postoji ohledně poskytnutí bratrské pomoci spřátelenými armádami odsunuta, platilo totéž. Buď to byly děti jihomoravských zemědělců anebo prominentních disidentů. Jelikož jsme žili v Brně, byly na tom děti z vinařských rodin obvykle finančně nepoměrně lépe než jejich kantoři, o disidentských dětičkách nehovoře. Už těch peněz vskutku nebylo mnoho.

2. První cesty

K prvnímu z našich rodinných výletů, na který si pamatuji, došlo v červenci roku 1968, kdy se nakrátko otevřely hranice. Zajeli jsme daleko předaleko, až k Innsbrucku, kde nás do své staré rodinné vily pozvala jistá malířka, které máma dělala v Brně kurátorku výstavy. Bylo mi šest a s údivem jsem pozorovala, jak je každá benzínová pumpa úplně jinak barevná. Patřilo to k mým největším zážitkům z cesty a vysvětlení, jehož se mi ohledně tohoto zvláštního jevu dostalo – totiž, že každá pumpa patří jinému majiteli, a sice jiné společnosti – zcela vyčerpalo moji intelektuální kapacitu pro celou cestu tam i zpět. Cesta se mi zdála úplně nekonečná. Na třítydenní pobyt v Lansu na úpatí Patschelkofelu se na rozdíl od toho pamatuji jen velmi zběžně. Do Igls jsme s mámou chodily hrát minigolf. Táta mezitím lezl po horách s Gerem, což byl manžel oné malířky. Pikantní na této dvojici bylo, že zatímco ona byla potomkem Bedřicha Engelse, její muž byl z Bismarckovy přízně – takže je vcelku pochopitelné, že se nakonec přece jen rozvedli. Gero ovšem působí coby profesor římského práva na univerzitách v Lipsku a Aberdeenu, takže mu občas mávám alespoň v duchu, když čtu jeho články k recepci římského práva.

Když padly v devětaosmdesátém závory, byl Innsbruck prvním místem, kam jsem se vypravila. Starý dřevěný kříž u cesty mezi Lansem a Igls, u něhož se odbočovalo na příjezdovou cestu k vile přátel mých rodičů, tam stále stál. Zdálo se mi podivné jen to, jak rychle jsme z Prahy do Innsbrucku dojeli. Seděla jsem na terase vily svého dětství, hleděla do údolí Innu a poprvé jsem si uvědomila, že vzdálenost není jen otázkou kilometrů, ale především mentálního odstupu. Léta mého dětství a dospívání mohl být Innsbruck klidně třeba na Marsu. Jevil se nedostupný úplně

stejně, i když byl po celou dobu na stejném místě, obklopen majestátními Alpami.

V době, kdy jsem mohla o Innsbrucku jen snít, jsem si byla jistá, že já sama se nikdy nepodívám nejen do tohoto města, ale ani nikam jinam. Svě toulavé boty jsem proto z Brna směřovala na milovanou Pálavu a když jsem ji celou prošla, opřela jsem se zády o zeď kostelíka svatého Šebestiána stojícího na nejposlednějším pálavském výběžku a dívala se daleko do dunajské nížiny. Když bylo „průslyšno“, zdálo se, že je slyšet i zvony od svatého Štěpána ve Vídni. Což bylo další ze zapovězených míst. Namísto do centra bývalého mocnářství jsem se vydala kolem tehdy zcela zpustlého židovského hřbitova – zpátky do života reálného socialismu.

Protože však moje máma byla ženou činu, která se odmítala smířit s omezeními, jež jí doba kladla, rozhodla, že rodina bude cestovat stůj co stůj, a to tam, kam to jen bude možné.

Občas zmizelo něco z rodinných starožitností a vyrazilo se. Prvním cílem se stala Budapešť, pro dítě vhodně doplněná pobytem v různých termálních pramenech. Avšak nejhřejivějším pramenem byla tamější národní galerie a mým největším zážitkem bylo pár obrazů od El Greca, jimiž se Budapešť pyšní. Byly prostě nádherné – a já jsem vyslechla jeden z prvních máminých znamenitých výkladů o tom, co je to umění, co to znamená vidět, pozorovat, ztvárňovat a přenášet vnitřní svět filozofie a víry na dvojrozměrné plátno, vytvářející dojem nadzemské iluze. Pochopila jsem, že umění toť zobrazené vyjádření abstraktní filozofie a vidění světa. Bylo to úchvatné.

O čtyřicet let později jsem stála před asi čtyřiceti obrazy El Greca v Madridu v galerii Prado a téměř slovo od slova jsem tehdejší mámin výklad převyprávěla své vlastní dceři, která byla jen o pár let starší, než jsem byla tehdy v Budapešti já. „Je jich tu moc,“ mračila se dcera. „Ten ve Štrasburku je hezčí,“ dodala. Ano, v Rohanském paláci ve Štrasburku je El Grecův nádherný malý kompaktní obraz. Kochaly jsme se jím tam všechny tři – i s mou mámou. Vezla jsem cosi k Evropskému soudu, a tak jsem obě děvčata vzala s sebou. Konečně spolu byly na výletě obě matky i obě dcery. A k tomu El Greco. Konečně byla společnost komplet.

3.

Tátovo intermezzo „Ztraceni v překladu“

Psaní knihy je kolektivní dílo. Autor knihu sice napíše, ale kromě toho musí mít okolo sebe řadu lidí, kteří mu dají zpětnou vazbu a řeknou mu, co si o jeho psaní myslí. A také mu pomohou ve chvíli, kdy se v psaní zarazí či jej potká problém, se kterým se nedokáže vypořádat. Já jsem na takový problém narazila při popisu a pojmenování obrazu El Greca, který je ve štrasburské galerii. Šlo o to, jak přeložit název obrazu, který zní: „Mater Dolorosa“. Proto jsem se pochopitelně obrátila na svého otce, z čehož vyplynula níže uvedená korespondence. V jejím smyslu račižte si sami vybrat, jak se ten obraz vlastně jmenuje.

DOTAZ: „Ahoj tati, mám na tebe následující prosbu: Dopisuju knížku o cestování a zároveň předělávám korektury. A heč, heč, heč, mám redaktorku a korektorku, začíná to vypadat na vzájemnou adopci. Ovšem ta ti je nimraváááá (tedy by se ti líbila...). Momentálně řešíme následující problém: v knížce

hovořím o obrazu El Greca, který je ve Štrasburku a jmenuje se "Mater Dolorosa". Otázka zní, zda to máme překládat jako "Matka Bolestná", případně "Matka bolestná" nebo nechat jako "Mater Dolorosa". Nepochybuji, že nikdo neví, co je Mater Dolorosa, ale Matka Bolestná taky ne, takže to vyjde venkoncem nastejno. Co s tím??? Čímžto tě zdravím a kynu, Klára.“

ODPOVĚĎ: „Paní sepišvatelko, zde se musíš rozhodnout, zda ten termín (Mater Dolorosa je nepochybně termín pro ikonografický typ jako Pieta apod.) uchopíš v prvoplánovém překladu českých obrozenců, nebo to pojmeš (přeložíš) výkladově se znalostí ještě dalších řádků v latinsko-českém slovníku a současně přihlédneš k moderním ikonografickým příručkám. Takže otázka především zní: Co ona ta MD představuje: Odpověď: Panna Maria stojí pod křížem, nebo už ji nohy neunesly a usedla – truchlí, prožívá bolest, zármutek, žalost, hoře na smrti svého syna. To Matka Bolestná (s přídavným jménem za podmětem) je obrozenecký (archaický) latinismus, kterého se dosud drží ti "silně věřící". V Tvém případě bych zcela vypustil tu Mater a použil bych opisu (výkladovým postupem bych se vyhnul jakési terminologické striktnosti) a napsal P. Marie truchlící nad smrtí svého syna. Je to přesné: koho ta postava představuje (nejde o matku vůbec, ale o určitou Matku) a co (jaký její stav a za jakých okolností se ta osoba zobrazuje). To je srozumitelné i těm, kteří "nechodí do kostela".

Přeji zdar Tvému dílu. M.“

Proto si dovoluji pilného čtenáře požádat, aby si ten obraz pojmenoval, jak chce.

4.

Zpátky k El Grecovi

Bylo léto a Štrasburk kvetl. Všude plno květináčů a truhlíků s nejrůzněji uspořádanými květy. Budapešť, Štrasburk, Madrid, ale také Vídeň, Řím a Paříž. Všude mají nějakého El Greca. Toho El Greca, který se malířem vyučil v pravoslavném klášteře na Krétě, z něj se dostal do Benátek, v nichž se pravděpodobně učil v dílnách Tiziana a Tintoretta, a následně doputoval do Toleda. Zde se myšlenkově spojil s tehdejšími velkými katolickými mystiky, totiž s Terezií z Ávily a Janem od Kříže. Vyrostl tedy v přísně ortodoxním světě byzantském, v Římě se stýkal s velkými humanisty své doby a skončil, jak již bylo řečeno, u katolické mystiky a v přátelském svazku s dalšími velkými muži, jimiž byli jeho vrstevníci Cervantes a o něco mladší Lope de Vega. Může existovat lepší důkaz propojení evropského kontinentu nežli život tohoto malíře a jeho dílo?

To, že existuje svět, že existuje Evropa, že existuje něco, co nás spojuje poutem, jež nelze rozdělit žádnými hranicemi a žádnými ideologiemi, jsem si poprvé uvědomila v deseti letech právě v Budapešti před obrazem Zvěstování Panně Marii Domenika Theotokópula, zvaného El Greco. Tento pocit se stal neoddělitelnou součástí mého bytí a od té doby se pouze rozkošacuje. Ani dnes mne nepřesvědčíte o opaku.

Později jsem byla schopna artikulovat, že ono pouto, které jsem tak jasně pocítila už v dětských letech, byla ta tolik vysmívaná a často opovrhovaná kultura. Uvědomila jsem si, že je naše, že je celoevropská, že je křesťanská a že jsme její součástí, a to i když jsme na sever od Alp – té kdysi téměř nepřekonatelné bariéry pro jakýkoliv pohyb myšlenek i

hmotných statků – i když je naše země položena asi východněji, než by naším srdcím bylo milé. Tento pocit hluboké vnitřní sounáležitosti s křesťanskou evropskou kulturou se stal životním pocitem, základem mého vnímání světa. Mnohokrát jsem stanula v údivu a hlubokém obdivu před výtvořou jiných civilizací či žasla nad krásami přírody jiných kontinentů. Avšak stejně, jak to vyjádřil již dvě stě let přede mnou kníže Metternich, mou vlastí je Evropa.

Evropa je jen malým kouskem našeho světa, vždyť je to vlastně jen poloostrov asijského kontinentu. Přesto je Evropa hluboce svébytná. Je to místo, jež se stalo kolébkou civilizace a kde vznikla věda, která dnes určuje standardy celé planety. Netvrdím, že se evropské kultuře a zejména její mocenské politice vždy vše povedlo na výbornou. Neříkám, že není možné její dědictví rozvinout do dalších, podstatně působivějších a zejména funkčnějších podob. Ale, marná sláva, celosvětově se kalendář odpočítává od toho evropského – původně křesťanského – a nikoli od hidžry – tedy přesunu proroka Mohammada z Mekky do Medíny. Naše měsíce nejsou pojmenovány krysa, vůl, tygr, králík, drak, had, kůň, koza, opice, kohout, pes a prase, ale jmény, která vymysleli staří Římané, a některé obzvláště kreativní národy si tyto názvy různě přeložily. Zbytku světa, zejména tomu islámskému, který je oproti Evropě více než dvakrát lidnatější, se to může nelíbit – dokonce chápu, že se mu to může nelíbit i velmi, leč realita všedního dne je jasná: na pokusu změnit kalendář pohořel i Napoleon, takže je to evropský čas, který určuje ten světový.

Psychoanalytici se shodují na tom, že základem psychického zdraví je, aby člověk mohl být tím, kým skutečně je; tím, čím být chce a čím být může. To vše je limitováno pouze stejným právem ostatních lidských bytostí. Je nepochybné, že k jednomu z aspektů, který předznamenává, kým člověk vlastně je, patří jeho národní a kulturní zařazení. Jestliže jsem Češka a nemohla bych mluvit česky a těšit se z české kultury, nemohla bych být sama sebou – právě proto je emigrace tak strašně těžká. Musíte totiž žít v zemi, které je nutno se přizpůsobit, a nemůžete být úplně sami sebou. Řada lidí to nezvládne a vyvstává otázka, zda je oprávněné pohlížet na tuto neschopnost pouze jako na negativum. Protože Čechy a česká kultura jsou – ať chceme, nebo ne a ať si to myslíme, nebo ne – součástí evropské kultury. Jsme nejen Češi, ale také Evropané. Poznat Evropu znamená poznat sebe sama.

Když člověk objevuje sám sebe, bývá to někdy obtížné – někdy radostné, ale vždy plné emocí. Být u toho, když někdo jiný, a to zejména osoba vám blízká, objevuje sebe sama, to je pak dobrodružství, jemuž se vyrovná máloco. Já jsem toto objevování sebe sama a objevování, kdy sama sebe objevuje osoba mně blízká, zažila dvakrát: jednou jako dcera své matky, podruhé jako matka své dcery. Nemyslím si, že bych kdy zažila intimnější pocit než ten, když jsem byla s jednou či druhou daleko od domova, v neznámé zemi, s neznámými lidmi. Ta neznámá místa umocňovala náš vztah, stejně jako on sám umocňoval zážitky z cizích zemí. Neboť není bližší osoby a bližšího pouta, než má matka s dcerou. Jsem šťastná, že jsem měla a mám takovou maminku, a jsem šťastná, že mám takovou dceru, jakou mám. A troufám si s jistou dávkou pravděpodobnosti tvrdit, že i ony jsou rády, že mají mne. I když – upřímně – říci, že to máme se sebou navzájem lehké a jednoduché, to tedy doopravdy možné není.

Okoušet první slasti cestování s osobou, od níž bylo nejen z pedagogického hlediska možno očekávat naprosto cokoli, představovalo pro život lepší výcvik, než kdybych jím bývala prošla u paragánů. Výchovné metody, uplatněné na mně matiččiným brutálně-humanistickým přístupem, jsem se pokusila poněkud rozšířit o přírodopisné obzory a pokračovala jimi u svého vlastního dítěte. Čím vším jsme při tomto vzájemném působení prošly a co jsme si prožily a užily, se dozvíte v následujících kapitolách.

5. Ruská předehra

Již výše zmíněné a mnohé další školní historky mne měly varovat, že pouštět se s mou mámou do cestovatelských dobrodružství může být náročné. Bylo. Ovšem cestovat se muselo, neboť cestování patří ke vzdělání, pravila matka, a jak se vzdělání postavilo něco do cesty, stávala se z mé máti vskutku nebezpečná osoba. Problémy doby vyřešila s flexibilitou sobě vlastní a rozhodla, že když nemůžeme cestovat na západ, budeme cestovat na východ a odkráčela zakoupit do Čedoku náš první ze tří zájezdů do Ruska.

Zatkli ji už během toho prvního. Stalo se tak před Smolným palácem v tehdejší Leningradě, když milovaná maminka začala přehrávat scénky z nesmrtelného dívčího románu z konce devatenáctého století, sepsaného jistou paní Lydií Čarskou. Hlavní hrdinka těchto literárních skvostů typu „Svéhlavička“ žila ve šlechtickém prostředí carského Ruska. Byla jí kavkazská princezna Nina Džavacha, která úpěla v penzionátě pro dcerky ze šlechtické honorace. Ten se

nacházel, jak všeobecně známo, právě ve Smolném. Při Velké říjnové socialistické revoluci byly slečny ze Smolného vyházeny, často okny, chrabrým ruským námořnictvem podporovaným neméně chrabrým ruským dělnictvem poté, co si dotyční zastříleli z Aurory. Následně se v paláci usídlila Leninova prozatímní vláda, která tento barokní skvost okupovala dobře půl roku, než odtáhla do Moskvy. Skutečnost, že vchod do paláce byl i v době naší návštěvy střežen sovětskými milicemi, nemohla zabránit mé matce v tom, aby neproklouzla kolem nevěřičně zírajících milicionářů do paláce. Rozeběhla – držíc si vykasanou sukénku – po písčitých stezkách parčíku s výkřiky: „Děvčata, děvčata, utíkejmež, Mlle Arno přichází.“ Neb v daném románu je opakovaně popisováno, jak nenáviděná učitelka francouzštiny proháněla nebohé frekventantky v parku... Milicionáři mi ji předali s lidským porozuměním, neboť k mému vysvětlení: „Ona moja mať, ona poměščalas,“ nebylo co dodat. Byla jsem poučena, že Sovětský svaz vládne skvělým zdravotnictvím i v oblasti duševních chorob a s laskavostí sobě vlastní ošetří i pobloudilé turisty, na něž to zrovna přijde.

Za tuhle epizodku jsem se mámě pomstila vzápětí, neboť jsme byly ubytovány v jednom z olympijských komplexů za městem a já jsem pravila, že se půjdu ještě projít. „Přijdu za světla,“ slíbila jsem zcela upřímně a skutečně, ve tři ráno, když jsem si to dohasila zpět, se začalo smrákat. Však byl také začátek července a bílé noci byly v plném proudu. Užila jsem si krásný romantický večer, neb jsem vesele zamávala z jednoho něvského mostu na projíždějící motorovou loďku v domnění, že to je vodní taxík. Nebyl to taxík, byla to, pozor změna, milice. Neznalá poměrů jsem nastoupila do člunu a celou bílou noc jsem pilně procvičovala jazyk našich přátel

nejbližších, který ovšem do mne nebyl primárně naléván ve škole, ale doma, neboť umět rusky v naší rodině patřilo ke slušnému vychování. Řekl to již Leoš Janáček mé prabábě Vítěze, a ta poslušně natloukala ruštinu do všech svých čtyř dcer, potažmo do vnučky, tedy mé mámy. Ta ovšem se mnou pedagogicky selhala, neboť číst Dostojevského v předreformní azbuce jsem opravdu odmítla. Nicméně na leningradskou pobřežní hlídku moje znalosti stačily, a tak jsem z hladiny kanálů řeky Něvy poznávala i velmi tajuplná zákoutí, včetně toho, kde strčili Rasputina pod led.

Bylo to úchvatné, ovšem cestování motorovým člunem mělo jednu nevýhodu: člověk poněkud ztratil představu o rozměrech. Proto jsem následujícího dne nevykřikla hrůzou, když moje matka přišla s nápadem přejít Něvu po Trojickém mostě pěšky. Měly jsme za sebou pěkných pětadvacet minut ostré chůze a byly jsme přibližně v půli. No, a hádejte, co se stalo... Dělali jste někdy někomu zeď na mostě? Zkuste někoho zakrývat letním plédem a zároveň se tvářit, že k němu vůbec, ale vůbec nepatříte!

Protože historie je (víceméně) spravedlivá a protože tato historika je součástí našeho rodinného folkloru, reakce mé dcery, když jsem jí asi o 27 let později uprostřed Brooklynského mostu řekla, že se mi fakt děsně chce, byla naprosto jednoznačná: „Já, matko, NE!“ Nezbylo, než aby se Manhattan začal přibližovat rychlostí zachycovanou filmovými kamerami ztvárňujícími letecké bojové scény. Pro vaši informaci: jediné veřejné toalety v době mého pobytu v Leningradě byly za pomníkem Kateřiny Veliké. Na Manhattanu od Brooklynského mostu pak doporučuji minout newyorskou radnici a hned na rohu vedlejší Duane Street je úplně zaplivané bistro jménem Corte Café s výhledem na

impozantní budovu soudu, ovšem, což je daleko důležitější, s množstvím útulných záchodků. Máti vždycky prohlašovala, že socialismus, ba komunismus, nastane tehdy, až budou veřejné hajzlíky čisté, voňavé, zdarma a všude.

Již v roce 1991, při své první návštěvě USA, jsem ji informovala, že socialismus dle jí nastavených kritérií již zvítězil, leč, žel bohu, poněkud jinde, než by se dalo na základě dlouholeté komunistické propagandy očekávat. Země, kde zítra znamená včera, je dle kritérií mojí máti prostě USA. Když se tak dívám na výsledky vlády prezidenta Obamy – ne že by byla daleko od pravdy, což mi přijde líto.

Nakonec se nám v Leningradě podařilo Něvu přece jen šťastně přejít. Šly jsme dál po nábřeží plném paláců ruského baroka, oslněny jasem slunce vrcholného léta a průzračným nebem zrcadlícím se na hladině široce rozlité řeky. Od nábřeží byly paláce odděleny vysokým plotem z kovaných železných prutů splétaných ve svých vrcholech do umných ornamentů. Do jejich středu byla vždy vklíněna dvouhlavá carská orlice. Tedy – jak kde. Sovětští kovodělníci je totiž právě pilně vybíjeli a na jejich místo zasazovali plechové pěticípé hvězdy. Konsternovaně jsme s mámou zíraly na to zvěrstvo umělecké i ideologické, a letní den potemněl. Nedovedly jsme si představit, že by se orlice ještě někdy mohly vrátit na svá místa, a z toho nás zachvátil smutek a bezútěšnost, která se stala setrvalým průvodcem po zemi vnucené naší vlasti jako země našich bratrských nepřátel.

Dnes mi moji ruští přátelé hlásí, že orlice v Sankt-petěrburgských mřížích jsou zpět na svém místě. Příští bílé noci je hodlám zkontrolovat, a to po boku své dcery. Protože historie se (víceméně) opakuje, doufám, že ruští kovodělníci

již svou práci dokončili a vše je tak, jak má být. A také že v Sankt-Petěrburgu přibylo veřejných toalet.

6. Andrej Rublev

Papež Řehoř I. Veliký ustanovil už někdy v šestém století sedm hříchů, kterým se říká poněkud nesprávně smrtelné, správněji hlavní. Ovšem to slovo „hlavní“ nevyplývá z faktu, že jsou nejdůležitější, ale z toho, že pocházejí z hlavy, tedy z mysli. Tuto mysl zcela ovládnou, a tak se stane, že se kolem nich otáčí celá hříšnost člověka. Neodpustitelnými hříchy, které ničí v srdci člověka lásku tím, že poruší Boží zákon a vazbu člověka k Bohu, jsou: pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost a lenost.

Pokud bychom měli hovořit o hříchu moderní doby, navrhuji, aby byl k výše uvedeným tradičním odporným lidským vlastnostem přidán smrtelný hřích osmý. Mým tipem na nový moderní hřích naší doby je „nemístné zjednodušování“. Takovým obvyklým zjednodušením je, že Evropa končí někde u polských hranic, přičemž ve výjimečných případech lze ještě postoupit k severu, totiž směrem na Litvu, Lotyšsko a lingvisticky mírně absurdní Estonsko. Jelikož Finsko včas odexportovalo bátušku Lenina od svých hranic směrem na východ, i ono si status západní země udrželo. Ale Rusko? To jsou mongolské hordy ďábelských jezdců naklepávajících si bifteky pod sedly svých pádících koní, přetavené do slintajících mužiků polodementního naturelu zapříčiněného generačně neohraňčeným požíváním denaturovaného lihu. To vše okořeněno takzvaně nezpochybnitelným faktem, že co Rus, to komouš.

První, na co se při pohledu na širou Rus takzvaně „zapomene“, je skutečnost, že národem, který byl komunisty zdecimován nejvíce, jsou bez jakýchkoli pochybností právě Rusové. Gulagy jako kdyby neexistovaly, desítky milionů mrtvých z velkého hladomoru třicátých let jsou zřejmě fantazijním výmyslem prolhaných imperialistů. Nesmírné válečné ztráty v prvních letech druhé světové války, Stalinem nařízená fyzická likvidace nejvyššího a středního velitelského vojenského kádru, to bylo v podstatě toliko pár nevýznamných úmrtí pouhých několika desítek lidí, kteří jakoby neměli co na práci, a tak si jen tak umřeli. Oběti ruského lidu, který se sám stal obětí režimu tak nelidského, že mu mohou konkurovat pouze genocidy Rudých Khmerů či novodobé genocidy v rovníkové Africe, krutějšího, než byly nacismus s fašismem, byly tak obrovské, že jediné, čemu se dnes můžeme divit, je skutečnost, že ruský národ vůbec existuje. Přesto zejména v Čechách platí, že co Rus, to podezřelý komunistický zločinec. A pokud ne, tak určitě straník, který se nějakým nelegálním nebo pololegálním způsobem napakoval na překupnictví s nezaslouženým nerostným bohatstvím Ruska.

Zapřísahám vás, dcery jeruzalémské, při srnách, při laních divokých: Neprobouzejte, nerozněcujte lásku dříve, než sama bude chtít.

Zapřísahám vás, vás všechny, kdož dštíte nenávist, při Lermontovovi, Čajkovském, při Achmatovové, Cvetajevové, Stravinském, Šostakovičovi a Pasternakovi, o Solženicynovi nehovoře, střežte svá slova a važte je, neboť mohou být horčejší a hořčejší než rychlopalné střely. Mohou to být střely lži.

Stejně tak zapřísahám ty, kdo sami přísahají na nepropustnost svých vlastních hranic, pyšníci se vlastní nadutostí, aby pohlédli na pláň Novgorodu, kde se z pusté, spálené země zvedly desítky pravoslavných chrámů, ze země, která vskutku válkou spálena byla. Jako by ty chrámy přistály, podobny vesmírným korábům, na místo pusté, bez života, bez jakékoli vnitřní souvislosti své vlastní existence, jako kdyby kolem nich nikdy nic nebylo.

Nikdy nezapomenu na ten údiv vzbuzující pohled na prostranství s desítkami bílých kostelů korunovaných zlatými, stříbrnými, modrými i zelenými báními, na jejichž spojnicích nebylo možno si ani představit dřívější ruch obchodních ulic bohatého města. Města, kterému v demokraticky uspořádaném společenství vládli bohatí kupci a, na rozdíl od takzvaně „vyspělých“ západoevropských hanzovních měst, také kupcové. Neboť ženy byly ve středověkém Novgorodu občankami a obchodnicemi, podílejícími se plnohodnotně na vládě nad svým městem. Zatímco se jejich sestřičky na medicejském dvoře či ve vlámských obchodních domech ukrývaly v ženských komnatách, novgorodské ženy zasedaly v kupeckých radách a odvážně řídily své obchodní podniky i věci veřejné.

Novgorod bylo město nepopíratelně evropské, o čemž svědčí mimo jiné i takzvaná magdeburská vrata z 12. století v chrámu svaté Sofie. Jsou na nich vyobrazeny kromě biblických výjevů také skupiny franckých kněží a kupců. Své jméno mají Magdeburská vrata proto, že byla vyrobena – kdo by to řekl – v Magdeburgu. Úplně stejná vrata, z úplně stejné doby – totiž z přelomu 11. a 12. století – pocházející rovněž z dílny německých kovoliticů, dodnes uzavírají i jiný chrám, a sice svatého Zenona ve Veroně. Což je jeden z nejstarších velkých

románských chrámů v severní Itálii. Vrata u svatého Zenona a u svaté Sofie jsou od sebe vzdálena 2 500 kilometrů, což dnes podle Google Maps představuje sedmadvacet hodin jízdy automobilem.

Je to velká vzdálenost? Dnes určitě ne a kupodivu to nebyla nepřekonatelná vzdálenost ani v dobách středověku, o kterém zde mluvíme.

Abychom pochopili tu obrovskou vnitřní soudržnost Evropy, abychom pochopili, že se skutečně nemůžeme spokojit s tím, že by měla končit snad při Čiernej pri Čope na východoslovenských hranicích, musíme pochopit, čím byla hanzovní města. Jejich historie se začala psát v Lübecku někdy ve 12. století. Postupně se moc svobodných kupeckých měst rozšiřovala, až vytvořila zcela svébytnou mocensko-obchodní cestu, končící na jedné straně v Bruggách, Bruselu, Amsterdamu či Hamburku a na druhé straně právě v Novgorodu. A mezi nimi byly obchodní stanice v Gdaňsku, Rize, Tallinu, Göttingenu, v městech dolního i horního Saska. Hanza – to bylo vlastně sdružení lokálních obchodnických družstev založených na příslibu vzájemné výpomoci na cestách, zejména obtížnými severskými krajinami.

Původně se jednalo především o námořní cesty, spojující pobaltské přístavy, avšak později síť vzájemně skloubených cest pospojovala stovky měst zaalpské části Evropy¹. Pokud se o Evropské unii dnes někdy hovoří jako o pokračovatelce Svaté říše římské národa německého, pak je potřeba připomenout, že toto označení není zcela přesné. Abychom plně docenili a pochopili vnitřní souvislosti historických

¹ K významu Hanzы viz též: Seibt, Ferdinand. *Zrození Evropy - průběžná zpráva o posledních tisíci letech*. Praha: Nakladatelství Vitalis, 2004.

kořenů Evropské unie, je potřeba mít na zřeteli také obrovskou soudržnost hanzovních měst. Tato politická síla sice nikdy nebyla institucionalizována kupci tak, jak to pod Alpami dovedl k dokonalosti bankéřský rod di Medici ve Florencii nebo dóžecí systém v Benátkách, avšak tuto kvalitu nahrazovala obrovskou kvantitou míst, jež spojovala.

Podíváme-li se na ekonomické souručenství několika stovek měst severní Evropy, které přetrvalo po více než půl tisíce let v plně funkčním a efektivním uspořádání, začne se jevit Brusel coby hlavní město Evropské unie o něco méně nesmyslným, než by se mohlo jevit na první pohled.

Štrasburk, coby významná brána obchodu ze severní cesty ke středomořským oblastem, se pak jeví už jako zcela logické umístění dalších institucí sjednocené Evropy. Ovšem mimovolně vyvstává i jiná otázka: jestliže bylo ekonomické souručenství samostatných městských států funkční celých 500 let, proč tak překotně budovat ve stejném prostoru umělý státní útvar jménem Evropská unie, jejíž funkčnost je pochybná, když víme, že zde bylo něco, co fungovalo báječně?

Stály jsme s mámou na východním konci od věků propojené Evropy, plně rozhodnuty užít si alespoň této její části, jež nám nebyla nechutnými ideologickými hokuspokusy posledních desetiletí odepřena. V jednom z novgorodských kostelů byla výstava ikon Andreje Rubleva. Byly naprosto úchvatné. A bylo jich téměř sto. B.o.ž.e.! Kvílela jsem, když jsem se po dvou hodinách vypotácela z nedýchatelného prostoru, zcela „uničtožena“ výkladem o uspořádání ikon a pravoslavných oltářů – ikonostasů. B.o.ž.e! Kvílela jsem znova: ještě jednou mi někdo ukáže Rubleva a hodím po něm cihlu. Respektive, hodím cihlu po dotyčném i po Rublevovi, bez ohledu na

chvějivost víček jeho madon, bez ohledu na předsmrtné vrásky znázorněné na jeho trpícím Kristu s tak naturalistickou přesností...

Možnosti realizovat tuto výhrůžku jsem ovšem již navždy zbavena: poté, co se rozpadl Sovětský svaz a pravoslavná církev zaujala téměř stejné místo v životě země jako kdysi, rozpadla se i výstava děl Andreje Rubleva. Ikony byly vráceny zpět na svá místa v ikonostasech, a je prakticky vyloučeno, abyste je ještě kdy viděli pohromadě. Jen zřídka, čas od času, můžete zahlédnout ikonu oné niterné, až hrůzyplné krásy v některém z místních muzeí v tom kterém západním hanzovním městě. Jak se tam dostala? Inu, s nevěstou, kterou si už před několika sty lety přivezl kupecký synek s nákladem sledů či kožešin – kuních, sobolích a hranostajových – z krajů, o nichž je dnes módní tvrdit, že nemají s naší evropskou kulturou pranic a vůbec nic společného.

Po večerech se mi stýská po Rublevovi.

7. Moskva

Druhá ruská cesta, uskutečněná s mámou následujícího léta, nás vedla po starobylých ruských městech okolo Moskvy, kde také končila. Jojoj – končila. Přestože Moskva byla impozantním mnohamilionovým městem, základní pocit z něj byl – stísněnost. Stísněná prázdnota. Něco jako chrám Vasila Blaženého na Rudém náměstí, který tvoří pandán dalšímu chrámu na tomtéž náměstí. Tím je pomník ostatků jediného komunistického svatého, totiž Vladimíra Iljiče Lenina.

Chrám Vasila Blaženého je skrumáž jednotlivých kaplí přilepených nesourodě k sobě, temných, záhadně křivolace propojených a v době mé návštěvy ideově zcela vyprázdněných. Jak by také mohl být v samém centru bezvěrectví přítomen Bůh? Místo Boha byla na náměstí instalována jeho nechutná – a možná nedobrovolná – náhražka. Mumie člověka, jehož dobré úmysly byly zcela překryty zlými činy, které zasel, svou ideologií dovolil a posvětil. Za to byl potrestán nejstrašnějším trestem, totiž odepřením spočinout v náruči matky země. Nenechat někoho, kdo počestně umře – a smrt je vždy počestná, neboť je jediná, která je absolutní – splynout se zemí, nedovolit mu vrátit se do prsti, z níž vzešel, namísto toho jej napouštět naftalínem a dohlížet na jeho patřičný posmrtný look, považuji za nejodpornější a nejnelidštější trest, jemuž může být někdo vystaven. Je to totiž popření samotného života a jeho podstaty. A tou je, divte se nebo ne, recyklace, a to včetně přijetí smrti jako nutné podmínky dalšího nového života. Život jako takový je systém, který je svou podstatou otevřený. Je tvořen svou dynamikou, nikoli hmotou. Nikoli energií, ale jejím prouděním. Pokud krev koluje, dech proudí a buňky na základě výměny genetických informací rostou, umdlévají a odumírají, existuje život. Když blahodárné fluidum, ono záhadné nic, často popisované jako duše, ustrne, zbude soubor prvků a molekul, které jsou uspořádány zcela nelogicky a zbytečně². Pro uzavřené systémy je příznačná nedynamika, neproudění, nedostatek gradientu, nevýměna energie a látkových částic, zafixování lidských i kapitálových zdrojů. Jsou to systémy neslučitelné se životem. Není proto divu, že jeden z nejuzavřenějších politických systémů, k nimž se lidská civilizace propracovala, postavil na svůj vrchol symbol

2 K otázce otevřených systémů in: Veverka, Miroslav. *Evoluce svým vlastním tvůrcem – od velkého třesku ke globální civilizaci*. Praha: nakladatelství Prostor, 2013, str. 415- 487

uzavřenosti: lidské tělo nepodléhající rozkladu, které je z materiálového toku vyloučeno.

Míra, s níž je hleděno na netknuté tělo nebožtíků, dle mého názoru přesně odpovídá míře demokratičnosti té které mocenské struktury. Není divu, že komunisté Lenina mumifikovali, že jej odsoudili k absolutní uzavřenosti tak, jak bylo jejich zvykem ve všech oblastech života. Stejně jako měli daleko k demokracii komunisté, má daleko k demokracii i křesťanská církev, která skládá svůj největší hold právě těm svatým, jejichž tělo nepodlehlo přirozené zkáze. Těchto neporušených těl jsou desítky, možná i stovky a nacházejí se na území, které ideologicky ovládá jak katolická, tak pravoslavná církev. Nerozložilo se tělo mé patronky, svaté Kláry z Assisi, svaté Cecilie z 2. století, svaté Terezie z Ávily, ba ani papeže Jana Pavla II. Dokonce i v Praze je přechováváno takovéto jedno zázračně celistvé tělo – patří bosé karmelitce Marii Elektě a je uchováváno sedící v křesle při boční straně refektáře v kostele sv. Benedikta na Hradčanech³.

Mezi Leninem a těmito záhadnými svatými je však jeden podstatný rozdíl: křesťanské církve neudělaly pro zachování těl těch, jež uctívají, vůbec nic. Komunisté udělali pro zachování těla toho, koho uctívají, úplně všechno – a stejně se nedaří tak zcela, protože už i z ruské dumy bylo hřímáno, že mumie obsahuje ze skutečného Leninova těla maximálně deset procent. Poučení z toho plyne dvojí. Zaprvé, že Lenin je, jak by dnešní mluvou řekla moje dcera s prudkostí vlastní krutému mládí, „fake“. Tedy, přeloženo velmi volně, nepravá

3K Marii Elektě viz: [Vlček](#), Emanuel. „Přirozená mumie matky Marie Elekty od Ježíše“, Publikováno in: Vesmír 84, 160, [2005/3](#).

náhražka. Ideově i fakticky. A zadruhé, že demokracie v Rusku skutečně zvítězí tehdy, až Lenina s úctou pochovají.

Do Leninova mauzolea jsme s mámou odmítly vstoupit a podivnou pachut' z celého prostoru, obchvacujícího Kreml, nesmyla ani návštěva Tret'jakovské galerie. Jako kdyby stále něco viselo ve vzduchu.

A taky že jo. Tím, co viselo ve vzduchu, bylo datum 21. srpna – a my byly v Moskvě. To musíme zapít, pravila moje máma. A pak si pamatuji už jen to, že si vůbec nepamatuji, jak jsme se z hotelového baru dostaly do našeho pokoje ve dvanáctém patře ošklivého panelákového hotelu s výhledem na Leninské hory a monstrózní budovu Lomonosovovy univerzity. Ano, proč to nepřiznat: náš výhled byl podbarven skutečností, že z toho okna jsme společně s maminkou zracely. „Jsou chvíle, dcero,“ pravila moje matka, „kdy i dáma má za národní povinnost se opít.“

Když se tak v poslední době dívám na rozklad naší politické scény, nabývám dojmu, že tuto rodičovskou radu nemohu při nejlepší vůli dostatečně naplnit. To by totiž ze mě brzy byl notorický alkoholik. Anebo, druhá možnost, nejsem dostatečně dáma, abych tolik alkoholu nesnesla.

8. Kde končí Evropa

Naše třetí ruská cesta nevedla do Ruska, ale do zemí Ruskem ovládaných, totiž svazových republik Uzbekistánu a Tádžikistánu. Já jsem hlasovala pro Arménii a Gruzii, leč máti coby hlavnímu sponzorovi se zachtělo pravého orientu a

protože i ten byl v 80. letech přimknut k vyznavačům imperialistického pozlátka z Wall Streetu, bylo rozhodnuto vydat se za orientem provenience sovětské.

Pokud si doposud někdo myslel, že s mou milovanou maminkou lze být na počestném zájezdu pořádaném Čedokem v bezpečí a že jezdit na organizované zájezdy je vždy nuda, následující vyprávěnka jej velmi rychle vyvede z omylu.

Prvním dobrodružstvím bylo, že jsme přežily let z Moskvy do Taškentu, což naprosto nebylo samozřejmostí, jak jsme se domnívaly. Že náš dopravní prostředek trpěl jistými podstandardy viditelnými i pro sovětské oko, bylo zřetelně prokázáno mimořádnou skrumáží sanitek a hasičských vozů shromážděných na taškentském letišti poté, co jsme nad ním asi hodinu kroužili. Útrapy přistávání ovšem nezabránilly mé stvořitelce, aby elegantně a s grácií sobě vlastní vystoupila z letadla s hlavou vztyčenou a s německým Bedekrem z roku 1904 vydolovaným z rodinných zásob v ruce. Posléze se ukázalo, že tento průvodce je rozhodně nejrozsáhlejší a nejpřesnější zdroj informací široko daleko, takže z matky se stala pravá vůdkyně českého cestovatelského kroužku, v jehož závěsu trapně kulhal oficiální průvodce naší turistické skupinky. Jeho vědomosti byly mojí matkou zváženy a byly shledány naprosto nedostačujícími.

Za trest byl onen nebožák odsouzen k naslouchání rozsochatému výkladu historicko-geografickému, který moje matka pojala od starověké Perské říše přes výklad o postupu bělogvardějských generálů proti Rudé armádě, a to se zvláštním přihlédnutím ke generálu Kolčakovovi. Ten sice postupoval o pár tisíc kilometrů severněji z Ufy na Samaru, ale to matka velkoryse přehlédla a neopomněla historický

výklad rozšířit o – v roce 1986 vsutku neotřelou úvahu – na téma, co byli ti bělogvardějští vůdcové za nýmandy, když ani s obrovskou podporou zejména Británie, která je financovala stovkami milionů dolarů, nebyli schopni skoncovat s ruskou občanskou válkou a s bolševiky udělat jedinou rozumnou věc, totiž zadupat je do země. Nediskutoval nikdo, protože více ideologických sebevrahů se v naší čedokářské skupince nevyskytovalo. Pročež máti rozevřela plán města Taškent z onoho již zmíněného roku 1904 a se samozřejmostí sobě vlastní pravila: „A nyní se nacházíme v centru města, hlavní bulvár vede támhle, kamžto odcházíme.“ I překročila šarmantně hromádku kozích a ovčích bobků a vydala se po vyschlé cestičce napříč pustou plání, na jejímž horizontu se tyčil mimořádně ošklivý a mimořádně vysoký panelák neznámého určení.

V roce 1966 totiž v Taškentu bylo zemětřesení, při kterém popadalo úplně všechno, co do té doby odolalo zubu času a ideologickým i faktickým bojům.

Další seznámení s Taškentem pak obnášelo prohlídku řady dalších mimořádně hnusných paneláků, z nichž v některých se nacházela lokální muzea, v jiných obšťastňovaly turisty z bratrských zemí zcela zaručeně pravé folkloristické soubory, jejichž vystoupeními bylo jest nám se protrpěti. V dalších se nacházela řada prudce moderních obchodů, na nichž byla potěšitelná pouze skutečnost, že z nich jakékoli zboží mizelo rychlostí ještě podstatně závratnější než z pultů českých, takže na těch taškentských už nezůstalo vůbec nic, zatímco na jejich českých bratrech se přece jen občas nacházel nějaký ten zapomenutý ležák, co zůstal chvíli neprodán.

Naprostý nedostatek jakéhokoli zboží odsunula moje matka jako překážku zcela nepodstatnou pro realizaci svého rozhodnutí vydat se „za pokupkami“, tedy na nákupy. Následkem tohoto odhodlání ukořistila štůček pravého lokálního hedvábí s místním takzvaně „oblačným“ vzorem, objektivně jinde nedostižitelné kvality. Nikdo jej nechtěl, neb lokálními produkty pohrdali domorodci i cestovatelé. Ovšem moje máti je člověk, který ví, co je to krepdešín, batist či šantung, ví jak škrobit taft, aby opravdu držel, a případně též jak z krajky, určené původně jako vsádka do božíhodového ubrusu, nechat dát ušít své dceři, tedy mně, večerní toaletu. Jen ona tedy uměla ocenit jemnost přírodního hedvábí, z něhož si posléze nechala ušít nádherné letní šaty. V nich pak procestovala mnoho teplých krajů. O mnoho let později je zapomněla v hotelu, tuším ve Vincenze v Itálii, a hořce je oplakala.

Letecká dobrodružství perského orientu nebrala konce. Když jsme byli přesouváni z Taškentu do Dušanbe, hlavního to města Tádžikistánu, nechali nás nejdříve hodinu kysnout v zavřeném letadle bez klimatizace a posléze jsme letěli rychlostí, že se skoro dalo pozorovat, jak se otáčejí jednotlivé listy vrtulí. Já jsem ovšem nebyla schopna pozorovat vůbec nic, neboť jsem vedrem zkolabovala. Bylo to tak zlé, že kapitán letadla považoval za nutné informovat o mém předsmrtném zdravotním stavu cílové letiště, následkem čehož jsem protrpěla již dříve zmíněnou sovětskou lékařskou první pomoc. Kdybysem to bývala věděla, tak bysem tam nejenže nechodila, ale byla bych vyběhla z letadélka čilá jako včelka Mája. Neb sovětská první pomoc sestávala z pár facek – to zaprvé. Z politiky čpavkem – to zadruhé a z vražení mi do těla jehly cca třímilimetrového průměru se skleněnou injekční stříkačkou. Stříkačka do mne narvala jakousi tekutinu, která

údajně měla něco udělat s mým tlakem 60 na 40. Přiznejme si, toho tlaku nebylo mnoho, takže jsem souhlasila, že to odpoledne zůstanu v hotelu se léčit a máti pojedě na okružní prohlídku po okolí Dušanbe beze mne. Což se ukázalo být dalším velmi neprozřetelným rozhodnutím, které z mé strany toho dne padlo.

Nutno podotknout, že ani moje máti neshledala lékařský zásah spáchaný na jejím jediném dítěti za provedený lege artis, pročez mne podrobila léčbě vlastní. Coby žena zkušená, měla pravý lék nutný pro cesty do exotiky vždy připraven. Když maminka vyrážela s dalším Baedekrem historické hodnoty v ruce za odpoledním dobrodružstvím, měla jsem v sobě půl láhve whisky, s ohledem na matčinu profesi zásadně značky Teacher's. Můj stav se právě stabilizoval na úrovni naprosté nepoužitelnosti, když na dveře hotelového pokoje zabušil průvodce, dožaduje se matčina pasu, který zde zanechala. Neb matka byla na milici – zatčená.

Cestou z historické pevnosti Hisar při jedné zastávce učiněné za účelem vykonání biologických potřeb totiž máti usoudila, že blízký pahorek je ten, který její prastarý Baedeker označuje za místo starodávného zoroastrického chrámu, i vydala se na obhlídku. Bohužel přehlédla několik marginálií, jmenovitě, že zaprvé Dušanbe je od afghánských hranic bratru nějakých 150 kilometrů, zadruhé že v Afghánistánu již delší dobu proti sobě stojí sovětská armáda a hnutí zvané Talibán. A dále, že vyvýšenina nad okolním terénem, jež by bývala zcela určitě zaujala stavitele ku stavbě chrámu, byla pravděpodobně za výše popsaných okolností shledána jako velmi vhodná pro umístění zbraní. K tomu také došlo. A tak máti v přesvědčení, že se dobývá k Ahura Mazdovi, vykonala obhlídku bojové základny včetně raket země – vzduch. Dovnitř se dostala svým

obvyklým způsobem, totiž tak, že suverénně prošla branou, výstražných tabulí v azbuce si nevšímajíc a strážím vlídně kynouc.

Situace se jevila býti překerní. Sebrala jsem mámin pas... a co ještě k tomu? Jít žebrot ve stavu poloviční opilosti o propuštění své matky ze spárů tentokráte vojenské milice není jen tak. Uchopila jsem proto jeden ze dvou výtisků Koránu v arabštině, které jsme vezly s sebou coby objekt velmi vhodný k výměnnému obchodu. I stalo se, že navzdory alkoholu, který ze mě musel táhnout na sto honů, jsem vyměnila svou matku za Korán. Ahura Mazda, zoroastrický bůh dobra, stál evidentně při nás.

Druhý výtisk Koránu jsem následně úspěšně směnila na trhu v Buchaře za obrovský vak šafránu, což mělo též nedozírné následky. Užíváním tohoto lahodného koření jsem totiž několik následujících let úspěšně předstírala, že umím vařit, a v momentě, kdy šafrán došel, přišla jsem o všechny své partnerské vztahy, neboť na povrch vyplula mrazivá pravda, odhalující přesný opak. Nynější nedostatek šafránu, případně jeho cenu, jsem operativně vyřešila tím, že jsem za svého druhého manžela pojala vaření milovného muže, který mi v pudu sebezáchovy preventivně vstup do kuchyně zakázal. To by jeden neřekl, čím vším je možné ušetřit.

Okolí Dušanbe nám připravilo ještě jeden nezapomenutelný zážitek, a to návštěvu přehrady Nurek. Ta je vzdálená od Dušanbe nějakých 70 kilometrů, sama je také asi 70 kilometrů dlouhá a má nejvyšší hráz na světě – přes 300 metrů. Když jsem na té hrázi stála a dívala se pod sebe, raději jsem si sedla a do turistického autobusu se odplížila takřka po kolenou a s očima upřenýma k zemi, protože mi už zase bylo zle od

žaludku. To by člověk neřekl, že je možné chytnout mořskou nemoc i na souši. Na stavu mého organismu se ovšem zřejmě podepsala též cesta k přehradě. Protože ta stála za všechny peníze. Minuli jsme Wahdat, deklarované městečko, které je ve skutečnosti několik desítek spleenic s plechovými střechami a stády mečících koz, kam oko pohlédne. O pár kilometrů dál nás ovšem vyhnali z autobusu, ten najel nad opravárenskou jámu a řidič se pod něj vnořil, třímaje v ruce nástroje, o nichž prohlašoval, že slouží k utahování brzd, čehož nám prý bude velmi zapotřebí. Toto jeho odůvodnění jsem nechápala, neboť krajina se zdála vcelku zcela rovinná, pravda, až na ten Pamír na horizontu.

Obavy řidiče jsem pochopila ve chvíli, kdy rovina náhle skončila. Když říkám, že skončila náhle, mám na mysli situaci, kdy jsme jeli, jeli, jeli – a najednou před námi ležela propast. Naprosto regulární několik stovek metrů hluboká a několik set metrů široká propast, se kterou se nedalo dělat nic jiného, než ji po absolutně děsuplných serpentinách sjet až na dno, stejně šílenými serpentinami se zatáčkami o 180 stupních ji zase vyjet nahoru, pak projet dalších pár set metrů po rovině a znova totéž. Pokuste si představit situaci, že na dno Macochy sjíždíte autobusem po jejích bocích, a máte zhruba představu, o čem hovořím. Posléze jsem zjistila, že jsem vůbec nebyla sama a jediná, kdo se takto nechal zmýlit.

Představte si, že máte před sebou nějakých 50 kilometrů otevřené pláně, ale ona to není otevřená pláň, ona je to naskládaná průrva jedna za druhou. Sovětští velitelé, kteří si naplánovali, že tuhle marginální vzdálenost projedou s tanky za půl dne, sjížděli a vyjížděli z roklí směrem na Afghánistán týden, hojně ostřelováni Talibánci, kteří se s nějakou těžkou

technikou vůbec nenamáhali, dobře vědouce, že jedna bazuka uprostřed soutěsky vykoná lepší práci než tankový prapor.

O naprosté nesmyslnosti a bezvýhodnosti sovětské války v Afghánistánu jsem se přesvědčila v následujících dnech, kdy jsme se přesunuli do Samarkandu. Navečer, po rušném dni stráveném v obdivu nad úchvatnou krásou perského stavitelství, jsme se šly projít do jednoho z parků v centru města. Večerní vůní se s námi kochal jeden sympatický mladý manželský pár, jehož dámská polovička působila v tamějších krajích jako pěst na oko, neboť to byla nakrátko ostříhaná blondýnka. Právě proto se obvykle přidružovali k někomu do skupinky, aby neprocházeli městem sami, strhávající na sebe nežádoucí pozornost. Vzhled naší společnice byl také důvodem, proč k ní přistoupili čtyři mladí ruští vojáci. Jeden z nich měl v ruce velkou kytici květů, kterou jí podal. Byli to urostlí, dobře stavění hoši v napulírovaných uniformách, ale u toho, který předával květiny, jsem si všimla ohromných čerstvých jizev po řezných ranách, táhnoucích se po předloktích a ztrácejících se pod krátkými rukávy košile. „Promiňte, prosím,“ obrátil se na naši společnici ten mladík s modrýma očima a nezvykle jemnou ruštinou: „Právě jsem se vrátil z Afghánistánu. Přisahal jsem, že jestli se někdy z toho pekla dostanu, tak první Evropance, kterou potkám, dám kytici květů. Jste první evropská žena, kterou potkávám. Přijměte, prosím, ode mne tyto květiny. Jsou bezpochyby pro vás.“

Myslím, že v tu chvíli jsme plakali všichni. Žena vojáka objala a políbila jej. Zavěsila se do něj a sledováni všemi, pár kroků před námi, vyvedla jej z afghánského inferna do stinných luhů pohostinné Evropy. Posléze jsme zjistili, že ten voják je z Černovic na Ukrajině. To je město s dnes asi čtvrt milionem obyvatel, ležící na hranicích s Rumunskem. Roku 1775 je

získalo Rakousko-Uhersko a učinilo ho nejen hlavním městem své tehdejší provincie Bukovina, ale spolu se Lvovem i jedním z hlavních měst Předlitavska. My, ač původem ze zalitavské části monarchie, měli jsme se k jeho obyvateli jako k bratru, který se po dlouhé době vrací ke své rodině. Vždyť koneckonců budovu černovické univerzity projektoval pražský architekt a mecenáš Josef Hlávka, takže o naší vzájemné, takřka genetické spřízněnosti nebylo vůbec žádných pochyb.

Zbytek večera nám vyprávěl neuvěřitelné věci o bojích v afghánských horách, o šílené zarputilosti jeho obyvatel i o tom, že jizvy na rukou jsou od afghánských vrhacích nožů, svištících s větší přesností než kulky – ruce měl jimi v podstatě skalpované. Zcela otevřeně hovořil o tom, že je naprosto vyloučeno dosáhnout v Afghánistánu čehokoli jiného než naprosté prohry.

Na jeho slova jsem si mnohokrát vzpomněla, když se karty obrátily a do Afghánistánu nepochodovala americká a posléze také naše vojska. Ano, poté, co evropské mocnosti i Amerika desítky let brutálním způsobem zasahovaly do vnitřních záležitostí Afghánistánu, je velmi alibistické říci – sorry, došlo k mýlce, už se vám nebudeme míchat do života, zavřete oči – odcházíme. Je opravdu nutné kvůli tomu, že po celá desetiletí byla ze strany jak Ruska, tak Západu provozována politika nadřazeného vměšování se, pokračovat v této politice dál? Není přece jen na čase odejít a namísto vojenských operací začít financovat v dané zemi něco zcela jiného než válku? Jen z letmého pohledu k afghánským hranicím jsem se na vlastní oči přesvědčila, že tu zemi prostě dobýt nelze. Je možno zdvořile požádat, zda bychom v ní směli býti hosty. Pakliže budeme pozváni dál, můžeme se pokusit bavit o tom, jak každý z nás vnímá svět okolo sebe – okolo nás. Jsem

přesvědčena, že navzdory rozdílnosti snad úplně ve všem kromě obecného lidství, je hodně věcí, na nichž se s Afghánci i dalšími obyvateli islámských zemí shodneme. Ale určitě se na nich neshodneme ze předpokladu, že jedna, či dokonce obě strany budou držet v ruce zbraň.

Černovice jsou Evropa. Samarkand se všemi svými krásami, s úchvatnou mešitou Bibi Khanim a pohřebišťem Shah-i-Zinda, s náměstím Registán, s báječnou vznosnou architekturou a dechberoucí všudypřítomnou fajáns obkládající v barevných vzorech obrovské plochy historických staveb, byl Evropou naposledy roku 329 před naším letopočtem, kdy jej dobyl Alexandr Veliký. Od té doby Evropou není. Leží v něm pohřben Tamerlán, jeho synové a vnuci. Legenda praví, že kdo otevře Tamerlánův hrob, zapříčiní, že se jeho duch rozlije krajem a ten bude celý zachvácen strašlivou válkou. Inu, co se válek týká, umí se Evropa zaopatřit velmi slušně i sama bez otevírání Tamerlánova hrobu. Což může být docela dobře důvod, proč právě zde zavřít vrátka a pověsit na ně nápis: „Děkujeme za návštěvu, příště, prosím, klepejte.“ A tu ceduli pověsit oboustranně.

9.

London forever

V přístavu je ukotvena loď. Na lodi vypukne požár. Hladina vody v přístavu je nedbalostí správy přístavu pokryta oleji, takže po nich přeběhne jiskra na druhou tam zakotvenou loď, která rovněž vzplane. Kdo nese zodpovědnost za požár na druhé lodi? Správa přístavu nebo první vzplanuvší loď, která porušila bezpečnostní předpisy? A na kom nárokuje náhradu

škody jednak ten, kdo měl uskladněné zboží na první (nebezpečné) lodi, a na kom majitel, jehož zboží bylo na druhé, ničeho se nedopustivší lodi? A jelikož i samotnému vlastníkovi přístavu vznikla škoda, jakým způsobem a vůči komu bude uplatňovat náhradu škody? Vůči sobě samému – tedy třeba pojišťovně – anebo vůči lodi, která první nedodržela bezpečnostní předpisy jako první?

Jala jsem se přemýšlet, zda toto mnohočetné řetězení odpovědnosti za škodu je možno podrobit „Egg shell skull test“... tedy, bývala bych se byla začala zamýšlet, kdybych danému příkladu byla schopna jazykově porozumět. Problém nebyl v angličtině právnické, ale v angličtině námořní. A tou jsou anglické judikáty prošpikovány, jako kdyby, ksakru, ti Angličané nemohli tvořit právo nějak jinak než na moři.

Byla jsem na několikaměsíčním kurzu základů anglického práva a po večerech jsem brala s kolegyní z Maďarska doučování v námořní angličtině, přičemž se na místech vyučujících střídali naši kolegové ze zemí obš’astněných mořem. Měli z nás značnou legraci. Dlužno říci, že i moje maďarská spolutrpitekka na tom byla s reáliemi lépe než já, neboť v Maďarsku je alespoň Dunaj a, marno vzdorovat, děčínský přístav je v porovnání s tím budapešťským skutečně, inu řekněme, marginální.

Zcela jazykově vyčerpána a uondána názvy parníků s nepravdělnou plavební drahou, případně čluny s vlečnými sítěmi (to je, prosím, „trawler“), názvy jeřábů v přístavech a počtem ráhen na různých druzích clipperů – neboť judikatura se tvořila i v době předparníkové – požádala jsem rodiče, zda by za mnou nedorazili do Londýna a nevzali s sebou i moje milované dítě, které jsem jim vrhla do opatrování

s přesvědčením, že vzdělávání v cizím prostředí mi napomůže ku zotavení se z poporodních strastí. Místo jejich odplynutí k nim přibyly, jak vidno, strasti námořně-lingvistické, a tak jsem přeběhlicky zkoušela, zda by mne opět nepovzbudilo moje jeden a půl roku staré batole.

Následkem této úvahy jsem s mou mámou a se svou malou dcerkou seděla v centru Londýna v Regent's parku a parník – neparník, vesele jsem houpala svou dcerušku na skvělých anglických houpačkách, bavila se s ní na ještě skvělejších anglických prolézačkách a motala se s ní na nejfajnovějších anglických kolotočích, což se Darince převelice líbilo, zatímco mě se zmocňovala mořská nemoc, ke které jsem měla nakročeno už těmi právníckými lekcemi. Máma pozorovala ostatní maminky, dětičky, tatínky, babičky, tetičky, au-pairky a vůbec celé to hemžení a začala být lehounce nesvá. „Ty, Kláro, poslouchej – a odkud může být támhle ten pár?“ zeptala se mě... Mezi spoluhrajícími dětičkami byla jedna dvojice skutečně obtížně rasově identifikovatelná: směska novozélandského Maora s Indkou s irskými předky vám dá totiž vizuálně totéž jako americký indián smíchaný s potomky chasidských rabínů. Otázku jsem nechala bez odpovědi. „Víš, ono jde skutečně jen o lásku,“ řekla najednou máma a já jsem odpověděla: „Jasně, mami, nech to bejt, mám vás moc ráda.“ Čímž jsme definitivně uzavřeli velmi diskutovanou kapitolu mého života, v níž jsem se provdala za otce svého dítěte, který byl a je romského původu.

Diskuse na téma rasa – nerasa, Rom – nerom, se ještě jednou měla tendenci mírně vzedmouti v okamžiku mého rozvodu, který místy vskutku jevil jisté podobnosti se známým filmem „Tabor uchodit v něbo“. Bylo jen otázkou, jestli sehrají roli Rady, která ve filmu skončila s kudličkou v ňadrech

dmoucích, zaraženou tam milující ručkou (ex)partnera, či nikoli. Tuto diskusi jsem však zardousila hned v počátku a svým mírně nabublalým rodičům jsem nabídla exkurzi po svém advokátním archivu, obsahujícím stovky rozvodů párů zaručeně necikánských, respektive neromských, a to takového druhu, že partnerské násilí v nich bylo jen nepodstatnou marginálií. Když se zdálo, že tento argument by nemusel projít, připomněla jsem, že dotyčné zaručeně neromské rozvádějící se páry byly povětšinou ze „zaručeně slušných rodin“ a s pravděpodobností blížící se jistotě to byli lidé vzdělaní a movití, protože jinak by si moje služby těžko mohli dovolit. No, a když se zdálo, že by nemuselo argumentačně stačit ani to, položila jsem na misku vah Regent's park. A bylo vymalováno. „Máš pravdu, Kláro, záleží jen na lásce,“ řekla moje máma podruhé, a tím byla otázka mého rozvodu definitivně uzavřena. Ono totiž, rače pochopit, záleží jen na lásce. A kdo to nechápe, ať se vydá do Londýna.

10. London again

Tím, že jsem v Londýně strávila půl roku, získala jsem k němu blízký, takřka domovský cit. Půlročním soužitím se svou bytnou v typicky anglickém domečku v Islingtonu jsem získala také pevný bod, do kterého jsem se vracela s Dariou v několika následujících letech. S Dariou pětiletou, šestiletou, sedmiletou... Vždy jsme viděly v Londýně něco nového, neboť Londýn už je takový, a v momentě, kdy do něj vkročíte, je vždy jiný. Vždy můžete najít spoustu dalších věcí, které jste neviděli, a vždy se můžete těšit z toho, co bych ve zkratce nazvala „normálností“. Protože Londýn je prostě a obyčejně normální. Úlevnější pocit jsem zažila málokdy a málokde,

jestli vůbec. V Londýně je vše normální. A také vy jste normální, a to ať jste naprosto kdokoli. I kdybyste byl pidlookej Mart'an s Nobelovou cenou za mír a fyziku zároveň, jste normální. Tak jsme si tu normalitu s dcerkou užívaly.

Užívaly jsme si ji v bufáci u Kensingtonského paláce, kam prý chodila na fish and chips princezna Diana. Objevovaly jsme ji na Golden Hind, replice plachetnice, na které se plavil kapitán Drake. Zde ovšem opět došlo, zatrolená práce, na ta břevna, kladky a plachty v angličtině. Víte, jak se řekne anglicky „čnělka“ anebo kormidlo a co to vůbec je – i v češtině? Moje dítě po mně tyto znalosti jak technického, tak lingvistického rázu urputně vyžadovalo, a tak nezbylo, než zacpat její drobná ústečka pořádným kusem žvance v nedaleké restauraci poblíž katedrály na Southwarku a následně odvést její pozornost od lodí na pole, které jsem naivně považovala za méně nebezpečné, totiž ke skutečnosti, že v southwarské katedrále je pamětní deska Václava Hollara.

Tím jsem si ovšem naběhla, neboť dítě si přálo vědět, proč Václav Hollar v Anglii pobýval. Následkem čehož jsem před znovupostaveným divadlem Globus nevykládala o Shakespearovi, ale o bitvě na Bílé hoře, o obnoveném zřízení zemském, popravě sedmadvaceti českých pánů na Staroměstském náměstí, o katolících a protestantech a neopominula jsem zdůraznit, že druhou manželkou Fridricha Falckého, zvaného Zimní král, byla jistá Alžběta, dcera anglického a skotského krále Jakuba I., takže českou královnou byla vlastně anglická princezna. I zeptalo se dítě, proč to tak nezůstalo, protože tím bychom měli i my místo prezidenta anglickou královnou, a to by přece bylo o moc lepší než prezident. Při představě výkladu o třicetileté válce, protireformaci a nástupu Habsburků na český trůn se mi vlily

slzy do očí – a přiznejme si, byly to slzy hrůzy. Dítě jsem raději odvěkla zpět přes Tower Bridge s tím, že potomek snad opět přijde na jiné myšlenky.

Bohužel jsem zapoměla, že na opačném konci nejslavnějšího z londýnských mostů, který se jak na potvoru neotevřel, takže žádné další rozptýlení nebylo, jsou loděnice svaté Kateřiny, do kterých se dítě vrhlo s nadšeným výkřikem „jééé... lodičky!!!“ a já jsem se definitivně zhroutila. Zhroucenou mne našel jistý anglický gentleman, který usoudil, že jsem pravděpodobně dáma v nesnázích a v nejlepších tradicích, hláсанých Jane Austinovou i Rudyardem Kiplingem, je třeba mi pomoci. Vysvětlila jsem mu své jazykové nedostatky v oblasti námořnictví, včetně jejich právně-námořních aspektů, čemuž se smál, až se za blejzr popadal. Načež vzal Darinku na tu opravdu úplně největší jachtu, která byla u svaté Kateřiny zakotvena a která pochopitelně patřila jemu, a všechna ta ráhna, čnělky, kormidla a kladky jí vysvětlil a dítě ni nedutalo a tvářilo se, že mu je anglická námořní terminologie zcela vlastní. Beztak se v minulém životě narodila na clipperu převážejícím Zelenookému ďáblovi Dirku McStruanovi⁴ čaj z Honkongu do londýnského Tea Wharf, což je, mimochodem, dnes jedno z vůbec nejkrásnějších loftových bydlení v Londýně. Dítě bylo jachtou zcela uspokojeno, já jsem se zresuscitovala, takže jsme se s oním gentlemanem srdečně rozloučily a již jsme jej nikdy neviděly, neb tak to je přece v Londýně úplně normální.

4 Zde si dovoluji narážet na úžasný román od Jamese Clavella *Tchaj-Pan*, který pojednává o založení britské kolonie Hong-Kong a jejím rozkvětu, pramenícím z obchodování s čajem a opiem přes Hong-Kong s Čínou. Kdo chce bezbolestně pochopit poměry britského koloniálního panství, aniž by studoval tuny historických dokumentů, není lepší příležitosti.

11. Česká akce v Londýně

Jak již bylo řečeno, v Londýně je možné úplně všechno a úplně všechno je v něm normální. Tento blahý vliv je kupodivu imputován i českému obyvatelstvu, které se bez ohledu na své genetické zátěže přivezené z původní vlasti stává v Londýně také normálním. Proto i čeští úředníci považovali za zcela normální, že jsem se za účelem absolvování parlamentních voleb dostavila na českou ambasádu kousek za Kensingtonským palácem v prvních červnových dnech roku 2006 v tričku z akce Respektu „trikem proti komunismu“ a na mé hrudi bylo napsáno „*Zasraní komunisti, jděte už konečně do prdele*“. Spořádaně jsem odvolila podle svého nejlepšího vědomí a svědomí – tedy Evropské demokraty, kteří se pochopitelně do Poslanecké sněmovny nedostali – a vlídně úředníkům kynouc odkráčela jsem i s dítkem uvelebit se na lehátkách, pronajímaných za mrzký peníz několika penny, v blízkém parku.

Následkem jazykové identifikovatelnosti trička jsem pak cestou k Albert Hall pohovořila s řadou Čechů, kteří rovněž spořádaně rázovali k ambasádě plnit svou občanskou povinnost. Přátelsky jsme okomentovali počasí, které volbám skutečně přálo, probrali jsme, koho tak volit a koho nevolit, včetně toho, které komunisty v kterých politických stranách má kdo na mysli, a i když jsme byli názorů politicky velmi různých, všichni jsme k sobě byli milí a přáli jsme si krásný den. Neb tak je to v Londýně normální. V důsledku čehož navrhuji, aby veškeré obyvatelstvo české kotlinky, ba dokonce i to moravské (i když tam to dle mého názoru není tak akutní) bylo pravidelně vyváženo do Londýna za účelem ozdravných

pobytů, neb pak by byla šance, že i v Čechách by začalo být... normálně.

12. Londonmania

No – já vím: kolik těch kapitol o Londýně ještě bude? Mohlo by jich být, jak říkají bratři Slováci, neurekom, protože Londýn je, jak jste zajisté pochopili, moje láska. Proto se pokusím svoji londýnskou mánii odbýt už jen v jedné kapitole – ale jak bude dlouhá, to nezaručuju.

Samostatnou knihou by byla londýnská muzea. Bohužel do těch, která se mi líbí nejvíce, mohu chodit jen sama bez dítěte, neboť další požadavky na související informace mne obvykle vyčerpají natolik, že nejsem schopna vůbec žádného vnímání. S dítětem proto preferuji v Londýně návštěvu galerií, protože umění lze prožívat emocionálně bez požadavků dodatečných informací... i když... dotaz, jaký je rozdíl mezi Madonou ve skalách visící v National Gallery v Londýně a tou v Louvru, doplněný o požadavek, který obraz byl namalován dříve a proč jsou vůbec dva, mne stejně rozhodil. Za nejbezpečnější útočiště proto považuji Tate a Tate Modern, kde abstrakce děl není matena rozumovými úvahami, takže takovému Pollockovi je možno propadnout bez obav z vyrušení něčím jiným než povzdechem „Ach, maminko, to je krásné“.

Než jsem se ale k této strategii propracovala, bylo jest mi prožít mnohé muzeální utrpení. V muzeu filmu to ještě šlo, protože jsem nasadila veškerý svůj um a nakonec jsem byla schopna dítěti vznik filmu pomocí rozkladů obrázků vysvětlit. Koneckonců, měli tam na to krásné historické přístroje

s klikami, nad kterými srdce bratří Lumiérových jistě jávalo. Bez úhony prošlo také muzeum města Londýna, v němž mne, stejně jako moje dítě, zaujala informace, že londýnští měšťané po několik staletí platili za to, aby nemuseli být londýnskými radními, o funkci starostenské nehovoře. Když vidím rvačky o tyto posty nyní, tak si říkám, kde je co špatně.

Jako zcela sebezničující se však ukázala návštěva muzea anglické banky. To v podstatě obnáší celou historii bankovníctví a finančních vztahů, včetně takových radovánek, jako je historie vzniku směnek a problematika směnečných kurzů od středověku dodnes⁵. Ze začátku to vypadalo nadějně, protože jsme si povídaly o kočičkách. V každé spořádané bance byly totiž dříve u přepážek kočky, které lovily zakutálené mince. Doufala jsem, že s kočkami vystačím, leč nestalo se. Dítě bylo více než zaujato a já jsem zjistila, že existuje ještě větší hrůza, než je angličtina námořní, totiž angličtina finanční. Spoustě věcí jsem vůbec nerozuměla (a obávám se, že to nebylo jen jazykovou bariérou), takže jsem velice uvítala pomoc ostatních solidárních matek, které – vidouce mne v nesnázích – odložily svá vlastní dítky pod dohled strážkyň muzea v dětském koutku a poskytly mi jazykový i faktický výklad. V důsledku jejich laskavé pomoci, když nás v pět hodin odpoledne z muzea vyprovodili z příčiny vypršení otevírací doby, moje šestileté dítě chápalo, co je to zlatý standard a inflační košík. Já jsem ovšem pouze sípala, neb moje hlasivky utrpěly úhonu, která se mi v tu chvíli zdála být neodstranitelná. Ostatním laskavým maminkám, opouštějícím muzeum se mnou, jsem proto jen mlčky mávala s vědomím, že jim nikdy nebudu moci za jejich vlídnou

⁵ K porozumění středověkému finančnictví vřele doporučuji knížku: Favier Jean. *Zlato a koření – zrod obchodníka ve středověku*. Praha: nakladatelství Garamond, 2006; orig. *De l'or des épices, Naissance de l'homme d'affaires au Moyen Age*, Fayard, 1987.

podporu poděkovat. Nejenom proto, že nebudu mocna slova, ale i proto, že je už nikdy neuvidím. Takže jim jejich vlídnost nebudu moci oplatit. Ale protože to bylo v Londýně, tak jsem věděla, že je to normální – totiž být vlídný na člověka, kterého už v životě neuvidím. Vivat London!

13.

No tak to nevyšlo...

... totiž skončit s Londýnem v jedné kapitole. Ale Londýn je prostě čarovné město, a tak chci říci:

- Miluju londýnskou moderní architekturu. Přestavba starých přístavních doků podél Temže se stala natrvalo měřítkem mého pohledu na architekturu vůbec. Tuto úroveň se podařilo imputovat i do mysli mé dcery, a kdykoli jsme byly v Londýně, vždy jsme se jely projet lodí po Temži. Nikoli kvůli lodi – z nadšení pro mořeplavbu na štěstí pro mne moje potomkyně vyrostla – ale kvůli stále novým pohledům na skvosty moderních staveb, které jsou prostě krásné. Zejména když vidím staré tovární budovy u nás, jak se bezostyšně bourají, vzpomínám na londýnské lofty a moje srdce trpí.

- Miluju Joanne Rowlingovou, skláním se před ní v hluboké úctě a tvrdím, že pro děti, jejich vzdělání a jejich životní postoje udělala víc než všechny učebnice občanské výchovy dohromady, a to celosvětově. Její úvahy o postavení skřítků a obrů v čarodějném světě považuji za skvost a vysvobození Dobbyho pomocí podstrčené ponožky považuji za brilantní návod, jak zacházet s Lucienem Malfoyem a všemi jemu podobnými. Proto jsme s obzvláštním potěšením prošly s dcerou všechna londýnská místa zmiňovaná v sáze o Harry

Potterovi. S lítostí konstatuji, že Grimmauldovo náměstí jsme nenašly, stejně tak jsme nenašly Příčnou ulici, avšak velmi podrobně jsme prošly nádraží King's Cross, nástupiště 9, $\frac{3}{4}$ však nenaleznuvše. Chodit po Londýně s knihou o Harry Potterovi se však vždy vyplatí, neb když je rodič zemdlen, dítě si vždy bude rádo samo chvíli číst.

- Pokud chcete skutečně zjistit co je to advokacie, zapomeňte na sídlo České advokátní komory v Kaňkově takzvaném paláci na Národní v Praze a obhlédněte budovu Law Society na Chancery Line. Tam zjistíte, co to ve skutečnosti je – být advokátem... S lítostí konstatuji, že i ty advokátní kanceláře, které obývají prostory v několika patrech domů v centru Prahy, s úplně pravými sárdokartonovými pilastry v recepcích a honosnými jmény zasedacích síní, jsou ubozí lokální břídilové oproti tomu, co byla – a částečně stále i je – advokacie v Anglii. (Schválně nepíši v Británii, protože Británie zahrnuje tři právní jurisdikce, má tedy tři právní řády: anglicko-waleský, skotský a irský. A protože Belfast je úplně stejný zapadákov jako třeba Ostrava – čímžto se Ostravě omlouvám – budete se tam cítit velmi domácky, a to i v tamějších advokátních kruzích. Na hrnec se posadíte skutečně jen v Anglii.) Velké kanceláře, které bychom my hodnotili jako ty skutečně „mocné“, sídlí povětšinou v okolí Barbican, anebo v moderních budovách směrem na Canadian Wharf. V supermoderních kancelářích, kde pracují stovky advokátů na jednom místě, s pracovním zázemím, ke kterému se čítá také třeba podnikové fitko, je zvykem platit okolo tisícovky liber za hodinu. To jsou kanceláře, které se zabývají právním poradenstvím bankám a nadnárodním korporacím.

Přesto však toto nejsou ty advokátní kanceláře, které skutečně rozhodují o tom, co je a co není právo. O tom rozhodují

právníci – často obdařeni titulem Q.C., neboli „Queen’s Counsel“ – tedy „královnin rádce“, kteří mají – a opět pochopitelně jen někteří – přímý kontakt na Law Lords. Těmi jsou právníci, obvykle barristři, tedy procesní advokáti, kteří byli na návrh premiéra jmenováni královnou či králem do Sněmovny lordů, tedy do horní komory britského parlamentu, a z tohoto titulu dohlížejí na právní řád země. Je to něco obdobného, jako kdyby naši soudci Ústavního soudu byli automaticky členy Senátu: což, mimochodem, není myšlenka úplně k zahazení. Nicméně zpět k anglické právní špičce. Tito nenápadní mužové (žen aby jeden pohledal) mají ve své výbavě „wig“, tedy bílou paruku, která se k soudu nosí povinně, a samozřejmě hedvábný talár. Najdete je obvykle v budovách okolo Strandu, kde sídlí také Královský soudní dvůr. Kolem něj mají své kanceláře čtyři advokátní sdružení, zvané Inns of Court. Ano, zde jsou ty správné advokátní kanceláře, označené zcela nevýraznými tabulkami, či spíše jen prostým jménem na zvonku – v provedení, kterým by pohrdl český advokát i v Horní Dolní.

Kdysi jsem se snažila jistým vládním představitelům své drahé vlasti vysvětlit, jak se zabezpečuje právní pomoc právě od těchto lidí. Jejich pomoc je zapotřebí v případech, kdy jsou ohroženy zájmy republiky či hrozí zásadní škody nejen materiální, ale zejména na reputaci. Za takových okolností je dobře být doporučen... Ke komu je záhodno doporučení sehnat, vyplývá z charakteru případu. Nejlépe projít veškerou judikaturu soudu či arbitráže, ve které jste zaangažováni, a vyselektovat jména tam se vyskytujících právních zástupců. Z nich poté vybrat ty, kteří by se mohli v dané problematice nejlépe orientovat a na něž je možno najít kontakt. Bylo by též mimořádně záhodno, aby nikdy v minulosti neobhajovali vaši protistranu. Pakliže je takovýto obhájce nalezen a schůzka je

zprostředkována, je nutno počítat s absolutní diskretností na všech stranách, včetně toho, že o výši požadovaného honoráře bude žadatel vyrozuměn rovněž diskretně, a to nikoli advokátem samotným, leč vedoucím jeho kanceláře. Sazby lze očekávat vyšší než ony zmíněné v pouhých „komerčních“ případech. O cenách se nesmlouvá. Představa našich vládních kruhů, že se na právní služby tohoto charakteru vypisuje výběrové řízení, by mezi muži práva této úrovně zapříčinilo mírné pozdvižení obočí. Nikoli údiv – jsme přece v Londýně a zde je normální a možné všechno – ale pozdvižení obočí zcela jistě. Představa, že by se někdo z takovýchto právnických celebrit do výběrového řízení přihlásil, je pochopitelně zcela – řekněme to britsky diplomaticky – mylná. Mylná ovšem byla též moje představa, že by tyto „nuance“ byl jistý premiér, kterému jsem se to snažila vtěsnat do hlavy, schopen pochopit.

No jo, tak nic, tak jedeme dál, snad příště.

14. Křižáci

Kousek od Strandu, uprostřed právnických kanceláří, stojí kostel. Temple Church, tedy templářský kostel. No jo, právníký kostel, odfrklo dítě lehce otráveně, protože i ono pochopilo rozložení právníků v okolí Holbornu. Za to, že původně románskou stavbu obklopují stavby ze šestnáctého století, v nichž se posléze uhnízdili advokáti, však kostel nemůže, protože tam stál podstatně dříve, než jej svou blízkostí poskvřily postavy s kroucenými paragrafy. Postavili jej zde templářští rytíři už na sklonku 12. století a stal se kostelem při jednom z tisícovky templářských klášterů, které se v té době v Evropě nacházely. A to po Paříži hned tím

druhým nejvýznamnějším. Kromě toho, že poskytoval útočiště poutníkům do Svaté země, byl i vynikajícím finančním centrem. Neboť nebylo bohatšího společenství nad Rytíře Šalomounova chrámu, zvaných templáři. Byli to řádoví bratři, byli to bojovníci a byli to také – a možná především – finančníci.

Jako jediní ve své době uměli poskytnout bezpečí fyzickému transferu peněz, odehrávajícímu se ovšem v první nadnárodní měně, která se jmenovala stejně jako jedna z nejslavnějších počítačových her – Byzantus. Ostatně jejich nezměrné bohatství se jim též stalo osudným. Když už jim francouzský král dlužil tolik, že to vydalo za půlku Francie, prohlásil je za kacíře, majetek zabavil a velmistra s další padesátkou templářských hodnostářů dal upálit. Možná by si tohoto vývoje mohly být dnes vědomy některé nebankovní společnosti a svou politiku „zaručeně nejlevnějších“ úvěrů poněkud přehodnotit. Aby náhodou nedopadly stejně. Doučování z osudu templářů mohu zájemcům z řad vedení jmenovaných společností zajistit za režijní paušál.

Na podlaze londýnské románské rotundy rytířského chrámu leží devět postav rytířů v plné zbroji. Někteří z nich mají překřížené ruce, někteří mají překřížené nohy, to podle toho, kolika křížových výprav se účastnili. Inu, staré náhrobky starých rytířů – co k nim říci více.

Něco více bych chtěla říci o novém náhrobku, který je vytesán v úplně stejném stylu, jako jsou ty v templářském chrámu. Je však o 800 let mladší než ty templářské. I tento náhrobek zobrazuje muže, který má nohy křížem na paměť své výpravy do Svaté země⁶. Na rozdíl od křížáků je však oděn do

⁶ Pokud nechcete strávit pěknou chvíli na internetu ve snaze tuto sochu najít, skočte hned na http://www.greatenglishchurches.co.uk/html/wareham_.html, jinak se nedohledáte.

arabského šatu a v ruce drží zakřivenou arabskou dýku. Leží v kapli jiného prastarého kostela, vzdáleného od londýnského Templu nějakých 200 kilometrů, a to kostela svatého Martina v městečku Wareham v Dorsetu. To je přibližně směrem na Salisbury a Amsbury. Určitě jste už poznali, že mluvím o Lawrencovi z Arábie – o muži, který, ač sám byl Oxfordem vychovaný britský důstojník, vedl v I. světové válce po boku beduínů vítěznou Arabskou vzpouru proti Turkům. Už jste to vstřebali? Ne? Tak ještě jednou: nemanželský synáček jakéhosi irského baroneta, příslušník anglické zlaté mládeže, křesťan – člen anglikánské církve, byl spoluzakladatelem svébytné arabské politické samostatnosti. Při uzavírání Versailleské smlouvy, která oficiálně ukončila I. světovou válku, zastupoval prince Faisala. V důsledku této smlouvy byla roku 1920 přijata Sévreská smlouva, na jejímž základě vzniklo jak Irácké království, tak Jordánský emirát.

Všichni v Anglii pokládali Thomase Edwarda Lawrence za magora. Když zemřel při nehodě na své motorce, měl sice pohřeb v té stejné obrovské katedrále sv. Pavla, v níž se posléze vdávala princezna Diana, a jeho pohřbu se zúčastnil i Winston Churchill, aby mu vzdal hold, ale, řekněme si upřímně, Británii se ulevilo. Člověk, který se zastával muslimů, „černých hub,“ a žádal pro ně rovnoprávné a čestné zacházení, nalézal své zařazení v anglické nobile první třetiny 20. století pouze velmi obtížně, respektive, nenalézal je vůbec. Asi stejně, jako je nenalézám já se svou obhajobou národních a národnostních práv Cikánů/Romů.

V roce 1962 filmově ztvárnil příběh Lawrence z Arábie božský Peter O'Toole a arabským protihráčem mu byl Omar Sharif jako šejk Ali. Mimochodem, filmový kostým Lawrence

z Arábie je k vidění v londýnském Muzeu filmu. Za nejúchvatnější z celého filmu pokládám scénu, kdy Lawrence přemlouvá Aliho, aby spolu zaútočili na pevnost Akaba na břehu Rudého moře, kterou drželi Turci. Tím by se totiž otevřela britským vojskům cesta k osvobození Jeruzaléma a následně i Damašku. Šejk Ali se odmítá do pouště pustit. Mezi nimi a Akabou leží vražedná poušť Nefud, která je tak velká, že je téměř nemožné ji přejít. Je to Lawrence, kdo napřahuje ruku směrem k písečným dunám a říká: „Akaba leží tímto směrem – je to jen otázka chůze...“ Což je výrok, do něhož se v naší rodině již navždy vměstnaly všechny debaty o tom, jestli se něco má udělat, nebo nemá udělat, jestli se něco má udělat teď anebo až potom, zda to či ono je či není vůbec záhodno udělat. „Já vím, mami, já vím – je to jen otázka chůze.“

15.

Londýn feministický

No, já vím, že jsem s tím Londýnem trapná, ale je to město, které do značné míry ovlivnilo moje vnímání světa, a totéž, jak se zdá, platí i pro moji dceru. Ostatně to byla první „cizina“, kterou v utěšeném věku mínus šest měsíců se mnou, respektive ve mně, navštívila. U této návštěvy, pořádané mimořádnou dámou jménem Lesley Abdela, bych se ráda zastavila. Pokud doposud p.t. čtenář netušil, co znamená slovo „feministka“, necht' si doplní vzdělání u strýčka Googla a paní Abdela mu tuto mezeru beze zbytku zaplní. Pro naše povídání je podstatné, že Lesley, která je významným průsečíkem ženských organizací snad z celého světa, pozvala na jaře 1998 na konferenci o ženách v politice také mě. (A taky Míšu Tominovou Marksovou, kteréžto tímto srdečně mávám, ačkoli,

co se politického názoru týká, neshodneme se téměř na ničem, neb Míša je zarputilá sociální demokratka, kdežto já jsem, jak se mi to začíná jevit, intelektuální anarchista s výrazně individualistickými sklony, neschopný loajality s jakýmkoliv stranickým sekretariátem. Což s ohledem na skutečnost, že Míša byla právě ve chvíli, kdy píše tyto řádky, jmenována ministryní práce a sociálních věcí, může přijít utilitaristicky až líto, že ano.)

První šok, který jsem zažila, byl, že účastnice konference, tedy asi 80 žen z celého světa, byly ubytovány v absolutně luxusním Hiltonu ve Westminsteru. Z hotelových cen se mi dělalo špatně, jen jsem na ně pomyslela. I šla jsem za Lesley a opatrně jsem se zeptala, jestli se fakt v Londýně nenašlo levnější ubytování než tento hogo-fogo koloniální hotel, v němž bylo možno důvodně předpokládat, že se hned za číšníkem, ofrakovaným už zrána, vynoří Kipling. Její odpověď mi vyrazila dech. Ona tento hotel vybrala *schválně*. Proto, že se ženy v takto luxusním prostředí cítí nesy. Nikdy se do něj nedostanou, protože takovéto hotely jsou úplně mimo jejich finanční možnosti a i kdyby ženy ty peníze měly, daly by je na něco, co by samy považovaly za mnohem užitečnější, pravděpodobně za něco ve vztahu k dětem a rodině. Přitom, pravila Lesley, právě v takovém prostředí se muži pohybují běžně. Je nutno ztratit ostych ze situací, které vyplývají z pohybu v místech, na která se obvykle nedostaneme. Naopak je nutno se naučit využívat kvality takových míst a zakomponovávat je do svého boje o moc. Ano, slyšely/i jste správně: boje o moc. Neboť pokud ženy nebudou mít moc, budou, kdo by to řekl, bezmocné. Nebudou tedy vládkyněmi nad svými vlastními životy. Že je to feministická idea? V tom případě, pánové, jste všichni feministy, neboť vy si užíváte vlády nad svými vlastními životy zcela automaticky a ani vás

nenapadne, že by to mohlo být jinak. Pouze se divíte, když ženy – kdo by to do nich, feministek jedněch uhozených, řekl – chtějí totéž, co vy už dávno s naprostou samozřejmostí máte: totiž vládu nad svým vlastním životem.

Lesley doložila svou úvahu o nutnosti výuky sociálních zkušeností i příběhem z jedné své předchozí akce, kdy jistou konferenci pro místní ženy v kterémsi státu rovníkové Afriky pořádala v klimatizovaném hotelu. Naprostá většina žen byla v podobně upravených prostorách poprvé. Zjištění, že takovéto prostředí existuje, že je na určité úrovni – a že je především mužům – zcela dostupné, mělo na ženy větší efekt než samotné téma konference, které bylo již téměř zapomenuto.

Fakt, že je nutno do vzdělání zahrnout získávání sociálních zkušeností (a to pochopitelně nejen návštěvou luxusních restaurací), se stal úhelným kamenem mého vzdělávacího systému, který jsem začala uplatňovat na svou dceru, jen co to bylo možné. Snažím se ji brát s sebou všude, kam mohu, ba dokonce i tam, kam oficiálně nemohu. Jiné prostředí, jiní lidé, jiná životní zkušenost. Chci, aby i mě viděla v jiné roli než v té, ve které mne zná doma. Aby pochopila, že každý z nás má mnoho tváří – minimálně tu profesní a tu soukromou. Zažila jsem kvůli tomu mnoho divení: vy berete s sebou dítě na jednání do banky? Ano, беру. Na místo veřejnosti k soudu? Ano, učinila jsem tak dvakrát a výsledkem byla dceřina krásná pohádka, napsaná v její první třídě, o soudci, který nevěděl, jak věc rozsoudit, a proto vyskočil z okna. Chodíte spolu kupovat lístky na vlak, uplatňovat reklamace, poslat balík na poštu a milion dalších věcí? Ano, zajisté... Jak dcera roste, roste i moje mateřská demence: „Áááách miláčku, jsem tak

stará, unavená a pitomá – prosím tě, mohla bys to zařídit? Já si tady sednu na lavičku a počkám na tebe...”

K dokonalé mentální retardaci jsem své schopnosti dovedla při naší společné cestě po východě USA. Jestliže bylo moje dítě schopno vrhnout se ve svých necelých čtrnácti letech do víru Broadwaye, ulovit v něm taxík a plynou angličtinou se s příslušně oturbaněným řidičem domluvit, kam potřebujeme jet, lze důvodně předpokládat, že se ani v dalších životních situacích neztratí. Nic by tedy nevadilo, kdybych se do té demence propadla nejen předstíraně, ale i skutečně. Výchovného účelu, ke kterému mne nasměřovala Lesley, bylo zjevně dosaženo.

16. Londýn žen

Ačkoli Britové jsou skutečně konzervativní, ač je málo co třídně tak rozdělené jako britská honorace – to se spíše stanete bráhmanem, ač zrozen v kastě nedotknutelných, než abyste pronikli do britské nobility – je Británie, a zejména Londýn, městem žen a jejich práv. Sufražetky byly ženy, které usilovaly o získání volebního práva pro všechny bez ohledu na pohlaví. Trvalo to celé devatenácté století, v Anglii pak až do roku 1928, kdy ženy volební právo skutečně získaly.

V Čechách jsme byly napřed: u nás ženy získaly volební právo se vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918, kdy to byl ovšem prezident Masaryk, který zcela odmítl, že by v ústavě nově vznikajícího státu mohlo být volební právo zakotveno snad nějak jinak. Takže největšího „sufražeta“ jsme bezesporu měli my. Že se Virginia Woolfová narodila a žila v Londýně, též netřeba připomínat.

Chtěla bych však připomenout jinou ženu, jejíž jméno není u nás všeobecně známo, a to možná i proto, že vyslovit správně Florence Nightingale dá skutečně docela práci.

Začněme tím, že i tato žena, členka britské aristokracie, byla svým životem svázána s Londýnem. O tom svědčí i fakt, že se právě zde nachází její muzeum: najdete je prakticky naproti Parlamentu, v přízemí nemocnice sv. Tomáše. Neb Florence Nightingale byla zakladatelka ošetrovatelství a z její inspirace vznikl Červený kříž. Mne však inspiruje ještě jinak. Ačkoli pocházela z takzvané „dobré rodiny“, odmítla se stát pouze viktoriánskou slečnou z vyšší společnosti a trvala na tom, že bude pracovat a bude ošetrovatelka. Dokud tak činila ve směru ke starým anglickým dámám, byla to její rodina schopna akceptovat. Problém začal v roce 1853, kdy vypukla krymská válka, v níž imperiální Británie, diplomaticky řečeno, pomáhala rozpadající se imperiální Osmanské říši proti neméně imperiálnímu carskému Rusku.

Výsledkem této války nebylo nic, kromě tisíců a tisíců zraněných britských vojáků, kteří hromadně umírali v istanbulských lazaretech. Situace byla skutečně vážná, a proto britský ministr války přišel za Florence s prosíkem o zorganizování ošetrovatelské pomoci jeho mužstvu. Rodina samozřejmě zuřila, ale Florence prosbu o pomoc přijala a odjela s 38 proškolenými ošetrovatelkami do Istanbulu, aby se ujala své role. Tam ovšem znovu padla kosa na kámen, neboť pro vojenské lékaře byla představa, že by lékařskou pomoc měly vojákům poskytovat ženy, neúnosná. To je raději nechali poumírat – ovšem vojenské cti bylo učiněno zadost.

A tehdy se Florence vzepřela. Odmítla vyklidit pole, a ačkoliv ona i její sestry měly nejvyšší dosažitelnou ošetrovatelskou

kvalifikaci, pustily se do těch nejhrubších prací, jejichž vykonávání jim páni generálové milostivě povolili. Výsledkem bylo grandiózní zlepšení hygienických podmínek a následně snížení úmrtnosti zraněných ze 42 na 2 procenta. Poprvé se tak v praxi aplikoval objev, že hygiena a zdraví spolu přímo souvisejí. Na základě své neústupnosti, svéhlavosti, fanatické vytrvalosti, pohrdáním standardními modely chování a odporem k oficiálním autoritám Florence zachránila životy tisícům mužů. Změnila ošetrovatelskou péči a postavila ji na moderní základ. Změnila paradigma doby. Změnila postavení ženy – profesionálky.

Není tedy divu, že je Florence Nightingale mým životním vzorem a oporou. Jejím znakem byla hořící lampa. S tou obcházela v noci zraněné vojáky a starala se, aby bylo vše v pořádku. Proto je lampa dodnes znakem ošetrovatelek. Proto jsem si ji zvolila na místo všech paragrafů, svastik a vah do loga své advokátní kanceláře.

A to už je z Londýna opravdu definitivně všechno.

17.

Je to díra plná trosek...

... pravilo moje dítě, když jsme objížděly Řím. Věčné město bylo první destinací, do níž jsme se vydaly po Londýně, a bylo to také poprvé a naposled, kdy s námi jel někdo další, totiž Darinčina příležitostná chůva a kamarádka Kateřina, novopečená studentka psychologie. Dceři bylo necelých osm a já jsem se přece jen ostýchala jet s ní úplně sama.

První obhlídka Říma nedopadla ideově dobře, a to zejména proto, že zájem dítěte byl zcela soustředěn na další příslibenou atrakci, totiž Etnu. „Vzhůru za sopkami,“ pravilo dítě, z něhož se v tu dobu klubal nadšený sopkolog. Od té doby jsme už byly na všech italských sopkách, ba prošly jsme i kdejakou českou, vyhořelou, a mým nesplněným rodičovským úkolem je zprostředkování sopek islandských, což mi je čas od času dítkem posmutněle vyčítáno. Zejména v těch okamžicích, kdy ji nutím ke studiu něčeho, do čeho se jí nechce, se islandské sopky objeví coby důkaz, že o její skutečné vzdělávání vlastně vůbec nedbám, neb kdybych tak činila, tak jsme přece již dávno na Islandu.

V Římě jsme to vzaly ráz na ráz: Vatikánské muzeum a svatý Petr. Projížďka po Tibeře se zvrhla ve vyprávěnku o starověkém kanalizačním systému a Cloace maximě, jejíž vyústění lze spatřit vedle mostů Ponte Rotto a Ponte Palatino. Jízda po Tibeře nás však vcelku zklamala, protože všude jsou regulované břehy, tedy mnohametrové zdi tyčící se nad hladinou, které bezpečně oddělují řeku od města. S dojetím jsem vzpomínala na Střelecký ostrov i nábřeží u Hergetovy cihelny a porozuměla jsem požadavku UNESCO, které si coby podmínku pro zapsání Prahy do seznamu světových kulturních památek vymínilo, že tato nábřeží nebudou nikdy regulována, ba naopak, pozvolný břeh s batolícemi se labutěmi a bahníčkem roztlapkaným kačkami loudícími žvanec bude navždy zachován.

Abychom natěšené dítě uklidnily, že na Etnu skutečně půjdeme, vhupsly jsme na vlak a nočním spojem jsme dojely do Mesiny. Tam začalo naše první sicilské putování, které bude v budoucnu zajisté následováno mnoha dalšími sicilskými putováními, neboť Sicílie, trojrohá a trojnohá

kráska, byla natolik útočištěm antického života, že památky, které na ní po tomto období zbyly, není možno rozumně absolvovat najednou.

18. Cestujeme s knihou

Na Sicílii jsem zahájila akci „literatura a její domov“. V Londýně to bylo jednoduché: s ohledem na věk dítěte jsem se vyzbrojila Oxfordským slovníkem dětských písní, vydáním z roku 1964, který jsem blahé paměti ukořistila za cenu čtyř irských liber ve frcu na pahorku Tara, a s dítětem jsem jej celý odzpívala. Vzbud'te mne třeba o půlnoci a dodneška vám vyseknu „Twinkle twinkle little star“ nebo „Humpty Dumpty“ nebo „London Bridge is falling down“, což jsme zpívaly s Darinkou po tomto mostě rázující a divíce se, že most nepadá.

Do Itálie jsem se odebrala vyzbrojena dvěma knihami. Tou první byla neuvěřitelně slavná knížka pro děti, *Srdce* od Edmonda de Amicis. Vydal ji v roce 1886 a já ji vlastním z rodinné knihovny s datem vydání sice neuvedeným, leč byla, jak praví tiráž, „dle 500. italského vydání přeložena Bedřichem Frídou (bratrem Jaroslava Vrchlického), s ilustracemi Věnceslava Černého, vydána nakladatelem J. R. Vilímkem ve Spálené ulici č. 13 v Praze.“ Knížka byla ohmatána již minimálně třemi generacemi mých předků a bylo načase seznámit s ní generaci čtvrtou.

Knížka *Srdce* je deníkem desetiletého italského chlapce z Turína, který popisuje život své rodiny a svých spolužáků všímaje si zejména dvou aspektů: sociálních rozdílů a

sjednocení Itálie. Být Italem a ne jen Piedmont'anem, jako byl on sám, tot' velký úkol. Asi stejně velký, jako být nejen Čechem ale i Evropanem. Ty příběhy jsou dojemné, možno říci sentimentální. Jsou však pravdivé jak ve směru historickém, tak ve směru lidských citů, a proto je i dnes knížka vysoce ceněna. Vozila jsem ji s sebou na mnohé další naše cesty po Itálii a vždy plnila dva úkoly. Tím prvním bylo uklidnění dítky. Ve chvíli, kdy byla dcerka unavená pobíháním po památkách, s napětím, avšak v klidu, poslouchala předčítání dalšího příběhu malého vypravěče.

Kromě toho plnila knížka i další úkol, zcela odpovídající jejímu názvu. Otevírala totiž srdce. Kdykoli jsem ji v restauraci, na lavičce v parku, v muzeu, prostě kdykoli a kdekoli jsem ji položila vedle sebe, jasně rozpoznatelnou již jménem autora, krátkým názvem a charakteristickou ilustrací k jedné z jejích nejslavnějších povídek, přitáhla pozornost Italů a otevřela jejich srdce. „Ach, *Srdce*,“ říkali a s dojetím hleděli na ex libris mého pradědečka, vlepené na příděsti, s radostí navazovali konverzaci, tiskli mi ruce, ba i objímali. *Srdce* je knížka otvírající srdce, vedoucí k nenacionalistickému vlastenectví, k soucitu, k pochopení slabostí ostatních a k opovržení těmi, kdo se chovají nečestně. Věčná škoda, že ji dnes v povinné četbě české mládeže nenajdete.

Cestujíc po východním pobřeží Sicílie jsem však nevzala do ruky *Srdce*, ale knížku mnohem útlejší, spojenou nikoli s podalpským italským severem, ale přímo se Sicílií. Sicilská literatura neobsahuje mnoho jmen celoevropského významu, ale ta, která překročila břehy rodné Trojrohé, která se nezadržela ani hranicemi Itálie, ta je skutečně úchvatná. Luigi Pirandello, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1934.

Giuseppe Antonio Borgese, Elio Vittorini a jeho vášnivý realismus, a především – pro mne na místě nejprvnějším – Giuseppe Tomasi (prince) di Lampedusa. Se Sicílií je spřízněn již svým jménem, neboť Lampedusa, odkud pocházel jeho rod, je ostrov nacházející se dvě stě kilometrů od Sicílie směrem k tuniským břehům. On sám se narodil v Palermu a se Sicílií je svázán i jeho nejslavnější román, *Gepard*. Je příznačné, že původně bylo toto mistrovské dílo, z jehož každé stránky sálá horká Sicílie, dvěma nakladateli odmítnuto a bylo vydáno až po autorově smrti, přičemž celý život byl tento vnímán především jako správce svých obrovských rodinných statků a pouze příležitostný literát. V roce 1963 *Geparda* geniálně zfilmoval Luchino Visconti a přidal tak tím do koruny italské kinematografie další klenot. V jeho režii zářila v Lampedusově příběhu Claudia Cardinalová, Burt Lancaster i Alain Delon a film získal v Cannes Zlatou palmu.

Ani tento úchvatný příběh však nebyl ten, který jsem Kateřině a Darii začala číst v Catanii, kousíček od Augusty, s bouřící Etnou v zádech. Příběh, který jsem zatoužila jim zprostředkovat, se jmenoval *Ligeia*⁷. Jeho jádrem je vyprávění starého profesora řečtiny svému krajanovi – mladému novináři ze Sicílie – o tom, jak se stalo, že se naučil tak dokonale starořecky. Pan profesor totiž starou řečtinou žil a přitom ji používal živoucím, zcela přirozeným způsobem, kterého nemohl dosáhnout nikdo jiný, ať se snažil sebevíc. Když se totiž ve svém studentském mládí připravoval na zkoušky, odjel se učit ke svému kamarádovi na Sicílii do domku stojícího právě v městečku Augusta při břehu moře. Zajel s člunem pár metrů od břehu a, jak se učil, nahlas si recitoval starořecké verše. Ty přilákaly mořskou nymfu Ligeiu. Stejně jako jejích 150 sester měla i ona tělo mořské panny, napůl dívčí, napůl

⁷ Lampedusa, Giuseppe Tomasi di: *Ligeia a jiné prózy*, Praha, Odeon, 1989.

rybí. Dle Homéra tyto nymfy obývaly dno Egejského moře. Jedna jejich sestra, Amfitrité, byla manželkou boha Poseidóna, avšak nejslavnější z nich byla Thetis, matka hrdiny Achilla. Těch několik týdnů, které Ligeia, vynořivší se u sicilských břehů, strávila s mladým adeptem filologie, pochopitelně nebylo věnováno pouze recitaci klasických veršů, leč i jiné, neméně božské činnosti. S první bouří musela nymfa odplout, avšak mladý student se nevrhnul do její náruče tak jako mnoho námořníků, již dříve nymfami svedených, leč vytrval na souši. Následky byly... lingvistické. Vždyť jak jinak se naučit mrtvý jazyk lépe než konverzací se živým, a to s rodilým mluvčím?

Četly jsme ten úchvatný příběh na kamenných stupních řeckého divadla v Taormíně, s modravými mořskými obzory před sebou. Vyhlížely jsme k východnímu obzoru. Nymfy nepřiřply. Evidentně to bylo tím, že neumíme řecky.

19.

Hadry, hadry, hadry

Debatující nad záludnostmi studia jazyků, řecké mytologie a mystické krásy literatury, obešly jsme Catanii, zjistivše, že náklonnost ke kráse podpořené luxusem zůstala na Sicílii domovem i poté, co se uměřený starověk překlopil do doby postmoderní. Zřejmě se jedná o nějaké místní fluidum, neb jinak si nedovedu vysvětlit, jak je možné, že na hlavní ulici byly obchody se všemi světovými oděvními značkami a evidentně prosperovaly. Catania má údajně asi 300 000 obyvatel, což je tedy, dle mého názoru, možné pouze tehdy, když se ke skutečnému městu připočítá ještě okolí do vzdálenosti minimálně deseti kilometrů. Ale ani tak si

nedovedu představit, že by se třeba v Ostravě, která má stejný počet obyvatel, uživily obchody značek Dior, Versace, Prada, Louis Vuitton, Moschino a asi tucet dalších, o jejichž existenci jsem do té doby neměla ani ponětí. Jejich sortiment však velmi dobře ovládala obě moje spolucestující děvčata. Poprvé jsem zauvažovala nad tím, jestli náhodou můj pohled na takzvané značkové zboží není přece jen poněkud zvrácený. Dosud jsem je pod dojmem, že textil našich vietnamských trhovců také hřeje, zcela ignorovala a když se člověk vyhne těm nejhrůznějším květovanostem, tak na designu nezáleží. Nejde jen o to, že se jehla a nitě různých barev staly nedílnou součástí mé kabelky, neb člověk nikdy neví, kdy a kde se na něm co rozpadne, ale přece jen: nejsou ty značky náhodou také jen... obyčejné?

Tento dojem ve mně vzklíčil ještě několikrát. Podruhé to bylo na zpáteční cestě v Římě, kam jsme dorazily v pátek. Navečer se celé město hodilo do gala a na ulicích bylo možno potkat dívky s přehledem cupitající po římské dlažbě na patnácticentimetrových podpatcích a oděné do rób, nad kterými by jeden v Čechách upadal do rozpaků, zda si je vzít třeba i na Ples v Opeře, neb by je považoval za příliš přezdobené. V Římě je však odění barokních princezen evidentně součástí i studentských večírků.

Stejný pocit se mne zmocnil v Korintu, což je – při vší úctě ke svatému Pavlovi a jeho epištolám Korintským – také pěkný zapadákov. Moderní město, stojící pár kilometrů od toho původního starověkého, je totiž stejně jako Catania protkáno módními obchůdky, tentokrát ovšem povětšinou místní provenience. Ale ten výběr! Když jsem si však uvědomila, že vše, co bych nakoupila, bych musela vláčet v jediném batohu, se kterým jsme s Darinkou cestovaly, byla jsem více než

zdrženlivá, ale i tak jsem v díře, čítající nějakých 35 000 živých duší, vzlykala nadšením nad dokonale zapořítými a obroubenými švy, neviditelnými stehy zašitými stejnými druhy nití jako šitá látka a jinými projevy klasické krejčoviny, které dnes už pomalu nenajdete ani v salonech honosících se prodejem „haute couture“. Od té doby, co jsem v obchodě na pražské Pařížské objevila na hadříku jisté, lépe nejmenované, takzvaně světové značky pravý nefalšovaný entl, se mé srdce opět přimklo k našim vietnamským bratřím a jejich obchůdkům, neb tam se aspoň nic nepředstírá. Halenkou z tržnice za dvě stovky mohu po dvou sezonách s radostí vytrít podlahu, přičemž poměru užítkovosti a ceny se žádná z vážených značek nemůže ani přiblížit. I když, abych byla objektivní, s vytíráním podlahy obnošenými kousky od Hugo Bosse a spol. nemám zase tak průkazné zkušenosti, abych si mohla dovolit srovnání. Kdo ví - třeba sají lépe než ty vietnamské, o textilu čínském a tureckém nehovoře.

20.

Pokusy o Stromboli

Etna byla samozřejmě nepopiratelný zážitek. Vždyť se tyčí nějakých 3 300 metrů nad mořem – a to nad mořem. Já vím, že takto napsané to vypadá naprosto pitomě, ale jak často vzhlížíte na nějakou horu skutečně od mořské hladiny a jak často shlížíte z té hory skutečně k mořské hladině? Prostě tři kilometry výšky takříkajíc naživo – a to je naprosto božský pohled. Je doplněn i složkou akustickou, neboť v nejvyšším místě, kam je běžným turistům, jako jsme byly my, dovolen přístup, je činnost sopky i slyšet. Kromě toho létaly vzduchem vyvrhované části lávy a vířil se sopečný popel. Dítě bylo

nadšeno a, kdyby bylo mohlo, nejraději by se bývalo do sopky vrhlo po hlavě: není ona náhodou Hefaistova dcera?

Nevím, jak u vás, ale u nás doma úsloví „dobrého pomálu“ nějak nemůže dojít správné aplikace. Sopka? Úžasné! Maminko – ještě!!! A matka, šílenec, se z Etny řítí s dítětem do Milazza, odkud vyplouvají katamarány k další činné sopce, nacházející se na ostrově Stromboli. Což o to, záměr to nebyl špatný, vždyť ze Stromboli se dá dojet trajektem do Neapole a odtud je plánováno se přemístit zpět do Říma, odkud odlétáme, leč do věci se vložila Matka Příroda. Dostavily se totiž vlny. Přesto katamarán z Milazza nakonec vyplul. I začalo lejt. A maminka začala blejt. Strašně. Mocně. Nevypočitatelně. Lehla jsem si v podpalubí na první řadu sedaček a ostatní spolucestující mi za účelem ulehčení mého zdravotního stavu nabídli postupně vše, co by mohlo případně pomoci, od blíže nespecifikovaných homeopatických léčiv až po čichací soli. Skutečnou radost jsem způsobila pouze studentům jisté severoněmecké střední školy, kteří byli sice taky naštvaní, že se Stromboli stává zcela evidentně nedosažitelné, ale zato se upřímně radovali z poznání, odkudže se vzala ta představa zelených Mart'anů. Postupem času jsem totiž nabrala pravou temně brčálovou barvu, následkem čehož jsem byla opakovaně požádána o společnou fotografii. Obávám se, že dodnes zdobím fotografická alba účastníků zájezdu, žijících někde v dolním Sasku, coby důkaz, že mart'ánek z Alzy je zcela reálná bytost.

Na Lipari kapitán vyměkl. Řekl, že dál nepopluje, neb je to o ztroskotání, a vyhnal nás všechny na břeh, abychom si počkali na pořádný zpáteční trajekt do Milazza. Dovlekla jsem se do místního baru, kde jsem žaludek uklidnila doporučenou, podstatně větší než nepatrnou dávkou campari. A pak jsem

poprvé v životě zmlátila své dítě. Darinka, rozveselena skutečností, že na chvílku přestalo pršet, se radostně rozeběhla po přístavním molu a t'ááááp! Skočila do největší louže, následkem čehož se voda rozestoupila a naprosto dokonale ji zlila. Na zelený obličej mi vzteky naskákaly fialové skvrny, čímž jsem se vzhledem přiblížila mart'anské ropuše, veřejně jsem z dítěte servala totálně mokré oblečení, a protože její poslední suché bylo to, do kterého jsem ji převlékla těsně předtím, než do té louže skočila, navěsila jsem na ni poslední suché oblečení své vlastní. Pod příkrovem noci nás trajekt vysypal zpět na místě, odkud jsme ráno s takovým úsilím vypluly. Zbaběle jsme prchly prvním vlakem do Říma.

Sopky, a to zejména ta na Stromboli, se staly cílem našeho výletu ještě jednou, o rok později. To bylo Darince devět a byl to první samostatný výlet jen nás dvou. Přistály jsme v Neapoli a naše první cesta vedla do přístavu, odkud jsme též posléze odpluly na kýžený sopečný ostrov. Dopřály jsme si luxusu vlastní lodní kabiny s lůžkem, ale než jsme v ní strávily celou noc plavby, pořádně jsme si lodi užily. Byl to skutečně veliký trajekt s auty a autobusy naloženými do podpalubí. V přístavu mne zachvátil jeden z mých prvních ataků řízené demence a dítěti jsem strčila do ruky lístky, ať zařídí naše nalodění. Podařilo se a za pilnou konverzaci s příslušným lodním ouřadom dostala Darinka báječné kakao, vařené v baru na lodi. Vypily jsme si ho ovšem nikoliv v útrokách lodi, ale na palubě, abychom mohly pozorovat, jak vyplouváme. Loď odjížděla na noc, která však s ohledem na konec září přišla brzy. Mezi Vesuvem a Sommou, druhým, nižším vrcholem původní obrovské sopky, vyšel měsíc. Byl skoro úplněk a my jsme vypluly provázeny jeho přízračným svitem.

Cesta trajektem byla více než příjemná s tou výjimkou, že loď přijela na Stromboli někdy o půl sedmé ráno, což je čas velmi limitující možnost napojení ranní kávou, po které moje dekofeinované tělo nesmírně toužilo. Naštěstí byla naše loď již očekávána místními nadháněči turistů, kteří věděli, že se blíží konec sezóny, a snažili se urvat každého pasažéra do grandiózního ubytování za cenu B+B. Naštěstí lovci turistů také zjistili, že jednat s rozespálými turisty může sice přinést krátkodobý zisk, leč po tom může dojít ke značným neshodám způsobeným kvazi somnambulickým stavem, pročež se dostavili do přístavu vyzbrojeni termoskami s horkou kávou, na kterou nepokrytě lákali. I já jsem se dala nalákat, leč nekompromisně jsem trvala na ubytování co možná nejskromnějším. Tak jsme na tři noci získaly prostý pokojík v ceně – ano, nespletla jsem se – 15 euro na osobu a noc. Ani za tu cenu jsem nemohla ustoupit naléhavým přáním dítky, abychom tam zůstaly pokud možno navždy. Zcela však chápu postarší turisty ze severských zemí, zejména z Dánska, Finska a Belgie, kterých tam bylo poměrně dost, že se tam nastěhovali na měsíc a déle. Tak příjemnému prodloužení léta šlo skutečně těžko odolat.

Koncem září se sice i v Čechách občas vyskytuje babí léto, ale na koupání to, řekněme si upřímně, není. Na Stromboli to ovšem na koupání je, a to tím více, že písek, kterým jsou tvořeny pláže ostrova, vlastně žádný pořádný písek není, ale je to rozemletá láva. Z důvodů známých jen chemikům je písek černé barvy. Černá, jak známo, převelice vstřebává sluneční paprsky, takže pokud se posadíte na černou pláž, jde odspodu krásné teploučko, což zejména holčičky ocení. Holčičky však neocení, když se musí z pláže zvednout, neb droboučká zrníčka lávového mikropísku jsou skutečně úplně všude.

Naštěstí zrníčka snadno spláchne moře, které je díky černému dnu výrazně teplejší.

Přízračná barva obruby ostrova byla od nepaměti pokládána za zvláštní znamení. Černý prstenec a nad ním stále bouřící sopka. Není divu, že již od starověku bylo Stromboli pokládáno za vstup do podsvětí a okolo plující lodě na něm zastavovaly jen velmi nerady.

Koupání jsme si užily na půldenní plavbě člunem okolo ostrova a bylo to skvělé. Druhý den jsme se vydaly na vrchol Stromboli, což bylo podstatně méně skvělé. Tam se totiž může jen s průvodcem, což znamená, že se musíte podvolit tempu skupiny. Ten náš byl navíc namyšlený frajírek, vládnoucí asi tak deseti anglickými slovíčky, který nás, když jsme s Dariou nestačily, prostě vyhodil. Buď půjdete pěkně v řadě a coby bonus budete poslouchat nafoukané sebestředné proslovy francouzských obstarožních turistů z vaší skupinky, kteří se předháněli, kdo by mohl jít ještě rychleji, nebo padejte dolů! Tak jsme padaly a Darinka plakala. Doufám, že mu to život jednou vrátí.

Přes zážitek s místním kolouškem jsme na Stromboli rozhodně nezanevřely a další návštěvu jsme odložily do doby, až se s dotyčným budeme moci vypořádat adekvátním způsobem: tedy nejen že jej předběhneme, ale zejména jej budeme častovat sexistickými poznámkami na téma jeho pochybných schopností, včetně jazykových, a to v jeho vlastním jazyce. Jak se někdo může věnovat průvodcování cizinců, aniž by uměl jakýkoli jazyk, zůstane jednou z četných záhad, kterými Itálie oplývá. Nicméně z této příhody je zřejmé, jak různorodé mohou být motivace ke studiu cizích jazyků. Například blbému průvodci vynadat.

Zpět do Neapole odjížděla loď až navečer, takže jsme si těsně po setmění dopřály ještě jeden ze specifických místních zážitků. Odehrál se opět na lodi, která vyplula z přístavu asi kilometr na širé moře a v naprostém tichu zakotvila. To ticho bylo ohlušující, a až jsme si na ně zvykly, začaly jsme registrovat i vizuální vjemy. Především to bylo nebe. Jeho temnou klenbou se táhl pás Mléčné dráhy protínající ji vedví. Bílý pruh se odrážel v blýskající se hladině drobných vlnek posetých odrazy hvězd. Nikdy, ani předtím, ani potom jsme neviděly takové množství hvězd. Svítily každá ve své individualitě, nesplývavše se svým okolím. Jasně a zářící z nekonečného Vesmíru. A pak přišlo to hlavní: sopečné erupce. Najednou se nad horizontem hory rozlila rudá záře a z kaldery vytryskl svítící ohňostroj. Strombolská erupce, tedy erupce toho typu, kterým se vyznačuje právě sopka na Stromboli, je charakterizovaná tím, že prakticky všechny kusy lávy vychrlené sopkou spadnou zase zpět to kráteru, aniž by napáchaly jakoukoli škodu. Na rozdíl od Vesuvu, který svého času tak bezostyšně pohřbil Herculaneum a Pompeje, Stromboli nikdy ostrovu zásadně neublížila. Pokud jednou za čas láva skutečně vyteče, vlije se do moře, přičemž cestou, v závislosti na chemickém složení magmatu, vytvoří po svém úbočí různobarevné šmouhy, takže sopka vypadá, jako kdyby měla okolo sebe obtočenou zimní pruhovanou šálu. Jinak Stromboli dopřává svým pozorovatelům pravý přírodní ohňostroj, ze kterého by mohl puknout závistí každý ohňostrojový režisér. O ohni na Stromboli se zmiňují již starověké prameny. Kolem něj plul údajně i Odysseus a zcela jistě kolem ní proplouvali křižáčtí rytíři na své cestě z Marseille do Svaté země. I ti byli přesvědčeni, že právě proplouvají kolem vchodu do pekla.

Seděly jsme na tiché lodi, k odrazům Mléčné dráhy a hvězd se na hladině moře přidaly rudé pablesky výbuchů sopky, doprovázené vzdáleným duněním. Čas se zastavil a ne a ne jím pohnout. Odysseus na pouti na rodnou Ithaku právě mizel se svou lodí za obzorem a z dálky jakoby se neslo řinčení křížácké zbroje mužů proplouvajících z druhé strany ostrova. Pokud někde skutečně existuje vstup do brány času tak, jak je popisována v četné sci-fi literatuře a filmech, je to právě zde. Jestli je někde možno narazit na skutečné bezčasí, je to také zde. Kouzlo, které magicky obestřelo náš člun, bylo neurvale přerušeno startováním motoru, jehož pohon nás dovlekl zase zpět do našeho časoprostoru, k naší lodi plující do Neapole a odtud zase do Prahy, mne k mým advokátským papírům a Darinku k jejím písankám s vyjmenovanými slovy, násobilkou a dalším zbytečností, které na rozdíl od Stromboli odplynou, nečiníce si nároky na věčnost. A přesto na nás nepřestanou a nepřestanou dotírat. Možná tím více, čím jsou pomíjivější. Ach jo.

21.

Jak se pořádně ztratit

Bylo by pošetilé předpokládat, že by dítě, zrozené mnou, mělo jiné než individualistické rysy. Takového neprozřetelného očekávání jsem byla vsutku daleka, ale přesto jsem vždy znovu a znovu překvapena odstředivou silou, se kterou se mé dítě vrhá nikoli cíleně ve směru ode mne, ale hlavně směrem, který si určí výhradně samo. Nikdy není jisté, co ji zaujme, a velmi často jsem ani neodhadla, co by to mohlo být. S pocity, že navštívujeme normální turistickou atrakci, jsme se v Římě zařadily na lístky do Kolosea, ty jsme posléze také obdržely a v ukázněném zástupu jsme prošly do jeho útroh. Daria

okamžitě zmizela v labyrintu chodeb a následně na nás začala jukat z nejrůznějších výklenků. „Dej pozor, ať se neztratíš!“ nabádala jsem ji. Následovaly pohovory na téma „předhazování křesťanů lvům“, jejichž pomocí jsme se dopracovaly k názoru, že vycházet vstříc náladám takzvaného lidu obvykle nebývá správné, a to zejména tomu lidu, který usiluje především o získání chleba a zábavy.

S hlasem lidu je to velmi zvláštní. Na jedné straně není možné nazývat lid lůzou tak, jak to bezostyšně činí nejen naši politici, ale i jistá osoba duchovní. Žádná lůza neexistuje. Existuje vždy jedinec – člověk – se svými individuálními strastmi, s individuálním osudem, touhami, prohrami a malými vítězstvími. Vždy je to člověk. Úplný, celistvý, strádající. Anonymita člověka neznamena jeho méněcennost a neznamena, že by cokoli mohlo ospravedlnit jiný pohled na něj než jako na jedince, k němuž je třeba vždy – a bez jeho jakékoli zásluhy – zachovávat elementární úctu. Tu úctu, která pramení z jeho lidství. Nejlépe je to vyjádřeno v Listině základních práv a svobod, součásti naší ústavy, hned v článku 1:

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“

Osobně jsem přesvědčena, že by toto jediné ustanovení stačilo k úpravě veškerého života celé společnosti. Posuzování sporů, uzavírání smluv, jednání státu vůči jeho občanům i neobčanům, to vše by správně mělo být pouhým vyvažováním postavení těchto subjektů práva tak, aby se rovnosti a důstojnosti v právech dostalo všem dotčeným osobám ve stejné míře. A jelikož je princip „vyvažování práv“ úhelným

principem například při rozhodování Evropského soudu pro lidská práva, je to vlastně stará vesta a kudy na to, dobře víme. Jsme jen líní, a tak si vymýšlíme různé technické prováděcí předpisy, kterým zpozdile říkáme zákony.

Abychom se však vrátili k tomu lidu. Na jedné straně máme jedince v postavení popsaném výše. Na straně druhé je však fakt, že jednání jednotlivých osob dostává zcela jinou kvalitu, když se lidé srotí v dav. Jako kdyby se členové davu dobrovolně vzdali své individuality, jako kdyby je ovládla nějaká nekontrolovatelná síla, v jejíž moci pak činí strašné věci. Například volají: „Ne toho, ale Barabáše!“ anebo se radují z trhání ideologických odpůrců divokými šelmami tak, jak se to běžně dělo v případě křesťanů v Koloseu. Říká se, že „hlas lidu – hlas Boží“. Skutečně? Nikoli. Je to přesně naopak. Uvedený výraz je částí citátu opata Alcuina, rádce Karla Velikého, který svému vládci roku 798 napsal:

„Nenaslouchejte těm, kdož tvrdí, že hlas lidu je hlasem Božím; vždyť zběsilost davu je vždy velmi blízka šílenství.“

Je to tedy stejné jako s překladem věty „*Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské,*“ což jsou slova Kristova, citovaná jak v Matoušově, tak v Lukášově evangeliu⁸. Správný překlad z aramejštiny totiž zní: „*Blahoslavení chudí v duchu...*“ Kristus tedy neměl na mysli saturaci mentálně retardovaných jedinců. Jiná věc je, že po celý středověk bylo právě na základě tohoto citátu s žebráky a lidmi ducha mdlého zacházeno podstatně vlídněji, než by tomu bylo bez tohoto výkladu, neb středověký člověk byl k soucitu nabádán jako k aktu víry. Kristův příslib nebeského

⁸ Mat 5, 2n Luk 6, 20

království je však ve skutečnosti dáván těm, kteří se vzdají bohatství kvůli jiným než materiálním hodnotám. Bohatství je nezajímá, protože je obtěžujícím faktorem, který osoby duchovního založení odvádí od věcí skutečně důležitých, duchovních.

Myslím, že v dnešní době – v závislosti na změně paradigmat – se do podobných pozic dostali vědci primárního výzkumu, kteří chtějí bádát, nepřejí si být obtěžováni starostmi o každodenní život, tedy jak se nasytit, kam hlavu složit a čím tělo odít, ale nic víc je vlastně nezajímá. Protože jsem se dvěma takovými vyrostla, totiž se svým dědem a se svým otcem, dobře vím, co to obnáší: kříž pro všechny kolem – zejména pro rodinu – a skutečné obtíže v komunikaci s okolním, za mamonem se honícím světem. Ale jsou to oni, jichž bude Království nebeské.

Vedeny takovými teologicko-lingvistickými úvahami prošly jsme celou grandiózní stavbu amfiteátru, načež se dítě definitivně ztratilo. Nebylo. Co dělat? V zoufalství jsem si sedla na jakýsi kámen před turistickým vchodem do památky a přemýšlela, co dál. Byl páteční podvečer, v okolních ulicích vrcholila dopravní špička. České velvyslanectví zavřené, pokud by se někde našel nějaký italský policista, kterému bych se mohla se svým trápením svěřit, tak by byl podle dobrého italského zvyku zcela jistě schopen komunikace pouze v italštině. I seděla jsem na šutru a pozorovala, jak se oblouky vnějších zdí antické stavby zahalují nejdříve stíny, posléze šerem a nakonec tmou. Byla to jedna z nejstrašnějších hodin mého života a mnoho z toho, co jsem věděla o zen buddhistických meditacích, našlo v tu chvíli své praktické uplatnění.

Čekala jsem. Dočkala jsem se. Po hodině se dítě radostně vrátilo a vše logicky vysvětlilo. Samozřejmě, že nebyla ztracená – to si může zcela zpozdit myslet pouze matka, netušící, že se všechny římské nevěsty chodí po obřadu fotit ke Koloseu. No a pátek byl sňatečný den, takže těch nevěst tam bylo asi dvacet. Než dceruška všechny obhlédla, zvizitýrovala šatičky a občas se vnutila na nějakou svatební fotografii... vlastně se vrátila docela rychle, že...

Od té doby se ovšem v naší rodině udomácnilo další úsloví, které přijde na přetřes vždy, když je potřeba myslet na navrátila, případně když dohaduji s již odrostlejším dítětem dobu jeho příchodů z nejrůznějších aktivit: „Pamatuj na Koloseum.“ I puberťák pochopí, že přepínat nervy vlastní živitelky lze pouze do určité meze, po jejímž překročení hrozí vznik nevratných škod.

22.

Sopky a taky meteority

Podruhé jsme s Darinkou jely do Itálie kvůli Stromboli. Hlavní základnou se nám stala Neapol, kterou, jak praví přísloví, má člověk uvidět a zemřít. Lokace umírání nebyla zcela přesná. Myslela jsem, že vypustím duši až poté, co jsme byly vyhnány z autobusu označeném coby jedoucím na Vesuv, ve značné vzdálenosti *pod* Vesuvem. Rozhodně tak moc pod Vesuvem, že než jsem se cestou plnou sopečného tufu dostala nahoru, myslela jsem, že skutečně bude po mně. Dítě si ovšem hopkalo přede mnou, plno radosti, že jsme na opravdické živé sopce. Vesuv kouřil, takže živý byl. Shlížely jsme z jeho vrcholu k úpatí, dějišti to antické tragédie. Na tomto místě bylo jest mi přednést přednášku o sopkách,

meteoritech a jejich významu k utváření země, lidstva a civilizace vůbec. Pokud si myslíte, že to s tím vlivem a významem přeháním, tak vůbec ne.

Sopky a meteority jsou něco, co ovlivnilo naši existenci více než jakékoli další události v dějinách Zeměkoule. Pátraly jsme s Darinkou po nějakém souhrnném poznání v tomto směru, jsouce k tomu svého času nabuzeny zvědavostí malým informačním panýlkem o dobách pádů největších meteoritů, zavěšeným nenápadně na chodbě přírodovědného muzea ve Vídni. Tam totiž bylo popsáno, že v historii planety Země došlo k velké srážce s meteoritem celkem čtrnáctkrát, následkem čehož se změnilo klima natolik, že vymřelo obrovské množství živočišných i rostlinných druhů⁹.

Úplně stejně katastrofické jsou výbuchy sopek. Výbuchy islandských sopek¹⁰ v 5. století přinesly klima, které se zásadním způsobem podepsalo na neúrodě, přispělo k definitivnímu kolapsu Západořímské říše a v důsledku ochlazení podnebí pohnulo národy: Češi se zvedli od Dněstru a Romové z Kašmíru. Sopky jsou smrtící monstra, která nejenže zruší letecký provoz, ale mohou skutečně ohrozit celou civilizaci, a to globálně.¹¹ Stát na Vesuvu, cítit jeho potenciální chvění pod nohama a vědět, že nic v životě není jisté, ze všeho nejméně život sám, to je dobrá zkušenost. Člověk si to uvědomí zejména tehdy, když dostoupá na připodoutnávající Vesuv. To je pak rád, že vůbec smí být rád, že je.

⁹ Kompletně je problematika srážek Země s vesmírnými tělesy popsána vynikajícím způsobem v: Jiránek, Jiří. *Země jako vesmírný terč*. Praha: Euromedia Group, k.s. , 2012.

¹⁰ k tomu např.: [Vašků](#), Zdeněk. *Islandský Lakagígar před 230 lety*. Publikováno in: *Vesmír* 92, str. 332, [2013/6](#)

¹¹ viz: Novák, Jan Antonín. *Smrtící sopky*. Praha: Nakladatelství XYZ, s.r.o., 2011.

23. Pompeje

Naším prvním posteruptivním cílem bylo Herculaneum. Na rozdíl od Pompejí, které byly „pouze“ zasypány popelem, bylo Herculaneum zalito lávou, takže obnažit jeho trosky znamená vydlabat je zpět z kamene, kterým byly původní stavby dokonale prolity. Druhým důvodem, proč odkrývání této archeologické lokality jde tak pomalu, je fakt, že nad původním městem vyrostlo město nové, takže zaklepat na dveře s požadavkem, aby se dotyčný ráčil odsunout, neb se pod ním nachází řada památek, nezískává sympatie místního obyvatelstva. To není ostatně ani nutné, neboť páni archeologové se mohou dostatečně vyřádit ještě jinde. Pořád je neodkryta dobrá polovina Pompejí a stále nejsou dokončeny vykopávky dalších míst, které Vesuv zahrnul svou vášní, zejména Stabie a Oplontis.

Co říci o Pompejích – městě, ve kterém je plno ruchu a života, procházejících turistů, spousta restaurací a krámků – a které je dokonale a zoufale mrtvé. I my jsme jím procházely, vnímající tuto dvojí tvář života a smrti, tohoto života po smrti a smrti v životě. To, že bylo město zachováno ve své celistvosti, že bylo a je možno dohledat a dohlédnout jeho krásu a přitom z ní nezbylo nic, přinášelo do duše zvláštní smutek, zcela nepatřičný k zářivému, časně podzimnímu dni, v němž jsme se dotýkaly veřejí starobylých chrámů a usínaly na kamenných lavicích ve starořímských lázních. Pompeje žijí, a přesto jsou navždy mrtvé. Ne že bych se tak občas necítila i ve všední realitě jednotvárných dnů, i když města, ve kterých se pohybuji, překypují životem. Rozpoznat smrt a

život je někdy obtížnější, než by se na první pohled mohlo zdát.

24.

Paříš? Paříž!

Poprvé jsem byla v Paříži v květnu roku 1990 na jednom sympoziu, kde jsem si dovolila nadnést téma, že Romové nejsou jen český, respektive československý problém, ale problém celoevropský, pročez je nutno s ním také celoevropsky zacházet a celoevropsky jej řešit. Jinak se totiž bude přelévat z jednoho státu do druhého a nebude vyřešen nikde. Koukali na mě jako na magora a v průběhu následujících desetiletí jsem svůj proslov na toto téma zařadila k těm, ve kterých jsem evidentně měla pravdu, a na moje slova, bohužel, úplně došlo.

Podruhé jsem byla v Paříži v únoru roku 1998 na jisté opět pro-romské konferenci, ze které jsem si odnesla pouze to, že jsem si z ní neodnesla vůbec nic, neb byla – stejně jako všechny ostatní konference, na kterých se o tématu referuje, aniž by bylo konáno – prostě nanic. Přínos měla pouze jeden, a to, že nebylo povinností se ubytovat na dvě noci v hotelu vybraném v rámci kongresové turistiky pořádajícím orgánem, leč v hotelu dle vlastního výběru. Následkem toho jsem za diety, určené na ubytování na dva dny, strávila v Paříži příjemný týden. Chybka se vloudila pouze jedna – totiž, že v blahé naději, že doby Obratníku Raka již dávno pominuly, ubytovala jsem se poblíž Place de Clichy v zařízení, nad jehož úrovní moje dlouholetá pařížská kamarádka Estelle omdlela a pravila, že s pravděpodobností blížící se jistotě to byl hodinový hotel. No, i mně bylo divné, že se mne ptali, jestli

chci pokoj se sprchou nebo mi stačí s bidetem... Připlatila jsem si na pokoj se sprchou, čímž jsem pravděpodobně vzbudila podezření, neb mít luxusní pokoj o velikosti cca šesti metrů čtverečních, z čehož čtyři metry zabírala postel, a k tomu sprchu, aniž bych si vodila pánské návštěvy, to bylo prostě... neekonomické, že ano. Pákistánský recepční (mám dojem, že co Pákistánec, to recepční – děje se mi to celosvětově) na mne pokukoval se značnými rozpaky, které jsem ovšem plašila přátelskými úsměvy, jsouc společensky a jazykově zcela mimo.

Týdenní pobyt v Paříži způsobil, že jsem se považovala za Paříže celkem znalou a o osm let později jsem s Darinkou do Paříže dorazila s hláškou, že „dost bylo Londýna, nyní Paříž“. Ubytovaly jsme se, jak jinak, poblíž Place de Clichy, kde byly ceny i nadále příznivé, i když hotely evidentně zlepšily své kvality, neb se z hotelů hodinových staly pákistánské ubytovny, něco na úrovni oblíbených ubikací našich lichvářských podnikatelů rejdících v sociálně vyloučených lokalitách. Věrna svému přesvědčení, že sociální zkušenosti je nutno získávat v celém spektru sociálních vztahů, rozšoupily jsme se pokojem o velikosti zhruba osm metrů čtverečních, opět s vlastní sprchou, ba i WC, i když v provedení, o kterém by se mohlo říci, že bylo na patra. Naštěstí záchodová mísa nebyla nad sprchou, leč naopak, takže takzvané sociální zařízení bylo snesitelně funkční.

Naše první zastávka patřila Notre Dame a výkladu, co je to Paříž. „Mami, proč se Paříži říká Paříž? A co je to Paříš?“ No, to je město, které hraje prim. Neb dobrou vyřídilku mají jak v Benátkách, tak Florent'anky. Věru, že ani Lombard'anky nenosí na svých pusách zámky, věru, že lecco svede Řím, i

Savojsko a Janovanky, však Paříž – Paříž hraje prim.¹² Dítka si nezbedného básníka a jeho baladu o klevetivých Pařížankách velmi oblíbilo, přičemž se „Balada o jazycích klevetníků“ stala naším stálým repertoárem, kterým občas uvozují své mediální žaloby na ochranu osobnosti. Poté, co jsem do Štrasburku k Evropskému soudu poslala stížnost uvozenou výňatkem z Manon Lescaut, což sklidilo – jak jsem zjistila z kouřových signálů z Alsaska se linoucích – jistý rozruch, neopominu, zejména ve směru ke svému obzvláštnímu oblíbenci, médiu zvanému „Blesk“, připsat pár následujících veršů:

*„Vem arsenik a olovo tam vlej,
posypej sírou, co svařilo se tu,
nehašeným to vápnem zamíchej,
pak rozkrájej tam propocenou botu
a z židovky tam vetři nečistotu;
z malomocného opatři si hlen
žluč z vlků, lišek, jezevců a fen,
s utrejchem svař to, zalej do aspiku
aby to bylo hodně ostré jen,
a škvař v tom jazyky svých klevetníků.“¹³*

V překladu Loukotkové nemáme škvařit jazyky svých klevetníků v odvaru výše popsaného složení, leč máme v něm „udusit jazyky pomlouvačné“, což má dle mého názoru zcela mdlejší rajc. Na tom jsme se s Darinkou shodly a než jsme

12 Z první sloky „Balady o zobáčku Pařížanek“ od Françoise Villona, v překladu Otokara Fischera z roku 1927, kterému dávám jednoznačně přednost před přebásněním Jarmily Loukotkové, které bylo vydáno v Lyře Pragensis v roce 1985 v cestovně podstatně příhodnějším kolibříčím balení, leč prostě v podání méně poetickém. Proto jsem se po Paříži tahala s bichlí Villonových básní vydaných Státním nakladatelstvím krásné literatury v tuhých dobách roku 1958.

13 „Balada o jazycích klevetníků“, opět v překladu Otokara Fischera.

došly z Notre Dame k Sainte Chapelle, probraly jsme, jak to na světě chodí s překlady. Což je argument, který používám k přesvědčování dítěte, pocit'ujícím k francouzštině, kterou mu setrvale nutím, hluboký odpor. Přečteš si *Tři mušketýry* v originále, lákám ji... Nebo *Paní Bovaryovou*... což nezabírá. Mírné zaváhání cítím při podsouvání Baudelaira či Rimbauda, ale ani ti nepřelomí odpor k takzvaně „krásné“ literatuře.

Nejde o to, že by mé dítě nečetlo, ono samozřejmě čte, a to velmi mnoho, ale odmítá tu jasnou samozřejmost, se kterou hltala románové příběhy generace, k níž patřím, a generace předchozí. Odmítá jim přiznat status empirické studie, v níž hlavní roli hrají archetypální postavy... neboť tak tomu ve skutečně dobrých románech je. Pro mne, moje vrstevníky, moje rodiče a prarodiče byly romány zdrojem poznání vztahů i reálií té doby. Důkazem čehož je fakt, že jsem zkoušku z finančního práva složila na základě toho, co jsem vyčetla o směnkách a dobovém bankovníctví v Hraběti Monte Christovi. A složila jsem ji i navzdory tomu, že ubohý profesor Bakeš zdroj mých vědomostí samozřejmě poznal, a dostala jsem z financí za tři pouze pod přísahou složenou na hlavu svých nenarozených dětí, že se finančnímu právu navždy vyhnu. Je mi vskutku potěšením, že jsem tuto přísahu směla dodržet.

Pro naši mládež však romány nejsou zdrojem poznání a informací – ty jsou přece zcela jiné. Romány, jejichž samotný název vznikl jako označení jazyka, ve kterém byly psány – totiž jazyka románského, tedy lidového – a nikoli vznešené latiny, se v očích mé dcery a jejích vrstevníků dostaly do role, která je velmi blízká islámskému pojetí tohoto literárního žánru. Věci a události, které jsou v románu popisovány, se

nikdy nestaly, jsou to tedy lži a není nutno, ba ani záhodno, se jimi zabývat. To je názor islámu a mé dcery.

Projít Notre Dame, aniž bych se zaobírala *Zvoníkem od Matky Boží*, projít ulicemi Paříže a nenarazit na Jeana Valjeana, tot' opravdu úkol, se kterým bylo obtížné se poprat. I v Paříži, městě snů, však bylo důležité mít prst na reálném tepu dějin.

25.

Eiffel a Haussmann

K Eiffelovce by se nemělo přijít jen tak. Jely jsme na Trocadero a z návrší, na kterém stojí jeho komplex, se nám otevřel první pohled na legendární dílo slavného stavitele Eiffela. I samo Trocadero je místo hodné bližšího prozkoumání. Zejména jsem se těšila na jeho antropologické muzeum. Leč – chyba lávky! Zhýčkány brněnským Anthroposem s „živým“ mamutem a vynikajícími výstavami mapujícími vývoj člověka, nemohlo nám pařížské muzeum seznamující návštěvníky s tímtež tématem dát mnoho nového. S o to větším potěšením jsme se vnořily do „Musée du quai Branly“ kousíček od Eiffelovky, které je možno si představit jako Náprstkovo muzeum, ovšem za předpokladu, že by se rozrostlo z pivovaru U Halánků na jednu stranu k Vltavě a na druhou stranu se přelilo přes Betlémskou kapli někam za Perštýn. Moderní budova pařížského muzea byla úchvatná a zahrada, která ji obklopovala, snad ještě více. Instalace exponátů pak mohla sloužit jako vzor moderního muzejnictví. Kavárna před muzeem, navazující volně na zahradu, byla vlídná i svými cenami, takže jsme pobily, popily a vydaly se... na to kovové monstrum, o kterém se svého času Pařížané

dohadovali, jestli spadne ještě dříve, než se dostaví, anebo až těsně poté.

Dlužno předeslat, že s dítětem je potíž v tom, že pořád někam leze. Vidí věž – vyleze na ni. Vidí rozhlednu – vyleze na ni. Nejstrašněji se tato úchylnka projevuje pochopitelně v Itálii, kde má téměř každý kostel zvonici, a to příslušně vysokou zvonici, a na tu je nutno vylézt. Soucit s lezci mého druhu projevili jen v Cremoně, kde měli na schodiště kostelní věže zavedené reproduktory a, zatímco jsem se potýkala s více než pěti sty schody tamější úchvatné románské baziliky, pouštěli mi stylově jakéhosi Paganiniho. Zato v Pise byl můj lezecký výkon okořeněn notoricky známým faktem, že městská zvonice je nakřivo. A to tak nakřivo, že než jsem se vydrápala na její vršek, motala se mi hlava tak moc, že to poslední jedno patro jsem prostě už nevystoupala a spokojila se s vyhlídkou ze standardního ochozu. Je zřejmé, že jsem konzerva, neboť vyžadují, aby vertikály byly vertikální, místnosti byly pravoúhlé, okna byla řádně ve stejné výšce a poslední schod byl označen žlutočernou páskou. V případě nezaopatřenosti těmito civilizačními vynálezy propadám panice, případně chmurám, v každém případě pak skleslé náladě, což se v již zmíněné Pise projevilo tak, že jsem vůbec neprojevila pochopení pro to, aby moje dítě sjíždělo báječně vyhlazené schody zvonice dolů po zadečku. Nekompromisně jsem ji nazvala černoprdelníkem skákavým, což nebyla narážka na notoricky známou přezdívku Československé strany lidové, leč jednalo se o reflexi faktu, že následkem zmíněného způsobu sestupu měla u úpatí zvonice pozadí tak černé, že jsem považovala za nutné ji převléknout, a oranžové šortky, na kterých se příslušná čern realizovala, následně vyhodit, neb to bylo evidentně nevypratelné.

Vzpomínka na zvonici na ostrově Torcello u Benátek, která stojí prakticky na hladině moře, čímž dosahuje zvláštních reflexí vodní hladiny splývající na horizontu s nebem, také přináší stav netušených závratí. Ovšem vzpomínky na výstup na útlou věž čnějící z takřka neviditelného ostrova, jakož i na mnohé jiné stavby o výšce mnoha pater, na které jsem byla brutálně dostrkána, jsou rozostřeny mlhou potu sestupující z mého čela, zvyklého maximálně na vlahý vánek kancelářské vzduchotechniky.

Jelikož jsem si byla vědoma svého těžkého lezeckého osudu, bylo mi jasné, že mu neuniknu ani v Paříži. Dítě uvidělo Eiffelovku a považovalo za samozřejmost, že těch 650 schodů vyleze, protože na výtah čeká jen blbec a maminka to zvládne. Maminka děkovala Pánu Bohu, že do nejvyššího patra pařížské dominanty vede pouze výtah, protože jinak by musela své staré kosti vynést i do této výše. Láska k dítěti klesala s každým jedním metrem vystoupaným vzhůru.

Obhlížely jsme z Eiffelovky krajkový bulvárů, v polovině 19. století vzorně naprogramované baronem Haussmannem, a moc se nám to líbilo. Jak se ty ulice tak pěkně sbíhají a rozbíhají, všechny hezky nalajnované... parčík tam, kde má být, lavičky všude úhledně sjednocené. Přestavba Paříže trvala dobrých dvacet let a bylo tehdy strženo vše, co bylo středověké. Prý taky z hygienických důvodů a, jak zlé jazyky tvrdily, též proto, aby se v širokých bulvárech nedaly stavět barikády. Z Eiffelovky ta síť ulic vypadala opravdu moc krásně, ale... představila jsem si, co by se stalo, kdyby se blahé paměti byla strhla celá Malá Strana a místo středověkých uliček by se tam rozšířila zástavba jako na Vinohradech. Ostatně právě tak to dopadlo se starým židovským městem a, přiznejme si, že Pařížská má sice velmi honosné butiky, ale jinak je to

v podstatě dost nuda. Nejen Pařížská, ale i Paříž se mi začala líbit podstatně méně. Jak k tomu já, stará ctitelka *Tří mušketýrů* a *Hraběte Monte Christa* přijdu, že nemohu jít po jejich stopách, protože žádné nezbyly? Londýnskou středověkou zástavbu zlikvidoval obrovský požár v roce 1666, Paříž zlikvidoval Haussmann, středověkou Vídeň těch pár uliček okolo Hofburgu také nezachránil, o Berlínu či Drážďanech lépe se nezmiňovat a Madrid se stal hlavním městem Španělska až v roce 1561, předtím to byla v podstatě maurská pevnost, takže summa summarum už je jasné, proč jsou turisté z Prahy tak unešení. Děkujeme, barone Haussmanne, zařídil jste nám to těmi svými přestavbami opravdu moc pěkně a měl byste od nás dostat posmrtně metál za rozvoj turistického ruchu v Čechách.

Obrovská přestavba Paříže však nepřinesla jen klady. Přinesla také dluhy. I když byl systém bourání staré Paříže a výstavby nové postaven na samofinancování, kdy stát rozprodával lukrativní pozemky a prodával povolení ke stavbám, jednu chvíli peníze prostě došly. Navíc byli stavebníci utlačeni povinnostmi, které přinesly další vícenáklady. Domy musely být členěny určitým, přesně daným způsobem a majitelé domů byli povinni každých deset let obnovovat fasády. Ano, významným způsobem se zlepšila kanalizace a zásobování pitnou vodou. Zásadně se zlepšilo životní prostředí a hygienické podmínky. Ale na druhé straně se nájmy vyšplhaly do takových výšin, že si je dělnická a nižší střední třída, která dříve v Paříži běžně bydlela, prostě nemoha dovolit. Odstěhovali se proto na periferii, kde založili první zárodky sociálně vyloučených ghett. Na nové dělnické čtvrti plyně navázaly novodobé předměstské paneláky, kde dnes bydlí sociálně jednoznačně zařazení jedinci. A auta hoří, výklady se rabují a ledaskdo se pohoršuje nad tím, že se ti přistěhovalci,

zejména černí, neměli pouštět do země. Že za sociálními nepokoji ve svém jádru stojí megalomanská výstavba barona Haussmanna, který stejně jako mnohé jiné i později se vyskytující politické špičky byl toho názoru, že lidmi je možno jakkoli manipulovat, že lůza je koneckonců lůza, na kterou netřeba brát ohled, k horizontu tohoto problému již pochopitelně takřka nikdo nedohlédne.

26.

Bůh chodí po světě vždycky inkognito¹⁴

Někdy se stává, že i když stojíte na určitém místě, nozdrami vám proudí vzduch, prochvívající a provívající místem, na němž jste, že i když kráčíte nohama po pevné zemi, vaše uši slyší, vaše oči vidí, tak přes to si realitu daného místa uvědomíte až mnohem později. Z dětství si prý nic nepamatujeme proto, že nám chybí struktura vědomí, do kterého bychom mohli vzpomínky zařadit jako šuplíčky do komody. Malé děti možná zásuvečky mají, ale nemají tu skříňku, která by je uspořádávala do úhledného tvaru. Proto se paměť vysype a zásuvečky se rozházejí – nemohou si tedy pamatovat. Systém, do kterého se zásuvky vědomí pomalu zasouvají, se vytváří teprve postupně. Stejně tak se stane, že hledíte na něco – a teprve později si uvědomíte, na co jste to hleděli, co jste to slyšeli, kde jste to vlastně byli.

Totéž se mi stalo s Paříží, když jsem asi o šest let později četla knihu, jejíž název je shodný s názvem této kapitoly. Chodila jsem po Paříži a jako kdybych nevěděla, kde jsem. Dívala jsem se na ni, plula po Seině a moje vjemy byly omezené, ačkoli jsem si myslela, že pro to, abych Paříž opravdu

¹⁴ Gounelle, Laurent: *Bůh chodí po světě vždycky inkognito*. Praha: Rybka Publishers, 2010.

vnímala, lze těžko učinit víc. Ve skutečnosti jsem neměla strukturu, do které bych své pařížské vjemy zařadila. Očima jsem klouzala po bulvárech, procházela kostrbaté chodby pařížského metra a snad i proto, že francouzština mi zůstala vzdálená, protékal mi duch Paříže mezi prsty, aniž bych jej mohla uchopit. Avšak zde musím dodat: je zpozdilé se domnívat, že by snad nějaký Francouz vládl angličtinou. Jako kdyby se Panna Orleánská bývala byla odpoutala od svého kůlu a osobně každému Francouzovi řekla: „Promluvíš-li jazykem nepřítele, bude se náš drahý král Karel VII. muset po kolenou plazit zpět do Remeše, tam bude muset odevzdat královskou korunu a ve Francii bude již navždy vládnout anglická kuchyně s vařeným špenátem a hovězím bez chuti, místo sladkého vína budete pít odvarové pivo a provensálské levandulové plantáže s prokvétající mimózou budou nahrazeny lnem a posléze řepkou olejkou.“ Ano, tak je určitě svatá Panna zaklela a na rozdíl od Italů, kteří s vámi radostně žvatlají italsky tak dlouho, až se tu italštinu z čirého zoufalství, avšak se smíchem, naučíte, Francouz, každý, od D'Artagnana po Napoleona, vytáhne mušketu a zamíří vám jejím ústím i svým zuřivým pohledem do obličeje ve chvíli, kdy užijete prvního anglického slova. Neb lépe je být mrtev než promluvit anglicky...

Ten, kdo mi vytvořil systém pro vnímání Paříže, se jmenuje Laurent Gounelle. Je to psycholog a spisovatel. Jeho román se odehrává v Paříži a jeho příběh je bytostně pařížský, ostatně také Pařížanem napsaný. Dalo by se říci, že má pařížské kulisy. Má však mnohem víc. Svým obsahem přibližuje to, co je a co bylo Paříži vždy nejvlastnější: onu uchvácenost životem, tu potřebu dotknout se až samého dna vášně, ať už budou následky jakékoli. Nejde přitom jen o vašeň milostnou. Není to jen ta, která se připomíná v příběhu známé pařížské

dvojice Abélarda a Heloisy, ale je to vášně, která je spjata s těmi, kteří v Paříži žili a tvořili až na dřevě. Modigliani a Picasso, Renoir, Monet a Manet, Gauguin, Baudelaire, Lautreamont, Roualt, Odilon Redon, Sarah Bernard, Edith Piaf, Bécaud a všichni ti další a další, kteří se po staletí slétávali do Paříže po tisících jako včely na med, aby sáli nektar vášně z jejich prošlapaných chodníků, z hospůdek na Mont Martru, z kroků znějících na Ponte Neuf. Knížka, na níž zde odkazuji, je vsuktu o něčem zcela jiném, ale přesto právě ona a odstavec, který z ní zde cituji, se mi jeví tím nejpařížštějším; tím, co mi poodhalilo strukturu tohoto města. Hlavní hrdina knížky, mladý Američan Alan Greenmore, v něm vyčítá svému záhadnému francouzskému učiteli:

„Vím, že láskou pohrdáte. Nemá pro vás žádnou cenu. Ve skutečnosti nejste schopni milovat. Vrháte za sebou románky se ženami, kterým není ani z poloviny tolik, co vám, protože máte strach, že byste se do jedné z nich mohl opravdu zamilovat. Je dobré umět v životě dosáhnout toho, co chceme, mít odvahu prosadit svou vůli a jít za svými sny... Ale k čemu je vám, že dokážete získat, co chcete, když se odříznete od ostatních?... Všechno luxus světa nikdy nenahradí krásu vztahu, čistotu citu a dokonce ani upřímný úsměv souseda nebo kolemjdoucího, kterému podržíte dveře, nebo vřelý pohled neznámého člověka. Ty vaše slavné teorie jsou dokonalé, účinné, dokonce geniální, ale zapomínáte na jednu věc, na jednu jedinou věc, která je ovšem zásadní: zapomínáte milovat.“

Pokud někdy pojedete do Paříže, nezapomeňte milovat, nezapomeňte planout vášní. Jinak tam pojedete nadarmo a vlastně do ní nikdy nedojedete.

27.

Jak cestovat s dítětem – (skoro) praktický návod

Cestovat s dítětem, zejména v jeho věku pod deset let, je trochu dobrodružství, trochu seabemrškačství. Dobrodružství proto, že se s ním dostanete na místa, na která by vás samotné nikdy nenapadlo jít. Můžete si odvézt zážitky, které by vám jinak zůstaly utajené a zcela nedostupné. Seabemrškačství proto, že víte, co všechno chcete vidět a zažít, a víte, že to není možné, protože dítěto to není schopno mentálně ani fyzicky zvládnout.

Jezdit s dítětem na poznávací zájezdy je proto trochu jako stálé cvičení v trpělivosti a odříkání si: vím, že v téhle galerii za rohem ještě je... ale ne: místo toho se jde na trampolíny před londýnským parlamentem, na prolézačky vedle vily Borghese, houpačky poblíž Notre Dame a na pískoviště ve Volteře. Vezměte to stoicky. Kdy jindy by se vám podařilo – tak, jak se to podařilo mně – sedět poklidně na lavičce v nádherném parku raně středověké Volterry, v blízkosti hradeb vybudovaných Medicejskými, na dohled od vykopávek etruských chrámů a jen tak si být. Za normálních okolností byste proklusali kolem, pohlédli vpravo – vlevo a řítili se k San Gimignano, protože to se přece musí vidět. Nakonec zjistíte, že se toho vlastně až tolik vidět nemusí. Musí se spočinout. Dovolit myšlenkám, které zmateně krouží kolem vás, usadit se ve vaší hlavě, zahnízdit se v ní a nenápadně rozkvést. To je přidaná hodnota, kterou vám k cestování přinese vaše dítě.

Jak často si jinak můžeme dovolit ten luxus jen tak sedět, jen tak zřít, jen tak si hloubat nad myšlenkami, které nás dotěrně

sužují jako nenasatní komáři, aniž bychom získali možnost se nad nimi zamyslet? Vůbec – jak často máte možnost zamyslet se nad tím, že přemýšlíme? Jak často dokážeme oddělit objekt myšlenky, její obsah a svou samostatnou mysl – tedy, jak často můžeme ten který problém vyabstrahovat ze zajetí své mysli, která jej vždy subjektivizuje, natáčet jej z různých pohledů zření a jen tak nad ním hloubat? Toto vám dopřeje jen vaše dítě a natlučené koleno (to v již zmíněné Volteře), přiskřípnutý prst (na houpačce v Římě) či neodbytné „a pojd' se taky houpat“ (kdekoli) jsou jen vítaným přerušením myšlenek, které, jsouce již usazeny, se v určitou chvíli stanou příliš obtížnými a příliš abstraktními.

Podezírám sama sebe, že právě tato možnost zastavení se v čase i prostoru jsou tím pravým důvodem, proč tak ráda cestuji se svou dcerou. Jistěže je vzdělávání potomstva dobrou záminkou, ale přiznávám se: v zářném oparu klenoucím se nad Neapolí, v mlhách nad Brennerským průsmykem, kterým sjíždím k Brixenu, či ve stínech kladoucích se na kupoli Reichstagu, v jejímž skle se zrcadlí poslední záblesky slunce, se moje nohy přestávají dotýkat země a vím, že se stačí jen dotknout... a zdi se odsunou, hukot okolního města utichne a když druhou ruku vztáhnu k nebesům, moje prsty ucítí dotyk jiné dlaně... Moci tak obejmout svou rukou to zápěstí a vyšvihnout se výš... Pohlédnout do očí tulákovi po hvězdách, ať již je jeho jméno jakékoli. To je to, co nacházím.

Protože cestování s dítětem je věcí prokládanou velmi prozaickými aspekty a velmi prozaickými rozhodnutími, dopracovala jsem se k několika zásadním pravidlům, o které se s vámi chci nyní podělit. Především cestujeme nalahko. S jedním, maximálně dvěma batůžky velikosti kabinového zavazadla. Minimum oblečení – v nejhorším se dá vždy něco

dokoupit. Ty nejostudnější ponožky a nejchatrnější prádlo, protože to se nepere, neschovává, leč po celodenním použití vyhodí. Zavazadlo vždy plné jen do půli, protože přestože cestujete byt' jen na tři dny, zbylý prázdný prostor se záhadně vyplní tím, co vám cestou cvrnkne do nosu. Poté, co jsem se s deštníky tahala přes půl Evropy aniž bych je kdy byla vytáhla, jsem je přestala vozit. Když bude pršet, stejně zalezete do hospody nebo do muzea. A když by už vůbec nebylo zbylí, celá Evropa prodělala expanzi pouličních obchodů s čínským zbožím, ve kterých můžete deštník koupit za pár euro – a povětšinou jej stejně nekoupíte, protože co v hospodě s deštníkem.

Cestu plánuji pouze přibližně, neboť jednak na místě často zjistíte, že vše je jinak, jednak řešením nenadálých situací své dítě otužíte a naučíte jej, že nakonec každá bezvýchodná situace má nějaké řešení, jen je nutno se k němu někdy s menším, někdy s větším úsilím dopracovat. Neboť, jak řekl Vlasta Burian, to tu ještě nebylo, aby nakonec nějak nebylo. Cestování hromadnými prostředky je nutno dávat přednost. Následkem tohoto způsobu dopravy sice vzniknou značné časové prostoje, ale zase na druhou stranu zjistíte, jak to v té které zemi chodí. Nás například vůbec nemůže překvapit, že ve většině italských měst není autobusové nádraží označeno, protože přece všichni vědí, odkud autobusy jezdí, a jízdni řád, stejně jako návody, jsou pro zmatení uživatelů. Na autobus v Itálii je prostě nutno si počkat – a člověk se vždycky dočká. Pokud ovšem není nějaká dopravní stávka, jak se nám to stalo, když jsme přiletěly na letiště do Pisy. „Darinko, pojedeme do Florencie nebo do Pisy?“ zeptala jsem se dcery. Ptát jsem se nemusela, rozhodnutí bylo jasné. Železnice stávkovala, autobusy do Florencie byly beznadějně vyprodané až do druhého dne, takže nakonec jsme si užily nádherného

výletu do Pisy, Volterry a Sieny. Kdybychom nebyly flexibilní, seděly bychom hezkých pár hodin v Pise na letišti, nadávaly a plakaly. Takového přístupu je třeba se v každém případě vyvarovat, i kdyby náhradní program vypadal sebebláznivěji.

At' člověk chce či nechce, musí si přece jen nějaký ten plán udělat, a to ve směru k muzeím a galeriím, které chce navštívit. Předpokládat, že dítko v rámci jednoho dne zvládne Louvre, Muzeum d'Orsay a Rodina navrch, je prostě blbost, která zaručeně skončí tím, že za sebou nasupeně povlečete řvoucího potomka a ani on ani vy nevidíte nic. Za účelem správného konzumačního poměru nastolila již moje draze milovaná matka blahého času pravidlo, které je v naší rodině striktně dodržováno: na jedno muzeum či galerii jedna hospoda. Jakýkoli pokus stlačit poměr z 1 ku 1 na poměr 2 ku 1 ve prospěch takzvané kultury je předem odsouzen k nezdaru. Maximálním ústupkem je místo hospody cukrárna – ve vyšších věkových kategoriích dítěte pak zmrzlina v parku, ale i to s přestávkou a procházkou. Že je moje máti génius, což tvrdím od počátku, je doloženo faktem, že tuto její pedagogickou zásadu naprostá většina světových muzeí a galerií pochopila a přijala za svou, takže najít takovouto instituci bez hospody přímo v jejím areálu, to už nejde pomalu ani v Praze, kde, jak známo, mají vždy poněkud delší vedení.

Následkem striktního dodržování poměrného pravidla konzumace gastronomické a umělecké můžeme dodat poměrně kvalifikované reference nejen o rozmístění památek a uměleckých děl, ale také o kvalitě stravy v tom kterém uměleckém svatostánku. Vězte tedy, že naprosto nejlepší ledovou tříšť mají v Louvru, i když s ledovou tříští to vůbec není tak jednoduché, jak se na první pohled zdá. V Neapoli vám například coby mentolovou tříšť prodají něco, co se

nápadně podobalo polozmrzlé ústní vodě značky Odol, a to ještě v její obzvlášť slabé podobě. Vynikající francouzské brambůrky mají v British Museu, což beru jako konečný důkaz vítězství Francie ve stoleté válce. Jíst na Cote d'Azur fish and chips, to nevím, jestli bych rozdejchala. Dokonalé lasagne připravují u Peggy Guggenheim v Benátkách. Na nejlépe zorganizované a přitom chutné a relativně levné stravování se můžete spolehnout v Pradu v Madridu. Naproti tomu vřele doporučuji vyhnout se restauračnímu zařízení v Historickém vojenském muzeu v Drážďanech, kde z neznámých sadomasochistických důvodů servírují pouze saskou kuchyni, pročez zde politicky zcela nekorektně prohlašuji, že Francie měla zabrat nejen Alsasko-Lotrinsko, leč měla postoupit až k Labi a německé militantní sklony pacifikovat francouzskou kuchyní. Kdyby se býval byl Hitler s Himmlerem cpali rukolou a nikoli bratwursty, třeba by se evropská historie vyvíjela jinak. I když, aby má varování byla kompletní, alsaské kuchyni je třeba se vyhnout též. Protože tamější specialita, biftek na kyselém zelí, to je evidentně pomsta Němců za francouzskou anexi. Chtěli jste nás? Tak si to (se)žerte...

28.

Empír, klatě, empír

Louvre je pojem a místo, ke kterému by měla být připojena nejen restaurace, která se v něm pochopitelně nachází, a ne jedna, ale též noclehárna, protože najednou se to projít prostě nedá. Kam vzít devítiletou holčičku nejdříve, aby se nezděsila třeba jen té velikosti zámku? Inu – k princeznám, totiž do soukromých komnat Napoleona III. Do těch, co mají na baldachýnech královských postelí pštroší péra. Kdo by nebyl

uchvácen! Nutno také projít předcházejícími císařskými komnatami, jejichž návštěva však měla trvalé, nepředvídatelné následky. Moje dcera se totiž pravděpodobně již navždy zhlédla v empíru. Má dojem, že bez chaise-longue ve svém dívčím pokojíčku nemůže být, a coby konzument je již zřejmě navždy ztracena pro obchodní řetězec IKEA a jemu podobné. Dlužno říci, že to leze poněkud do peněz a horko těžko jsem ji umluvila alespoň na historismus z pražských bazarů. Madam Récamier však zůstala pro dceru nedostižným ideálem, alespoň co se nábytku týká. Jinak, být jako ona v patnácti letech provdána za o třicet let staršího bankéře, s nímž, jak uvádí historické prameny dobově eufemisticky, „manželství zůstalo nenaplněno“, to tedy v žádném případě terno není.

K madam Récamier se přidala ještě jedna dáma, její současnice, i když je místo empíru označována spíše za rokokovou umělkyni. Mám na mysli Elisabeth-Luise Viége Lebrun, vynikající portrétistku té doby, stojící ovšem na royalistické straně barikády. Vždyť jen Marii Antoinettu malovala alespoň třicetkrát. Vlny francouzské revoluce musela pochopitelně přežít v exilu, nejdříve v Itálii, odkud se přes Vídeň dostala do Petrohradu. Tam to vzala z gruntu a namalovala kde koho, ovšem pokud to nebyl kníže nebo alespoň velkovévoda, neobtěžovala se vzít štětec do ruky. Sociální umění vsutku nebylo jejím šálkem čaje, přesto jsou její portréty úchvatné, živoucí a mimořádně vřelé.

Jeden z nich, totiž plakát s jejím autoportrétem s dcerou Julií, visí u nás doma. Matka něžně objímá dítě kolem pasu a sklání k němu hlavu v blaženém úsměvu. Dítě se k matce tulí s rukama okolo jejího krku, něžný obličejík částečně skryt na matčině hrudi. „Kéž bys chcipla, matko!“ zařičelo na mne pár let po návštěvě Louvru, odkud jsme si ten plakát přivezly,

v jednom ze skutečně těžkých pubertálních záchvatů moje vlastní milované dítě. Stalo se to zrovna v té části bytu, kde je plakát umístěn. Zadívala jsem se do něžných očí paní Lebrun: „Zajisté, dcero, i to se může stát... Pro případ, že by k takové události došlo, doporučuji ti však již nyní zvážit, zda si přeješ být na dobu do svých osmnácti let svěřena do péče svého biologického otce nebo do péče mého současného manžela.“ Dcera na mne vytřeštila oči a naše zraky se setkaly na portrétu paní Viége Lebrun a její Julie. „Maminko, maminečko zlatá, já jsem to tak vůbec nemyslela, prosím tě, odpusť mi to, já jsem úplně blbá a prosím tě neumírej nikdy.“ Dcera se mne chytla kolem krku a já ji vzala okolo pasu. A pak že se nevyplatí to drahé vstupné do Louvru.

29.

Kapitola, která měla být o Louvre, ale je o Egyptu

V Louvru je Mona Lisa i druhá verze Madony ve skalách. A také asi milion dalších věcí, z nichž by si každá, pokud by byla o samotě, zasloužila svůj vlastní sál, ba své vlastní muzeum. Dlouhé chodby plné renesančních děl či impresionistických scénérií vás však dovedou do zvláštního stavu otupělosti, kdy k jednotlivým obrazům získáte zvláštně osobně neosobní vztah. Jestliže jich je tolik, proč se jich nezačít normálně dotýkat? Když vidím dvacátý terakotový talíř della Robbiů, začnu mít dojem, že by se na něm vlastně dalo také servírovat – pravda, ta Madona by se následně v myčce myla špatně, takže raději přece jen asi ne.

Snaha zabránit inflačnímu vnímání krásy je jeden z nejpodstatnějších úkolů, kterému se musíte při návštěvě takového monstrózního podniku jako je Louvre, věnovat. „Co bychom si vybraly z této místnosti?“ je hra, kterou se mnou

začala hrát moje vlastní máma, když mi bylo asi pět. Nešlo o to vybrat si ten jeden jediný objekt, ale o to podívat se na všechny, respektive na každý. Jen když každý jeden zřít v jeho jedinečnosti, když uchopíte jeho obsah osamoceně a teprve pak ve vztahu k ostatním, až potom můžete přece jen říci, který z nich vás uchvátil nejvíce. Nehrozí, že byste některý pominuli. Když to uděláte takto s každou místností expozice, dojde k onomu vrcholnému okamžiku, kdy musíte najít jen ten jeden jediný předmět, který vás oslovil nejvíce. Musíte zhodnotit, zvážit a následně provést výběr z výběru.

Abyste to dokázali, musíte si celý soubor uměleckých děl znovu představit, uspořádat si ta díla, která postoupila do semifinále, a z nich vybrat jedno. Je velmi malá pravděpodobnost, že byste kdy zapomněli, na co jste se to vlastně dívali. Ve vídeňském umělecko-historickém muzeu zvítězily Vélasquezovy princezny, stejně jako v madridském Prado. V mnichovské staré Pinakotéce si odnesl palmu vítězství dvojportrét Saskie ve vysokém klobouku, jak se drží za ruku se svým milovaným manželem – Rembrandtem. V ohrožení byla pouze další úchvatnou dámou Madame de Pompadour, v nádherných, růžemi posetých šatech. Ale u tohoto obrazu sehrál roli v zařazení do první ligy fakt, že byl umístěn na konci enfilády místností s barokním uměním, takže jej skutečně nebylo možno přehlédnout. Zvláštní, ta madam Pompadour. Je prohlašována za jednu z největších intrikánek a milostnic a přitom je na naprosté většině svých portrétů zobrazena s rozevřenou knihou...

A kdo zvítězil v Louvru? Zde zůstalo první místo neobsazeno, protože zážitků bylo prostě příliš mnoho. Tak mnoho, že bylo nutno jít pohlédnout na něco zcela, ale zcela jiného, a tím něčím úplně jiným byla sbírka egyptského umění.

Bylo by čestné přiznat, že ihned poté, co jsem ve věku zhruba šesti let opustila ideu státi se dělostřelcem, protože s takovým povoláním bych si byla mohla krásně a beztrně bouchat, směřovala jsem svá profesní přání dvěma směry. Tím prvním byla krejčovina. Svůj první dětský šicí stroj jsem dostala ve svých sedmi letech, ve dvanácti se rodina složila na profesionální šicí stroj, který vlastním a užívám dosud. Když jsem však přišla v osmé třídě s tím, že bych se opravdu chtěla učit na švadlenu – a toto moje přání bylo podloženo řadou vlastních výtvorů – omdleli všichni otitulovaní členové naší rodiny (a že jiní než takoví se v ní téměř nenacházeli) jako jeden muž, případně jako jedna žena, a pravili, že nikdy.

Se stejnou vehemencí rodinná rada zavrhlá můj další se švadlenkovstvím poněkud nekompatibilní sen, totiž býti egyptologem. I to mě drželo celou základní školu, následkem čehož jsem byla vlastníkem poměrně ucelené knihovny zaobírající se danou problematikou, včetně řady vysokoškolských skript, o kterých jsem předpokládala, že když je budu ovládat ve třinácti, tak tu střední nějak přežiju a dál to bude jasné. Zde se projevila deformovanost mých rodičů komunistickým režimem, neboť si byli vědomi společenského a ekonomického postavení, ve kterém bych se s touto kvalifikací ocitla, a prostě řekli, že to nikoli. Máma toto sdělení okořenila obzvláště podlým způsobem, když mi natvrdo sdělila, že k egyptologii je potřeba mít mimořádný dar na jazyky – a ty, dcerunko, nejsi na jazyky nadaná dostatečně. Že jsem si v té době louskala statě o staroegyptské gramatice, účelově pominula.

Výsledky rozhodnutí mých rodičů o mém dalším profesním směřování jsou, jak všeobecně známo, katastrofální, neb jsem

následkem jejich rozhodnutí přetrpěla matematické gymnázium (dostat se jinam bylo zhora vyloučeno a i tohle vyžadovalo napnutí speciálních sil a konexí, přičemž známky nebyl ten důvod, proč tak muselo být činěno) a dalším rozhodnutím rodičů jsem byla uvržena do prvního semestru organické chemie, jejíž další studium jsem prostě odmítla.

Následovala práva, která jsem zvolila cestou negativního výběru, protože pro lepší pochopení reálného socialismu mi rodina zakázala filosofickou fakultu en bloc a pak už zbýval jenom pajdák, což zase doopravdy nebavilo mě. Proto varuji všechny rodiče: když vám dítě řekne, že *chce* být egyptologem (anebo astronautem, fyzikem v CERNu, houslovým virtuózem, automechanikem, prostě čímkoli), buďte šťastni, že vaše dítě něčím *chce* být, a pokud to jen trochu jde, podporujte jej v tom. Protože jinak může skončit jako já: totiž jako právník s „kontroverzní“ pověstí, chodící po všech světových expozicích egyptského umění s tklivým výrazem v oku, že se ve svém životě minul s něčím skutečně důležitým.

Přiznávám se bez mučení, že k lásce k Egyptu, k této nejstarší a nejdelší civilizaci, z níž doposud čerpá i naše evropská tradice, jsem přivedla svou dceru zcela vědomě, potutelnými postranními cestami, s nekalým úmyslem, abych se egyptologickými sbírkami mohla kochat především já. Dítě se však netvářilo jako týrané ubožátko, když jsem mu v Britském museu vysvětlovala původ a význam Rosettské desky v tamější expozici se nacházející, a to včetně toho, jakou roli v egyptských studiích sehrálo Napoleonovo tažení do této země. Protože totiž právě při opevňovacích pracích Napoleonova vojska u města Rosetty v deltě Nilu, prováděných v roce 1799, byl kámen, pokrytý třemi jazykovými variantami téhož nápisu, objeven. Po prohrané

bitvě u Abukiru však stéla přešla do anglických rukou, ve kterých je dosud, ačkoli se to Egyptu pranic nelíbí. Na Rosettské desce je pikantní, že přesně ukazuje, jak nedůležité je ve své podstatě vlastnictví. Stejně to byl Francouz, Jean-Francois Champollion, kdo hieroglyfy rozluštil, a Britové si mohli vlastnit, co chtěli. Nic jim to nepomohlo.

Egyptologické sbírky v Louvru jsou rozsáhlé a nalézá se v nich řada skutečně unikátních předmětů. Ačkoli se má všeobecně za to, že egyptské sbírky ve Francii mají počátek v Napoleonově tažení, není tomu tak. Naprostou většinu vykopávek z té doby zabavili Angličané stejně, jako to udělali s Rosettskou deskou. Zájem o tuto zemi a její neuvěřitelně starou historii, který Napoleon vzbudil, však přetrval. Prakticky po celé devatenácté století Francie podporovala egyptské vykopávky a rozšiřovala své sbírky.

V Louvru jsme se s Dariou poprvé zamyslely nad tím, co s mumii. Rozhodně nemáme na mysli sargofágy, katafalky, pohřební kanopy. Máme na mysli lidská těla, která byla kdysi balzamována a uložena k věčnému spánku. A nyní tu leží v pečlivě udržované bezprašné atmosféře, ochraňována před rozpadem, coby kulturní artefakty. Jistěže jimi jsou. Vždyť i ona hovoří o neuvěřitelné dovednosti starých Egyptanů a hlavně o jejich vnitřním světě, ve kterém měla smrt své úhelné místo. Dodnes ani já ani dcera nevíme, co s tím. Pohřbít? To je moc fundamentalistické i na mě. Ale skutečnost, že jsou „artefakty“ těl vystaveny jako řadové exponáty, prostě nesu těžce. Nešlo by je dát alespoň v tom muzeu na jedno místo, vyhradit jim prostor, který by reflektoval smrt a skutečnost, že se díváme na ostatky mrtvých lidí? Vždyť jak mít úctu k živým, když nemáme ani dost úcty k mrtvým?!

Nejlepší způsob, jak se vypořádat se zacházením s mumii, jsme objevily v samém nitru a středu místa, kam mumie patří, v Údolí králů, nacházejícím se kousek od egyptského Karnaku. Navštívily jsme jej rok po zážitcích v Louvru. Vchod do Tutanchamonovy hrobky je na rozdíl od vchodů do mnoha jiných královských hrobů mimořádně příkrý. I slézt do něj představovalo pro mne výkon, protože moje plíce, zvyklé na prach z archivů a kancelářských spisů, nemohly ten suchý vzduch pouštět, vzduch bez jakékoli vůně, rozdýchat. Stejně jsme však byly ohromeny krásou výzdoby hrobu mladičkého faraona – živými barvami, chvějivými rysy postav znázorněných na zdech. A v pohřební komoře ležela mumie faraona přikrytá jeho poslední zlatou maskou. Byl zde znovu uložen tak, jak byl původně pohřben před více než 3 200 lety. Ptáte se, proč jsme se v jeho hrobě u jeho rakve pomodlily Otčenáš? Protože modlitba jako modlitba. Protože Bůh jako Bůh – protože Usírew stejně jako Hospodin, stejně jako – ale neříkejte to na mě – Alláh. Proto.

30.

Jak se euro kroutilo, aneb zase ti Angličani

Z přítmí Louvru jsme vyšly do slunného dne a vydaly se přes zahrady Tuileries k Obelisku a dál jsme zamířily na Champs Élysées, protože být v Paříži a neprojít se po jejím nejslavnějším bulváru by mi přišlo nestylové. Avšak stalo se, co nikdo neočekával, respektive, co je nutno očekávat vždy a všude, totiž, že dítě dostalo hlad. Taková překerní situace ovšem vyžadovala okamžité řešení, i odbočily jsme z plánované trasy do nejbližší ulice v naději, že narazíme na nějakou stravovnu. Té nebylo, ale hlad nás přešel obě tak, jako kdybychom spořádaly pečeného vola. Braserie už byla na

dohled, když jsme narazily na prodejnu Aston Martin. Ach... Filmy s Jamesem Bondem šly mimo mě, ale přejít jen tak kolem Vantage, to prostě nešlo. Chvíli to vypadalo, že dcera prolomí výkladní skříně, neb, bohužel, bylo již zavřeno.

Začaly jsme hrát stejnou hru jako s obrazy. Tenhle anebo támhle ten? Daria horovala pro kabriolet, já jí to rozmlouvala s poukázáním na fakt, že se na skládací střeche nedá upevnit nosič na lyže, takže je to vlastně strašně nepraktické auto. „Ale maminko,“ shlédlo na mne dítě s naprostým despektem, „na lyže se přece nejezdí s kabrioletem, na hory se jezdí s džípem!“ Zase měla pravdu! Opět jsem se projevila coby neznalá poměrů, tak jsem se raději otočila, dítě dovedla do nejbližšího metra a místo pohledem na dvanáctiválec jsme se na Place de Clichy zasytily hambáčem v místním Mekáči, neboť, drahá dcero, zdravé to sice není, ale náš plebejský žaludek tahle parodie na stravu ukonejší docela dobře. To jen tak preventivně, abychom si byly zase chvíli vědomy svého statusového zařazení.

Když jsem přijela do Prahy, nedalo mi to, našla jsem si oficiální webové stránky Astona Martina a začala prohlížet, co takové auto obnáší za ceny. Po přepočtech začínala koupě někde okolo čtyř milionů. Že bych takovéhle peníze nosila po kapsách, to tedy rozhodně nikoli, ale pořád to byly sumy, které jsem si relativně uměla představit. Pak jsem pohlédla na počítačový monitor blíže a zjistila jsem, že ta eura, potvory, se nějak divně kroutí... A ejhle – nebyla to eura, byly to libry... anglické libry... Přepočty vyskočily o pěkných pár hladinek výše. Tak to by tedy, vážení bratři a sestry v Kristu, tedy doopravdy nešlo. Stránky Astona Martina jsem zavřela a pustila si poslední bondovku, protože tam je k Astonu ještě

navíc krásnej chlap. Čímž právě teď přestávám psát a jdu si pustit Skyfall, protože je stejně nejlepší. HOWGH.

31.

O vztahu advokátní komory ke vzduchoplavbě

Sainte Chapelle byla postavená v polovině 13. století na ostrově v řece Seině uprostřed Paříže jako relikviář pro trnovou korunu Ježíše Krista a je to gotika jako řemen. To místo je bezesporu překrásné, má jen jednu drobnou vadu: je světské. Duch z něj vyprchal, modlitby dozněly a stalo se jen místem turistiky, komerčního zařazení k místním atrakcím, které se musí vidět, když už tedy v té Paříži jste. Je možné, že profánní atmosféra v kapli zvítězila i následkem toho ducha, který stavbu obklopuje.

Dějiny tomu chtěly, že nejposvátnější ze všech francouzských královských míst dnes stojí uprostřed justičního paláce. V naději, že přijdu na místo sakrální, mójela jsem postavy své profese. Již jejich přítomnost mne měla varovat, že to, co bych snad hledala, zde rozhodně není možno nalézt. Pokud je mi známo, pravidla české advokacie žádají, aby se advokát choval vždy důstojně. Toto ustanovení mi dělá problémy samo o sobě, ovšem jak bych je měla naplnit být advokátem francouzským, to je mi vskutku záhadou. Sainte Chapelle byla coby objekt zcela nezajímavý odsunuta v mé mysli stranou a nevěřícně jsem zírala na francouzské kolegy, kteří se okolo ní promenovali v pracovním oděvu, tedy v talárech.

Vřele jsem zadoufala, že navléct na svou členskou základnu něco podobného moji stavovskou organizaci nikdy nenapadne, v čemž jsem se ovšem zmýlila. Na druhou stranu jsem jí

hluboce vděčna za to, že se nenechala inspirovat francouzským řasnatým rouchem s rukávy tak širokými, že i hábit Harryho Pottera vedle nich vypadá jak z cigaretových rourek. Vzadu na zádech má francouzský advokátský talár široké náběry. Rukávy rovněž hojně nabírané s vysokými manžetami, celé se to propíná na knoflíčky a na krku se k tomu nosí, Pán Bůh netrestej, plisované bílé žabó. Celé roucho je dlouhé téměř na zem, takže připomíná kutnu. Je vyrobené z tenounké černé látky a ještě se k tomu nosí šála, tedy snad pozůstatek toho, čemu se dříve říkalo „akademická kapuce“. Je vyrobena ze stejné textilie jako talár, na konci se momentálně olemovává vóóóóšklivou umělohmotnou bílou kožešinkou, původně však hermelínem. Podle stupně akademické hodnosti mohou být na konci šalokapuce umístěny až tři řady hermelínu. Nosí se to přehozené přes žabó, takže se ten bílý skorohermelín plácá na zádech. Jo – a kdybyste nevěděli, co to je žabó, tak se tomu taky říkalo fiží.

Nevěřicně jsem zírala na jednoho pařížského advokáta vsutku nemalého vzrůstu, který si evidentně vyběhl z jednačky zatelefonovat. Zvedl se vánek a důstojná postava pařížského soudu se proměnila v tetičku Marge, která se po kouzelnickém zásahu skřítky Dobbyho začala nadouvat, nadouvat a vznášet... až celá praskla a nafouknutá jako balón vyletěla oknem, nic nedbajíc na to, že ji její drahý bratr, Vernon Dursley, strýček Harryho Pottera, drží za jednu ruku a její drahá švagrová, teta Petunie, za druhou. Čekala jsem, kdy talár nafouknutý do netušených rozměrů nadnese francouzského advokáta tak, že se zarazí až o vysokou věž Sainte-Chapelle.

Kvůli tomuto příšernému obrazu jsem představenstvu České advokátní komory odpustila mnoho, i když to, co spáchali tím,

že nás ve věcech trestních navlékli do taláru pravděpodobně svého vlastního návrhu, to je také zločin proti lidskosti.

V případě výtvaru představenstva České advokátní komory se ukázala jako fatální chyba skutečnost, že navzdory tomu, že advokátek je v Česku více než třetina z celkového stavu, nebyla v představenstvu v době schvalování taláru ani jedna. Náhradnice do představenstva, JUDr. Glatzová, evidentně nebyla přizvána, protože i když ji coby odbornici na korporátní právo nepodezírám z toho, že by po večerech pilně šila, přesto jsem přesvědčena, že nejhorším šílenostem by byla zabránila. Každá normální žena totiž ví, že rukáv se nezkracuje tak, že se ustříhne dole u zápěstí, a to zvláště tehdy, kdy má – jak tomu je i v případě taláru českých advokátů – širokou manžetu, ale zkrácení délky se vyřeší tak, že se rukáv vysadí a takzvaně se „přestříhne koule“. Následně se rukáv přišije výš. Tento úkon však nelze provést, pokud máte rukáv takzvaný raglánový, což je opět přesně ten případ, ke kterému kreativně dospěla naše draze milovaná komora.

Nemaje koule, není co stříhat. Kromě toho, když je rukáv raglánový, nedají se prakticky udělat prsní záševky, což pro onu jednu třetinu advokátské populace představuje jistý problém, neb bez těchto drobných úprav oděv vpředu trčí tak, že i dáma velmi štíhlá vypadá jako by čekala dvojčata a byla v pokročilém stádiu těhotenství. Mám jisté podezření, že kolegové advokáti takto přizdobili svoje kolegyně schválně, neb kdyby se měly taláry připisovat na jejich vlastní figury, bylo by v řadě případů vhodné realizovat záševky nikoli prsní, ale břišní, neb vana některých kolegů způsobuje při rovném střihu talárů jejich notorickou nedopnutelnost. A to je máme, prosím pěkně, na rozdíl od francouzských nebožáků, na zip.

Abych téma českých advokátních talárů vyčerpala úplně, přiznávám se bez mučení, že jsem raglán přestřihla, kouli tak vytvořila, rukáv si posadila výše a prsní záševky též přihotovila. Ovšem až mne zase jednou budou vylučovat z České advokátní komory, vězte, že se tak klidně může dít i kvůlivá tomu poprsí, neb jsem se přestřižením rukávové koule dopustila porušení užitého vzoru, spočívajícího ve stříhu taláru, který je řádně registrován na patentovém úřadě, a kdyby si nějaký advokát či advokátka podle něj chtěla sama talár ušít, musí České advokátní komoře za jeho užití zaplatiti částku 700 Kč. Že aby nás Pán Bůh při zdravém rozumu zachovati ráčil: v Paříži, v Praze i v dalších místech na písmeno „p“ počínajících, do kterých chvátáme směřovati.

32.

Benátky nad Jizerou a taky ty druhé

Benátky nad Jizerou jsou půvabné městečko s renesančním zámekem, který shlíží z kopečka na dálnici na Mladou Boleslav. Kousek od Benátek je Lysá nad Labem, kde jsme každoročně s dcerkou navštěvovaly zemědělské výstavy a obdivovaly králíčky, slepičky, koníčky, kravičky a věnovaly se jarmarečným atrakcím. Poblíž je též vesnička Ostrá s areálem Botanicus, kde je mimo jiné též krásné přírodní bludiště, ve kterém se dá úchvatně bloudit. I zaradovalo se dítě, když jsem řekla, že pojedeme do Benátek, že si půjdeme zabloudit a v místní prodejně nakoupíme voňavá mejdlíčka, případně si vyrobíme ručně nějakou tu svíčku. Její naděje jsem zklamala, neb jsem pravila, že nepojedeme do Benátek – Benátek, ale do Benátek – Venice, respektive Venezia. A proč se tomu městu tedy říká Benátky, když se jmenuje Venezia? Nevím... Nevím, proč se překládají jména měst i zemí. Má to být důkaz

plnohodnotnosti jazyka, do kterého je název překládán? Nástrahy z těchto překladů plynoucí jsou značné a já jsem opravdu vděčná Madridu za to, že se jmenuje Madrid ve všech jazycích, poněkud nesnáším, že Praha je rovněž Prague nebo Prag, a jsem skutečně našťvaná z Liberce, co se jmenuje Reichenberg. No, i když s tím Libercem je to asi něco jiného. V Čechách je několik tisíc pomístních názvů v české i německé jazykové mutaci, a to prostě proto, že v dané lokalitě žily oba národy, které si svůj domov, logicky, pojmenovaly ve svém vlastním jazyce. Dvojí jméno tedy bylo výsledkem reálného života, nikoli překladu, jako v případě Benátek, tedy těch, co se jmenují Venezia.

Dítě jsem připravila na to, že *tyhle* Benátky jsou jiné, a odletěly jsme naší oblíbenou nízkonákladovkou do Trevisa, odtud jsme během půl hodiny přeřčely přes most do Benátek, tam nás na takřka jediném suchozemském plácku vyklopili z autobusu a zanechali napospas turistickému ruchu. Ubytovaly jsme se kousek od nádraží v minihotýlku s minipokojíkem, který byl tak malý, že aby bylo možno dostat se do koupelny, musely jsme přeskočit postel. Dveře do koupelny se daly otevřít či zavřít pouze za předpokladu, že jste ohnuli matraci, což jsme hbitě přestaly činit a získaly tak krásný výhled z postele přímo na WC. Postel byla navíc také ohromujících kvalit, protože byla tak měkká, že se pod námi v podstatě přelévávala. Když se jedna z nás v noci otočila na bok, druhá podvědomě šátrala po zábradlí či záchranném kruhu, protože to vypadalo, že ji vlnobití matrace smete do nejbližšího kanálu. To všechno však bylo nepodstatné, protože jsme měly střechu nad hlavou, a to v místě, které jsme považovaly za ideální turistické východiště.

Města jsme si samozřejmě užily, nakonec jsme zvládly i přepravu místními loďobusy, které se vyznačují jednak tím, že lístky na ně jsou příšerně drahé – pokud se ovšem neprokoušete k týdennímu tarifu, což jsme učinily vzápětí – jednak děsně páchnou spalinami z naftových motorů, což kráse gotických paláců neprospívá. Ach, benátská gotika! Kdo řekl, že v Itálii není gotika? No, není – a ta, co tam je, například ta benátská, jako gotika moc nevypadá. Krajkoví na průčelí paláců na Canale Grande je pro našince na první pohled nezařaditelné. A kdo má navíc být stále ve střehu, že domy jsou doopravdy tak staré, jak se tváří?

Náměstí svatého Marka bylo úchvatné a za chvíli jsme byly obě obholubované takovým způsobem, že jsme se rády utekly pod příkrov umění do baziliky sv. Marka. Mozaiky – úchvatné. Koňské sochy z prvního století – úžasné. Všechno to ale bylo jakési... divné. Pátrala jsem po zdroji tohoto pocitu divnosti a snad jsem jej i vypátrala. Ostatky svatého Marka, kterému je kostel zasvěcen, byly uloupeny v 9. století benátskými kupci z jeho hrobu poblíž Alexandrie. Lebka svatého Marka však údajně zůstala v jednom z egyptských koptských chrámů. Spousta výzdoby včetně soch, sloupů a liturgických předmětů z chrámového pokladu je svým původem z hlavního města Východořímské říše, Konstantinopole, odkud je vyrabovali křižáci na své výpravě v roce 1204. Chrám plný kradeného zboží. Já vím, že tehdy se to tak nebralo, a konec konců sama říkám, že právo i historie mají pouze jeden smrtelný hřích, a to retroaktivní posuzování.

Posuzovat dřívější jednání dnešními standardy je opravdu nepřijatelné, protože takové hodnocení zcela popírá realitu tehdejší doby a upírá jí smysl a její vnitřní souvislosti. Jediné rozumné, co se dá ve směru hodnocení uplynulých událostí

dělat, je říci: „dnes už bychom to neudělali“. Dnes už bychom nevyhnali Němce ze Sudet, dnes už bychom neukradli ostatky svatého Marka, dnes bychom se už nevrhali do Konstantinopole v rámci křížové výpravy s křikem „mrtvý pravoslavný – dobrý pravoslavný“. Ale tehdy prostě byla taková doba a lidé nevymysleli nic lepšího než se zachovat tak, jak se zachovali. Může nám to být – a asi by nám to i mělo být – líto. A to je vše.

Stejně tísnivý pocit ze Svatého Marka jsem však neměla jen já, ale i dcera. Musely jsme nutně na vzduch, na ochoz kostela, odkud jsme shlížely na obrovské náměstí a protější zvonici. V souvislosti s ní jsem zaznamenala jeden podstatný úspěch: asi těch zážitků bylo až moc, ale z nějakého důvodu mne na ni dítko nevyhnalo. Mohla jsem v klidu sedět pod ní a krmit holuby... trénovati na stáří.

33.

Pocta Desdemoně

Samozřejmě, že kromě pobíhání po mostech nad Canale Grande je v Benátkách nejdůležitější pobíhání po dóžecím paláci. Abyste mohli pobíhat správně, musíte být správně vyzbrojeni. Správnou výzbrojí je Shakespearův *Othello*. V ruce výtisk divadelního scénáře, vyběhly jsme po širokých schodech do dóžecích sálů – právě do těch, do kterých uprostřed noci doběhl v noční košili i důstojný Brabantio, otec Desdemony, a od zasedající dóžecí rady řešící strategický úkol, zda chránit před Turky Kypr či Rhodos, dožadoval se ochrany své dcery. Neb černý Maur ji unesl, ovečku bílou ošálil svými tajemnými lektvary a přiměl ji k lásce. Násilím ji svedl a zradou odtrhl z otcovského domu. A Maur? Čistě

náhodou dlouholetý vojevůdce, admirál benátského loďstva, právě ten, který měl pro bohaté Benátky zachránit neméně bohatý Kypr, se dostal okamžitě do defensivy. Ano, je pravda, že za manželku pojal Desdemonu, leč ať pro ni pošlou a ona dosvědčí, že se tak stalo z lásky, nikoli násilím. Desdemona to skutečně dosvědčila a nakonec si před dóžecí radou vymohla neslýchanou věc, totiž, že smí odjet za svým chotěm na válečné tažení.

Na tomto místě je třeba připodotknout, že benátské lodě byly válečné galéry se dvěma řadami veslic a plachtami a byly schopny vyvinout takovou rychlost, že mohly z Benátek k podpatku italského poloostrova, tedy do Iónského moře, doplout za pouhých deset dnů. To je bratru 1 000 kilometrů. Na Kypr okolo Kréty pak pluly zhruba stejně tak dlouho. Jednalo se o vůbec nejrychlejší námořní dopravu těch dob.

Hra o Othellovi a Desdemoně je úchvatná. Má své vnitřní archetypální drama, které dalece přesahuje Shakespearovu dobu. Na mostě Rialto a před velkými paláci Canale Grande jsme si s dcerou přehrávaly znova a znova první dějství. To, ve kterém Roderigo s Jagem přijdou za Brabantiem a vzbudí jej, aby mu řekli, že byl okraden o svou dceru. A když řeknou kým, začne si otec jen rvát vlasy: svůdce jeho dcery najednou není velitel mocného benátského loďstva – najednou je to cizinec bez vlasti, vandrák, lump a podlec. Co na tom, že jej mnohokrát hostil ve svém domě, že on i Desdemona bez dechu naslouchali jeho dobrodružstvím? Co na tom, že každý – včetně dóžecí dcery – musel být jeho statečností a příběhy uchvácen? Zásluhy přestaly platit, zbyla jen „černá huba“.

Jen Desdemonu nezajímá ani Maurův původ, ani jeho vzhled, ani velký věkový rozdíl, na který poukázal Jago Roderigovi.

Ona jej vidí takového, jaký skutečně je on sám – nikoli prizmatem sociálních předsudků. Proto si ho také vzala, ačkoli musela vědět, že se za to doma chvály nedočká. Byla přesně taková, jakou ji ve svém potměšilém chvalo zpěvu vylíčil Jago:

*„Ačkoliv je krásná, nezmáhá ji pýcha
má ostrý jazyk, lež jím nepopíchá
oplývá zlatem, ale nehýří
když něco chce, hned se zapýří
když nahněvaná mohla by se mstít
smíří se s křivdou, utiší svůj cit
ta vždy má v hlavě tolik moudrosti
že nevymění maso za kosti
a co si myslí, radši nechá tak
ač obléhaná, cudně klopí zrak...“*

Jak to s Othellem a Desdemonou dopadlo, je všeobecně známo. Známo je také to, že je toto vrcholné dílo velkého Williama pokládáno za drama o žárlivosti, případně také za drama o tom, jak snadno se může upřímnost a láska dát zavléci úskočným rádcem a zrádcem do temných hlubin, jak snadno se může čestný muž stát obětí podlého intrikána. Zcela se však přehlíží fakt, proč Othello Jagovi tak fatálně naletěl, jak vůbec mohlo k tragédii dojít. Analýza kořene problému, dle mého názoru, schází. Pust' me se do ní.

Othello, generál benátský, dochází do domu benátského senátora, je zde vítán a oslavován. Získá si lásku jeho dcery, ale jak on, tak ona ví, že svolení ke sňatku by nikdy nedostali. Proč? Protože zde je, řečeno dnešními slovy, nepřekonatelný sociální distanc. On je Maur, ona je šlechtična. Tento rozdíl nemohou vyrovnat žádné vojevůdcovy zásluhy. Sociální přehradu boří sociálně nadřazená Desdemona, která dobře ví,

co dělá, když se nechává odvézt z otcovského domu pod pláštěm noci najatým gondoliérem, aby vstoupila s mužem svých snů v tajný sňatek. Je to ona, kdo se dokáže povznést nad předsudky společnosti – a je to Othello, kdo to nedokáže. Je to on sám, kdo se v hloubi duše považuje za méněcenného, kdo uvěří, že jej Desdemona podvedla – anebo mohla podvést – protože, konec konců, ona je bílá šlechtična a proč by nemohla podvést Maura... Je to Othello, kdo není schopen hodnotit bez předsudků nejen skutečné Desdemonino chování, ale kdo ve skutečnosti není schopen ocenit ani sám sebe. I on vidí sám sebe stejně jako ti, kteří jej ponižují: jako Maura, nikoli jako slavného a mimořádně schopného generála.

Je to on, kdo se nezbavil svých vnitřních pocitů méněcennosti. Škoda, ach, přeškoda, že v té době nebyl v Benátkách na návštěvě Freud! Jak by bylo užitečné, kdyby si Othello lehnul k němu na pár desítek hodin na pohovku, tedy, jak se říká, do psychoanalytické ponorky! Po očištné lázni psychoterapie by byl schopen získat náhled na sebe samého, byl by schopen přijmout svou vlastní odlišnost, byl by schopen o ní mluvit a nakonec by se tato odlišnost stala jeho samozřejmou součástí tak, že by přestala hrát v jeho životě jakoukoli roli. Othello nikdy nepřijal sebe samého, a proto nebyl schopen pochopit, že jej někdo jiný, tedy Desdemona, může takto bezvýhradně akceptovat. A v tom je jádro dramatu, v tom je skutečné jádro tragédie.

Othello není drama o žárlivosti či o podlých úkladech. Je to drama o hluboké sebedůvěře, o neschopnosti být sám sebou. Jádro, které se archetypálně opakuje až do dnešních dnů, a to naprosto ne jen ve vztazích mezi muži a ženami. Problém dnes není v „bílých“, kteří se dokázali se svými chybami, vinami, vinoucími se po staletí, se svým kolonialismem, nacismem,

fašismem a evropskou nadřazeností nakonec vyrovnat a přijmout za ně pokání. Problém je v těch druhých, na kterých byla křivda kdysi spáchána. Stejně jako Othello nejsou ani oni schopni pochopit, že by změnu paradigmatu mohla druhá strana myslet vážně. Nejsou si jisti svou vlastní identitou – tím, že skutečně smí být tím, čím jsou. To je jádrem například problému Romů a Čechů, Romů a Evropanů. Jestliže Evropa někdy řekla „je nám to líto“ (i když připustíme, že moc nahlas to neřekla), Romové jsou jen velmi zřídka schopni říci: „ano, nám je to taky líto, ale už je to pryč... jsme tady a máme právo být takoví, jací jsme“. Proto se příběh Othella a Desdemony opakuje s urputnou zacykleností s Romy, imigranty, náboženskými menšinami, chudými, handicapovanými. Jádrem této stále se opakující vztahové skupinové tragédie je na obou stranách pěstovaná neschopnost pochopit, že žádná „zásluha“ nemůže člověku nikdy zajistit lidskou důstojnost.

Vždy, když někdo bude cítit potřebu dokazovat – a to i sám před sebou – že si svou vlastní důstojnost a úctu zaslouží, nikdy jí ve skutečnosti nedosáhne. Důstojnost je totiž bezzásluhová a požadavek jakékoli zásluhy či podmíněnosti ji beze zbytku vymaže. Nebot’:

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“¹⁵

A ty, moje dcero? Dokážeš se vyrovnat se svou bolestnou odlišností, která je dokonce dvojího druhu? Dokážeš unést to, že jsi napůl Romka a zároveň, že hodnota tvého měřitelného intelektu se schovává někde v pravém ocásku Gaussovy

15 Listina základních práv a svobod, (čl. 1), která je součástí Ústavního pořádku České republiky.

křivky? Sneseš to – a přijdeš na to, že máš právo být naprosto jakákoli, že sama před sebou se máš hodnotit jen svými skutky, nikoli představami druhých o sobě? Že nemáš plakat kvůli tomu, kým nejsi, a plnými doušky si užívat toho, kým jsi, a využívat toho ku prospěchu svému i těch, které ve svém životě potkáš?

Před dóžecím palácem se na Darinku slétli holubi. Našla jsem totiž v batůžku poslední zbytky bagety od snídaně, takže bylo co nabídnout. Jemné zobáčky ptáčků opatrně oťukávaly dětské ručky. Byl krásný den. Jeden z takových, kdy člověk směl být sám sebou.

34.

Matematika podle Peggy Guggenheim

Peggy byla bohémka. Narodila se do superbohaté židovsko-americké rodiny, leč zavčasů práskla do bot a žila v Paříži na Montmartru a po druhé světové válce v Benátkách. Není rozhodující jen to, *kde* žila, ale také s *kým* žila. Vdaná byla sice „pouze“ třikrát, ale třicátá léta v Paříži nebyla tou správnou dobou pro cudnost. Motali se kolem ní básníci, spisovatelé, ale hlavně malíři a sochaři. Dílka, která jejich autoři vystavovali na pařížské Hoře mučedníků a prodávali je za pár šupů, za padesát či sedmdesát let naplnila kasy dražebních domů Sotheby's a Dorothea. Ovšem Peggy je od umělců kupovala za ceny ještě nedražební, takže se její sbírka mohla značně rozrůstat, až se stala jednou z nejdůležitějších sbírek moderního umění v Evropě. Sídlí v Benátkách, v legračním paláci na břehu Canale Grande, který čítá jen jedno patro.

Ten palác vypadá jako bílá mramorová placka a v ní jsou jeden vedle druhého: Miró, Calder, několik Kupků – až se tají dech – Kandinskij, Brancussi a Arp, a vůbec, kdo si to má všechno pamatovat, je to umělecké obžerství. Tedy, bylo by to obžerství, kdyby na Darinku nepadla únava. Obávám se, že to nebylo proto, že bych porušila pravidlo příslušného poměru stravy duchovní a materiální, ale v důsledku naprostého přežrání se lasagnemi, které jsou v místní muzejní restauraci absolutně nejlepší – vřele doporučujeme.

Vyvalily jsme se po obědě na zahrádce za palácem, že si trochu odpočineme. Sedly jsme si před zeď, na které byla pamětní deska – náhrobek Peggy Guggenheimové – a ještě jedna pamětní deska, která ovšem vzbudila u dítky takovou pozornost, že byla únava způsobená nadměrným požíváním dobrot ihned zapomenuta. Cappucino, Pegeen, Peacock, Toro, Foglia, Madam Butterfly, Baby, Emily, White Angel, Sir Herbert, Sable, Gypsy, Hong Kong, Cellida. To byla jména pejsků, kteří s majitelkou paláce v něm spolu s ní žili. Ke každému jménu byly přiřazeny dva letopočty, narození a úmrtí. Tak počkat, kolik ta Peggy vlastně těch pejsků měla? Celkem 14. A měla je všechny najednou? Ó, nikoli. A kterého měla jako prvního a kolik jich měla nejvíce? Mohl se potkat třeba Pegeen s Gypsym? Otázky se množily a já jsem si šla na recepci vyprosit několik papírů formátu A4. Časová osa, jak známo, potřebuje prostor. Tak Pegeen žil v letech 1951 až 1953. V témže roce umřel také Peacock, takže Peggy zůstal jen Cappucino. Ten umřel, když si panička pořídila Tora. Čas plyne, Darinko, na časové ose zleva doprava. Protože intervaly jsou dány narozením a úmrtím, jsou to intervaly ohraničené. Doba, kdy žilo více pejsků najednou, je společná množina a protože Pegeen umřel v roce 1953 a Gypsyho si Peggy

pořídila až v roce 1961, nemohli se samozřejmě potkat – průnikem jejich intervalů je prázdná množina.

Postupně jsme spočítaly, který pejsek žil nejdéle, který, chudinka, umřel za nejkratší dobu, v které době měla Peggy nejvíce pejsků a že naposled měla jenom Cellidu, která umřela v roce 1979, ovšem s Peggy žila od roku 1964, takže do psího nebe odešla v požehnaném věku 15 let, což je, přepočteno na věk lidský, celých 105 roků. U psího náhrobku jsme strávily dobře tři hodiny, malovaly jsme časové šipky, odečítaly čtyřmístná čísla od sebe navzájem a násobily je „lidskými“ sedmi léty, takže, než se slunce sklonilo k západu, dítě ovládalo časovou osu, problematiku intervalů a průniků množin. Já jsem byla zralá na panáka, ale dítě pochopilo danou část matematiky navždy. Jen si tak říkám, co by na to Peggy Guggenheimová.

O tom, jaký byl její vztah k matematice, jsem se sice nikde nic nedočetla, leč domnívám se, že je možno s jistotou předpokládat, že při jejím způsobu superspolečenského života a uměleckých zájmech matematika vskutku nebyla středobodem jejího vesmíru. A přitom to byla právě ona, kdo mému dítěti ukázal, že matematika zobrazuje život a že je sama nástrojem, jak tento život uchopit, popsat a kvantifikovat. Návštěvu Muzea Peggy Guggenheimové mohu tedy shrnout do vzkazu, který bych formulovala takto:

Milá Peggy, život s námi tropí zcela neuvěřitelné kousky a staví nás do situací, o kterých vůbec nemáme zdání, že bychom se v nich mohli kdy ocitnout. A to se může stát, jak vidno z výše popsaného případu, i posmrtně. Ta Tvoje sbírka je úchvatná, ale, příznějme si, viděla jsem ji jen na půl oka a budu sem na ni muset časem ještě jednou zaběhnout. Přesto

jsem u Tebe strávila zcela nezapomenutelné chvíle, kdy jsi mne vybičovala k neuvěřitelným pedagogickým výkonům, a to se stálými výsledky! Je pravda, že jsem měla v plánu ten den do sebe nasypat ještě asi tak tři tuny Canaletta, nějakého Tiziana a tak vůbec, ale, jak vidíš, minula jsem se bez nich až doposud. Zato do konce života budu s vděčností vzpomínat na Tvoje pejsky, protože moji dceru zbavili strachu z matematiky. To by člověk neřekl, k čemu všemu může v takových Benátkách přijít.

P.S. Přesto, že jsem u Tebe strávila opravdu krásné a úspěšné odpoledne, při odchodu jsem se silně znechutila. Nikoli nad Tebou, ale nad námi v té naší matičce Praze. U vchodu do Tvého muzea je totiž deska se jmény bank a nejvýznamnějších benátských podniků, jež považují za čest sponzorovat Tvůj palác a sbírku umění, které jsi obě předala nadaci, aby to, co jsi za celý život nasbírala, mohlo být přístupné k potěše oka všem. Víš, Peggy, my v Praze máme také mecenášku umění, jmenuje se Meda Mládková, a zatímco Ty máš ty Františky Kupky asi tři (jo, já vím, jsou fakt moc pěkní, ale jsou jen tři), tak ona jich má několik desítek, o dalším nehovoře... Za pěkných pár stovek milionů korun. Protože ona a její manžel také pilně celý život sbírali... No a místo toho, aby se naše pražské banky předháněly v tom, kdo bude výstavy paní Medy více podporovat, tak se s ní Magistrát našeho slovutného hlavního města hádá o nájem a nájemní smlouvy, hází jí klacky pod nohy a chovají se jak burani ve Versailles.

A bohužel to není jen u paní Medy Mládkové. Když chtěl jeden z nejvýznačnějších světových fotografů českého původu, jistý Josef Koudelka, Praze darovat soubor svých několika stovek fotografií v ceně desítek milionů korun, tak trvalo řadu let, než se podařilo uzavřít *darovací* smlouvu.

A podmínka, kterou si stanovil Alfons Mucha při darování Slovanské epopoje hl. městu Praze, totiž, že Praha zajistí pro jeho dílo speciální výstavní prostory, není splněno dodnes a hrajem si na hogo-fogo ve Veletržním paláci, a to po desítkách let, kdy byla díla vystavena v Moravském Krumlově, který se – při veškerém respektu k tomuto minulému útočišti slavného díla – má asi jako Praha k Paříži. Takže, když dovolíš, drahá Peggy, díky za prima lekci z matiky a my zase poletíme zvracet nad kulturní úrovní svého národa, zpět do své draze milované vlasti. Goodbye.

35.

Padáme do Padovy – padáme z Padovy

Návštěva v Benátkách by sama o sobě mohla zabrat klidně týden, ba čtrnáct dnů, možná týdny tři a stále by bylo na co se dívat. I když jsme město prostrídaly s návštěvou Lida i výletem na trojostroví Burano – Murano – Torcello, i když jsme ani omylem neviděly všechno, co se v samotných Benátkách vidět dá – ba dokonce i má, rozhodly jsme se, že se občerstvíme jednodenním výletkem do Padovy.

Padova je prakticky na druhém konci spojky Benátek se břehem. Cesta čítala zhruba 45 kilometrů a jely jsme tam vlakem za zcela mrzký peníz nějakých tří euro na osobu a dítě zdarma. Oficiálně to byla výprava za památkami, ale můj důvod k návštěvě tohoto města byl sice též umělecký, leč ve své pravé podstatě daleko prozaičtější.

Mám totiž takovou divnou vlastnost, že když je mi špatně, tak neblednu, ale zelenám. Míra zkaženosti mého žaludku byla

mou matkou od dětství hodnocena dvoubodovou stupnicí. První stupeň byl: „jsi zelená, jako kdyby tě maloval Cimabue,“ a druhý stupeň, už skutečně na pováženou, byl: „jsi zelená, jako kdyby tě maloval Giotto“. Tu zelenost jsem mocí mermo chtěla vidět. Sem tam jsem na nějakého Giotta nebo jeho učitele Cimabua narazila v nějaké galerii, ale byla to ojedinělá díla a nikoli reprezentativní vzorek. Ten se ovšem nacházel v Padově, v kapli zvané Scrovegni, kterou Giotto vymaloval kompletně, a přestože palác, u kterého kaple původně stála, vzal dávno zasvě, měli Padovští alespoň tolik rozumu, aby kapli nezbourali a hlavně – nepřemalovali.

Giottova freska je považována za vrchol středověkého umění, a asi právem. Teprve později, když jsem viděla dřívější díla – mozaiky v Ravenně z 5. nebo 6. století, propojila se mi časová linka malířů, jejichž vyvrcholením Giotto evidentně je. Vzpomínala jsem také na Pompeje, vzdálené od Scrovegni 1 300 let, na fantastické pompejské realistické fresky namalované zručnými tahy, při bližším ohledání s až impresionistickým rozběhem. O totéž se umělci pokusili v mozaikách. Po rozpadu říše římské na část východní a západní se do dvou směrů rozpadla také tradice starověké mozaiky. Východně směrem k ikonám a byzantským mozaikám, které refletovaly i Ravennu. V západní části bývalého císařství se však původní mozaiková kresba postupně přeměnila v deskové obrazy, které posléze zmizly – jakoby ze dne na den – pod nápoem zobrazení lineární perspektivy.

Když jsem se dívala na Giotta, bylo mi jasné, že vzhlížím k posledním odleskům umění starověkého Říma. Ten zelenkavý nádech tváří a rukou postav byl pokusem o odlesk zlata známého z byzantských mozaik. Giotto zemřel roku

1337. Po něm následovali malíři, kteří se již snažili poprat s perspektivou a najít kompoziční postupy odlišné od těch, které se udržely uplynulých dobře patnáct set let. Od Giottovy smrti trvalo sto let, než se italská renesance rozvinula do svých nejzářivějších květů představujících předzvěst novověku. Fra Angelico se oprostil od posledních gotizujících skladů a svá Zvěstování Panně Marii zasazoval do staveb a krajin znázorněných již v perspektivě. Následně přišel prosvětlený Filippo Lippi a roku 1430, sto let po Giottovi, se narodil Antonello da Messina, malíř, který si osvojil techniku olejomalby tak dokonale, že tempera byla napříště odsouzena k zániku.

Renesance je vykládána jako návrat ke starým antickým hodnotám a uměleckým vzorům, ale při pohledu na Giotta se mi zdá, že to byly právě antické vzory, které byly renesancí definitivně opuštěny – či možná pravděpodobněji – které byly přetaveny v něco, s čím ani antika nikdy nepočítala, totiž v humanismus. A ten, doufejme, kraluje v euroamerickém prostoru dodnes: i v dílech Rothka a Pollocka, Picassa, Dalího nebo Nam June Paika. Kálí, černá bohyně konstruktivního zmaru, dokončila nástupem renesance své dílo.

Padova je město s prastarou univerzitou – po Bologni hned druhou nejstarší. Tedy, nejstarší v křesťanském světě. Protože univerzita není křesťanský vynález, ale islámský. Může se nám to nelíbit, ale značnou část děl starých Řeků a Římanů, stejně jako velké množství děl například hermetických, neznáme díky křesťanské tradici, ale přes překlady z arabštiny. Byla islámská učiliště, která vzala starověké texty pod svou ochranu, zatímco v Evropě vládl v prvním tisíciletí hromadný vzdělanostní úpadek. Kdo se chtěl něco dozvědět, musel, marná sláva, do Španělska ovládaného Maury. Severoitalská

města se stala prvními středisky univerzitní vzdělanosti až následně, což reflektovalo zejména ekonomický úspěch dané oblasti.

V dnešní Padově však nebyla centrem našeho zájmu univerzita. Stal se jím chrám svatého Antonína Paduánského. Monumentální bazilika završená stejně jako benátský Svatý Marek kupolemi, postavená na přelomu třináctého a čtrnáctého století. V kapli, která je součástí kostela, je pohřben nejen svatý Antonín, ale také je tam shromážděno velké množství nejrozličnějších ostatků. Ostatky, to jsou ovšem kousky těl. Jestliže jsem se necítila volně v přítomnosti egyptských mumií v Louvru, v padovském kostele jsem šla k zemi jak podřatý strom.

Představa, jak se jednotlivým svatým rozřezávají kostičky, aby se dostalo co nejvíce jednotlivých částí je pro mne prostě něco nestravitelného a je to též jeden z důvodů, proč by ze mne nikdy nemohla být dobrá křesťanka římskokatolické denominace. V Itálii je tento zvyk rozparcelovávání mrtvých v obzvláštní oblibě, ale i u nás projevujeme pozoruhodné nekrofilské sklony. Proč je hlava svatého Václava oddělena od jeho těla a jeho lebka je každoročně přenášena z Prahy do místa jeho vraždy ve Staré Boleslavi? Na znamení úcty? Naše víra a takzvaná úcta nás má opravňovat k tomu, abychom směli otevřít hrob, případně abychom mohli lidským ostatkům pohřeb upřít? Je mi to líto, ale jsem zase jednou fundamentalistka a v nakládání s ostatky svatých nespátřuji

náboženskou úctou, ale trestný čin.¹⁶ Prosím vás – nemohli bychom naše mrtvé opravdu nechat spát, a to vcelku?

Ležela jsem na zídce křížové chodby kláštera přilehlého k chrámu svatého Antonína, dítě mne částečně ovívalo, částečně mi nosilo čerstvý mokrý kapesník na hlavu a místy do mne lilo Coca Colu, v rámci profylaxe hypoglykemie. Víš co, Darinko, miláčku? Pojedeme domů. Ona ta husitská tradice možná má přece jen něco do sebe.

36.

O významu Pisy v dějinách

Šikmou věž v Pise zná každý. Zdejší baptisterium je úchvatné a samostatná stavba středověkého hřbitova je více než pozoruhodná. V obrovské kráse bělostných staveb z pisánského mramoru jakoby zanikal fakt, o jak staré památky se jedná. Že ona slavná věž je z prastarého jedenáctého století a její štíhlé oblouky jsou románské. Kdo to kdy řekl, že románská architektura je těžkopádná? Nu, jak která. Ze stejné doby je v Praze malinká rotunda Svatého Martina na Vyšehradě a o pár let mladší je trošku větší rotunda svatého Kříže v ulici Karoliny Světlé na Starém Městě, což je, mimochodem, můj farní kostel. I když jej mám moc ráda, musím přiznat, že k Pise se má asi jako blecha k jaguárovi.

16 Ust. § 359 trestního zákoníku – hanobení lidských ostatků: (1) Kdo neoprávněně otevře hrob nebo hrobku nebo urnu s lidskými ostatky, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. (2) Stejně bude potrestán, kdo z pohřebiště svévolně odejme lidské ostatky nebo s lidskými ostatky zakládá v rozporu se zákonem.

Přestože jsou pozoruhodné pisánské stavby zaznamenány jako kulturně-historické dědictví pod ochranou UNESCO, rozhodně nejsou tím, co městu zajistilo nesmrtelnou slávu.

Paradoxní je, že o této slávě, ačkoli je součástí našeho každodenního života, málokdo ví. Abychom mohli plně ocenit přínos Pisy k rozvoji euroatlantické civilizace, musíme se vrátit o hodně zpátky.

Podle historika Tita Livia proběhla ve starověkém Římě první právní kodifikace v letech 451 – 450 před Kristem. Obsahovala 12 bronzových desek, které byly vystaveny na Foru Romanu a představovaly základy soukromého práva. Tímto legislativním počinem Řím definitivně přešel k úplně jinému způsobu vládnutí. Místo víry a náboženství zavedl vládu rozumu a práva. Na těchto základech vytvořil celou novou civilizaci a vybudoval obrovský státní útvar, který trval dobrých tisíc let.

Těsně předtím, než se Řím svou vlastní vahou zhroutil, než se propadl do kolapsu zneužitím právě těch nástrojů, s jejichž pomocí se rozvinul, nechal východořímský císař Justinián sepsat roku 530 našeho letopočtu sbírku, která měla obsahovat výpisy ze všech děl uznávaných klasických římských právníků z období přibližně od 2. století před Kristem do konce 3. století po Kristu. Účelem tohoto soupisu nazvaného Justiniánův kodex, přičemž jeho podstatná část se jmenovala „Digesta“, bylo nejen zachovat myšlenkové bohatství klasického římského práva, ale roku 533 našeho letopočtu vstoupila sbírka v platnost jako zákoník Byzantské – Východořímské říše. Zde přetrvala až do zániku tohoto státního útvaru, k němuž došlo s konečnou platností dobytím Konstantinopole osmanskými Turky roku 1453. Sbírkou práva,

nazvaná později Corpus Iuris Civilis, se skládá z 50 knih, z dnešního hlediska spíše rozsáhlých kapitol. Knihy se člení na tituly, z nichž má každý takzvanou rubriku, tedy nadpis, který udává obsah, a tituly se dále člení na fragmenty, které obsahují kratší či delší úryvek ze spisů klasických právníků. Chápu, že právě teď vám přijde rozpitvávání členění nějakého pozdně starověkého zákoníku jako pěkná nuda, ale počkejte chvíli, budete žasnout, co z toho vzešlo.

Na západě Evropy se na římské právo zapomnělo na dalších více než 500 let. Z trosek západořímské říše povstalo jako vládnoucí doktrína křesťanství a víra, jak známo, rozum ke svému působení nepotřebuje. Život šel nicméně dále a Evropa – a zejména obchodní Evropa – se dostala do situace, kdy samo náboženství přestalo stačit, neb neposkytovalo oporu a návody na řešení obchodních vztahů. Jestliže Florencie obchodovala s Antverpami, Janov s Londýnem a ti všichni přes Cáchy třeba s Novgorodem, nemohlo praktické otázky obchodu vyřešit Desatero. Začala se intenzivně hledat úprava vzájemných obchodních vztahů. Co s tím? A v tu chvíli se na scénu dostávají mniši z kláštera v Pise, kteří se přihlásili jako žáčci školáčci: Prosíííím, my tady něco máme! A my si myslíme, že by se vám to mohlo hodit! My jsme to našli omylem v roce 1070 v naší knihovně a zdá se, že je to komplexní právní úprava všech soukromoprávních, tedy mimo jiné i smluvních, vztahů! A my se tady v tom už nějakých sto let nimráme a přepisujeme to do vícera exemplářů a hlavně k tomu píšeme po stranách poznámky a nad ty jednotlivé paragrafy píšeme nadpisy, aby bylo na první pohled vidět, o čem ten který paragraf je!

HA! Řekli kupci z Benátek, Florencie, Luccy, Janova a všech těch dalších úžasných obchodních měst severní Itálie, chopili

se nálezu pisánských mnichů a byla z toho středověká recepce římského práva, obnova jeho principů, jeho rozvinutí a posléze vznik moderního právního systému, kterým se více méně řídíme dodnes.

To, do jaké míry ono „víceméně“ skutečně platí, jsem si vyzkoušela na vlastní kůži způsobem, který je zaznamenání hodný. Byla jsem totiž přinucena naučit se římské právo opravdu více než pořádně, neb napoprvé jsem z něj byla vyhozena. Otázku, na kterou jsem neznala odpověď, si pamatuji dodneška: bylo to *laudemium*. Pro vaše vzdělání, *laudemium* je dvouprocentní poplatek, který platil nájemce polních pozemků při převodu práva nájmu na jiného budoucího nájemce vlastníkovu těchto pozemků, pakliže vlastník sám nevyužil svého kvazi předkupního práva k tomu, aby pozemky sám získal ke svému vlastnímu obhospodařování. Nechci se dotknout pozemkového práva, ale s tímto právním institutem skutečně římské právo nestojí a nepadá, a tak tomu bylo i v dobách, kdy toto ustanovení platilo. I přišla jsem domů s pláčem a můj otec se mne zeptal, kdo že mne to zkoušel. Odpověděla jsem a můj draze milovaný tatínek mi s upřímností sobě vlastní sdělil: „Jóóó... téééén! Tak toho jsem před týdnem potkal v Zemském archivu a řekl jsem mu, že je pěkný pitomec.“ Srdečně jsem svému otci poděkovala a odkráčela jsem se učit „římana“ až do těch nejposlednějších podrobností, neboť na fakultě tehdy platilo pravidlo, že když byl student od zkoušky vyhozen, musel jít na reparát k témuž zkoušejícímu, od kterého utrpěl vyhazov.

Následkem toho, kdykoli jsem začala při studiích plavat v jakémkoli právním oboru, snad i včetně finančního práva, vzpomněla jsem si, co na to staří Římané, a nikdy jsem se nestrefila úplně mimo. Kantor samozřejmě obvykle poznal, že

jsem značně nejistá v kramflecích, ale poznal také zdroj mých vědomostí, totiž římské právo. Protože se mým kreativním uzpůsobením starověkého práva obvykle bavit, tak jsem proplula. Nakonec tedy vyhazov z „římana“ bylo to nejužitečnější, co se mi mohlo přihodit, neboť jeho „nadrčením“ mi přešlo do krve něco, co je samotným základem práva. Pro pochopení této skutečnosti se musíme opět vrátit k těm Digestům. Římské právo soukromé je totiž postaveno na přísné racionalitě a logice. Je to systém, který ke své příslovečné dokonalosti nedošel dnešní legislativní cestou, tedy cestou přijímání zákonů tak, jak se zachtělo tomu kterému vládcu. Římský právní systém i jeho obsah nevytvářeli politici, ale přímo právníci, jejichž názory se staly právní vědou, a ta byla přímým pramenem soukromého práva.

Ve své absolutní systematičnosti mne římské právo naučilo racionálně a neoblomně logicky přemýšlet. Což ovšem, jak se mi začíná jevit při dnešní legislativní inflaci, je spíše na škodu, protože dnes se patlá vše dohromady tak, že kdyby to viděl blahé paměti císař Justinián, který se údajně práce na Digestech účastnil i osobně, raději by se urychleně vrátil do hrobu a zetlel.

Slíbila jsem však ještě, že vám řeknu, jaké důsledky mělo to formální členění Digest, objevených ve staroslavné Pise. Zákoník byl jednak sám původně členěn, jednak při snaze o porozumění jeho vnitřní stavbě jej mniši a posléze učení doktoři práv opatřovali dalšími a dalšími rubrikami, vlastně nadpisy shrnujícími oblasti právní úpravy do určitých celků. Členění kodexů do hlav, dílů a oddílů najdeme jak v kodifikaci trestního tak občanského práva doposud. Kromě toho má takřka každý paragraf anebo skupina dvou tří paragrafů svůj nadpis. Paragrafy v našem dnešním trestním zákoníku se

jmenují třeba: „§ 21 – Pokus“, „§ 247 – Porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství“ atd. V našem Novém občanském zákoníku pak můžeme číst třeba takovéto názvy: „Bydlení po zániku manželství – §§766 až 770“, „Prekluze – § 654“. Smiřte se s tím, že právníci prostě milují nadpisy. Naučil je to Justinián v Digestech z Pisy a nikdo je to neodnaučil. A ještě jedna sorta osob miluje nadpisy. Račižte pohlédnout na svůj comp, otevřete si text ve Wordu a věnujtež svou pozornost chlívěčku na liště, která se jmenuje „Styly“. Máme tam: Normální, bez mezer, Nadpis 1, Nadpis 2, Nadpis 3, Název, Podtitul, Zvýraznění, Zdůraznění, Citát, Výrazný citát, Odkaz, Název knihy, Odstavec. Nevím, zdali si toho je Bill Gates vědom, ale i jeho vývojáři uspořádali způsob členění textu podle Digest. Takže, abychom to shrnuli, na Pisu nelze zapomenout.

37.

Etruskové ve Volteře

Byla sobota a my vyjely z Pisy směrem na Janov a Cecina Mare. Vyjely jsme pozdě, neb večer před odjezdem se v Pise slavil svátek svatého Raniera, patrona města, jehož zlatá rakev se nachází před bočním oltářem katedrály Nanebevzetí Panny Marie, tedy toho obrovského kostela vedle šikmé věže. Po řece Arno se na počest svatého pouštěly malé lodičky se světýlky. Všechny ulice, výkladní skříně i stromy byly ověšeny lucerničkami, světelnými řetězy a girlandami jako v Americe na Vánoce. Večer byl obrovský ohňostroj. Než jsme obešly všechny atrakce, bylo už opravdu hodně pozdě a není divu, že jsme ráno zaspaly.

Sedly jsme na první vlak, který z Pisy odjížděl, a ejhle, jel do městečka na pobřeží jménem Cecina Mare. Ve vlaku nás doprovázeli potulní muzikanti hrající na harmoniku, trubku a housle a my jsme s nimi zpívaly, nic nedbajíce na to, že slova písní neznáme. V Livornu vystoupili, aby stihli další vlak do Janova, zatímco my jsme pokračovaly naším vlakem na jih.

Z Pisy do Ceciny to bylo nějakých 60 kilometrů, takže v časném odpoledni jsme se naší lokálkou dokodrcaly na místo, odkud jsme se hodlaly navečer přesunout do konečného cíle své cesty, který jsme si pro ten den stanovily, do Volterry. V Cecině právě vrcholil klasický sobotní pouliční jarmark. Rozložené karavany obsadily celou hlavní třídu a kočovní prodejci prodávali vše, co bylo i nebylo k užitku. Od domácích potřeb z plastu přes folklorní výrobky až po textil kvality našich stánkových vietnamských bratří. Těchhle pouličních trhů jsme už prošly spousty: v Padově, na Sicílii, v Římě, Neapoli, Veroně i v Benátkách, takže jsme se ve zboží uměly už docela slušně orientovat. Tyto trhy se staly též naším častým zásobovačem na cestách v případech, kdy se díra na palci nezodpovědně proklubala dříve než na konci cesty a nožku bylo nutno zaopatřit novou ponožkou. Proto jsme se i v Cecině vrhly do radovánek pouličního nákupu a poněkud pozapomněly na čas.

Lehce zmožena vyslyšela jsem přání dítky, abychom se šly smočit do moře, že nám to prospěje. Jo... Vydaly jsme se po šipkách s nápisem „mare“. A šly jsme... a šly... a šly... a šly... a to moře fakt vůbec nikde nebylo a uprostřed kukuřičného pole, ve kterém jsme se ocitly, ani jsem nevěděla jak, mě bolely nožičky tak, že jsem myslela, že chcípnu v příkopu u cesty. Dítě pochopilo závažnost situace a naznalo, že je nutno se o starou nemohoucí matku postarat. I jalo se urputně mávat,

následkem čehož zastavilo matrónu pravých italských rozměrů v tom úplně nejmenším a úplně nejstarším Fiatu, co ještě brázdil italské regionální stezky. „Cecina mare sííí, sííí,“ zahoukala rozkydnutá osoba obalená autem a, ač to ze začátku vypadalo krajně nepravděpodobně, pod střechu auta jsme se vměstnaly i my dvě.

Moře bylo hnedle za tím kukuřičným polem a pochopitelně se v něm nikdo nekoupal, protože kdo by v půli června v šest večer lezl do studeného moře? Taliáni by rozhodně takovým nerozumem své zdraví neriskovali, což byl přístup, se kterým jsem zcela souzněla, a abych se zahřála, oblékla jsem si alespoň dočasně všechny mikiny, které dítě s nadšením odložilo. Ano, potvůrka jedna, cachtala se v moři, plácala tlustýma ručičkama a byla nadmíru spokojená. Ke štěstí jí chybělo pouze přesvědčit svou vzdorovitou matku, aby do toho přece úplně báječně teplého moře vlezla taky. Na což jsem se nabuntovat nenechala a sbírala jsem na břehu síly ku zpáteční cestě. Ta už, kupodivu, nebyla tak strašná, ovšem stejně nám večerní vlak do Volterry ujel. Co teď? Představa, že strávíme večer a dále bůh ví jak dlouho v městečku Cecina Mare, které opustila i ta poslední atrakce, totiž pojízdné tržnicové stánky, se mi pranic nelíbila. Do Volterry pojedeme taxíkem, rozhodla jsem, neb když jsem se rozhodla, že toho večera budeme ve Volteře, tak jsem byla odhodlána do ní dorazit, i kdybych tam měla docválat na vzpírajících se mustanzích. Do Volterry to bylo nějakých 45 kilometrů a taxík obnášel ještě snesitelných 75 euro.

Volterra je prastaré etruské město a tyčí se nad stále se výš a výše zvedajícím pohořím Apenin. Rozpíná se na skalnatém ostrohu, který ze všeho nejvíce připomíná nepřístupné stolové hory v Amazonii. Právě kvůli tomuto uspořádání nebylo, kam

by se středověká Volterra rozrostla, takže město zůstalo od raného středověku netknuté změnami. Příkré stěny doplňují mohutné hrady vystavěné Medicejskými, kterým město jednu dobu patřilo – jinak to ovšem byla pravá městská republika. Do křivolakých uliček Volterry není možno dostat se autem, takže nás taxík vyklopil před mohutnou středověkou branou, dosud střežící vstup do města. Jen tak tak jsme stačily doběhnout do první hospody a spustil se liják, že to jeden neviděl. No, najíme se, pravila jsem moudře, a ono to přejde.

A ono to nepřešlo. Přešlo to více méně až v deset večer a my jsme se vydaly v tuto nevlídnou hodinu do ulic, kterými se valily proudy vod, hledat penzionek, který jsme viděly kousek před hradbami Volterry z taxíku. Situace nepostrádala dramatičnosti, neboť nad starobylym etruským městem ještě křižovaly blesky a z mohutných hradeb se valily cáry mlh. Čekala jsem, že každou chvíli poběží kolem někdo, kdo zvolá něco jako: „Mladý pane, mladý pane, tatínek vám straší na šancích!“ Ale ono nic.

Značně uondány jsme dorazily k onomu penzionku na příjezdové Vialle Garibaldi a ten byl... zavřen a zamknut, temný a tich. Na dveřích byla cedule, že jestli chce někdo přespat, ať zavolá na to a to číslo. Vytáhla jsem mobil a strnula: jaké je vlastně předčísli do Itálie? Internet jsem v mobilu tenkrát ještě neměla, chytré mobily spinkaly v myslích vývojářů a nevěděla ani Darinka... Inu, milovaná dcero, nedá se nic dělat, musíme zpět do Volterry a obětujeme strašlivé peníze za ubytování ve čtyřhvězdičkovém hotelu. Protože, jak je historické centrum Volterry malé a stísněné, všechny hotely jsou v jejím okolí, ale v centru žádný. V centru jsou jen asi dva a hvězdiček mají jako svatý na mostě ve svatozáři. Když jsme klesly k nohám recepční, sdělila nám

s úsměvem, že pro nás samozřejmě mají volný pokoj a samozřejmě jej dostaneme za poloviční cenu, protože už je přece tak pozdě... Takže nakonec jsme ve Volteře našly superluxusní ubytování s báječným ranním bufetem a probudily jsme se vyspinkané do růžova do jasného a zářivého dne.

Bouřka, která se ovšem přehnala večer před tím nad celou oblastí od Pisy přes Volterru až do Sieny, byla domorodci shledána tou nejstrašlivější za uplynulých několik desítek let a až do svého odjezdu jsme od nejrůznějších lidí dostávaly otázky, kde a jak jsme přežily „TU“ bouřku, a dostávalo se nám podrobných informací, kde zase přežil „TU“ bouřku tazatel. Za účelem sdílení popisu bouřky došlo k nebývalému vzájemnému lingvistickému porozumění, neboť „terrible“ znamená „strašné“, „příšerné“ v angličtině, zatímco v italštině je to „terribile“. Hrůza je anglicky „horror“, v italštině „orrore“. Na tom, že „tempesta“ znamená bouřka, už jsme se pak shodli s místními domorodci úplně snadno, přičemž všichni účastníci konverzace měli následně dojem, že jsou úžasní, neb domluvit se s cizincem je vždy známkou vytríbeného intelektu a vzdělání. Hle, jak je ta lidská vzájemnost nakonec jednoduchá.

Peripetie s ubytováním ve Volteře a přízračné světlo žlutého měsíčního úplňku, překrývaného cáry bouřkových mračen, které na nás dopadalo, zatímco se zdálo, že půjdeme nocovat na etruské pohřebiště, se staly součástí zlatého fondu našich vyprávěnek z cest. A z tohoto dobrodružství vyplynul i další velmi poučný příběh. Protože se však odehrál až o čtyři roky později, budete si muset na vypravování, navazující na dobrodružství ve Volteře, počkat.

Samotná Volterra je město, které si zachovalo svůj zcela středověký ráz a kde jsem se poprvé setkala s fenoménem radnic. Ta volterrská z původně 12. století, vymalovaná freskami, byla doplněna následně návštěvou radnice v Sieně, což je ovšem samostatná kapitola. Jistěže městům vládla nobilita – povětšinou bohatí kupci a bankéři – ale v každém případě to byla samospráva, navíc velmi rozvinutá a efektivní. Jistěže i u nás víme, jak to chodívalo se středověkými radními a konšely. Městská práva byla součástí zkoušky z dějin státu a práva. Avšak městská práva samotná se u nás jednak prosadila až o několik staletí později, jednak nikdy nedosáhla takové nezávislosti na panovnících jako v městských republikách italských, kde žádní panovníci prostě nebyli. Prošly jsme radnici, muzeum sochařství z úchvatného místního mramoru, etruské muzeum a začaly jsme se poptávat, jak se pro změnu z Volterry zase dostat pryč.

Samozřejmě nám řekli blbý čas odjezdu autobusu, takže nakonec jsme tvrdly na příjezdovém plácku před branou Volterry, ujištěny místními domorodci, že autobusy opravdu jezdí přesně z tohoto místa a že určitě nějaký jednou přijede a zase odtud odjede. Nápis hlásající, že by se snad mohlo jednat o autobusovou zastávku, o rozpisu příjezdů a odjezdů nehovoře, nic z toho tam tedy nebylo. Následně – zřejmě s obavou, že do Volterry dorazí auto Google Maps, které odhalí veškeré nedostatky – místní, nechtíce si utrhnout kšandu, vytvořili přístřešek zastávky a na silnici napsali obrovské žluté „BUS“. Což je nyní na Googlu jednoznačně vidět. Ale v době naší návštěvy, tedy v roce 2008, to tam nebylo. Nedivte se, že tento internetový portál miluju. Vždyť před ním prchá i čistě taliánský chaos a pod jeho dohledem se i v Itálii objevuje téměř pořádek. I když možnosti naprostých zmatků a časových

ztrát, dané notorickým nedodržováním jízdních řádů, jsou i nadále vhodné k dalšímu typicky italskému rozvoji.

Nakonec autobus doopravdy přijel a dovezl nás až do Colle di Val d'Elsa, kde se náš původní spoj stáčil k severu, zatímco my jsme měly přestoupit na dopravní prostředek, který nás měl dovézt posledních 30 kilometrů do Sieny. To ovšem vyžadovalo zakoupení dalších lístků, které, jak jsme byly poučeny, nelze získat u řidiče, leč nutno je zakoupit na zastávce v předprodeji. Spolu s mladým americkým párem jsme se ukázněně postavily do fronty, když ovšem v tu chvíli došel papír do tiskárny a dáma u přepážky nám s úsměvem sdělila, že to přece není problém, protože lístky nám prodají v „informazioni turista“, což je na náměstí. Problémeček spočíval v tom, že autobus dle sdělení místních odjížděl za tři minuty, a to, že tam doposud nebyl, vůbec neznamenal, že neodjede načas, případně kdykoli jindy, jak se mu zachce, třeba i dříve. Nasadili jsme se stejně postiženým Američanem pomyslné tretry a hodili jsme sprint, že by Usain Bolt mohl závidět. Lístky jsme ukořistili a hnajíce se úprkem zpět viděli jsme, že i druhá část našich výprav statečně plnila své úkoly, se kterými jsme je zanechali na autobusové zastávce. Darinka se svou tehdy značně boubelatou postavou statečně vklínila do otevřených dveří autobusu a dlouhým táhlým kvílením „Mamma, mamma mia, mamma, mamma!“ bránila řidiči v odjezdu. Americká slečna se činila též, neb zase bránila řidiči ve výhledu na cestu, nabízejíc mu alternativní pohledy do míst, kterým žádný Ital neodolá. Z utrpěných příkoří jsem se vzpamatovávala až do Sieny, ve které jsem proto vůbec neocenila, že nás autobus dovezl na opravdické nádraží s opravdickou cedulí a opravdickým jízdním řádem, což se posléze ukázalo jako velmi praktické, když jsme ze Sieny odjížděly.

37. Siena

Bed & Breakfast v Itálii mají jednu výhodu – totiž, že můžete narazit na ubytování, proti kterému se může jít kdejaký Hilton zahrabat. Zatím se v mém hodnocení drží na prvním místě ubytování v Neapoli, kde byla ubytovna umístěna na polovině patra ve starém renesančním paláci v centru města. Jen pět pokojů na jedné chodbě, leč dokonale a s naprostým vkusem zrekonstruovaných, vybavených dokonalou koupelnou s WC, vše v dizajnu skvěle ladícím s malovanými renesančními stropy, které provozovatelé s citem restaurovali. Bylo to tak malé ubytovávátko, že nemělo ani obvyklou sklepní místnost na podávání snídaní. Ty se, ach, ach, ach, nosily přímo na pokoj. A nosili je krásní mladí neapolští kluci, co tuhle ubikaci provozovali. Večer se zdvořile optali, zda si dámy přejí k snídani kávičku, kakajíčko, čajíček, rohlíčky či koláčky a to vše, mňam, mňam, donesli na obrovských podnosech až do postele.

Na druhém místě hned za Neapolí je Siena, kde jsme se ubytovaly v hotýlku „U zlaté kanónové koule“, opět v centru města, opět v renesančním domě s nádherně opraveným historickým trámovým a dalšími původními prvky, citlivě začleněnými do interiéru – a to jsme byly v zařízení B+B s ubytovací cenou 50 euro za noc pro nás obě. Ať si kdo chce co chce říká, ty dva a půl tisíce let estetické kultivace přece jen přinesly nějaké výsledky a Italové by měli být jediní, kdo má co mluvit do dizajnu.

V Sieně jsme zůstaly dva dny a když jsme z ní odjížděly, neodbytněji než ze všech ostatních italských měst jsme si odnášely pocit, že jsme měly zůstat déle, protože jednak jsme neviděly všechno a jednak to, co jsme viděly, jsme nestačily zažít. V Itálii se ze mne vždy stane přežvýkavec, neb to, co do mne napadá za neuvěřitelné zážitky, pohledy, setkání a příběhy, nutně potřebuji znovu přežvýkat, aby se dané místo mohlo pohodlně usadit v mé mysli. A na to pochopitelně nikdy není čas. I když první večer v Sieně byl pro rozjímání jako stvořený. Seděly jsme opět jednou v restauračním zařízení a s místními číšníky i okolo sedícími turisty jsme probraly „TU“ bouřku, která neminula ani Sienu a přinesla jí neobyčejně čerstvý, v danou roční dobu časného léta neobvyklý vzduch. Před námi se pomalu začalo hroužít do tmy sienské náměstí, charakteristické svým podkovovitým tvarem a příkrým svahem. Jmenuje se Piazza del Campo a spíše než náměstí připomíná amfiteátr. Ostatně z hospůdek lemujících celou horní stranu náměstí je skutečně překrásný výhled na radnici, stojící na dolní straně náměstí.

Popsat Sienu je stejně obtížné jako popsat zlatou loď: příliš mnoho úchvatných skvostů, oslňujících jak v jednotlivostech, tak v celku. Pokusím se proto vybrat jen pár jednotlivostí, protože pokud by mělo dojít na celek, mám pouze jednu radu: odstěhujte se do Sieny – alespoň na měsíc.

39.

O úloze bankéře v dějinách

Siena je jedním z měst severní a střední Itálie, jejichž rozkvět je spojen s obchodem a zejména s rozvojem bankovníctví. K tomuto jevu začalo docházet již od pozdního jedenáctého

století, ovšem ke skutečnému boomu došlo až ve století patnáctém, přesahující do století šestnáctého. V dnešní době, kdy je v souvislosti s bankéři často zmiňováno slovo „bankster“, tedy kříženec bankéře a gangstera, se zdá nemyslitelné, aby ti, kdo přinesli do Evropy pokrok, bohatství a přispěli k jejímu sjednocování, byli bankéři. Přesto tomu tak je. Bez činnosti bankéřů severní a střední Itálie by nikdy nevznikla renesance, neboť pánové od peněz jí zajistili, abychom tak řekli, „materiálně-technické zázemí“. Florentští Medicejové prostě byli bankéři – a nepřestali jimi být ani v době, kdy na svém obrovském dvoře hostili – a platili – nejvýznamnější renesanční umělce své doby. Předtím než Lorenzo il Magnifico mohl uplatnit své verše, musel se jeho děd, Cosimo Medici, stát nejbohatším mužem Evropy, který kombinoval faktickou vládu nad Florencií – jež byla formálně republikou – s vedením jednoho z největších obchodních a bankovních domů soudobé Evropy. A oba museli vyřešit řadu velmi praktických otázek, což ve své podstatě umožnilo další rozvoj evropské ekonomiky.

To, co řešili středověcí bankéři a obchodníci, dnes považujeme za absurdně směšné, ale než jsme se propracovali k výslednému systému, bylo potřeba usilovné práce tisíců osob a řady generací bankéřů a účetních.¹⁷ S rozvojem obchodu vyvstala potřeba evidence zboží: už nestačilo vidět, kolik kterého produktu má kupec na krámě, bylo potřeba také vědět, kolik zboží bylo „na cestě“, jaké jsou zásoby, kolik bylo za zboží již zapláceno a kdo za ně zaplatil a kdo ne. Potřeba zdokonalit účetnictví vedla ke vzniku podvojného účetnictví, ve kterém je každá položka na straně příjmů zároveň zanášena

17 Pro pochopení problematiky účetnictví a obchodu ve středověku odkazují na vynikající knihu: Favier, Jean. *Zlato a koření – zrod obchodníka ve středověku*. Praha: Nakladatelství Garamond, 2006

na straně výdajů, což účetnictví zásadně zpřehlednilo. Nejstarší systém podvojného účetnictví se dochoval z Janova z roku 1340, ale existují i knihy bankovní společnosti z Florencie z roku 1211. Teoretické základy moderního účetnictví vynalezl a sepsal mnich Luca Pacioli roku 1494, když vyložil benátskou metodu účtování. Jejím základem byly tři účetní knihy – memoriál, deník a hlavní kniha. Pacioli obchodníkům též doporučil, aby každoročně prováděli uzávěrku svých knih a přemýšleli nad výsledky svých obchodů, tedy, aby vyhotovovali i nám tak dobře známou rozvahu a výsledovku. Pacioliho doporučení si pak všichni účetní světa připomínají každoročně 31. března, kdy se celosvětově prosadil zvyk, že k tomuto datu má být dovršeno účetní uzavření roku předcházejícího. Systém účetních pravidel, posléze sjednocených Paciolim, se prostřednictvím obchodníků z hanzovních měst, vyučených zejména v Benátkách, šířil po celé Evropě. I náš dobrý král Karel IV. si byl dobře vědom důležitosti pořádku v pokladně, pročež roku 1369 povolal do Čech italského „počtáře“ Ceroniho, aby italské účetní mravy rozšířil i po našem území.

S italským bankovníctvím není spojena jen účetní evidence, ale i jiná klasická bankovní činnost, směnárenství. Je nutno si uvědomit, že ve středověku existovalo neuvěřitelné množství měn, vydávaných jednotlivými králi či jinými vládci. Razily se mince měděné, stříbrné i zlaté. Ty se nejen různě jmenovaly, ale mohly být také směňovány v různých poměrech, pakliže se jednalo o sice stejné mince, ale z různých dob. Obsahovaly totiž různé množství drahého kovu, takže byly různě cenné. Podle mého názoru nelze středověké směnárenství nazvat jinak než totálním chaosem a ti, kdož je provozovali, mají můj nejhlubší obdiv. Aby za této situace bylo vůbec možno provozovat obchod, vynalezli italští

bankéři dvě vymoženosti, které využíváme i my. První je konverze měn prostřednictvím „referenční“ měny, druhou jsou směňky.

První praktickou otázkou, kterou bylo nutno vyřešit, byla taková elementární věc, jako jsou čísla. Dovoluji si požádat p.t. čtenáře, aby provedli následující početní úkon:¹⁸

MMCCCLXXXVII minus MDCXXII = ... ano, správně: DCCLXV. A takto byly původně účetní knihy a záznamy vedeny. Arabské, respektive perské číslice se prosazovaly jen zvolna. Byly považovány za nespolehlivé a snadno zfalšovatelné. V dnešní době, kdy už pomalu opět neumí nikdo počítat, protože kalkulačka je i v tom úplně nejpitomějším telefonu, a ten má u sebe každý, nám stačí jediný pohled na displej a víme, na čem jsme. Kolik máme či nemáme tisíců, stovek, desítek. Středověcí účetní však počítali bez blahodárné pomoci řazení čísel na místa jednotlivých řádů, což z vedení účetnictví dělalo záležitost nadmíru zdlouhavou.

Pokud vám výše předesťřená úloha přišla jednoduchá, zkuste si pomocí římských číslic přepočítat kurz jenů na dolary a z nich nějakou pěknou, plně nekonvertibilní měnu: což takhle uruguayské peso nebo ruský rubl? Ve středověku – a to jen abychom se drželi zlatých mincí, ve kterých počítali italští kupci – tady máme: od roku 1252 florentské florény obsahující 3,5 gramu zlata, od roku 1284 benátské dukáty. Francouzský frank se začal razit roku 1360, rýnský zlatý vznikl na základě dohody čtyř kurfiřtů z roku 1386 a vážil 3,39 gramu zlata, sovereign platil v Anglii od roku 1489 a vážil 15,55 gramu zlata a dělil se do dvaceti šilinků. Evropa

18 Náповěda pro „humanitárně zaměřené“, jinak pro zbabělce: $2\ 387 - 1\ 622 = 765$

trpěla stálým nedostatkem drahých kovů, což svádělo k inflaci, a navíc zde byl stálý problém přepočtu zlata na stříbro. K přepočtům docházelo velice klopotně přes „standardizované“ měny, kterými jsou pařížská libra, dělicí se na dvacet pařížských sou, ovšem také na pětadvacet sou tourských. Převodní jednotkou byl také již zmíněný florén, ovšem jde o to, který. Existuje jednak florén „běžný“, zvaný též benátský (!), dále florén „královny“ neboli provensálský a rovněž florén „aragonský“. Vždy podle toho, který suverén peněz vydával. Není divu, že výkvětem finančníků byli směnárníci, protože směniti nesprávně mohlo také znamenat ztratit celé jmění.

Je zřejmé, že jedním z nejdůležitějších a také nejobtížnějších úkolů bankéřů je stanovit správný směnný poměr měn, přičemž tato jejich činnost má i dnes zásadní důsledky pro ekonomiku té které země. O tom jsme se konec konců mohli přesvědčit i na podzim roku 2013, kdy se Česká národní banka naprosto svévolně rozhodla stanovit kurz české koruny oproti euru na částku okolo 27 korun za euro, čímž připravila české obyvatelstvo o jeho úspory v hodnotě zhruba pěti procent.

Jak eliminovat problémy se stanovením kurzů? Jednu cestu nám historie ukázala: stálé zužování počtu regionálních měn. Kde jsou ty doby, kdy si každý opat, biskup či hrabě mohl vydat svou vlastní minci! Nařízením svatého Ludvíka, francouzského krále, se privilegia ražby mincí dostalo pouze královské koruně. Posléze, jak docházelo ke spojování jednotlivých států ve větší národní celky, ubývalo i státních měn. Až jsme došli tak daleko, že polovina Evropy teď platí eurem. Je to podle mého názoru přirozený vývoj, ke kterému Evropa směřuje minimálně posledních tisíc let, často za cenu obrovských ekonomických ztrát a finančních propadů. Proto

mne současné obtíže eura vůbec neznepokojují. Ve srovnání s tím, co máme na poli měn a směnárenství za sebou, se jedná o dětské nemoci, které dříve či později přejdou. Trend ke sjednocení evropské měny je podle mého názoru jednoznačným atraktorem, který se vine evropskými dějinami jako červená nit. A představte si, že nám v tom drží palce generace a generace bankéřů, obchodníků a směnárníků z Benátek, Janova, Florencie, Marseille, Antverp, Londýna a dalších hanzovních měst, kteří se už jen kvůli tomuto grandióznímu pokusu, který byl bezpochyby jejich nepředstavitelným snem, musí na nás koukat z nebička. Nemůžeme prohrát. Můžeme toto velké sjednocení při nejhorším jen poněkud odložit... ale když máme za sebou s eurem nějakých deset let, buďme trochu trpělivější, než začneme hodnotit, případně zatracovat! Na to ještě máme minimálně sto let času.

Vraťme se však k našemu renesančnímu bankéři a obchodníkovi: představte si, že když už jste se dobrali toho, *kolik* a *čeho* máte zaplatit, stojíte před otázkou *jak* to zaplatit. Táhnete se se zbožím, které zobchodovali Benátčané s Persií, přes Konstantinopol, vlečete se s tím na pařížské trhy a protože chcete nakoupit kuninu a hranostaje, které tam přibudou z Novgorodu, vezmete si s sebou truhlu zlata. Máte před sebou více než tisíc kilometrů cesty po moři do Marseille a dále po souši stále na sever. Good luck, aby si na vás nikdo nepočíhal za prvním mostem. Situace se vyřeší v okamžiku, kdy se na světě objeví směnka – a to, kdo by to byl řekl, opět v raně renesanční severní Itálii. Směnka řeší dva problémy najednou: odpadá nutnost fyzického převozu mincí z drahých kovů a také otázka přepočtu měny. Převod spočítá směnárník již – podle toho, kde má být směnka proplacena – v tamější měně, anebo naopak směnu přepočte příjemce. V každém

případě vznikají kurzovní rozdíly, které jdou do kapsy směnárníkům. Ve svém původním určení je směnka prostředkem, jak zaplatit. Posléze se ze směny stává obchod s termínovanými pohledávkami a od rozvinutého středověku získává směnka ještě jednu další funkci, stává se půjčkou, kreditem. Základní nástroje moderního bankovníctví jsou na světě a může za to opět Itálie.

Jak muselo být pro Karla IV. vzrušující, když ve svém teenagerovském mládí poprvé překročil Alpy a dostal se do raně renesančních italských měst!¹⁹ A to to nebyl žádný zelenáč z Horní Dolní, protože mládí strávil na francouzském královském dvoře. Přijet do Itálie těch století muselo být vzrušující pro každého: obchodníka i umělce, vědce i poutníka. Muselo to být vzrušující a inspirativní. Kde hledat inspiraci dnes? V USA nebo v Jižní Koreji? V Singapuru či Abu Dhabi? Když dovolíte, mně pro inspiraci úplně stačí Siena.

40.

Dobrá a špatná vláda

Když jsem popisovala všechny ty bankéřské peripetie, nepadla ani jednou zmínka o Sieně, a to je krajně nespravedlivé. Ve 13. a 14. století byla Siena mnohem větší než dnes – patřila k největším městům Evropy. Byla centrem obchodu s vlnou a také centrem bankovníctví: sienští bankéři půjčovali peníze řadě evropských vládců. V roce 1472 založila Siena svou

¹⁹ K tomu viz: „Vita Caroli“, tedy vlastní životopis Karla IV., např. nádherné vydání nakladatelství ODEON k 600. výročí úmrtí Karla IV., vytištěné v dnes nepředstavitelném nákladu 20 000 výtisků roku 1978. Na str. 35 – 69 Karel IV. popisuje, jak byl například oblébán v Cremoně, jak vládl v Mantově a Parmě.

městskou banku Monte dei Paschi, která existuje dodnes. Siena byla v té době mocnější než 70 kilometrů od ní vzdálená Florencie, nad kterou zvítězila již v roce 1260 v bitvě u Montaperti. Jako samostatná republika existovala Siena dlouhých 400 let a na rozdíl od Florencie, která byla republikou jen podle jména, ale ve skutečnosti v ní vládli Medicejští, v Sieně vládla Rada Devíti, volená z řad bohatých obchodníků.

A nelze předpokládat, že by vláda Devíti byla jen formální, a už vůbec nelze předpokládat, že by sienští občané na svou Radu řádně nedohlíželi, aby konala, jak konati má, a nikoliv naopak. Aby snad nevznikla mýlka, jak si sienští dobrou vládu představují, nechali její alegorii názorně vymalovat do hlavního sálu radnice. A aby byl rozdíl ještě jasnější, nechali vymalovat i špatnou vládu, čímž dali zřetelně najevo, o co mají a o co nemají zájem. Fresky jsou z let 1337 – 1340, tedy jsou opět příkladem ne tak časté italské gotiky. Té je ovšem v Sienně plno. Budova radnice je gotická, hlavní sienský chrám stejně jako i naprostá většina dalších památek.

Fresky jsou umístěny přímo v místnosti, kde zasedala městská rada, a byl to vlastně politický program. Je zřejmé, že ani dnes nejsou zásady dobré vlády jiné, než jak je nechali vymalovat sienští. Podívejme se, jak si to představovali:

Městská rada obklopuje Dobrého vládce, který znázorňuje samotnou Sienu. Ten je doprovázen třemi teologickými ctnostmi, totiž Vírou, Nadějí a Láskou. Dále jsou kolem něj rozmístěny ostatní korunované ctnosti, a to Statečnost, Moudrost, Šlechetnost a Strídmost. Nejdále od Dobrého vládce sedí dvě občanské ctnosti, a to Mír a Spravedlnost. Dlužno říci, že Spravedlnost považovali Sienané za zjevně

nejdůležitější, protože se v sále objevuje jako jediná celkem třikrát. Spravedlnost je u Dobré vlády řízena Rozumem, který stojí nad ní. Spravedlnost drží knihu a váhy, od nichž vedou vlákna, která odevzdává Svornost Radě Dvaceti čtyř, která zastupuje sienské občany. Radní, drží v rukách tenké nitky, které zobrazují vlákna svornosti, aby je odevzdali vládci reprezentujícímu Sienu, který zajišťuje městu mír a pořádek.

Důsledky dobré vlády jsou znázorněny na vedlejší stěně v prostředí města Sieny, která je zde zobrazena podrobně a realisticky. Sienskou ulicí prochází svatební průvod, který vede nevěstu do domu ženicha, a dívky oblečené do pestrých šatů tancují. Na ulici je rušno, mezci přivážejí těžké náklady zboží, prodavači nabízejí své zboží a v síni jednoho domu naslouchají lidé výkladu nějakého básníka nebo učenice. Jídla je dostatek, protože po ulicích je hnáno stádo vepříků. V městě se činí parta zedníků a dost času je i na klábosení, čemuž se oddávají městské paničky. Okolo města zobrazuje krajinu, do které si vyjeli na lov sokolníci. Venkované se věnují zemědělské práci. Na obraze je vymalováno sedm řemeslných umění a sedm svobodných umění, tedy architektura, sochařství, malířství, divadelnictví, lékařství, lov, zemědělství, lodní doprava, zbrojířství a zpracování vlny. Nad vzkvétající krajinou se vznáší ženská personifikace Jistoty s oběšencem na šibenici v levé ruce.

Špatná vláda je Tyranie a je zobrazena jako černá rohatá d'áblice v rudém plášti. Trůní mezi postavami znázorňujícími Neřesti, což jsou všechno mužské postavy. Jsou to protějšky k Ctnostem shromážděným okolo Dobré vlády, které jsou ženskými postavami. Neřestmi jsou Lakota, Pýcha a Marnivost. Nalézáme zde také Ješitnost a Žádostivost po penězích a moci. Dále je špatná vláda prezentována alegoriemi

pro Krutost, Zradu, Faleš, Zuřivost, Rozpolcenost a protějškem Míru je pochopitelně Válka. Pod nohama Tyranie sedí schoulená Spravedlnost. Je svázaná a třese se zimou jen v bílé košili, i malé děti se jí posmívají a házejí po ní kameny.

Následky Špatné vlády jsou rozvinuty dále nalevo. Nad krajinou se vznáší personifikace Nejistoty a Nebezpečí, které jsou příznačné pro kraj, ve kterém se špatně vládne. Město je ve „špatném technickém stavu“, v budovách jsou četné díry a některé jsou polorozbořené, občas probleskne počínající požár. Jsou vidět pouliční bitky a znásilňování žen vojáky na ulicích, které jsou zaneřáděny odpadky. Obyvatelé prchají z města. Okolní pole jsou vypálená, nikdo nikde nepracuje.

Napadá vás, kolik bychom potřebovali kopií? Tak jednu na pražský Megaztrát,²⁰ to je jasné. Jednu také do Rathausu do Krna,²¹ jednu do Strakovky, na Hradě by mi bylo líto Plečnika, tuhle přemalbu by si nezasloužil, ledaskdo jiný ale ano. Dále bychom měli něco ministerstev, něco takzvaně „ústředních orgánů státní správy“ a dále tu máme řadu možností v budovách obou komor Parlamentu. Smutné je, že i kdybychom tyto téměř 700 let staré znalosti o fungování státní správy vylepili na každý sloup, stejně to nepomůže. Je vůbec něco, co pomůže?

20 Dovolují si velmi si doporučit

<http://www.prazskeforum.cz/projekty/zapisky-z-magistratu> obsahující Zápisky z Megaztrátu, aneb „Co v oficiálních stenozáznamech nenajdete“. Tam konečně zjistíte, co se na pražské radnici děje doopravdy.

21 K tomu: <http://www.zitbrno.cz/>, přičemž se jedná o, jak praví nadpis, „Oficiální portál City Identity města Brna má za úkol fruktifikovat jeho verbální priority“. A než jsem tuto knížku dopsala, tak uražení oficiální představitelé Brna nechali stránky zrušit, že prý užívají neoprávněně znak města. Který tvořil asi tak tisícinu promile těch stránek. Já to pořád říkám, že v tom Brně je asi nějaká špatná voda nebo vzduch.

41. Vynechávka

Všichni říkají, že jestli v Sieně opravdu nejde něco nepoznat, tak je to tamější katedrála. Skutečně ji nevynechejte. Je černobíle pruhatá, střídá se vždy řádek černého a bílého šutru. Vnitřně se nemůže rozhodnout, zda je románská či gotická, ale v každém případě je obrovská. Uvnitř je našlapáno tolik prerenesančních děl, až vám z toho bude špatně. Je ohromující, úžasná, báječná, skvělá a opět u ní lze vystoupat na ochoz, ze kterého uvidíte daleko do kraje. Pohledy přes téměř ploché střechy, zbarvené typicky hnědavou barvou čistě náhodou nazývanou malíři „siena“, jsou také úchvatné. Na obzoru spousta dalších kostelů, které se také nemohou rozhodnout, jestli jsou gotické nebo románské, a všechny jsou obrovské. Já ale ten kostel tady vynechám. Ale jak říkám: až budete v Sieně, nevynechávejte jej!

42. Co nevynechat

Za chrámem, který jsme vynechali, stojí starý obecní špitál. Neb taková byla úroveň ve městě Sieně, že se starala o své staré, chudé a nemocné. Pod dobrou vládou na to zbývaly peníze. Ke špitálu náležel také sirotčinec a v něm se vychovávali sirotci tak, jak je zobrazeno na úchvatných dobových freskách. Na prvním výjevu vidíme, jak je děťátko nalezeno v košíku u bran sirotčince, jak je o ně staráno a jak chlapec odchází do učení, hrazeného sirotčincem, a po vyučení je přijímán do cechu, zatímco dívka přijímá od svého nastávajícího zásnubní prsten, jsouc vybavena přiměřeným

věnem. Zejména o dívky ze sirotčince prý býval velký zájem jako o nevěsty, neboť byly skromné a byly velmi dobře vycvičeny k vedení hospodářství i rodiny. A tak si říkám, zdalipak je dnes sháňka po sirotách, které dospěly v opatře státu, jako po ideálních nevěstách či pracovnících. Ne? Já vám to říkala: pro inspiraci stačí zajet do Sieny.

43. Kateřina

V Sieně je rodný dům svaté Kateřiny. Žila v letech 1347 – 1380, tedy v době největšího rozkvětu svého města. Naučila se číst, aby mohla studovat Bibli. Psát se nenaučila, tak diktovala svá psaní písařům. A posílala je. Tu papeži – jednomu či druhému, neb vládlo papežské dvojvládí, tu zasahovala diplomaticky do početných a komplikovaných sporů jednotlivých italských měst. Těch dopisů napsala celkem 381 a k tomu náboženské spisy, například „Dialog s Boží prozřetelností“. Stejně jako u Terezie z Ávily, i v jejím případě se jedná o zásadní mystickou teologickou literaturu. Možná, že kdyby si ji přečetli ti, které pudí potřeba mystického prožitku a za účelem jeho dosažení trajdají do Indie, zůstali by doma u kamen. Protože mystický prožitek je jen jeden: v ášrámu stejně jako u bosých karmelitek nebo dominikánek. Ale je fakt, že plkat o tom s kámošema na Facebooku je míň cool než ta Indie.

V případě nutnosti se Kateřina sebrala a šla dotyčným církevním představitelům i panovníkům říci svůj názor osobně. Dorazila i do Avignonu, kde se zasloužila o návrat papeže do Říma, což mělo zásadní politický dopad. Samozřejmě, že byla podezřelá z kacírství, avšak podařilo se jí

přesvědčit generální shromáždění dominikánského řádu ve Florencii, že je pravověrná. Svatořečena byla roku 1461. 4. října 1970 jako druhá žena po Terezii z Ávily získala titul „učitelka církve“.

Učiteli církve jsou ti, jejichž učení a život jsou katolickou církví dávání za vzor. K tomu, aby byl někdo prohlášen za učitele církve, musí splnit tyto podmínky: pravověrnost, znamenité učení, významná svatost života a následné oficiální prohlášení za učitele církve. Kromě dvou již zmíněných jsou učitelkami církve též Terezie z Lisieux, která jí byla prohlášena roku 1997, a, za což jsem doopravdy vděčná, Hildegarda z Bingenu, k jejímuž uznání došlo v roce 2012. Celkem je za učitele církve považováno 36 osob, z toho 4 ženy. Ne že by to nebyl – zejména s ohledem na skutečnost, že se jedná o římsko-katolickou církev – pokrok. Ale řekněme si upřímně, dámy, že máme co dohánět.

44.

Vozit sovy do Athén

Objednávat hotely předem není můj styl. Když totiž objednáváte hotel předem, najdete jen takové hotely, které jsou na internetu, a s železnou pravidelností najdete na místě samém nějakou útulnu, která je za poloviční cenu a obvykle v podstatně domáctějším provedení, než nějaký šílený panelák na kraji města, vydávající se za tříhvězdičkový hotel. O své slabosti pro B+B v renesančních italských palácích jsem se už zmínila. Podobně jsem na tom s malinkým zcela čerstvě zrekonstruovaným hotýlkem nad Veronou, kde jsem se ráno probudila, přistoupila jsem k oknu a přede mnou se rozprostřel pohled přes celou pádskou nížinu až kamsi k dalekým

obzorům. Hledání hotelu je vždy dobrodružství, při kterém se může přihodit ledasjaký zážitek, takže proč se o něj okrádat nějakou zhola zbytečnou rezervací. Přesto však sem tam udělám výjimku a po ubytování se předem poohlédnu. Jednou takovou výjimkou bylo i ubytování v Athénách, kam nás naše milovaná nízkonákladovka dopravila ve tři hodiny ráno, což, jak je zcela zřejmé, je pro hledání ubytování skutečně krajně nevhodná doba, zejména s rozespalým dítkem za zády.

V Athénách jsem proto učinila výjimku a zamluvila jsem ubytování v prvotřídním hotelu jménem Amarylis, kousek od plácku Omonia, to vše bratru za padesát euro na noc pro obě. Jsouce vykopnuty v tuto nekřesťanskou hodinu z letadla, utratily jsme to, co jsme ušetřily na levných letenkách, za taxík, který nás posléze vyklopil rovnou do postele. Kvalitu ubytování jsme moc nezavnímaly a zavrtaly se do peřin.

Kdo teď očekává nějakou brutální historku o tom, v jakém hampejzu jsme se to vlastně probudily, bude zklamán. Hotýlek stál v jedné z postranních uliček blízko centra a oplýval vším, co si mohlo naše srdce jen přát. Tedy postelí s čistým ložním prádlem, sprchou a WC a po ránu s přiměřenou stravou, obsahující dokonce i kafe nebžundoidního charakteru. Navíc v recepci byl Řek žvatlající anglicky, takže v případě nutnosti bylo možno se i dokomunikovat, což byl luxus v Itálii nevídaný. Mimochodem, spousta Řeků umí italsky a když jsem se nad tím podivovala, podivovali se oni, proč že se podivují, když je to přece sousední země. Aha no jo, až na to Iónské moře mezi – samozřejmě. Afinity Řeků k Itálii byla zřejmá, což platí z velké části i naopak, bohužel nejen co se obou národů týká, leč také co se týká jejich politických darebáků, říkajících si vláda, a ekonomické situace, k čemuž se však ještě dostaneme.

Athény jsou, řekněme si upřímně, kromobyčejně hnusné město. Začíná se v něm projevovat již neblahá blízkost orientu, což se zviditelňuje na tom, jak město vypadá. Naprostá většina, či lépe řečeno všechny stavby jsou stavěny systémem litých betonových pilířů, ze kterých s železnou pravidelností trčí nahoře nezačištěná železná armatura. Podle mého názoru to vypadá, jako kdyby z domů soustavně něco vyhřezávalo, a to mi prostě vadí. Skelet staveb je zaplněn cihlami nebo dalším litým betonem, výsledkem čehož je kompletně krabiciozní výzor celého města. No a z těch krabic trčí tu Agora, tu nějaký ten chrámík tak tři tisíce let starý, či nějaká podobná atrakce. Na celkovém vzhledu města to žel příliš mnoho nezmění. Co mne s Athénami smiřuje, jsou jeho stromy. Naprostou většinu městské zeleně tvoří mandarinkovníky, a ty, když jejich plody dozrají, což se obvykle děje okolo Vánoc, pak vypadají jako svérázné vánoční stromečky s oranžovými baňkami.

My jsme si však vánoční nálady v Athénách neužívaly, protože jsme přijely koncem září, využívající svátku svatého Václava, který naší zemi přinesl den volna navíc. Tedy, ne že bych se při vytahování dítky ze školy řídila zásadním způsobem prázdninami. Na to má moje anarchistická duše s povinnou školní docházkou příliš velké ideové problémy, ale přece jen jarní volna okolo prvního a osmého května, stejně jako podzimní Václavky a osmadvacátý říjen, rytmizovaly rok příjemným způsobem. Takže jsme se ocitly v Athénách na konci září. Protože jsem v tomto městě byla již třikrát, znala jsem je docela dobře a upřímně jsem se na jeho návštěvu s dcerou těšila.

Oproti minulým pobytům přibyl v Athénách jeden zásadní vynález, posunující kvalitu návštěvy města někam těsně

k oblačným výšinám, totiž metro. To je prostě úchvatné. Báječné, skvělé, dokonalé, moderní, pravidelné, čisté a ještě navíc snad nejlevnější v Evropě, protože 80 eurocentů za lístek, to je prostě láce. A abych nezapomněla, s perfektním značením nejen v lehce matoucí řečtině, leč též v jazyce anglickém. Metro je prostě boží, jak se dnes říká, a musíte je obdivovat, což činíte až do doby, než vám někdo odpoví popravdě na ledabyly konverzačně nadhozenou otázku, co ta sranda stála. To vám pak vytuhne čelist a dospějete k závěru, že nějaký tunel Blanka spolu s prodloužením metra z Dejvic až na letiště je vlastně finančně nenáročná záležitost. Metro se v Aténách stavělo kvůli Olympijským hrám, uspořádaným v roce 2004. Při této příležitosti postavily Athény i několik stadionů a pochopitelně ubytovací zařízení pro oněch deset a půl tisíce závodníků, kteří se na hry slétli z celé zeměkoule.

Zlé jazyky tvrdí, že právě v Athénách nabrala betonářská lobby ten správný dech a obrátila svou pozornost k naší stověžaté matičce, že by si zakousla i u nás. V Athénách zanechalo pořádání Olympijských her naprostou ekonomickou spoušť a říká se, že právě hry byly jedním ze dvou faktorů, které přivedly Řecko na buben. Tím druhým zdrojem ekonomického průšvihů země byla ďábelská nemovitostní akce jednoho pravoslavného kláštera z poloostrova Athos, k čemuž se rovněž propracujeme. Co se olympiády týká, tak je zřejmé, že pokud by v Praze došlo k jejímu pořádání, mohli bychom dosáhnout jednoho úchvatného a typicky českého rekordu, totiž mohli bychom zkrachovat v bilanci s eurem, aniž bychom byli členy eurozóny. Což by bylo samo o sobě na medaili, a to bohužel nikoli Nobelovy ceny za ekonomii, ale Darwinovy ceny za sebezničení, pro jejíž udělení je nutným předpokladem, jak říkají pravidla, „skutečně výjimečné a neuvěřitelné selhání soudnosti“.

Kampaň za Prahu olympijskou zahájil v roce 2007 opencardista primátor Bém, který nabyl dojmu, že chudinka Praha potřebuje konečně pořádnou infrastrukturu, k jejímuž vybudování by byla olympiáda v roce 2016 nebo 2020 dostatečnou záminkou. Podle něj se měla za účelem olympiády dobudovat dálniční síť, vyřešit doprava v Praze – zřejmě včetně dostavby metra – vybudovat centrální i regionální sportoviště a různé stadiony a v Praze měl vzniknout „špičkový evropský vysokoškolský kampus“. Ne že bych jej vysokoškolákům, mrznoucím na totálně nevyhovujících, ba přímo zchátralých strahovských kolejích, nepřála, ale víte, co by to stálo? Jen k naplánování olympiády byla založena hl. m. Prahou zvláštní skupina „Praha olympijská“, financovaná stoprocentně magistrátem hl. m. Prahy, která za účelem vypracování předběžných plánů utratila zhruba 95 mega. Tak se nedivte, že Pražané říkají své radnici místo magistrátu Megaztrát.

Když jsem se dívala na rozpis jednotlivých položek útraty tohoto pofiderního podniku, přišla mi jako nejrozumnější studie za 8 000 korun o stavu populace sysla obecného na letňanském, respektive kbelském letišti. Ve Kbelích se totiž mělo sportovat také, ovšem bohužel v místech, kde se kromobyčejně daří syslům, ba daří se jim tak, že se v blízkosti kbelského letiště nachází jejich největší kolonie v České republice, čítající asi 250 jedinců. Takže ani dle Prahy olympijské by se ve Kbelích nesportovalo, protože letňanští by svoje sysly chvályhodně nedali. Jojo, Athénám ty sovy jaksi ulétly. To jen nám v Praze zůstali syslové, a Pán Bůh zaplat' za ně. Ty tady vidíme rádi. Místo toho, aby se kvůli Praze olympijské uklidili oni, mohli by se z města raději vyklidit všechny krysy a potkani: i když, to by zpustly takřka všechny

vrcholové orgány státní správy, což asi rovněž není žádoucí, protože kdo by nám dával všechna ta razítka na všechna ta zbytečná lejstra. Pojd' me se proto raději vrátit do Athén, třeba jim tam přece jen ještě sem tam nějaká ta sova zbyla.

45.

Pergamon, Tálibán a Harpyje (nejen) pralesní

Vzaly jsme to přes Plaku a vlezly do úplně zbrusu nově otevřeného „Muzea Akropole“, které se vyznačovalo tím, že v něm nebylo s výjimkou relativně malé dočasné výstavy antických váz, které byly ovšem skvostné, prakticky nic. Samotná moderní budova je přenádherná, prostory jsou evidentně nachystány na úžasnou výstavu. Celé první patro bylo ovšem prázdné. Co tam má být? Aha – Pergamonský oltář.

Drobnou vadou na kráse je, že se Pergamonský oltář dosud nachází v Pergamonmuzeu na Muzejním ostrově v Berlíně a Němci jej naprosto nehodlají vydat řkouce, že si jej poctivě vykopali, převezli, sestavili a více než sto let jej oprašují, aby se mu nic nestalo, takže takhle si přijít a říci si o cokoli, to by mohl každý. Inu, i na této argumentaci něco je. Co vlastně kam patří? Když jsem mířila se svou čtrnáctiletou dcerou do Metropolitního muzea v New Yorku, připravovala jsem ji na uchvacující, ba dechberoucí zážitek. Byla zklamána nejen ona, ale i já. Část egyptského chrámu, kousek jakéhosi antického architrávu, pár cihel z Babylonu – to vše bylo mrtvé a bez života. Jaký to byl rozdíl oproti tomu, když jsem byla o dvacet let dříve v Metropolitním poprvé! Mezitím jsem se ale ledaskam podívala a artefakty, vytržené ze svého prostředí, náhle ztratily svůj smysl. „Živý“ dórský sloup viděla Daria poprvé v pěti letech v Olympii – má smysl na něj koukat

v muzeu, kde stojí osamocen, zbaven svého původního života a určení? Pomímím zcela otázku ekonomickou, otázku nákladů archeologického výzkumu, koncesí a v dobách minulých i problém zneužití koloniálního postavení evropských mocností vůči historicky zajímavým lokalitám. Jde mi o to rozhodnout se, jak prezentovat umění a jeho sbírky dnes. Mají muzea dnes vůbec ještě smysl? V době, kdy si takřka každý může dovolit odletět takřka kamkoli? Odpověď v sobě skrývá slovo „takřka“, ke kterému musíme přidat ještě jedno „takřka“. Totiž, že úhelné historické a kulturní památky všech kultur a civilizací jsou bezpečné ve svých původních zemích také jen „takřka“. Jak nyní vidíme, škody na nich stále závratně stoupají, neboť „takřka“ bezpečné prostředí se zejména v posledních letech stává „takřka“ stoprocentně nebezpečným prostředím. Egyptologické muzeum v Káhiře je vyrabováno, Kirkúk je rozježděn a zničen „spojeneckými“ vojsky. Syrské památky úpí a jsou devastovány do stavu, ze kterého není návratu. Je Evropa zárukou, že přežijí? Říci, že ano, by bylo hodně... europocentrické a naprosto by to nemuselo být pravdivé. Avšak ať je to, jak je to, Evropa alespoň ví, že o památky přichází, a alespoň ví, že by je měla chránit. Vysvětlete to Tálibáncům, ostřelujícím kolosální sochy Buddhy...

Odpověď na otázku, co a jak vracet do „původních“ zemí, naprosto není tak jednoznačná, jak by se mohla zdát. Když bychom odpověď pitvali až na dno, mohli bychom se totiž třeba ptát také po zásluhách... Jakou zásluhu mají dnešní Egypťané na tom, že se na území, které dnes obývají, skrývají skvosty tři tisíce let trvající říše? Nebo se k památkám má přistupovat podobně jako k nerostnému bohatství? Kde to je, toho to je? Anebo naopak, bez ohledu na to, kde se památky nacházejí, jsou všech? A koho všech – lidstva? A co když jsou

to náboženské památky – jsou to památky jen těch, kteří to náboženství sdílí? Patří Botticelliho Zvěstování jen křesťanům? A kterým – jen těm římskokatolickým, protože v době, kdy Botticelli maloval, jiní západní křesťané nebyli, nebo i jiným? Co na to Calvinisté?

Pakliže půjdeme v těchto úvahách dále, velmi brzo se nám vynoří další – a mnohem závažnější – variace na danou otázku. Jestliže máme pochybnosti o tom, zda má být hýbáno s neživými předměty, co takhle zvířata, která jsou cítící a trpící bytosti? Mají existovat zoologické zahrady, když sice omezují svobodu zvířat, avšak zcela objektivně napomáhají zachování druhů, které by v přírodě dávno vymřely? Opět nezbyvá než říci, že odpovědi na tyto otázky nejsou jednoduché, a obávám se, že nikdy nebudou moci být uspokojivě zodpovězeny. Přesto však s nimi – i coby s nevyřešenými – musíme žít. Jak to, Darinko, uděláme? Navrhuji následující postup: teď se podíváme na ty úchvatné kratéry, co v tomto prázdném muzeu vystavují. Vybereme si ten nejúchvatnější a určitě si jej zapamatujeme. Dále si zapamatujeme, že starořecké město Pergamon nebylo v Řecku, ale, kupodivu, v dnešním Turecku, přičemž to nebylo jen město, ale obrovské království, které na začátku 2. století před Kristem dosahovalo dobře dvou třetin dnešního Turecka. Dále si zapamatujeme, že byl v roce 180 před Kristem na pergamské akropoli vztyčen Velký Diův oltář, který se ovšem dnes nenachází ani v Turecku, ani v Řecku, ale kupodivu v Německu, protože Němci jej vykopali a opatrují jej. Opatrují jej pro sebe, Turky, pro Řeky a také pro nás. Pojedeme se na něj co nejdříve podívat.

A co se těch zvířátek týká, to vyřešíme taky. Od dob, kdy jsem v pražské ZOO objevila tabulku, že tehdejší advokátní kancelář nynějšího českého soudce u Evropského soudu pro

lidská práva sponzorovala supa mrchožravého, jsem si i já přála sponzorovat nějaké pěkné zvířátko, aby se mu dařilo lépe. Jakmile otevřou nový pavilon Amazonie, slíbil mi pan ředitel Bobek, že to budu já, kdo bude smět sponzorovat Harpyji pralesní. Ve starořecké mytologii byly Harpyje napůl ženy – napůl ptáci a jejich úkolem bylo nejen zvedat bouři, ale podle příkazů bohů též trestat zločince. Takže to bude svůj ke svému a nakonec se do toho Řecka vrátíme i s harpyjemi, respektive s Harpyjemi.

A teď si chci jít dát alespoň párek v rohlíku, dcero, ovšem jelikož do Řecka ta idea ještě nedorazila (a, jak jsme zjistily později, i v Archeologickém muzeu měli jen hnusný tousty a člověk byl plísňen, i když si jenom lehnul na lavičku, o trávniku ani zdání), musíme se zvednout a jít se někam nabaštit. Viděla bych to na hamburgery pod Agorou.

46.

Athény? HAF!

Bufetek v muzeu sice nebyl, ale po cestě okolo Dionýsova divadla k Propylajím jsme našly nejeden stánek s občerstvením, které nás posílilo. Naše původní nadšení nad lácí stravy se však brzo vytratilo, neboť jsme zjistily, že kupovat méně než tři či čtyři porce je vyloženě nerealistické. Ne že bychom náhle tak zpažravěly, ale rozhodně jsme nebyly jedinými strávníci, které mlsně koukaly na kus žvance. Spolu s námi koukala i očička smeček psů, kteří byli naprosto všude. Byli pod schody vstupní brány do Akropole, na Areopagu, v Kerameikonu. U obrovského chrámu boha Dia byli pejsci naskládáni v úhledných frontách a bylo to snad poprvé, kdy jsem viděla, že se hafani nervou. Každý si pěkně

kousnul a šel způsobně zase zpět na konec fronty. V Athénách je totiž katastrofálně přepseno. Psi byli všude: v historických památkách, v podchodech metra, u restaurací, v parcích, před hotely. Byli dokonce i v oplocených místech, kde se na vstupní brance houpala cedulka „Vstup se psy zakázán“. To se evidentně týkalo pouze lidí se psy, psů samotných, pohybujících se bez člověka, se to netýkalo. Misky – či spíše kyblíky s vodou pro pejsky byly umístěny nejen u turistických atrakcí, kde bylo dopouštění psího pitiva evidentně součástí náplně práce turistických průvodců, ale misky byly volně přiřazeny i ke stanovištím policejních hlídek řídících dopravu. Miska před venkovní zahrádkou restaurace je pravidlem.

Následně jsme se dozvěděly, že se o psy stará athénská radnice pro nás vskutku netradičním způsobem. Psi jsou vykastrování, naočkováni, opatřeni obojkem se známkou anebo čipem a posléze opět vypuštěni na ulici. Odchyťová služba neexistuje, místo toho se psi vesele cachtají s dětmi v místních fontánkách a město jich živí více než 2 000. Jsou to povětšinou střední až větší voříšci a byli doopravdy strašně hodní. Protože jsou ve velmi dobrém zdravotním stavu, podařilo se mi dceru ukecat, že je skutečně nebudeme brát s sebou do Prahy, pokud možno všechny.

Ke strašně komplikované situaci však došlo o pár dnů později u Korintského průplavu, když se k nám přidružilo odrostlejší štěně s takovým množstvím zakousnutých klíš'at, že pustit se do jejich odtrhávání bez možnosti okamžité dezinfekce bylo krutě nebezpečné nejen pro to zvíře, ale i pro člověka, který by byl krví z parazitů potřísněn. Dítku jsem nemožnost adekvátního řešení situace vysvětlovala jen s krajními obtížemi.

*„Kdybych mluvil jazyky lidskými i andělskými, ale lásku bych neměl, jsem jenom dunící kov a zvučící zvon.
Kdybych měl dar prorocství, rozuměl všem tajemstvím a obsáhl všecko poznání, ano kdybych měl tak velikou víru, že bych hory přenášel, ale lásku bych neměl, nic nejsem.
A kdybych rozdal všecko, co mám, ano kdybych vydal sám sebe k upálení, ale lásku bych neměl, nic mi to neprospěje.
Láska je trpělivá, laskavá, nezávidí, láska se nevychloubá a není domýšlivá.
Láska nejedná nečestně, nehledá svůj prospěch, nedá se vydráždit, nepočítá křivdy.
Nemá radost ze špatnosti, ale vždycky se raduje z pravdy.
Ať se děje cokoliv, láska vydrží, láska věří, láska má naději, láska vytrvá.
Láska nikdy nezanikne.“²²*

Dítě bylo nepříčetné. Vmetlo mi do tváře citát svatého Pavla ze slavného Listu Korintským právě v Korintu: „To je teda ta tvoje jednota slov a činů, jo? To si říkáš, že jsi křesťanka, necháš toho pejska trpět!“ Tak jsem pejskovi ta klíš'ata na břehu moře, za zády Korintský průliv, vytahala. Jen na tlamě jich měl asi 30. Krev z nich prýštila, stékala mi po rukou a černé pocuchané štěně drželo a dávalo mi pac.

V blízké restauraci rozuměli anglicky, pochopili, k čemu došlo, a dezinfekcí mne prakticky osprchovali. A jakéže z toho plyne ponaučení? Na dvourychlostní Evropu zapomeňte a už úplně zapomeňte na nějaké vylučování Řecka z Unie. Kdo nám sáhne na Řeky, na toho pošleme našeho ďábelského Jack Russel teriéra jménem Fluffy, skákajícího jak Jack in the box,

22 1. list sv. Pavla Korintským, kapitola 13, verše 1 – 7, ekumenický překlad.

a zásah bude jistý: vsad'te se, že si následných čtrnáct dnů ani nesesnete. A že chcete náhradu škody? Tu laskavě pošlete vy sami přímo do Athén jako pokutu za to, že si dovolujete běhat po světě a nemít rádi pejsky.

47.

Želva, žába a střepy

Já vím, že když se píše o Řecku, tak by to mělo být o slohu iónském, dórským a korintským, o Homérovi, Platónovi a o všech těch dalších lidech a věcech, o kterých se píše v učebnicích. V Athénách se pak předpokládá popis Akropolis, z literatury pak není možno opomenout antická dramata.

Je mi to moc líto, ale pro nás jsou Athény – přes jejich ošklivost, deklarovanou shora, místem pohody, přátelských vztahů s normálními lidmi a setkání se zvířaty. O psech už řeč byla, ovšem nesmíme zapomenout ani na kočky. Těch je tam také plno, ale jsou podstatně divočejší než psi. Jsou velké, chlupaté, na rozdíl od psů, kteří jen občas bafnou, kočky ječí, jako by je na nože brali. V podstatě jsou to takové mnohobarevné pumy. Ještěrky není ani možno považovat za zvířata zvláštního zřetele hodná, protože jsou všude. Nacházejí se na nejnepravděpodobnějších místech v nejnepravděpodobnějších polohách a úhlech. Jsou děsně rychlé, takže chytout je není možné.

Na Kerameikonu, starobylém antickém pohřebišti, život nevyhasnul. Především se od tamějších záchodků k jednomu z náhrobků táhla ta nejúžasnější mravenčí dálnice, co jsem kdy viděla. Dlouhá alespoň 20 metrů, dělicí se a větvící se evidentně utilitaristickým způsobem, jehož uspořádání mi ovšem zůstalo skryto. A dále jsou na Kerameikonu želvy.

Jůůůůů – želva – a jaká macatá! No – želva, pravila paní, co prodávala lístky. Máme jich tu asi padesát a občas jim přinesu salát. Ale nebojte se, i když bych žádný salát nepřinesla, hlady nezahynou. Trávy je tu dost a na mramorových náhrobcích, stejně jako na zbytku kamenného dláždění starověkých cest, se udrží dostatek kalužinek, aby měly co pít. Bylo mi jasné, co bude následovat: „Maminko, já bych chtěla želvu.“

Takže jsme si na starořeckém pohřebišti probraly, co je to biotop, co to je pašování zvířat, co to je ochrana podle CITES²³ a že se půjdeme podívat v Praze do nějakého obchodu se zvířaty, jestli by se v něm nějaká vhodná želva nevyskytla. Což jsme neprovedly, neboť vstoupit do jakéhokoli obchodu se zvířátky znamenalo a dodnes znamená svést lítý boj o to, aby obchod nebyl kompletně vykoupen. Občas jsem to uhádala na chameleona nebo zebříčky (ty zásadně hřadovaly na benátském lustru v obývací místnosti, což jsem ještě snesla, ovšem v momentě, kdy začaly hnízdit ve vysoké stojací lampě a objevilo se tam osm vajíček, vzepřela jsem se osudu a letěly i s vejci zpět do zverimexu). Skutečně krušné chvíle nastaly, když na Dejvické prodávali živého pravého tukana. Co na tom, že za 80 tisíc. Místo tukana jsem navrhla opakovaný výlet do Athén coby středobodu živé fauny. Abych nezapomněla, na Kerameikonu jsou ještě žáby. Úžasně skáčou.

23 Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) byla sjednána v roce 1973 ve Washingtonu. Jejím cílem je ochrana ohrožených druhů živočichů a rostlin před hrozbou vyhubení v přírodě z důvodu nadměrného využívání pro komerční účely. Úmluva reguluje zejména obchod s exempláři ohrožených druhů získaných z volné přírody, kontroluje však i obchod s živočichy odchovanými v zajetí nebo člověkem vypěstovanými rostlinami druhů, které jsou v přírodě ohroženy. V současné době má úmluva 179 smluvních stran, Česká republika je smluvní stranou od 1. 1. 1993 (od 28. 5. 1992 jako bývalá ČSFR). Viz webová stránka Ministerstva pro životní prostředí – no, alespoň na něco je dobré.

V místním muzeu nebyla jen pohřební keramika a náhrobky, které pro svou kvalitu měly požívat výhod ochrany před agresivním ovzduším, ale zatoulalo se sem i pár střepů. Pochopitelně nikoliv střepů obyčejných, ale pár ostraků. Což stojí za to vysvětlit. Až začne totiž pan Okamura zase mluvit o přímé demokracii, měl by si uvědomit, že být to v Athénách, ocitlo by se jeho jméno na střípku velmi rychle: mocipáni by se o to zčerstva postarali. Být ostrakizován totiž vůbec neznamenal, že dotyčný je pro společnost nebezpečný, ale stejně tak mohlo vyloučení ze společnosti znamenat, že je dotyčný nebezpečný mocenským strukturám, které tvrdě hájí výhradně své zájmy. Což je situace, kterou velmi dobře známe i z dnešní doby.

Ostrakismus byl zaveden do athénské ústavy v roce 510 před Kristem. Každý občan, tedy svobodný muž, člen athénské obce, měl právo na nejlevnější materiál, který byl k dispozici, napsat jméno člověka, kterého považoval za nepřítele státu. Ten pak musel na deset let Athény opustit. Takzvaný ostrakismus měl být původně ochranou před tyranii, ale jak už to u dobrých úmyslů bývá, jaksi se to nepovedlo a naopak se to zvrhlo přesně na opačnou stranu. Athénská nobilita považovala ostrakismus za zábavu plebsu a hluboce jím za to pohrdala. Ostrakismem bylo možno totiž zničit nejen toho, kdo by chtěl moc lidu převzít do svých vlastních rukou, ale také jakéhokoli nekonformního politika, tedy, řečeno dnešními slovy, politika, který nepodléhá bulváru a jde za dlouhodobou vizí a koncepcí svého národa. Ostrakismem bylo možno zničit jakoukoli kreativní bytost. Na jeho základě bylo možno vyhnat nadané a nekonformní osoby, ba i lidi, kteří svými vizemi sahali podstatně dál, než se mohlo zdát jejich současníkům. Což nejlépe dokumentuje následující příběh:

Z Athén byl na základě rozhodnutí ostraky vypovězen i jistý Aristeidés, vojevůdce, který byl následně již před vypršením lhůty povolán z vyhnanství zpět, aby pomohl čelit perskému vpádu. Když se jednalo o jeho vyloučení z athénské komunity, přišel k němu neznámý občan a požádal jej, aby na stěp napsal Aristeidésovo jméno, protože on sám psát neumí. Nositel toho jména se jej zeptal, zda ví, kdo ten Aristeidés je, když jej chce vyhnat z vlasti. Dotyčný pravil, že jej vůbec nezná, ale že jej štve, jak dotyčného všude nazývají spravedlivým. Poté Aristeidés beze slova napsal na stěp toho muže své jméno a nechal se vyloučit.

Slovo „ostrakismus“, což by se mohlo do češtiny asi nejlépe přeložit jako „vystřepování“, se užívá dodneška v takových případech, kdy je člověk vypovězen ze skupiny, do které doposud patřil. Je to například stav, kdy jsem já byla vypovězena z takzvané dobré společnosti různých proromských nevládních organizací, zasazujících se bezezbytku za dobro ubohých Cikánů, ovšem jen s tou drobnou nedokonalostí, že do toho Romové samotní neměli co kecat. A též jsem správně nezapadla do té jejich kongresové turistiky psaní grantů a poplácávání se po ramenou, jak je to všechno úžasný.

Dalo by se říci, že ostrakismus je předchůdcem přímé demokracie, a již ve starém Řecku dobře věděli, jak je zneužitelný. I přímá demokracie je zneužitelná. I volená demokracie je zneužitelná. Vždyť hlavním argumentem německých nacistických generálů u Norimberského procesu bylo, že Hitler a NSDAP byli zvoleni v řádných volbách a k moci se dostali ústavně konformní cestou. Vzbouřit se proti nim by bývalo znamenalo popřít principy Výmarské republiky.

To byly všechno závažné argumenty. Jak vyřešit, že jak přímá, tak zastupitelská demokracie může být zneužitá?

Pamatuji si na jednu z prvních politických přednášek, kterou mi na téma „zneužití moci“ dal můj otec. V mém pokoji strašlivě bzučela veliká moucha a já jsem nemohla spát. Přišel táta a bravurně ji v letu sestřelil gumou od trenýrek. „Právě jsem použil gumu od trenek úplně jiným způsobem, než pro který byla vyrobena,“ pravil, když mi dával v tichém pokoji dobrou noc. „Pamatuj si, dcero, že využít jiným způsobem, než jaké bylo původní určení té které věci, a též ji zneužít, je možné u všeho. Neexistuje věc, kterou nelze zneužít. Naopak můžeme říci, že čím více se může věc zneužít, tím více může být také užitečná – anebo naopak. Vždy záleží jen na záměru a dobrém úmyslu. Ten je nutno hlídat. Tím, že zakážeme samotnou věc, která může být zneužita, nikdy nic nevyřešíme.“

Athéňané se s Aristeidésem bodli. Ještě před uplynutím desetileté lhůty jej zavolali zpět a postavili jej do čela řeckých vojsk, čelících nájezdu Peršanů. Ostrakismus, a tedy přímá demokracie, splnil svůj dějinný úkol. Aristeidés se očistil od podezření ze zneužívání osobní moci. Následně i uznal, že návrh jeho politického soka Themistokla, aby Řekové vybudovali válečné loďstvo, byl správný, zatímco on sám se mýlil. Řekové, kteří jej původně ze svého středu vyloučili, mu však dali druhou šanci, takže se účastnil vítězné bitvy u Salamíny a velel poslední bitvě řecko-perských válek u Platají. Ani Aristeidés, ani athénští občané přímé volby nezneužili. A o to tu jde. Zakázat cokoli je velmi snadné, velmi alibistické a velmi nefunkční. Je otázkou osobní integrity každého jedince a každého národa, aby se zneužití jakéhokoliv demokratického institutu dokázali postavit. Takže na závěr

můžeme říci jen jedno: hledá se Aristeidés. Poptávka je obrovská, uplatnění všestranné. Prima na tom je, že jím může být každý z nás.

48. Kúros

Nejdříve musím podotknout, že cestou do athénské Archeologického muzea jsem si koupila překrásné růžové celokožené lodičky v ceně 20 euro, které jsem pak nosila až do chvíle, kdy se zcela rozpadly. Uvažovala jsem, že je zaletím pietně pohřbít na Kerameikon a při té příležitosti se zastavím pro pár dalších, obdobně levných a úchvatných kousků, ale jelikož mi dcera neprozřetelně ukázala pár skutečně zajímavých internetových obchodů s dámskou obuví, z cesty sešlo, neb přes internet vyšlo vše podstatně levněji. Chudáci Řekové – zase na mně nevydělali. A pak se jim má to hospodářství zvednout.

Archeologické muzeum je skvost, což samozřejmě potvrdí každý, kdo tam kdy byl. Uměřenost klasických linií vtesaná do ušlechtilého mramoru dělá divy – ovšem občas je schopna odvést pozornost i ke zcela nečekaným aspektům umění. „Ach, maminko, jaký překrásný Kúros!“ zvolalo dítě a já se v údivu podívala na ni. Ve tváři mé desetileté dcery se zračilo skutečné zalíbení. A bylo mi ihned jasné, že to nebylo zalíbení jen umělecké. Uměřenost chlapeckých postav, oblá stehna, ušlechtilá zápěstí a jemně vypracované břišní svalstvo, volně přecházející v onen půvabný oblouk oddělující slabiny od stehen. Jemný úsměv na rtech, klenutá zadnička a mužské poprsí svádějící svým tvarem k polaskání. Proč všichni říkají,

že jen ženské akty jsou krásné? I my, ženy všech věkových kategorií, můžeme být chyceny do pasti jinožské krásy.

Což se též stalo.

O čtyři roky později jsem byla vlečena svou zdivočelou dcerou po Páté avenue směrem k jednoznačnému středobodu vesmíru všech pubertálních slečen, totiž obchodu Abercrombie. Mám na mysli ten, co je mezi 57. a 56., nikoliv ten, co je dole u Brooklynského mostu. Vchod do něj je lemován černým mramorem a z jeho útroby se na kolemjdoucí valila energizující muzika a vlny závratných vůní. A před vchodem stál ON. Kúros. Coby živá reklama pro ty pubertáčky. Mladík okolo dvacítky, s jemně nagelovanými světlými vlasy, svlečen do půli těla, rifle spuštěné přesně do té níže, aby se mohly ony skvostné oblouky, oddělující stehna od slabin, zřetelně vyrýsovat až ke kyčlím. Jemně propracované břišní svalstvo dávalo nad opaskem džínů tušit přechodu v jemný, mechový porost. Stála jsem před Abercrombie, v jehož útroběch mi dítě beznadějně zmizelo, s pusou otevřenou, očima vytřeštěnýma, neschopna slova a nevědouc, zda jsem, či nejsem, zda mám, či nemám být pohoršena. Ruce měl spuštěné volně podél těla a nepatrně se usmíval. Ano, kúros. Vlastně ti Řekové jen vytesali realitu všedního dne. Tak jsem kolem něj přešla a začala přemýšlet o tom, do jaké níže bude v útroběch tohoto kšeftu zpustošeno moje bankovní konto. Ubezpečuji vás, že realita dosáhla bodu podstatně nižšího než jen onoho náznaku přechodu v jemný mechový porost.

49. Korint

Z Athén jsme jely autobusem do Korintu, neb se nám tak zachtělo a také nebylo možno jinak. S potěšením jsme zkonstatovaly, že athénské autobusové nádraží je na jednom místě, je řádně označeno, je ověšeno spoustou světelných tabulí ukazujících příjezdy a odjezdy autobusů, má útulné a čisté záchodky a ceny jízdného jsou přiměřené. Kterýmžto pádem řecká veřejná hromadná doprava slavně zvítězila nad italskou o 458 procent přesně. Z Athén do Korintu je to nějakých 85 kilometrů, což obnášelo něco přes hodinu jízdy, během níž jsme pozorovaly mořské pobřeží. Při té příležitosti jsme probraly, jak to bylo s Eleuzínou, kterou jsme míjely, respektive, jak to bylo s eleuzínskými mystérii. Zde se sice odehrával pouze mystický sňatek bohyně úrody Déméter s Diem, žádný kúros se ve vyprávěnce nevyskytoval, ale s ohledem na pravděpodobné psychedelické stavy, do kterých byli účastníci mystérií uváděni, bylo dítě zaujato i tak. Po zbytek cesty jsme si povídaly o houbičkách, LSD, marjáně a podobných atrakcích, které byly mým konverzačním protějškem posléze souhrnně nazvány jako „blbosti, kterými si nehodlá ničit mozkové buňky“.

Jako jedinou formu užití psychoaktivních látek dcera doporučila zavést krmení slepic lupením marihuany tak, jak to dělá naše kamarádka, konopná bába Bushka, neb po marjáně jsou žloutky krásně žluté, ba oranžové a nikoliv béžové blumy jako ty z vajec, co se prodávají v potravinových řetězcích. Tak asi nemám doma zástupce průměrné mládežnické populace, čehož si vážím.

V Korintu jsme se ubytovaly opět v hotýlku, který byl k dispozici za 50 euro za noc pro obě i se snídaní, ovšem oplýval neuvěřitelnými kuriozitami. Recepce i prostory, ve

kterých se podávala snídaně, byly totiž vyzdobeny těmi nejbizarnějšími předměty, včetně vycpané lišky. Kde se tam vzala, ví Bůh. Sebrala jsem odvalu a zeptala se sličné recepční (opět mluvila anglicky, takže Řekové opět zvítězili), proč liška. „Protože je krásná,“ dostalo se mi odpovědi, o níž pochopitelně nebylo možno dále diskutovat.

Absolvovaly jsme výlet do starověkého Korintu, vzdáleného od moderního osídlení několik kilometrů, a, což mi přišlo obzvláště podivné, dosti značně vzdáleného i od moře. Ve starověku bylo město proslulé svými dvěma přístavy, ovšem já jsem si vzpomněla na slavnou Werichovu forbinu na téma „No-e, No-a“ s příslušnou replikou „Když loď – tak jediné na kopci“. S ohledem na nájezdy německých turistických autobusů jsem se však musela věnovat otázce našeho přežití a nikoli filozofickým tématům, které by snad Korint měl asociovat. V samotném archeologickém místě toho mnoho nezbylo, neb jím otřásl něco málo nájezdů a něco málo zemětřesení, z nichž to poslední v polovině devatenáctého století skácelo i to, co dosud drželo pohromadě.

Nad archeologickým muzeem stály trosky chrámu císařovny Octavie, manželky to nechvalně proslaveného císaře Nerona. Po pozůstatcích první křesťanské pospolitosti, jíž napsal svatý Pavel z Tarsu svůj slavný „list Korintským“, ani vidu ani slechu. Tak jsme se tím suvenýrovým obložením prodraly zase zpět k autobusové dopravě, v novém Korintu přisedly na další autobus, to vše bratru za tři eura dohromady, a odjely jsme ke Korintskému průplavu. Autobus nás samozřejmě vysadil nad průplavem, takže jsme v plné kráse viděly to, co v učebnicích a průvodcích nevynikne: totiž ty ostře řezané skály, do kterých byl průplav vytesán. No prima – když jsme to shlédly shora dolů, pojďme se podívat na průplav také zespoda!

Vzaly jsme to lehkými oklikami, pak napříč silnicí po stráni dolů až k ústí průplavu. Byl impozantní. Rozdíl mezi průlivem a průplavem byl navždy pochopen. Přešly jsme po dřevěném mostě na druhou stranu a uhnízdily se na terase restaurace, odkud byl perfektní výhled na ústí, takže jsme se těšily, že uvidíme proplouvat nějaké lodě. No jo – proplouvat – ale jak ty lodě proplují, když je tam ten most, po kterém jsme – snad jen dva metry nad hladinou moře – přešly! Třeba se nějak otevře, řekly jsme si a věnovaly se pochutinám. Když tu náhle most nebyl. On se neotevřel, neuhnul stranou, nezvedl se, prostě nebyl. Koukaly jsme na to jak zjara, úplně ignorující překrásnou jachtu, která kolem nás proplouvala. To není možný, kde je ten most? Budeme bedlivě hlídat, odkud se vynoří! A on se vynořil. Most na konci Korintského průplavu je jediný most, o kterém jsem kdy slyšela, který se – pozor – potápí. Po svislých kolejnicích zajede až na dno, loď nad ním propluje a on se zase vynoří. No mně se zdálo divné, že jsou ta prkna mokrá, když jsme po něm šly! Mechanismus jsme samozřejmě musely podrobně prozkoumat z nejtěsnější blízkosti, následně Daria vlezla do moře a delší dobu se v něm cachtala, následovalo dříve zmíněné intermezzo s odklíšťováním potulného štěněte a byla pomalu tma.

No hele, to abychom teda šly, řekla jsem a, logisch, když jsme se sem dostaly cestou dolů, zavelela jsem k absolvování zpáteční cesty směrem nahoru. Což ovšem bylo podstatně komplikovanější, než se na první pohled zdálo, neboť ve tmě a spoustě dálnic, vlnících se v bezprostředním okolí korintské šíje, jsme se prostě ztratily. Vynořily jsme se u jakéhosi šíleného nákupního centra, kde jsme se alespoň zásobily potravou, neb bylo nad slunce jasnější, že jsme ztracené. Za této situace jsme byly odloveny místním taxikářem, který

prohlásil, že nás doveze do našeho hotelu s liškou. Vděčně, silně ucaprtány probíjením se přes šestiproudé komunikace, jsme se složily na zadní sedadlo a dopředu se vměstnal ještě jeden mladík, že jede stejným směrem. No, směr byl stejný, jen vzdálenost byla poněkud jiná. Taxikář to vzal kančími stezkami daleko za starověký Korint, přičemž tma houstla, nikde ani světélko, jen srpek měsíce nad hlavou. Nikde ani noha, jen bodré klábosení dvou chlapů na předních sedadlech. Poněkud se mi ulevilo, když pasažér vystoupil. Poněkud méně se mi ulevilo, když tak učinil v bohapustých polích kukuřice u jakéhosi plotu, za nímž se v dáli, jak dovolovalo pohlédnout osvětlení jedné lampy (ani nemohu napsat pouliční, protože tam žádná ulice nebyla), rýsoval jakýsi rozvrzaný domek.

Po další půlhodině praktické observace řeckého venkova jsme byly vyklopeny před naším hotýlkem, to vše asi za pět euro. Taxikář nám zcela dostačující angličtinou popřál dobrou noc, zkontroloval, jestli jsme nic nezapomněly, čímž nám zachránil nakoupenou večeři ze supermarketu, a když se ubezpečil, že opravdu do těch hotelových vrat, vzdálených asi padesát metrů, trefíme, zamával a odjel. Jak říkám, nesahejte mi na Řeky, nebo to budete mít u nás špatný.

50.

Holíčské intermezzo s Božkou navrch

Další den jsme šly obhlédnout moderní část města, zejména módní obchůdky, a také se projít po pláži, ba i vykoupat. Byl sice konec září, ale moře bylo rozkošně teplé. Nový Korint na rozdíl od toho starého leží přímo na břehu a my jsme se uvelebily na jedné jeho plážičce. Byly jsme na ní úplně samy, ovšem o to podivnější bylo, že se v naší blízkosti zastavila asi

dvacetiletá dívka a upřeně nás pozorovala. Tedy, my jsme si myslely, že nás pozoruje – ale ona nás poslouchala. „Vy ste z Čiech?“ pravilo děvče a my jsme přitakaly.

Byla to Slovenka a v Korintu pracovala již řadu měsíců s dětmi v rámci jakéhosi výměnného programu jako asistentka v nějakém sociálně-kulturním centru. Přestože ji práce bavila, o čemž svědčila řada zajímavostí z jejího pracovního dne, o nichž nám povyprávěla, byla evidentně slovansky vyprahlá, možná se jí i stýskalo po domově, takže jsme s ukončením naší nenadálé konverzace nespěchaly. Zvláště, když nám řekla, že za celou tu dobu žádné Čechy ani Slováky nepotkala, což mi přišlo podivné. „A odkud ze Slovenska jste vy?“ zeptala jsem se. „To celkom iste nepoznáte, ja som z Holíča.“

Samozřejmě, že vím, kde je Holíč. A samozřejmě vím, co je Holíč. A víte vy, slečno, co je to Holíč? Podívala se na mne naprosto nechápavě. „To, jestli víte, co je to Holíč, závisí na tom, jestli vám říká něco jméno Heinz Jakob Tauber.“ Neříkalo jí to naprosto nic, a tak jsme seděly na břehu Korintského zálivu a já jsem slovenskému děvčeti vykládala o Atlantidě holíčských Židů.

Holíč je městečko hned při moravsko-slovenských hranicích, horko těžko šest kilometrů od Hodonína. A v tomto městečku se – mimo jiných – narodil již zmíněný Heinz Jakob Tauber, který ve svých téměř 90 letech dopsal po dobrodružné cestě životem knížku právě uvedeného jména.²⁴ Proč Atlantida? Protože svět holíčských Židů zmizel stejně jako ona. Již nikdy

24 Tauber, Heinz Jakob. *Atlantída holíčských Židů*. Praha: Sefer, s.r.o. Nakladatelství Federace židovských obcí v ČR, 2003. Od téhož autora: *Můj přítel Monty*, o účasti židovských vojáků z Československa v tankových praporech a jejich bojích na Blízkém východě. Rovněž vynikající.

jej nikdo nevzkřísí, neobjeví a – na rozdíl od skutečné Atlantidy – po něm nikdo nebude ani pátrat a zajímat se o něj. To ovšem s jedinou výjimkou: totiž, jak to vlastně bylo se starým Redlichem.

Byl to statkář, velkostatkář, kterému patřila mnohá pole a dvory jak v Hodoníně, tak v Holíči. Kromě zákonité manželky, počestné dcery holíčské židovské náboženské obce, měl i kdejakou bokovku, se kterou povil kdejaké dítko. I bylo v těch dobách dobrým zvykem takovému nemanželskému dítku pořídit k mamince i tatínka, neboť do farní matriky se zapisovalo, zda byl kdo počat z lože manželského, či nikoli, a pakliže nikoli, plynuly z toho různé peripetie ohledně domovského práva, dědění a tak vůbec všeobecně. Vědom si svých povinností, opatřil „starej Redlich“ ve věku poměrně ještě mladém jedné takové, jeho přičiněním mamince ženicha, totiž svého osobního kočího, a to jménem Josef Masaryk, jemuž se v době, vzhledem ku sňatku nepřiměřeně krátké, narodil syn Tomáš. Ano, ano, právě kočí z Kopčan, ze vsi za Holíčí, dostal krásnou Terezku, dívčím jménem Kropáčkovou, které se 7. března 1850 narodil syn! O tom, že byl prezident Masaryk nemanželským synem židovského hodonínského statkáře, svědčí dvě skutečnosti. O první referuje ve své knize právě Heinz Jakob Tauber, který coby dítko asi třináctileté byl přítomen tomu, když se staříčkový pan prezident zajel podívat do Hodonína, kteréžto události se ovšem účastnila též slavná židovská obec holíčská. A z ní, jak praví autor, ústy Jozefa Wintersterna, kavárníka a předsedy pohřebního bratrstva, prý zazněl ten výkřik plný úžasu, ledva pana prezidenta uzřel: „Celej starej Redlich!“ zvolal. Což je důkaz jeden.

Druhý důkaz jest uložen v zemském archivu slovatného města Brna, kdežto se nachází řada potvrzení, kterými byla přednímu

brněnskému advokátovi, JUDr. Pražákovi, stvrzována úhrada za školné a další náklady skládané ve prospěch jistého Tomáše Masaryka. A byly to částky nemalé! Příjmové doklady o tom, kde na to pan JUDr. Pražák vzal, neřku-li od koho je dostal, se pochopitelně nezachovaly, ačkoli jeho pozůstalost byla srovnaná příkladně, jak se na důstojného c. a k. advokáta sluší. Což jsou všechno skutečnosti veskrze známé všem brněnským intošům, kterýmžto pádem alespoň jednou mají nad pražskými pepíky navrch.

A tím by bylo všechno jasné, kdyby tu však nebylo ještě jedno jenže... A to jenže spočívá v tom, že se v soukromém deníku císaře pána Franze Josefa der Erste v příhodné době vyskytuje poznámka, z níž vyplývá, že případ syna Terezky Kropáčkové je definitivně vyřízen. A co byla ta příhodná doba? Shodou okolností to byla doba, kdy se Tomášek přičinil o průšvih takového kalibru, že se o něm nedochovaly žádné podrobnosti, avšak jeho následkem byl vyloučen ze všech gymnázií c. a k. rakousko-uherské monarchie. Považte – nejen z jedné školy, ale ze *všech* škol. To byl faktický zákaz vzdělávání. A byl nepřekročitelný. Něco takového se ukládalo buď za těžký kriminální zločin spáchaný gymnaziálním studentem, anebo za urážku císařského majestátu, případně vlastizradu. Přes takový zákaz nejel vlak a docílit jeho zrušení bylo možné prakticky jen zásahem panovnického domu. Což bylo evidentně učiněno, neb pár měsíců poté si Tomáš Masaryk už zase vesele studýroval na gymnáziu ve Vídni. Ona totiž Terezka, ráčej dovolit, byla opravdu hezké děvče a se „starým Redlichem“ jezdila do jeho vídeňského domu ku pomoci do kuchyně, zatímco v salonech výše se scházela kdejaká honorace. Ostatně císaři pánu bylo v době Tomášova narození dvacet.

Ovšem o tom, že jsme mohli mít za prvního prezidenta také polovičního císaře pána, jsem dívčině ze Slovenska nepovídala, neb měla oči navrch už ze své Holíče. Tak jsme tam seděly na břehu moře, hledíce někam až za obzor, až k druhému břehu vystupujícímu strmě zpod hladiny Korintského zálivu do míst, kde se za hřebenem hor skrývala delfská věštírna.

Ono totiž, tvořit české národní dějiny, když je nejslavnější buditelka národa nemanželskou dcerou sestry legendární kněžny Zaháňské, totiž Dorothey Talleyrandové, a hraběte Clam-Martinice,²⁵ to je skutečně těžká robot, protože toho skutečně „českého“ a „národního“ se nedostává. Ten Martinic se alespoň zabýval českými národními zájmy, ale s Dorotou to bylo na Dorotu. Když je k tomu navíc prvním českým prezidentem je syn německé děvečky a židovského velkostatkáře, to o tom národovectví v národních dějinách raději nehovořit. Daleko lepší je čekat na soumrak a v dalekých horizontech tušit Delfy.

51.

Athény podruhé a církevní restituce

Ačkoli se mi Athény jako město svou architekturou pranic nelíbily, přirostly mně i dceři k srdci. „Maminko, maminečko, naše bistro – kam budeme chodit zase na večeře,“ plakalo moje dítě doma u televize, když probíhaly přímé přenosy z pouličních bojů v Athénách v okolí náměstí Omonia. Výloha naší oblíbené podvečerní občerstvovny vzala zasvé v přímém přenosu. Při zpravodajství z města bohyně moudrosti jsem nemohla nevzpomenout na taxikáře, který nás v Athénách vezl

25 Sobková, Helena. *Tajemství Barunky Panklové*. Praha: Nakladatelství Horizont, 1991.

pozdě v noci na letišti. Vykládal o korupci ve státní správě, o kupčení s úřady, o neodvolatelnosti úředníků, o naprosté nemožnosti dostat místo ve vystudovaném oboru.

Byl lesní inženýr, avšak naprostou většinu řeckých lesů vlastnil stát. A dostat se do státní správy bez tučných úplatků bylo zcela nemožné. Tomu jsem naslouchala s nedůvěrou a nepochopením. Vykládal také o strašlivé církevní nenažranosti a o tom, jak jeden pravoslavný klášter zničil půlku země. Netušila jsem, že hovoří o realitě i mých dnů v mé vlastní zemi, jen o pár let posunuté. Od té doby jsem se mu mnohokrát v duchu za svou nedůvěru omluvila. A též jsem velmi nešťastná z toho, že jsem nepochopila tehdejší vzkaz doby, který mi byl jeho prostřednictvím doručen. I když – i kdybych byla pochopila – mohla jsem dělat něco více, než co jsem dělala?

Jistěže se v Řecku státní majetek rozkrádal stejně, jako se tomu děje u nás. Jistěže tam byla a pravděpodobně stále je korupce a protekce stejně jako u nás. Ale nemohli za to jen samotní Řekové.

Už když v roce 2001 vstoupilo Řecko do Evropské měnové unie, bylo vše postaveno na lži, umně též podpořené jistými bankovními operacemi banky – kdo by to byl řekl – Goldman Sachs. Řecko je především zemědělský stát a stejně jako například u Portugalska je možné docela slušně odhadnout jeho ekonomickou situaci právě s ohledem na zemědělskou produkci. Evropská unie i Evropská měnová unie však Řecko chtěla. Chtěli, aby Řekové platili eurem. Byl to politický cíl. Že bylo dosažení tohoto cíle podmíněno ekonomickou lží a podvodem, evidentně nikoho nezajímalo – ani Řeky, ani Evropskou unii. A když bylo ouvej, svedla to Evropská unie

na Řeky, že jsou líní a zkorumpovaní. Ale co dělala Evropská unie jiného, než že Řeky pokoušela tím nejodpornějším a nejlživějším způsobem, sama se tváříc jako anděl?

Kolik bylo těch, kteří kdy takovému pokušení odolali?

Tedy ho ďábel vzal do svatého města a postavil ho na vrcholek chrámu. „Jsi-li Boží Syn,“ řekl, „vrhni se dolů! Je přece psáno: ‚Svým andělům přikáže o tobě a ponosou tě na rukou, abys nenarazil nohou na kámen.‘“

Ježíš mu řekl: „Také je psáno: ‚Nepokoušej Hospodina, svého Boha.‘“²⁶

Kolik bylo takových, kteří odolali pokušení, když jim ďábel našeptával, že lhát je dovoleno, ba dokonce, že je to mravné? Pokud je mi známo, tak beze zbytku existoval jen jeden. To jen my se vysmíváme těm, kdo neobstáli – a my, my bychom obstáli? A obstáli jsme vůbec?

Pokud chce Evropská unie přežít, marná sláva, bude muset přestat lhát. Bude muset přestat tvrdit, že lhaní je standard, pakliže je lež ideologicky podložena. Bude muset přistoupit na bolestné poznání, že pravda je více než láska, více než vůle, více než politická nutnost, ba více než existence Evropské unie. Neboť stejně tak, jak z nespravedlnosti nemůže povstat spravedlnost, jako ze lži nemůže vzejít pravda, tak ze smrti nemůže vzejít život. A lež je ta smrt a pravda je ten život.

Když se neblahé důsledky eurolží začaly projevovat v nemedializovatelné míře, dohodli se Mezinárodní měnový fond a Evropská centrální banka, že Řecku s 11 miliony obyvatel půjčí 145 miliard dolarů. Z toho vplynula vlna super

²⁶ Evangelium podle Matouše, kapitola 4, oddíl 7.

levných úvěrů. Účetnictví země přitom bylo v takovém rozkladu, že nikdo vlastně nevěděl, kolik se ve skutečnosti utratí – a téměř nikoho to nezajímalo. Nikoho ani nenapadlo všechny ty dluhy sečíst. Systematické krácení daní, chaos v katastru nemovitostí, neexistence trestů za daňové podvody.

Do toho šíleného zmatku pak přistoupil další aspekt, totiž majetkové čachry Vatopedského kláštera,²⁷ který v posledku Řecko připravil o majetek v hodnotě zhruba dvě miliardy euro. Skandál to byl takový, že padl premiér a celá řecká veřejnost kompletně přeskupila své politické preference, a to i k politickým subjektům, které do té doby vůbec neexistovaly.

Vatopedi je jeden z pravoslavných klášterů na slavném poloostrově Athos na severu země. Ačkoli se to nezdá, i mezi kláštery jsou značné rozdíly a dlužno říci, že klášter Vatopedi byla ušmudlaná skrumáž zašlých kostelíků a ubikací s celkovým majetkem v hodnotě nula nula nic. Před nějakou tou tisícovkou let býval klášter Vatopedi slavným svatým a bohatým místem – vždyť byzantští císařové jej obdařili řadou lukrativních nemovitostí. Ty ovšem všechny odvál čas, s výjimkou jednoho nanicovatého jezera na severu Řecka, které klášteru daroval ve 14. století byzantský císař Jan V. Palaiologos. Manuskript s touto darovací smlouvou mniši vyšťourali ve své knihovně a pomocí praktik společných všem Řekům a popsaných výše, za podplácení státních úředníků v instituci obdobné našemu Pozemkovému fondu měnili, až jedno bezcenné jezero vyměnili za řadu nemovitostí v centru Athén, ba i jinde.

27 Celá aféra okolo Vatopedského kláštera je opravdu moc hezky popsána v: Lewis, Michael. *Bumerang – Cesta kolem nového třetího světa*. Praha: Nakladatelství Dokořán, 2012.

Ještě pořád si myslíte, že jsou církevní restituce to nejhorší, co nás mohlo potkat? Nikoliv. Mohli jsme dopadnout ještě mnohem hůře. Nezoufejte však, úplatných daňových referentů, neprůhledný Pozemkový fond, lidovci na ministerstvu zemědělství i na ministerstvu kultury, které, jen tak mimochodem, takzvaně „bere na vědomí“, kdo je oficiálním představitelem církve, a tudíž kdo má dispoziční právo k účtu, na který restituční prachy připlují, to všechno tady už máme. Navíc, avšak s odkazem na advokátskou mlčenlivost, vás mohu ještě kvalifikovaně ubezpečit, že poměry, které právě nyní panují v české pravoslavné církvi, si systémově s jednáním pravoslavného Vatopedského kláštera vůbec nezadají. Takže je celkem jasné, že si ještě užijeme.

Taxikář nás vyklopil před vchodem do letištní haly a z kufru vytáhl naše batůžky, s nimiž jsme jako obvykle cestovaly. Řekl mi: máte dceru – také mám dceru. Dělam pro ni všechno, i taxikáře v noci. Dejte na sebe pozor. Nedávám.

52.

Jste smutná a vypadáte špatně...

Taková slova ženu vždycky potěší. Na moji adresu je vyřkl jeden můj klient, ten, o kterém mohu s čistým svědomím říci, že je ještě kontroverznější než já. Jeho kontroverze, faktická neslučitelnost s jakýmkoliv politickým režimem postaveným na politikaření, jej dovedla k velmi zvláštnímu pojmání života. Zásadně řešil příčiny, nikdy následky... což mu v zemích Koruny české samozřejmě vynášelo setrvalou nenávist a mně proud jeho případů. Za pár dnů se objevil v mé kanceláři znova. V ruce držel dva poukazy – pro mne a moji dceru – na týdenní pobyt na Tenerife. Ale jak... „Odlétáte

pozítří, váš program jsem zkontroloval s vaší sekretářkou,“ pravil. Tak jsem z darovaného zájezdu zaplatila daň darovací a odletěly jsme.

Moje výlety za hranice Evropy jsou velmi omezené. Egypt, Tunisko, Izrael, Kanada, východ a středozápad USA. Největší exotikou pak Trinidad v Karibiku. A to je vše, nazdar, zvonec, pohádky je konec. Proto pro mne výlet na Kanárské ostrovy vybočoval z rámce mého obvyklého cestovatelského itineráře. Jedu do Afriky! „Jedeš do Španělska,“ upozornily mě mé kolegyně z kanceláře, které s mým klientem zcela sdílely jeho názor, že jsem unavená a vypadám špatně, takže týdenní vypadnutí z kanclu oplývajícího čistým vzduchem, filtrovaným nedalekou magistrálou a kolejištěm před hlavním nádražím, velmi schvalovaly. Hm – Španělsko. Mluví se tam španělsky, Afrika je na dohled, nejbližší vztahy to má s Venezuelou, která je „jen“ přes oceán, a je to Evropská unie. Tahle skrumáž zcela nesourodých informací mne přiměla k úvaze, kde se vlastně ta Evropská unie nachází.

Jeden by řek', poměrně logicky, že v Evropě. Inu jistě – jistá část Evropské unie se skutečně nachází v Evropě, zatím to dokonce vypadá, že její převážná část se nachází v Evropě, ale to vůbec neznamená, že je *pouze* v Evropě. Zámořská území jednotlivých členských států Evropské unie jsou v EU zcela stejně jako členské státy samotné. To se týká například Kanárských ostrovů, portugalských Azorských ostrovů a Madeiry, i Francouzské Guyany v rovníkové Jižní Americe. Pokud máte dojem, že se jedná o nevýznamné kousky země symbolického charakteru – něco takového, jako je francouzský metr čtvereční na kopci Žuráň, kde stál císař Napoleon a velel bitvě u Slavkova – dovolím si připomenout, že třeba Francouzská Guyana je o 5 000 kilometrů čtverečních

větší než celá Česká republika. A Grónsko, které je svým statutem dánského přidruženého území též součástí Evropské unie, i když s poněkud volnějším statutem, to je spíše samostatný kontinent než ostrov.

S otázkou, zda má Evropská unie zůstat v hranicích geografické Evropy, bude nutno se jednou v budoucnosti vypořádat. Nemluvím teď o Ukrajině ani Rusku, ale což takové Turecko, které po členství v EU prahne a přitom ho je na území geografické Evropy jen nepatrný zlomek? Inu, nebud' me úzkoprší, na geografii až tak nesejde, ale skutečně chceme Evropskou unii sdílet s dvacetimilionovým národem Kurdů, kteří jsou historicky jezidského náboženského vyznání – tedy vyznavači padlého anděla, ďábla, který vládne světu? Abychom ještě jednou neolízli všech deset a nebyli vděční za islám! Pro mě osobně – Turecko, prosím. Ovšem pouze za předpokladu, že splníte všechny podmínky bez lhaní. A také, žádám, aby evropské mocnosti nejdříve splnily svůj téměř stoletý evropský slib daný Kurdům o samostatném kurdském státě.

Úvahy nás mohou vést dál okolo celého Středomoří: je Izrael opravdu neevropským státem? A co Libanon? Je Egypt se svou tisíciletou historií, z níž nejméně posledních dva a půl tisíce let alespoň jeho sever hledí k Evropě, nám vzdálen? Víte, že Hannibalovo Kartágo leželo v Tunisku? A je možné odhánět topící se utečence z těchto zemí od břehů Evropy jen proto, že přinášejí bídu, nezaměstnanost, nevzdělanost a výdaje na sociální začleňování? Nebylo by z dlouhodobého hlediska lepší, aby středomořské země, odkud utíkají, získaly status „vnějšího valu Evropské unie“, a neměla by právě Evropská unie usilovat o jejich pozvolné přidružování k jejich tisíciletému historickému prostoru, kterým je Středomoří, a

tedy Evropa? Na druhou stranu není pochyb o tom, že dovoz imigrantů do země, kde pečení holubi sami létají do úst, je jedním z nejlukrativnějších byznysů nadnárodního organizovaného zločinu, pravděpodobně hned po drogách a zbraních. To jsou otázky na desítky let dopředu. Avšak pokládat si je musíme už nyní. Unie pro Středomoří možná opatrně naznačuje, kudy by mohla vést cesta. Je však velmi, velmi dlouhá. O mnoho delší než čtyřhodinový let na Kanáry.

53.

Kanárské úvahy podruhé

Na týdenním pobytu v destinaci, která je asi z 99 procent turistická, lze, zdá se, těžko najít nějaká dobrodružství, kterým jsme byly na svých cestách uvyklé. S ohledem na odlehlost ostrova to tam nebylo nejlepší ani s kulturními památkami, takže by se zdálo, že musíme, ó ty hrůzo, opravdu odpočívat, naprosto nic nedělající. Přece jsme však potkaly pár podnětů, které nás přiměly k zamyšlení.

Prvním zamyšlením je les. Borovicový les porůstající od nadmořské výšky 1 200 metrů všechny svahy ostrova až do výšky 2 000 metrů nad mořem. Tvoří ostrovu zelenou čepičku, nad kterou se tyčí Pico de Teide, polospící sopka, a to až do výšky 3 717 metrů. Lesy jako lesy, řeknete si – ovšem to neplatí pro Tenerife. Místní unikátní endemické borovice mají kromobyčejně dlouhé jehličky, a ty jsou tvarované tak, aby se na nich co nejlépe srážela mlha z mraků, které se stále zvedají z Atlantského oceánu a zarážejí se o mohutný masiv tenerifského pohoří. Na jehličí voda kondenzuje, vytváří se kapky, ty skápnou na zem, profiltrují se starým, zetlelým jehličím a sopečným tufem, spojí se a vytvoří jedinou zásobu pitné vody na Tenerife. Pravá čistá mraková. Kdo na Tenerife

porazí v lese strom, je považován za osobu odsuzující své spoluobyvatele k žízni – a podle toho je s ním také nakládáno. Což je přístup, který bych navrhovala podstatně rozšířit, zejména ve směru k již zmíněné Venezuele a amazonskému pralesu vůbec.

Druhým předmětem mého zamyšlení byly údajné tenerifské pyramidy. Říkám údajné, protože kdo ví, co to vlastně je. Tvoří je pár teras stupňovitého charakteru, prý orientovaných k astronomicky významným objektům, zejména s ohledem na zimní slunovrat. Přiznám se, že moje skepse je lehce iracionální, neb vychází především ze znalosti faktu, *kdo* se o praktické znovu vystavění pyramid zasloužil. Byl to Thor Heyerdahl. Pro mladou generaci zcela neznámý norský mořeplavec, dobrodruh a experimentální archeolog, jehož teorie o osídlení Polynésie a Velikonočního ostrova z Jižní Ameriky byly v době jeho největší slávy, tedy v 50. letech, všeobecně přijímány. Za důkaz měla sloužit jeho plavba na replice voru z balzového dřeva stejného tvaru, jaké stavěli Inkové. Jmenoval se Kon-Tiki a Heyerdahl se na něm plavil z Jižní Ameriky do Polynésie. Replika voru Kon-Tiki se nachází na Tenerife u údajných pyramid, protože tam Thor Heyerdahl prakticky do konce svého života žil.

Celá teorie o osídlování Polynésie z Jižní Ameriky má ovšem jeden nepatrný háček, a to ten, že neodpovídá realitě. Genetický průzkum Polynésie²⁸ jednoznačně prokázal, že to byli Polynésané, kdo dopluli k Jižní Americe, a nikoli naopak. Polynésie byla osídlena ze severu. Naše civilizace se bohužel takřka vůbec neumí vypořádat s fenomény, kdy úplně různé věci vykazují shodné rysy, ale přitom svou podstatou jsou

28 Sykes, Bryan. *Sedm dcer Eviných*. Litomyšl: nakl. Ladislav Horáček – Paseka, 2004, str. 73–94

něčím úplně jiným. Abychom se drželi osvědčených podobností: Když něco vypadá jako kachna, žere to totéž, co kachna, kváká to jako kachna, tak to vůbec neznamena, že to nutně musí být kachna. Také to může být něco zatraceně jiného. Třeba něco jako když jsou ostrovy v Atlantickém oceánu u břehů Afriky Evropa.

54.

Výlet do našeho hlavního města

Když se doma malinko odsunu od svého psacího stolu, vidím šikmo po své levici osvětlenou kupoli Národního muzea, před ním vidím zadek koně svatého Václava a v prosklené zadní části budovy bývalého Federálního shromáždění se večer co večer zrcadlí světla aut projíždějících po pražské magistrále. Neříkám, že žiji úplně v centru Prahy, ale rozhodně je to od něj vždy jen pár kroků, ať už je to centrum přesně kdekoliv. Dělat si při takové adrese trvalého bydliště výlet do našeho hlavního města vypadá jako extrémní pitomost, pakliže bych ovšem nechtěla na Hradčany, kam to mám celé čtyři zastávky metrem.

Inu, samozřejmě jsem si nedělala výlet na Hradčany, alespoň ne tehdy, když jsem chtěla jet do našeho hlavního města. Dělal jsem si výlet do Vídně.

Neb to je naše hlavní město, ať chceme, nebo ne. Možná, že Pražáci k tomuto budou mít výhrady, ale jelikož pro ně končí civilizace a začíná Orient stejně na 101. kilometru u Větrného Jeníkova, je to v podstatě jedno. Vídeň za své hlavní město považuje spousta Moravanů, zejména na jižní Moravě, zejména z Brna. Protože z Brna do Vídně je to totiž jen

nějakých 130 kilometrů, a navíc po rovině, zatímco do Prahy je to 200 a ty podzimní, zimní a jarní plískanice spojené s úžasnou kvalitou dálnice D1, zvláště okolo Humpolce, to vše nahoru dolů – vlevo vpravo, to tedy spojení hlavního města s moravskou gubernií, jak jí říká současný zástupce veřejného ochránce práv, příliš neprospívá.

Doba, kdy bylo Brno odříznuto od svého přirozeného spádového centra, byla pro ně kritická. Z města, jemuž se říkalo „předměstí Vídně“, se náhle stalo zapadlé, téměř příhraniční město, trpící všemi neduhy maloměsta, kde se v daných sociálních vrstvách znali snad všichni, a velkoměsta, otravujícího svou rozlehlostí. Katastrofálně se na Brně podepsala i druhá světová válka a její tragické důsledky, neboť v moravské metropoli, tedy v metropoli země, která již dobře tisíc let neexistuje a jejíž jméno se přesto zarputile udržuje při životě, odevždy žili pospolu Češi, Němci a Židé. Nejdříve ta německá menšina poslala do plynu tu židovskou, následně česká většina vyhnala strastiplným odsunem tu německou, aby se sama potýkala s následky rabování ruských vojáků – osvoboditelů, ve skutečnosti černých baronů generála Malinovského.

Elitní sbory Rudé armády minuly Brno vsutku velkým obloukem, a tak si brněnské paničky s hrůzou vyprávěly o nenažraných, špinavých, zavšivených kulturních barbarech ještě řadu desetiletí. Pamatuji si velmi dobře, jak se dámy brněnské honorace scházely v kavárně Opera a kromě ruských vojáků vzpomínaly též na to, kde skončil rozkradený židovský a německý nábytek a kdo na koho udělal jaký podraz. Brňané si toho navzájem na sebe pamatují hodně a dosud se mi zdá, že minulost posledních sedmdesáti let otravuje tomu městu vzduch i vodu tak, že v něm nelze pobývat bez následků.

Když se dívám na vývoj názorů osob, které do hlavního města české justice v průběhu doby přesídlily, nemohu se zbavit dojmu, že následkem této atmosféry jeden po druhém zblbli a syndromem pomalu vařené žáby se skutečně až na pár výjimek propracovali k názorům, které by za normálních okolností byly pro ně nepřijatelné. Částečnou imunitu proti tomuto vývoji mají snad jen rodilí Brňané, z čehož plyne, že je dobré se v tomto městě narodit. Na druhou stranu ovšem – získat narozením v Brně imunitu proti brněnskému maloměstskému zblbnutí... Tak asi přece jen stojí za zvážení narodit se někde jinde.

Do Vídně jsme se vypravily autem, neb z mého rodného Brna to je, jak již řečeno, coby kamenem dohodil a zbytek domašíroval. Vzaly jsme to přes Pohořelice, kde jsou v místním kostele překrásné gotické fresky, a odbočily k obci, která se, když existovala, jmenovala Mušov. Nyní již neexistuje, neb ji zalila Novomlýnská nádrž a z Mušova zbyl jen kostelík, čnějící z jejích temných vod. Po pravé straně – dřív, než sjedete od Pohořelic k parkovišti u koupaliště – si všimněte nepatrné vyvýšeniny. To je pozůstatek nejsevernějšího stálého římského vojenského tábora. Údajně v něm pobývalo okolo dvaceti tisíc vojáků, dočasně až sto tisíc. Což je samozřejmě grandiózní, ovšem pro mne má Mušov zcela konkrétní význam. Na římských vykopávkách se totiž zakoukal jistý student brněnských dějin umění jménem Míla do své mladší spolužačky Evičky, následkem čehož posléze vznikla jistá Klárka. Než jsme tuto epizodu předcházející mému početí s dcerou probraly, dojely jsme do Mikulova, kde jsme učinily předvídeňskou zastávku.

Óda na Pálavu

Mikulov leží na úpatí Pálavy. Zním ji ve všech ročních obdobích, neboť byla a je mou láskou, mou útěchou, stabilizátorem mé mysli a oblažovatelem mého srdce. Zním ji za podzimních bouří. Zním ji vyprahlou na konci léta, obtíženou příslibem hroznů a mladého vína. Ale nejkrásnější, naprosto bezkonkurenčně nejkrásnější, je v časném jaru, když se pokryje podléškami bleděmodré a sasankami bílé barvy. Potom fialové koniklece a ostře žluté hlaváčky. Vstavače a divoké kosatce. Na starém židovském hřbitově odevždy kvetly louky zplanělých narcisů. Dnes se za kytkami na Pálavu pořádají hony. V dobách mého mládí jsem však chodila po těch kopcích téměř sama – čas od času potkavše pouze obdobně pobloudilou duši, jakou jsem byla i já. Zahalena jen do své samoty, ovanuta tisíciletými věky, sedávala jsem u zdí rozbořeného Dívčího hradu a pozorovala, jak se v černých vodách Novomlýnských nádrží zrcadlí bleděmodrý jas jarního nebe a růžový přísvit kvetoucích jabloní.

Snažila jsem se zprostředkovat dceři ten pocit odloučení, samoty a beznadějně uzavřeného, bezvýchodného kruhu, který mne zachvacoval v těch dobách, kdy mi bylo patnáct či sedmnáct či dvacet a kdy se zdálo, že nikdy nebude nic jinak. Hleděla na mne zcela nechápavě. Mělo by mi to být líto? Ne. V žádném případě. Na některé city není nutno replikovat.

Mikulov jsem znala jako zchátralou trosku, zatajující v dobách tuhého komunismu své bohatství plynoucí z vinogradů, neb nikdo neměl mít více než jiní. Dvacet let po revoluci, nazývané sametová, jsem našla skvostné městečko s opravenými historickými budovami i dlážděním, notně vylepšeným stavem židovského hřbitova a jedinou negativní

stránkou, totiž, že na zámku zrušili restauraci. O to více jich vyrostlo na hlavním náměstí. S vědomím, že bychom posledních 80 kilometrů hlady nemusely vydržet, učinily jsme po prohlídce mikulovského zámku příslušná gastronomická opatření a potom jsme se už jen skutálely z města. A byly jsme za hranicemi. Ani jsme nezapomněly, že tam jsou. Neuvěřitelné. Možná, že si na to zvyknu, ale nikdy to nebudu považovat za samozřejmost. Vždy to budu považovat za dar, který jsem nezaslouženě dostala.

56.

Vídeňské bludiště

Jet do Vídně bez GPS se posléze ukázalo nikoli jako nepraktické, ale, řekněme to upřímně, jako blbost. Prohlašuji Vídeň za hlavní město jednosměrek a tekoucích nervů, protože když mě to vyhodilo na Ring už potřetí za sebou, měla jsem toho fakt dost. Naštvala jsem se a statečně jsem zahrnula přímo k vyčnívající špičce katedrály svatého Štěpána. Když jsou Vídeňáci na tom s tím dopravním značením takhle, tak ať si to pěkně sežerou, vyžerou a já jedu do centra. Moje naštvanost začala opadávat, když jsem na každém druhém rohu křivolakých uliček viděla značku „Parking“. To jako myslí vážně? To tam mám jako vjet a normálně zaparkovat? To není jen pro místní, pro officehousy?

Se značnými rozpaky jsem pokukovala po vjezdu do garáží, ale nějak jsem nemohla sebrat odvalu vjet dovnitř. Až se stalo, že jsem s autem stála prakticky před Svatoštěpánským chrámem a vypadalo to, že nejbližší parking je po projetí hlavním portálem v první kapli vlevo. Představte si, jak byste se cítili, kdybyste se vynořili před orlojem a značka vám

říkala, že nejbližší parking je před Týnem. Zahnula jsem podle značení a, protože se nedalo jet nikam jinam, vnořila jsem se do podzemí.

Vjela jsem do místa parkování a vzápětí jsem se stala účastnicí svého prvního parkování ve výtahových garážích. Opustily jsme vůz, vrata za naším autem se zavřela a my jsme již jen na obrazovce koukaly, jak se naše vozítko sváží někam hluboko do podzemí, kde se zasouvá do příslušného boxu. „Ach maminko, maminečko, pojď jej honem vyzvednout, co když už je nikdy neuvidíme,“ plakalo dítě. Potlačila jsem bezuzdnou chuť to skutečně udělat a s poukazem na fakt, že hodina je za pět euro, což bychom vydaly v každém případě, i nyní, po deseti minutách, jsme se vydaly směrem na zemský povrch. Chrám svatého Štěpána za zády, na náměstí nikde ani auto.

Snažila jsem se své zkušenosti vylicít na zasedání zastupitelstva Městské části Praha 2, když se rozhodovalo o tom, jak naložit s parkem na Karlově náměstí, který nutně potřebuje kompletní rekonstrukci. Hlavně, proboha, žádné podzemní garáže! To by se musel dělat archeologický průzkum, ten by musela platit obec a rok bychom žili v rozkopaném bahně – další volby bychom rozhodně nepřežili! No tak dobře, no tak nic... Pokud byste v okolí Karláku hledali garáže na zaparkování, ve Václavských garážích bývá volno – stačí se do nich strefit. Jelikož značení cesty k nim je téměř nulové, přeji úspěch.

Tváří v tvář problému s parkováním se ovšem opět ukázalo, že Brno je předměstím Vídně. Před Janáčkovým divadlem jsou čerstvě zkolaudované garáže se 400 stáními za celkem rozumnou cenu 30 Kč/hod. Čekám, kdy v naší stověžaté

matičce natruc panu primátorovi někdo zaparkuje fakt pod tím orlojem, protože když město popírá realitu všedního dne, totiž, že v našem století se jezdí auty, tak to je opravdu těžké.

57.

Multi-kulti

Vídeň je samozřejmě městem muzeí a zámků. Hofburg a Schönbrunn, zoologická zahrada tamtéž. Pávilon Secese, Belveder, národopisné muzeum v nové části Hofburgu, přírodopisné muzeum. Prolezly jsme je všechna a ještě ledasjaká další, statečně prokládající kulturní zážitky kulinářskými skvosty. První lahůdkou byl sachr, na talířek naložený u Sachra. Po prvním kousku byl tamtéž naložen i kousek druhý a v následujících dnech, měsících a letech až doposud se významně zúžil výběr, co by si slečna dala. Pakliže byl sachr, bylo to bez výběru. Byl to sachr. Já osobně na čokoládu moc nejsem, ale při pohledu na své dítě, cpoucí se v jednom dni již několikátým sachrem, jsem pochopila, že ten dort je skutečně fenomén. A fenomén, který je sice vídeňský, ale náš. Protože je z doby, kdy Vídeň byla naše.

Od těch časů, kdy rakousko-uherské mocnářství sahalo od rumunské Bukoviny přes tehdy polský Lvov k německým hranicím, daným vymezením zemí Koruny české, už uplynulo hodně vody, a ta přinesla nejen rozpad mocnářství, ale také upevnění jiného fenoménu, který byl tomuto středoevropskému státnímu útvaru zcela cizí, totiž národnostního státu.

Když se dnes podíváme na státy Evropské unie, jsou to všechno státy národní, a ty, které mají nějaké jiné podstátní či

národnostní entity, se jeví jako nestabilní. Ačkoli se sjednocená Evropská unie zapřísahá multikulturalismem, k ochraně národních zájmů a národní identity zcela paradoxně nabídla národní stát a vlastně nacionalismus. Žádný jiný funkční mechanismus nevymyslela, pouze nevyvožitelné proklamace. Pak není divu, že Skotové pozvedávají skotskou vlajku a chtějí samostatné Skotsko. Že se bouří Baskové a Katalánci. A koneckonců není se co divit ani bratřím Slovákům, kteří zlikvidovali Československou federaci s heslem JUDr. Čarnogurského na rtech, že „aj Slováci majú mať v Bruseli svoju hviezdičku“. No tak ji mají, budiž jim přána, a pohlaváři v Bruselovicích se i nadále mohou divit, odkudže se ten nacionalismus v Evropě bere. Jen od vás, pánové, jen od vás. A my můžeme tak akorát vzpomínat na dobu, kdy byla třetina jmen na obchodních štítech na Mariahilfer Strasse česká a všichni jsme byli poddanými Jeho Veličenstva.

Že bylo Veličenstvo blbé a zkostnatělé a ve svém mocnářství zvojtilo, na co sáhlo, je věc jiná. Ale ta idea, že národ je tvořen svou kulturou, svou vzdělaností, školstvím, jazykem, vědou a vůbec celým národním životem a nikoli svým územím, ta by stála za oprášení a pořádné, opravdu pořádné rozvinutí. To zejména s ohledem na skutečnost, že stávající model zcela evidentně nefunguje. A kdo setrvává při idejích, které nefungují? Ano, děkuji za odpověď, jen a pouze dinosauři. Místopřísežně prohlašuji, že kvůli bruselským byrokratům se mi fakt vymřít nechce. Ani jako Češce, ani jako Evropance. Takže nezbyvá, než s tím začít něco dělat.

58.

Velázquezovy princezny

Králem mezi vídeňskými kulturními stánky je Uměleckohistorické muzeum. Lze se do něj vnořit a vynořit se až za opravdu hodně dlouhou dobu, a to zejména i proto, že přímo v jeho centru je kavárna s báječnými sachry přímo od Sachra. Laskominek muzeum pochopitelně poskytuje více. Zejména těch vizuálních.

Španělské princezny jsou v malé místnosti, tuším v prvním patře, a vlastně je to jen pár kousků. Vlastně to je jen jeden kousek, a to portrét španělské princezny Markéty, která byla od narození přislíbena budoucímu rakouskému arcivévodovi a také českému králi, habsburskému Leopoldovi I. Aby viděl, jak mu nevěsta roste, Velázquez mu ji namaloval. Poprvé, když jí byly tři. Podruhé, když jí bylo pět, potom v osmi a v devíti letech. Polovina těch portrétů je ve Vídni, polovina v Madridu. Když bylo Markétě patnáct, vydala se i s doprovodem ze Španělska do vzdáleného Rakouska a tam se za předurčeného ženicha provdala. On ji znal z mistrovských pláten, ona jej neznala vůbec. Zemřela, když jí bylo jedenadvacet, při porodu svého čtvrtého dítěte. Neb tak to bývávalo běžné i v královských rodinách, že maminky při porodu umíraly.

A já bych byla, Darinko moje, taky byla umřela, když jsi přicházela na svět, kdyby se tak dělo o sto let dříve. Moje dcera se ke mně přitiskla a nad dívčími kvetoucími tvářičkami, zachycenými malbou štětce vedeného geniální rukou, jsme si povídaly o smrti.

O dva roky později jela Daria se školou na vánoční trhy do Vídně a zastavili se v Uměleckohistorickém muzeu. Bylo totiž příhodně položeno na cestě z nádraží, takže se primánci měli

kde ohřát. „Vaše dcera se ztratila! Mobil nebere, nevím, kde je, kam šla!“ volal mi rozčilený učitel, který dle hlasu soudě byl nikoliv zahřátý, ale přehřátý. Nechala jsem si popsat, kde jsou. „A byl jste se dívat u princezen?“ zeptala jsem se. Očividně nevěděl, o čem mluvím, tak jsem jej nasměřovala k Velázquezovi. Samozřejmě, že tam byla. Následující rok dcera změnila školu, protože co se školou, kde učitel zavede děti do muzea, aniž by je s nimi prošel, a místo něj se dívka věnují komerčním radovánkám okolo Svatoštěpánského dómu? Čímž jsem se dostala k tématu školy a vzdělávání, u kterého je radno se zastavit.

59.

Liessmann a dinosauři

Naproti svatostánku umění stojí budova stavěná ve stejném slohu, stejně velká, stejné architektury a poskytuje stejnou rozkoš, totiž rozkoš z poznání. Je to budova Přírodovědného muzea. Ano, já vím, že vycpaná zvířátka už dnes v době zoologických zahrad a přírodovědných filmů z těch nejodlehlejších částí planety nikoho moc neberou. Kromě informace o sobě samých však nesou i informaci o době, která tímto způsobem rozšiřovala vědomosti, neb jiných způsobů nebylo. Přírodovědné muzeum ve Vídni obsahuje také řadu dalších exponátů, z nichž jsme se upřímně radovaly. Třeba mineralogickou sbírku. Omlouvám se, ale šutry jsou krásný. Fascinuje mne, že všechny ty prvky, krystalizující do někdy neuvěřitelných tvarů nebo naopak spojující se v amorfní hmotu přecházející z jedné fantaskní barvy do druhé, jsou zbytky prastarých hvězd, vyhořelým palivem termonukleárních reakcí, ve kterých se alchymisticky přeměňuje jeden prvek ve druhý, až je z něj zlato anebo síra

anebo cokoliv dalšího. Protože naše Země, to je zbyteček pradávno vybuchlé hvězdy, v níž se stvořil každý kousek země, po které šlapeme.

Kousek od sálů s kostrami vyhynulých potvor s triceratopsem v čele, na chodbě vedoucí k záchodkům, visí nenápadná tabulka. Je na ní uveden přehled všech známých velkých dopadů meteoritů na planetu Zemi i s důsledky, které ten který střet s vesmírným tělesem přinesl. Byl vždy děsivý.

Důsledkem srážky Země s opravdu velkým meteoritem totiž byl nejen kráter, ale především množství materiálu, které gigantická bomba vyhodila do zemské atmosféry. Na desetiletí se zatáhla obloha a došlo k úplné změně klimatu. Deště nabyly jiného chemického složení a na povrch planety nemohlo dopadat sluneční záření.

Pět největších impaktů způsobilo na Zemi vyhynutí více než poloviny v té době žijících druhů, v případě největší srážky s vesmírným tělesem, ke které došlo před 250 miliony let, vyhynulo 90 procent tehdy žijících druhů. Než se obnovil život v původním rozsahu, trvalo to 30 milionů let.²⁹

Před 65 miliony let následkem dopadu meteoritu do oblasti mexického poloostrova Yucatan pravděpodobně vyhynuli dinosauři. Už když jsem se dívala na tu v podstatě jednoduchou tabulku na chodbě vídeňského přírodovědného muzea, bylo mi jasných několik faktů. Zaprvé – dopadům vesmírných těles se nelze vyhnout. Bude se jim chtít padat, potvorám, pořád. Dále je jasné, že tyto dopady mají tak devastující účinky, že i dnes by lidstvo takový větší meteorit

²⁹ Tato konkrétní čísla jsem objevila až následně v úžasné knize. Jiránek, Jiří. *Země jako vesmírný terč – Minulost a budoucnost srážek Země s vesmírnými tělesy*. Praha: Knižní Klub, 2012. Vřele doporučuji!

prostě nepřežilo. Kromě toho bylo jasné, že platí nepřímá úměra: velikost dopadajících těles a četnost dopadů jsou v nepřímé úměře. Tedy čím větší bomba, tím méně často. Nicméně to, že k takové neblahé události jednou za čas dojde, je naprosto jisté. Takže podtrženo sečteno: k dopadu podstatnějšiho tělesa došlo naposled před sto lety a říká se mu tunguzský meteorit.³⁰ K pořádné srážce s planetkou či kometou už nedošlo pěkných pár desítek milionů let, z čehož vyplývá, že můžeme nějakou očekávat každou chvíli.

Jistěže na nebesa koukají tisíce dalekohledů nejrůznějších vědeckých i vojenských subjektů. Nadace B612³¹ si dokonce dává za cíl chránit Zemi před zhoubnými katastrofami přicházejícími z vesmíru, ale už vidím, jak páni vědci naklusávají do OSN nebo kam vlastně a dožadují se celoplanetárního úsilí všech států za účelem vychýlení dráhy nějaké pobloudilé planetky. A i kdyby se náhodou doopravdy všechny státy domluvily, drasticky omezily své výdaje a obrovskou část svých rozpočtů daly na jednu hromadu za účelem realizace meziplanetárního výbuchu – máme my jako lidstvo vůbec na to, abychom tuto sebezáchrannou misi uskutečnili? Obávám se, že ne. Co s tím, Darinko, provedeme, když jsme prakticky na pokraji vyhynutí?

Odpověď na tuto zapeklitou otázku byla vyřčena o pár bloků dál od muzea, totiž na vídeňské univerzitě, kde je od roku 2008 proděkanem Filozofické a pedagogické fakulty jistý Konrad Paul Liessmann. Proč na tom nejsme o moc lépe než ti dinosauři, brilantně odhalil a logicky zdůvodnil ve své dnes již

30 Ačkoli ono není až tak jisté, co to vlastně spadlo. K tomu blíže: Novák, Jan Antonín. *Tunguzský meteorit*. Praha: Extra Media, 2008.

31 viz <https://b612foundation.org>

takřka kultovní knize *Teorie nevzdělanosti*³². V ní rozvedl, že dnešní doba vůbec není dobou informací a vzdělanosti, ale naopak je dobou, kdy je „společnost vědění“ pouze prázdná fráze, která vede ke „kapitalizaci ducha“, vedoucího opět k nevědomosti.

Dnešní způsob vzdělávání dětí přirovnává ke drilovací přípravě do soutěže „Chcete být milionářem?“. Všechny Pisa i Scio kritizuje jako nefunkční nástroje, jejichž důsledkem je umělé zprůměrovávání populace. S tím naprosto souhlasím a školy, na které moje dcera kdy chodila, měly ode mne písemný příkaz, že si vysloveně nepřeji, aby moje dítě bylo jakkoliv testováno. Liessmann upozorňuje také na úplnou absenci duchovního obsahu vzdělání, které se stává jen zvěcnělou informační jednotkou. Ta je povrchně osvojená, avšak žádný rozvoj osobnosti – a tím ani společnosti – nepřináší.

Osobně mám k tomuto pedagogickému názoru ještě jeden dodatek, který navíc Liessmanna a dinosaury logicky propojuje. Dnes se všeobecně zatracuje humanitní vzdělání. „Potřebujeme inženýry!“ piští velkopřumyslníci a představitelé hospodářských komor v každém plátku a lid obecný brblá, že sociologů a psychologů je jak naseto, ale elektrikář žádný. Podle mého nejhlubšího přesvědčení je to přesně naopak. Máme *m á l o* psychologů a sociologů. Kromě toho naprosto katastrofálně schází elementární psychologické dovednosti běžné populaci. Následky této nedostatečnosti jsou devastující. Jako rozvodová právníčka je pozoruji již dobrých 20 let, tedy takřka po celou dobu svého profesního života. Lidé se neumějí vypořádat se svými vztahy.

32 Liessmann, Konrad Paul. *Teorie nevzdělanosti*. Praha: Academia, 2008. Od té doby kniha vyšla v pěti dotiscích, poslední v roce 2012 – tomu říkám úspěch.

Neumějí komunikovat. Na úrovni jedinců i států ztrácí neuvěřitelné množství psychické energie, která zoufale schází jinde. Týká se to zejména právě inženýrů, kteří se s osobnostními a vztahovými problémy potýkají nejvíce a s nejtěžšími následky. Samostatnou subkategorií, ze které má každý rozvodový právník hrůzu, je pak finanční ředitel, který své vztahy zásadně implementuje do excelových tabulek, pokud možno ještě s rozkliknutím do informačních bublin ke každému okénku, ovšem stále bez schopnosti ty vztahy uchopit, zpracovat a problémy eliminovat. Intelektuální ztráty způsobené těmito vzdělanostními propady a totálním nedostatkem „soft skills“ dostávají ve svém úhrnu podobu statisíců inženýrohodin, které scházejí. Například k tomu, aby se odvrátil letící meteorit.

Jak nalézt řešení? Třeba tudy: Když jsem začala psát tuto kapitolu, šla jsem za dcerou do jejího pokoje. „Dari, máš tady Liessmanna? Začala jsem psát Vídeň a chtěla bych z něj citovat.“ „Jo, jasně, máš ho na policičce přímo před očima. Ale hned mi ho pak vrať, protože je velmi inspirativní a já z něj taky často cituju.“ Takže jdu vrátit Liessmanna zpět na policičku s vědomím, že bude čten. Že o něm bude hovořeno. Že bude studováno a přemýšleno. Že se – a teď pozor, teď přijde návrh řešení – přestane lhát o tom, jak jsme super informovaní, super vzdělaní a jak potřebujeme další tony a tony inženýrů. Jestli něco opravdu potřebujeme, tak naklonovat Liessmanna. Osobně jsem pro to udělala, co jsem mohla.

60.

Náš král Jan

Nesu těžce, že všichni i po staletích vzhlížejí ke Karlu IV. a zároveň odsuzují jeho otce, Jana Lucemburského, za to, že České království jenom dřel a vysával, takže to vlastně ani český král nebyl. Máloco je tak vzdáleno pravdě. Faktem je, že se Jan Lucemburský v Čechách příliš nevyskytoval, ale to zdaleka nebyl sám. Přečtěte si *Vita Caroli*³³, tedy vlastní životopis Karla IV., a zjistíte, že princátka, králové a vévodové již od svého nejútlejšího věku rajzovali po Evropě – tu válčit s jedním příbuzným proti druhému, tu přesně naopak – to vše se stejnou lehkostí s jakou cestujeme přes Alpy my. Když si představím, kolikrát Karel IV. coby jinoch snad patnáctiletý překročil Alpy, oděn v plné zbroji, nemohu k němu necítit úctu. A již v tomto útlém věku ho otec pověřil správou svých lombardských měst, následkem čehož náš král Karel nejen postavil kousek od Luccy svůj první hrad nazvaný po sobě Monte Carlo, ale především se naučil vyjednávat s odbojnými šlechtici a vládnout jim. Kdyby pan tatínek synka od prvních let necepoval, asi bychom tady v Čechách pěkně ostrouhali. To, že se Karel IV. stal římským císařem, byla bezesporu zásluha celoevropské politiky jeho otce. Politiky, v níž Čechy hrály naprosto úhelnou roli; politiky, kterou bychom se velice měli inspirovat i dnes. Proto jsem nabyla přesvědčení, že Lucemburk nám prostě nesmí uniknout.

33 Již zmíněné vydání nakladatelství Odeon, Praha 1978, bylo uspořádáno z 600. výročí úmrtí Karla IV. Kromě toho, že se jedná o skutečně reprezentativní publikaci, mne mimořádně potěšily přílohy: stať „Karel IV a jeho vlastní životopis“ napsal Jiří Spěváček, historik par excellence, specialista na české Lucemburky a středověkou diplomacii, k výtvarnému doprovodu, tedy ilustracím *Vlastního životopisu Karla IV*, napsal pojednání nezapomenutelný ředitel Ústavu teorie a dějin umění Josef Krása, pod jehož křídly se skrylo mnohé, co by bez nich tuhou dobu normalizace 70. let doopravdy nepřežilo, a barevné fotografie pořídil Alexandr Paul Starší. Nikdy nezapomenu na jediné setkání s ním, které jsem absolvovala se svým otcem: dostalo se mi ponaučení, jak správně fotit a hlavně nasvítit k fotografování zlatnické puncy. Zatím jsem ovšem tuto dovednost ještě nevyužila. Ale kdoví, třeba na to jednou dojde.

Ovšem unikl. Místo toho, abychom se jím kochaly, dítě tiše usnulo. Spalo v jednací síni Soudního dvora Evropské unie a blaženě odfukovalo. Se spaním byly vždy problémy. Usnout, probudit se, nemít noční můry... Předkladatel soudní pře byl šarmantní španělský advokát, pro ženské oko skutečně lahodno pohledět, a zaujatě vyprávěl o případu, jak bylo porušeno právo Evropské unie, jestliže se španělskému občanovi, který si, tuším, zlomil nohu, dostalo ve Francii podstatně horšího zdravotního ošetření než francouzským státním občanům, ačkoliv byl Španěl ve své vlasti řádně pojištěn. Neboť je proti právu Evropské unie, aby se s občanem jednoho členského státu zacházelo jinak než s občanem dalšího členského státu jen proto, že se zcela náhodou onen občan EU nachází v jiné zemi EU, než je jeho vlast. Neb celá EU je naše vlast.

Dítě bylo zaujato převelice – první čtvrt hodinu. Po probuzení v pohodlném křesílku určeném v sále pro veřejnost se blaženě protáhlo a pravilo, že jednání u Soudního dvora Evropské unie (tehdy Evropského soudního dvora) by se měla nahrávat a prodávat místo Stilnoxu. Tak báječně se prý už dlouho nevyspala. Nabídla jsem jí účast na libovolném soudním jednání v ČR a zároveň ji upozornila, že ani v justičním areálu Mičánky, zcela nově zbudovaném, tak pohodlná křesílka nejsou. Pravila, že by ji rušila ta čeština, zatímco zde si přeplnula projednávání případu do finštiny, do níž bylo též z nepochopitelných důvodů tlumočeno, a u toho se spalo báječně.

Pokud chcete vědět, jak jsme se ocitly na projednávání francouzsko-španělského případu dle evropské legislativy, pak vezte, že Česká advokátní komora pořádala vzdělávací zájezd k Evropskému soudnímu dvoru, což jsem samozřejmě

nemohla vynechat. Dceři bylo jedenáct, a tak jsem usoudila, že bude dobré vzít ji s sebou. Alespoň se podíváme ke hrobu Jana Lucemburského, našeho krále – řekla jsem a netušila jsem, že se nám do cesty k tomuto bohulibému cíli postaví příroda. Poprvé tím, že hrobka krále Jana bude rekonstruována, neb zvětšela časem, takže bylo plánováno její zavření na dalšího půl roku. Podruhé tím, že v samotném Lucemburku bylo počasí naprosto nepříčetné, takže jsme zvětšely i my. Oba deštníky nám byly vyrvány mocnými poryvy větru z rukou a skončily pod mostem na dně jakési propasti, osvětlené pouliční lampou v dešti a vichru se klátící. Deštníků tam byla již pěkná hromada, evidentně to byl nějaký deštníkový magnetický pól. Za této situace nám ovšem nezbylo než Lucemburk odložit na neurčito a věnovat se právnímu vzdělávání a společenskému životu organizovanému mou milovanou (bohužel již zesnulou – dej jí Pán Bůh lehké spočinutí) JUDr. Wurstovou ze zahraničního odboru České advokátní komory.

Kromě počasí, které bylo doopravdy k zbláznění, jsem si odnesla z Evropského soudního dvora samá pozitiva. Prvním bylo, že jsem zjistila, že jsem nevyhodila peníze za lekce francouzštiny své dcery oknem, neb pouze s její pomocí jsem se já, ubožáček hovořící pouze anglicky a německy, domohla zaparkování v labyrintu pod soudem. Ochranka, co nás tam pouštěla, sestávající ze tří příslušníků neznámého etnika, černých jako bota a vážících dohromady odhadem tak 400 kilo, totiž žádným jiným jazykem nemluvila. Co také, považte, s angličtinou na mezinárodní instituci, kde sice angličtina úředním jazykem je, ale když jste ve francouzsky hovořící zemi, tak na ni zapomeňte. Z čehož plyne, že Johanka z Arku dorazila až do Lucemburska, kam svůj zákaz angličtiny evidentně rozšířila. Ostatně její rodné Domrémy jsou přes

Mety vzdálené od Lucemburku něco málo přes 200 kilometrů, takže to vysvětluje mnohé.

Druhou pozitivní věcí bylo, že jsem se konečně potkala se svou facebookovou přítelkyní Angelou, se kterou jsem se na sociální síti seznámila a poprvé ji zde uviděla „naživo“. Všichni říkají, že Facebook je totální zhoubu vztahů, ale já to vidím přesně naopak. Kolik jsem potkala úžasných lidí, které jsem měla možnost poznat přes Facebook a které bych jinak nikdy neměla šanci potkat? Určitě desítky, možná stovky. Pravda, na těch asi sto e-mailů a FB zpráv denně je někdy poněkud únavné odpovídat, ale na rozdíl od jiných, kteří by si snad mohli stěžovat na samotu, já žiju v přesvědčení, že jsem v centru vztahů – a to není vůbec špatné.

Samozřejmě, že program, občůzka knihovnou a vlídný rozhovor s našimi soudci, JUDr. Pelikánovou a JUDr. Malenovským, též stál za vynaložené úsilí cesty, ale dál už to bylo vše doopravdy na pováženou. Ostatně posuďte sami.

61.

Když se všechno se.e

Vyjížděly jsme navečer a kromě toho, že mírně mžilo, bylo vše takřka v pořádku. Tak v pořádku, jak jen to mohlo být po třech dnech mého usilovného přemýšlení, shrnování a rozhrnování, splétání a rozplétání, uvažování a rozhodování, na konci čehož bylo, že zatímco dítko chrupkalo v jednačce soudního dvora, já jsem si otevřela laptop, připojila se na soudní wi-fi, stiskla enter s jedním dokumentem v příloze a odeslala jej na adresu podatelna@osoud.pha2.justice.cz. V té příloze byl můj návrh na můj vlastní rozvod. Silnou pachut',

kteřá mi zůstala v ústech, jsem spláchla vynikajícím obědem v privátní jídelně a sofistickovaným rozhovorem s představiteli Soudního dvora. Takže jsme vyjely. Záhy se ovšem bohužel ukázalo, že vynikající mušle sv. Jakuba pravděpodobně nebyly tak čerstvé, jak se na první pohled zdálo, a dítěti začalo být překrutně špatně. Sténala a zvracela. Vypadalo to na otravu. Do ... práce!

Vzala jsem to do levého pruhu a uvažovala, kde by v Mannheimu mohla být pohotovost.

Bohužel to, co mi vlítlo pod kola a vypadalo jako kus igelitu, nebyl kus igelitu. Byla to paleta, která byla tím igelitem obalena a která zřejmě spadla z nějakého nákladáku před námi. Byla to řacha jak z děla, do... práce. Zvládla jsem zakormidlovat do odstavného pruhu a zastavit. Bylo to, do...práce, o fous. Začalo lejt a definitivně padla noc, taková, jaká už tak na konci listopadu kousek od Lucemburku padává. Já se na mou duši tomu Janu Lucemburskému vůbec nedivím, že se z těchto končin odtransportoval, byť i do Čech, protože vedle téhle placky, kde pořád jen leje, je naše vlast vskutku zemí mlékem a strdím oplývající. Což mi v tu chvíli bylo platné jak mrtvému kecky.

Nechala jsem sténající a zvracející dítě na zadním sedadle a vytáhla rezervu.

Na tomto místě považuji za nutné dodat něco málo objektivních informací. Kurz autoškoly jsem dělala v průběhu svého vysokoškolského studia a absolvovala jsem jej za pouhé dva roky. Poprvé jsem neprošla testy, podruhé – neb to bylo v dobách, kdy se též zkoušelo „z motorů“ – jsem nedovedla uspokojivě vysvětlit rozdíl mezi dvoutaktem a čtyřtaktem,

potřetí mi chcípl motor při rozjezdu na ruční brzdu, přičemž tu křižovatku Norské a Ruské nesnáším dodneška, neb tam mi to chcípá i nadále, možná že je to ale také tím, že tudy jezdím z justičního areálu Mičánky a obvykle bývám značně naštvaná. Když už bylo opravdu, ale opravdu vše v pořádku a měla jsem zkoušky z jízd a přišla jsem nadrcená na testy, tak jsem měla tři dny propadlé lékařské potvrzení o vyšetření zraku, následkem čehož jsem si sedla před autoškolu a plakala.

Dnes mám bez nehody najeto okolo půl milionu kilometrů, ale, řekněme si upřímně, mezery zůstaly. Jednou z těch mezer byla, bohužel, znalost výměny pneumatiky. Jak jsem posléze zjistila, nasazovala jsem hever pod auto opačně, následkem čehož jsem urputně odtlačovala planetu Zemi od auta a nikoli naopak. Celkem vzato není divu, že se příliš nedařilo. Lilo a v půlmetrové vzdálenosti mi prolítávaly hlavou němečtí TIRáci. Do... práce. Fakt jsem to nezvládala, Darii bylo velmi blbě a já jsem neměla ani jedno telefonní číslo, na které bych mohla zavolat. Kolem jeli policisté a řekli, že mi někoho pošlou. Prd. Další hodina v háji. Do dcery jsem nasypala kompletní obsah lékárničky, prakticky vše, včetně obinadel. Se zárukou mohu referovat o půl platíčku Endiaronu, Ranisanu, živočišném uhlí, které dítě absolutně nenávidí, a několika tabletkách Paralenu. Bude to polehčující nebo přitěžující okolnost, jestliže dítě přivleču na pohotovost polootrávené prášky? Pokračovala jsem v boji s heverem, čas od času jsem si vylila vodu z lodiček. A pak jel kolem ON.

ON – německý autoklub, záchrana všech cestujících v nouzi. Jel kolem jen tak. Neb ON tak činí, kdyby byl někdo v nouzi, aby pomohl. Odtlačil auto od země a nikoli naopak, během tří vteřin přehodil rezervu, odmítl jakékoli finanční vyrovnání a zmizel ve tmě. Můj drahý, drazemilovaný německý

autoklube! Právě nyní jsi vláčen tiskem za to, že jsi prý upřednostňoval ve vyhodnocování svých testů německá auta. Ubezpečuji tě, že v mých očích tě nemůže pošpinit, ani kdybys dával přednost německé koloběžce a tvrdil, že je to lepší auto než jakékoliv jiné. (Což, upřímně řečeno, může být klidně pravda.) Straň si, komu chceš, dělej si, co chceš, a věz, že až se jednou zavedou v Německu dálniční známky, budu je platit s radostí, neb budu přesně vědět, zač platím a že za to něco dostanu. Vždyť ještě teď jsem tvou dlužnicí...

Dojely jsme na nejbližší pumpu, dcera dostala černý čaj a dohodly jsme se, že zkusíme dojet domů. Pročež jsem s rezervou, určenou pro maximální rychlost 80 kilometrů za hodinu, začala pálit, co to šlo. Darince stále nebylo dobře, avšak naplno se projevil její pragmatismus, který mne v řadě případů nepřestává udivovat. Na poslední štaci se totiž na záchodě zásobila igelitovými pytlíčky na použité menstruační vložky a jala se způsobně zvracet do nich. Po určité době jsme již společnou koordinací dosáhly takového mistrovství, že po naplnění obsahu jsem vždy lehce přibrzdila a miláček za jízdy vyhodil pytlík i se zvratky okénkem auta za okraj dálnice. Kaji se, že jsme takto znesvětily podstatný úsek cesty z Heilbronnu až na norimberskou křižovatku na Berlín, kam jsme dojely tak pozdě, že jsem ji snad poprvé v životě prosvištěla bez kolony.

Ve tři ráno jsme dorazily domů, kde na mne čekal můj budoucí bývalý manžel a chtěl si povídat. Oznámila jsem mu, že si povídat rozhodně nebudu, a po několika zcela nepodstatných hodinách spánku jsem naložila ještě připonazelenalou dceru znovu do auta a odvezla ji do její školy „Cesta k úspěchu“, kde moderovala první dětskou tiskovou konferenci na téma děti a vzdělávání. Kvůli té jsme přece logicky musely vyjíždět z toho Lucemburku na noc.

Přejezdová anabáze dceři dle známé pravdy „co tě nezabije – tě posílí“ evidentně dodala sil, takže když uviděla na čestném místě sedět paní celopražskou radní pro školství a vzdělávání, nadechla se a řekla jí vskutku upřímně, co si myslí o školské koncepci hl. m. Prahy a podpoře soukromého vzdělávání. Obávám se, že tam padla slova jako „blbystryně Buzková“ a několik dalších obdobně milých slov. Následkem čehož ještě po letech zdraví paní bývalá radní, nyní starostka, moji dceru jako první. Což, domnívám se, není zcela od věci, neboť moje dcera si po večerech chatuje v plynulé angličtině s přáteli z Khan Academy na téma moderní pedagogika. Být paní starostkou, vezmu si ji za poradkyni. V dalším volebním období by měla o několik bodíků navíc.

Takže, co nakonec? Nakonec... prosím vás: když uchopíte hever, tak jeden konec má takovou placku, která je rýhovaná, aby neklouzala, a dává se na zem. A druhý konec má takový jakoby zoubek a ten se dá pod podběh vozu, pěkně se tam uchytí a ta příslušná část vozu se dá báječně vypumpovat nahoru. Tak ne abyste to pod auto strkali obráceně, jak jsem to po celou tu dobu činila já.

A kdybyste chtěli vědět, proč jsem se vdala podruhé, tak proto, že tenhle fígl s heverem mě naučil právě můj druhý manžel a při té příležitosti mi vynadal, že jsem mu měla zavolat, protože by za mnou do toho Mannheimu samozřejmě štandopede přífrčel a určitě by ještě předtím zorganizoval nějakou záchrannou akci. Jenže jak je jeden, respektive jedna, z té emancipace úplně zblblá, tak ji ani nenapadne, že by jí někdo mohl skutečně pomoci. Ba dokonce ji ani nenapadne, že by o tu pomoc mohla požádat. Což už mne díky mému druhému manželství napadne. Díky Bohu za Mannheim.

62. Německý rok

A bylo jaro. Všecko, všecko kvetlo, a ty včely tolik bzučely, a ta tráva byla taková veliká, a ta rosa jako granáty, a ti ptáčci tolik zpívali, a ti cvrčci – ale ti se něco nacvrčeli!³⁴ A ani já ani Darinka jsme už neměly stání... kam bychom zase jely, kam bychom se podívaly po té dlouhé zimě, která byla tuhá, i když ti, kdo pozorovali mravence, říkali, že tuhá nebude.

Protože jsem se naučila používat hever a hlavně se nám nechtělo nikam letět, tak jsme se rozhodly, že pojedeme zase autem. Inu – rozhodly. To máte tak. V momentě, kdy bylo dceři dvanáct a mohla sedět na předním sedadle, objevily se neobyčejné výhody cestování autem. Když totiž jedete autem, nemůže vám dítě nikam utéct. Musí naslouchat tomu, co říkáte, a i když špunty sluchátek z mobilu přehluší ledasco, obvykle to ani tomu dítěti nedá, aby mělo uši po celou dobu zašpuntované a nepovídalo si. Následkem čehož můžete do dětské dušičky naš'ouchat to, na co není ve shonu běžného dne čas. Velmi si cením toho, že se v průběhu let naše výlety s dcerou dostaly do takové polohy, že stejnou hodnotu jako to, kam jedeme, má i samotná cesta. „Maminko, kam zase pojedeme – a ať je to na daleko!“ Nevím, jestli to bylo zrovna „na daleko“, ale řekla jsem si, že pojedeme do Mnichova, a kam pak, se uvidí.

A tak jsme se sebraly a jely. Na Rozvadově je šedesátka, ale já si prostě nemohu pomoci. Já musím ten plyn natúrovat. Ta rozkoš, když míjím opuštěnou celnici a obrovská střecha pasové kontroly se vznáší nad silnicí jako nějaké nesmyslné

³⁴ Abych nebyla obviněna z plagiátorství: Karafiát, Jan. *Broučci*.

ufo! A just a just a just... přidám... i kdyby mě to mělo stát kdoví kolik bodů! Na německé dálnici jsem zvolnila a plně se soustředila, abychom odbočily správně dolů na Regensburg a nikoli na Norimberk. Což se podařilo, sláva. Protože jsme vyjely opět navečer, dojely jsme až skoro před Mnichov a zastavily v jednom motelu u cesty. Na druhý den ráno jsme měly docela jasný program, kam se chceme podívat, ale přece jen – ouha: ony totiž byly Velikonoce. On byl Velký pátek a, marná sláva, my jsme byly v Bavořích, což je počestná katolická země, a je otázka, zda bude na Velký pátek z památek vůbec co otevřeno. Nějak jsme měly dojem, že by snad ani být nemělo.

Sjely jsme z dálnice na okresky, projížděly malebnými vesničkami s kostelíky s typickou cibulovitou bání, jeden by skoro řekl pravoslavnou, až se před námi poprvé objevily Alpy. Kolikrát jsme je už přelétly, kolikrát jsme hleděly průzračným vzduchem na zasněžené kopce pod námi, aniž bychom z výšky deseti kilometrů docenily a plně pochopily tu obrovskou neprostupnost, kterou toto pohoří vždy představovalo. Až teď jsme docenily jeho mohutnost a velebnost, když se zdvíhalo jakoby odnikud a svými obrysy se hory dotýkaly nebe. Pokochaly jsme se vyhlídkou, nasedly znovu do auta a vyjely. Vyjely jsme do Dachau. Neboť jsem chtěla vidět Dachau. Chtěla jsem vidět místo, kde zemřel Josef Čapek a také, ach, tolik jiných.

Dachau byl úplně první koncentrační tábor – byl otevřen už v roce 1933 a byl to také výcvikový tábor pro strážce a velitele táborů. Odhaduje se, že v něm za dobu jeho existence zahynulo 67 000 lidí. Bylo poledne. Dorazily jsme na obrovské parkoviště, které bylo plné aut a autobusů. Mezi vozidly se procházela spousta lidí. Studenti, starší manželské

páry i rodiny s malými dětmi a kočárky. Na procházku do Dachau? Na Velký pátek? Evidentně ano. Byla tam auta z Rakouska, pochopitelně z Německa, Itálie, Maďarska a Polska. Ze zvědavosti jsme prolézaly rozlehlou plochu a našly jsme dva luxusní vozy z Ruska a obrovské auto s koly jako od nákladáku z Ukrajiny. Dále jsme objevily několik vozů francouzských, asi deset Holanďanů (ti teda taky musej bejt všude), Belgičana a po jednom vozu z Monaka a Lichtenštejnska. Mezi tím se proplétaly zájezdy z Kanady a Ameriky. A z Čech? Ptáte se, kolik aut tam bylo z Čech? Odpověď zajisté tušíte. Jedno. To naše.

63.

Dotyk ošklivosti

Procházely jsme mezi jednotlivými vězeňskými bloky, prohlédly si muzeum. Před jedním z baráků rozkvetly na sporém trávníku fialky, objevilo se i pár sedmikrásek. Asi řeknete, že jsem estét, ale jsem doopravdy přesvědčena, že lidé potřebují ke svému životu krásno. Že estetika je živoucí vnitřní potřebou duše a pakliže tato potřeba není uspokojena, duše strádá a obrůstá ohyzdným šedavým nánosem, uzavírá se do sebe a mění se nikoliv v kámen, ale v přelévající se odporný sulc třesoucí se při pomyšlení, že by mohl být uchopen a nucen k jakékoli samostatné reakci.

V roce 1990 jsem se těsně po velké amnestii Václava Havla dostala do Valdic a prošla je prakticky celé, i ta nejtěžší oddělení, kde zůstaly už jen opravdu zoufalé případy. Následně, v době své advokátní praxe, jsem prošla řadu věznic: obě pražské, ostravskou, olomouckou, brněnskou, libereckou. To je, řekla bych, docela reprezentativní vzorek.

Všechny jsou mimořádně hnusné. V žádné z nich neexistuje záchytný bod, na kterém by mohlo oko spočinout se zalíbením. Všude je slyšet bublání kanalizace, všude jsou oprýskané mříže, přetírané stále novými a novými nátěry, až původní železný materiál zmizne pod nerovným povrchem nevýrazných barev, na popraskané podlaze se nikdy nepodaří vytrít vše dosucha a hlavně dočista. Všude to zvláště páchne. Z nitra budov pak zaznívají zoufalé výkřiky v češtině a romštině, v obou jazycích doprovázené táhlým vytím.

Mají být ti, kteří jsou at' ve vazbě at' ve výkonu trestu, skutečně ve vězení? Nepatří řada z nich spíše do psychiatrické léčebny? Podle mého odhadu patří na psychiatrii dobrá třetina vězňů. At' někdo spočítá, kolik vězňů je dyslektických, dysgrafických, dysortografických – a at' někdo řekne, že to obrovské číslo, kterého se dopočítá, je jen náhoda. Přitom naprostá většina těchto vad je korigovatelná speciálními pedagogickými přístupy. To by zde ovšem musela být pečlivá pedagogická pomoc a skutečný zájem o vzdělání všech, zejména těch nejchudších, u kterých hrozí největší zanedbání. Místo toho, abychom napravovali, tak trestáme. To se určitě dočkáme nápravy, vidíte? Až se vám příště porouchá auto, nezapomeňte do něj kopnout a potrestat je tím, že je zavřete do garáže. Nápravy se dočkáte asi stejně často jako nápravy vězňů poskytované našimi „nápravnými“ institucemi.

Koncentrák je nejen koncentrované zlo a koncentrovaná smrt, koncentrák je také koncentrovaná ošklivost. Jen nepatrný záchvěv estetična, nepatrný záchvěv krásy přírody či lidského výtvaru může přinést absolutní osvobození tak, jak to popsal Viktor Frankl,³⁵ když hovořil o ženě umírající

35 Frankl, Viktor E. *A přesto říci životu ano (Psycholog prožívá koncentrační tábor)* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

v koncentračním táboře, která pozoruje dvě květenství na větvičce kaštanu, již zahlédne ze svého úmrtního lože. Nedostatek krásy je povzbuzen i zvláštním tvaroslovím, jež se stalo, jak jsem vyzorovala, určitým vězeňským slohem. Podvědomě jej poznávám od velmi útlého věku. Jeho symbolickým představitelem je pro mne ona odporná lampa osvětlující snad každý koncentračnický i vězeňský appelplatz. Má okrouhlý plechový klobouk a žárovka bývá chráněna vypouklým skleněným krytem, přes který je ještě jeden drátěný. Poznala bych ty lampy kdykoliv a kdekoliv – neptejte se mne jak. Tak, jak jsem je poznala, když mi bylo šestnáct a téměř jsem nevěděla, co to koncentrační tábor je.

64. Příběh lampy

Bramborové brigády patřily na střední škole k těm aktivitám, na které jsme hleděli s rozpaky. Samozřejmě to byla neskutečná sranda a zatímco dnes rodiče tvrdě platí za „týmbildingy“, na kterých se jejich dětičky mají skamarádit, aby se nezačaly navzájem šikanovat ledva vstoupí do školních vrat, tyto pobyty byly zdarma. Dokonce se na nich přišlo i k nějaké koruně. Na druhou stranu jsme všichni věděli, že čas vyhrazený pomoci našim zemědělcům v nouzi budeme muset tvrdě odpracovat ve škole navíc, což například v případě našeho matikáře znamenalo, že budeme do školy chodit na sedmou místo na osmou tak dlouho, dokud veškerou látku nedoženeme.

Ten podzim jsme měli brambor už obzvláště plné zuby, protože se jelo na čtrnáct dnů a i když jsme byli ubytováni

v jakémisi rekreačním středisku provozovaném místním JZD, bylo to všechno jaksi nevlídné. Ubikace sestávala z několika podlouhlých dřevěných domů postavených v prudkém svahu, na jehož úpatí stála jídelna s kuchyní. Té vládla žena asi čtyřicetiletá, tedy pravá stařena, kterýžto dojem byl umocněn i tím, že měla nevídaný počet dětí – totiž čtyři. Prosím vás – kdo má dnes čtyři děti? Ze svého okolí jsem znala jen jednu paní, která měla čtyři děti. Byla to maminka mého spolužáka ze základní školy, jež ovšem ty děti měla se třemi tatínky, což vysvětlovalo mnohé. Navíc dotyčná měla závažnou polehčující okolnost, když na naléhání svého nejstaršího syna dala své nejmladší dceři jméno Klára, což bylo, jak lze snadno pochopit, pro mne převelice významné.

Právě k vládce brigádnické kuchyně jsem se uchýlila, když jsem, pochopíte, den před odjezdem dostala to, to, však víte co... to, o čem šestnáctiletá děvčata nemluví. Anebo alespoň za mých mladých let nemluvila. Prohlásila jsem, že na pole prostě nepůjdu a ne a nepůjdu a neptejte se proč, a sedla jsem si v kuchyni k velkým kachlovým kamnům, záda si přitiskla k jejich hladkému povrchu a nasávala teplo, které zbylo po rohlících rozpékaných v troubě k snídani. „Menstruace je život,“ řekla paní kuchařka a její velké červené ruce nasypaly mouku do hnětacího robota, aby připravily knedle k obědu pro mé spolužáky. „Bez menstruace se život zastaví a přestane existovat. Každá menstruace je nadějí na budoucí život,“ řekla a začala hníst. „Když přijdou dcery, i ony budou mít menstruaci a budou mít děti a život se nezastaví,“ pokračovala a přidala kvásek. „A potom budou mít menstruaci jejich dcery

a život se zase nezastaví a poběží dál, tak, jak jsme zde my, když naše matky menstruaci nedostaly,“ řekla a dala na ty knedlíky vařit vodu do obrovského černého hrnce. Hleděla jsem na ni jak zjara. Život? Kdo by se staral o život! Jsme tady a bramborová brigáda je hnusná, počasí je hnusný, bláto je hnusný, všechno je hnusný. Nenadálý poryv větru ulomil ze stromů na nedalekém okraji lesa pořádnou větev a ta uhodila do kuchyňského okna. Následovala ji sprška listů zbarveného doruda jako kapky krve.

„Půjdu se projít,“ oznámila jsem a šla jsem se projít. Kam se ale jít projít, když na druhou stranu od ubytovny je stráž, protnutá hlubokým údolím, kterým prochází silnička a podél ní potok? Vydala jsem se vzhůru. Lezla jsem po jejím svahu, místy byla stráž skutečně strmá. Pár desítek metrů nade dnem údolí jsem se otočila a pohlédla na protější kopec. Rostl na něm hluboký, temný smrkový les. A uprostřed něj, na ten pohled nikdy nezapomenu, dva úplně jiné stromy. Listnaté. S drobnými nažloutlými lístky, které ševelily ve větru, mihotaly se a leskly se stříbřitými krůpějemi. Jejich chvějivé blikotání bylo vidět i z dálky. Nade mnou se ozvalo padající kamení. Někdo utíkal po prudkém svahu v překotném úprku, šlápl na několik větví, ty zapraskaly a připojily se k sesuvu půdy. Zdálo se mi, že slyším, jak neznámý prudce dýchá. Z protilehlé zatáčky silnice na dně údolí se vyřítilo černé auto, jako kdyby někoho pronásledovalo, zanechávajíc za sebou oblak modrých výfukových plynů. Hřmot jeho neseřízeného motoru přehlušil zvuky nade mnou.

Sjela jsem ze stráně jako blesk a vrátila se do kuchyně právě ve chvíli, kdy se knedlíky vytahovaly z vroucí vody. „Ty dva stromy na stráni, co je to zač? Proč jsou tak jiné?“ zeptala jsem se očividně nelogicky, protože přece nikdo nemohl vědět, které dva stromy na stráni plné stromů mám na mysli. „To jsou cikánské hroby,“ vysvětlila mi kuchařka a rozvážně zmáčkla rukojeť kráječe. Kovové struny se zařízly do těl knedlíků a jakoby i do mého hrdla. Jaké to asi mohou být... ty cikánské hroby? Nějací milenci, co se zabili z nešťastné lásky?

Spolužáci se vrátili z pole a začali jsme se domlouvat, jak oslavíme poslední společnou noc. „Pojďme si udělat noční výlet do lesa!“ navrhla jsem a přihodila pár svých domněnek na téma tajemných hrobů, označených uprostřed kompaktního lesního porostu tak zvláštním způsobem. Všichni byli pro. S napětím jsme čekali na večerku. Padla noc a utichl i vítr. Sedělo nás v dívčí části ubikace asi deset a čekali jsme na tu správnou chvíli, kdy vyrazit. Je už dostatečně pozdě? Je už dostatečně tma? Z umývárny se ozývaly pravidelné úderý kapek dopadajících do železného koryta nahrazujícího umyvadla. Bum, bum, bum... odpočítávaly čas, kterého, jak se nám náhle zdálo, bylo povážlivě než málo. Proč? Kam spěchat? V čem spočívá to strašlivé nebezpečí? Že bude třídní našťvaný a že by nám za noční opuštění ubikace hrozila důtka, ba dokonce možná i dvojka z chování? No taková mouka nebyl nikdo z nás. Někdo otevřel dřevěné vchodové dveře a panty vydaly obvyklý kvílivý zvuk. Nesl se nočním tichem jako pláč právě narozeného dítěte. A pak jsem ji zahlédla. Tu lampu. Byla umístěná na dřevěném sloupu před barákem.

Železné stínidlo, drátěný kryt žárovky se roztahoval přes světelný zdroj jako nohy olbřímího pavouka. Zabouchla jsem dveře a zamkla jsem. Strach v místnosti by se dal krájet. Kluci srazili železné postele k sobě a obklopili děvčata. „Než někam půjdeme, měli bychom mít mapu,“ prohlásil Petr. „Jseš normálně srab,“ řekl se svým typickým, lehce ráčkujícím přízvukem Dóža, ale ani on se ke dveřím nehrnul. „Je nutno také myslet na bezpečnost,“ připomenul Venda. „Musíme vzít v úvahu, že ne vše bychom mohli zvládnout sami,“ dodal Kája. „Uchopme to realisticky – vždyť zítra jedeme domů,“ ukončila debatu Renata a chytla se za ruku se svým Pavlem.

Podívala jsem se na své spolužáky a došlo mi, že Renata má pravdu. Byl to jen jeden další večer přede dnem, který nám otevíral naši budoucnost. Budoucnost čekala na každého z nás. Václav je dnes internista v nemocnici u sv. Anny v Brně, Petr je profesorem architektury na brněnské technice. Medicínu vystudovala i Renata, Pavel má pajdák, před 30 lety se vzali a jsou pořád spolu. Karel – R. D. Mgr. MUDr. – slouží coby farář v městečku nedaleko našeho bramborového dobrodružství, totiž v Bystřici nad Pernštejnem. Petr, zvaný Dóža, působí ve Vyškově a živě si ho představuji, jak v soudcovském taláru shlíží z katedry Okresního soudu na soudící se strany a v duchu se ptá: *tak co, kdo z vás je větší srab?*

Svou budoucnost jsme v tu chvíli však neznali. Naopak nám připadalo, jako kdyby nás žádná budoucnost nečekala a jakoby nastávající odjezd věstil jen samé život ohrožující události.

Zbytek noci jsme zůstali pospolu. Přitiskli jsme se jeden ke druhému a okny vedoucími k lesu vstoupil mezi spáče svit luny, který zahnal světlo ďábelské lampy. Její obdoby jsem pak nacházela různě. V Osvětimi, v Buchenwaldu, v Dachau. Byly stejné jako ve „středisku“ na Žalově v Hodoníně u Kunštátu, kde jsem se svými spolužáky nevědomky přespávala v původním baráku cikánského koncentračního tábora.

Ten se po skončení druhé světové války nestal památníkem, jak je tomu v civilizovaných zemích zvykem, ale posléze zprivatizovaným rekreačním zařízením. Teprve před pár lety jej vláda vykoupila a rozhodla, že v něm bude Muzeum romského holocaustu. Jeho vytvořením ovšem nepověřila Muzeum romské kultury v nedalekém Brně v čele s jeho ředitelkou, romskou historičkou PhDr. Janou Horváthovou-Holomkovou, ale Národní pedagogické muzeum a knihovnu Jana Amose Komenského se sídlem Valdštejnská 20, Praha 1. Protože co kdyby si tam ti cigoši postavili něco, co by se gádžům nelíbilo? Plivanec do tváře může mít různou podobu. I velmi sofistikovanou.

To, že ve druhém romském koncentračním táboře na území České republiky, v Letech u Písku, je doposud v plném provozu profitující velkovýkrma vepřů, je proti tomuto plivanci úplná marginálie. Ostatně, když se to vezme z druhé strany, vlastně je to chyba Němců v Dachau, že nerozpoznali ekonomický potenciál místa a otravují lidi s něčím, jako je koncentrák. A považte, ani za parkování se tam neplatí. Zřejmě to bude tím, že mají méně skvělé ministry financí než my.

65. Mnichovská žába

Z Prahy do Mnichova to je necelých 400 kilometrů a vždy, když tudy projíždíme v zimě do našeho oblíbeného lyžařského střediska v Dolomitech na Paganelle a když to v létě stříhnem přes Brenner na Miláno a Janov, přes Menton do našeho oblíbeného Cagnes sur Mer, zjišťuji, kdy vyjet, aby okolo Mnichova nebyla „štau“, neboli zácpa. S výjimkou opravdu časných hodin je tam vždy, takže to vyjde nastejno. Otázkou je, jak projet co nejrychleji.

My jsme ovšem s Darinkou Mnichov neobjely, ale naopak se do něj vnořily. Cíl byl jednoznačný, respektive, cíle byly jednoznačné. Pinakotéky. Jsou tři – Stará, Nová a Moderní – a projít je trvalo dva dny. Pak už jsme fakt nemohly. Podle hesla „dobrého pomálu“ jsme nutně hledaly něco úplně jiného než Rubense, prerafaelisty a postmoderní neuvěřitelnosti, ke kterým jsme pravděpodobně ještě nedozrály. I rozhodly jsme se odebrat se do olympijského areálu. Což je architektonický zážitek.

Původně byly na tom místě haldy suti z vybombardovaného města. Architekti je použili na modelování krajiny, do které zasadili hlavní lehkootletický stadion. Je úžasný, protože poprvé byla použita nová konstrukce střech. Ty drží obrovská ocelová lana a táhla, která podpírají a nadnášejí plexisklové stany. Na první pohled to vypadá, jako kdyby se ty střechy vznášely. Díky spoustě kopečků, zátočinek, vodních ploch a nejroztodivnějších tvarů terénu se zdá, jako by se jednalo o malý parčík se sem tam nějakou stříškou. Takový malý, útulný devadesátihektarový plácek, nad kterým se tyčí 291 metrů

vysoká televizní věž. K té jsme pochopitelně zamířily, avšak v cestě nám stálo mořské akvárium. Pročež po mořském akváriu v Londýně jsme pochopitelně zapadly i do mořského akvária v Mnichově. Co kdyby v něm byli rejnoci, nejlépe v otevřeném bazénu tak, aby se dali pohladit? To jsme měly vyzkoušené právě z Londýna. Rejnoci se postavili na ocas a vestoje pluli pozadu až k divákům, naklánějícím se přes okraj bazénu. Nechali se podrbat za ušima, respektive za očima.

Když mi byly asi čtyři roky, vlezla jsem na základě v legraci míněné pobídky k vánočním kaprům do vany a odmítala ji opustit s tím, že kapříky miluju a určitě se s nimi ve vaně budeme moci koupat i po Vánocích, protože není důvod, aby se nestali trvalou součástí naší domácnosti. Když zlobím, vyhrožuje mi otec uveřejněním fotografií z této moje bleskurychlé akce. Na obrázku se rozzářené úplně nahaté dítě nadšeně směje mezi dvěma obrovitými rybami, neboť na Vánoce se nás scházelo u slavnostního stolu moc a jedna ryba by nebyla stačila. Pak se ovšem nemohu divit, že na základě mého genetického postižení je moje vlastní dítě ochotno vlézt k naprosto jakýmkoliv rybám, obávám se, že i ke žralokům. Cachtat se v Mnichově v nádrži s rejnoky by bylo jen upgradem doposud dosaženého rodinného levelu.

Jasně, že bylo nutno dítě z nebezpečného místa odtáhnout! Naštěstí se to podařilo. Bohužel oním prý bezpečným místem byl obchod se suvenýry. A v něm haldy plyšových zvířátek a mezi nimi žába. Rozumějte, plyšová žába. Obrovská žába. Tělo přes půl metru a když ji Daria vzala do náruče, nohy se couraly po zemi. A ona ji do náruče vzala a nehodlala ji pustit. Už jednou přesně tu stejnou žabu ve své náruči měla, a to rok předtím v obchodě se suvenýry ve vídeňské zoo. Tam stála 75 euro, potvora jedna plyšová, zelená, takže jsem tehdy dceru

ukecala, že ji s ohledem na cenu nekoupím. Ovšem v Mnichově se projeví jako podrazáci. Žábu zlevnili na polovic. V očích svého dítěte jsem četla onen zarputilý výraz, který zcela jednoznačně deklaroval, že pokud bych měla proti žábě jakékoliv námitky, odkráčí zpět k rejnokům a ponoří se i se žábou. Cenovku přečíst uměla, včetně nápisu „sale“. Vyměkla jsem.

Zbytek procházky po olympijském areálu jsme absolvovaly vlekouce žábu před sebou, za sebou, na sobě nebo také jedna za přední a jedna za zadní nohy, případně též jedna za končetiny levé, druhá za pravé. Všechny bavorské děti byly svými rodiči okamžitě přesměrovávány, jen aby nedošlo na žábu i u nich. „Jééé!!!“ Ozývalo se podél cesty našeho postupu a ratolesti byly odvlékány z naší blízkosti, jako kdybychom byly stíženy morem. Nikdy v životě na mně neulpělo tolik soucitných pohledů jako na oněch pár set metrech mezi mořským světem a vyhlídkovou televizní věží. Rodičovská solidarita je evidentně mezinárodní.

Ve výtahu vyhlídkové věže se ke mně naklonila jistá stará dáma oděná v reliktech dirndlu, přitiskla k nosu zlaté obroučky svých brýlí, přihladila si trvalou ondulaci s lehce nafialovělým nádechem – tím, který je pro pravé staré dámy nevyhnutelný – a s vážností, jakou daná chvíle vyžadovala, se naklonila k mému uchu. „Hlavně nelíbat,“ zašeptala hlasem, ze kterého bylo zřejmé, že mi právě předala státní tajemství, „nebo kromě princezny budete mít doma i prince“. Rychle odkráčela na druhou stranu rozhledny, aby se stejně jako my kochala výhledem na olympijský areál. Zvláštní je, že jsem ji takřka okamžitě ztratila z očí a na věži za chvíli prostě nebyla. A to výtah pořád stál tam, kde jsme z něj vystoupily.

Zvláštní. Jestlipak ona to přece jen nebyla sudička, která věděla, co říká!

Jak zajisté chápete, v Mnichově jsme už žádná další muzea nenavštívily. Žáby do nich totiž mají vstup přísně zakázán a, na druhou stranu, pochopitelně, na nás žába nemohla čekat v autě, neb by se jí stýskalo. Teď se žábě už nestýská. Spinká na palandě s mou dcerou, a to společně s plyšovým rejnokem z londýnského mořského akvária, s asi pěti opicemi, jaguárem, obrovskou kvákající plyšovou kačenou, pavoukem, dvěma mými plyšáky, tučňákem, osmi medvědy a další haldou obdobné zvěře. Někdy si říkám, co se stane, až si moje dítě pořídí milence a tomu bude sdílet lože s plyšovou žábou. Neboť že by bylo možno sdílet lože bez žáby, shledávám krajně nepravděpodobným. Kdo to dokáže, tomu své dítě radostně předám do péče, neb bude evidentní, že zmůže více než já, tudíž prokáže kvalifikaci. To ovšem jen a pouze za předpokladu, že mi doma nenechá žábu.

66.

O srdci, též v Německu

Můj druhý sňatek v pokročilém věku s sebou přinesl řadu pikantností. První z nich byla, že jsem vyvdala nejen čtyři děti, ale i tři vnoučata, což zapříčinilo, že se moje vlastní dítě válelo smíchy po zemi a volalo na mě „babičko, babičko“. Protože však můj nejstarší nový „vnuk“ byl jen o pět let mladší než ona, netrvalo dlouho a začali spolu vesele tropit ledasjaká alotria.

Kromě rodiny jsem vyvdala také přátele ženicha. A to není vůbec k zahození, i když povětšinou pocházejí ze zcela jiné

planety, než na které jsem doposud žila já. Prosím vás – sport! Já, která jsem do dálky skákala to, co ostatní do výšky a při maturitě se profesorka tělocviku s mou třídou loučila se slzami v očích řkouc, že se konečně přesvědčila o užitečnosti tohoto předmětu, neboť ani Samková již neodbíjí míč pěstí. Vzít si za této situace sportovního novináře se pro mne stalo větším dobrodružstvím než mít doma kosmonauta. A totéž platí i o jeho přátelích, zejména těch fotbalových. V důsledku společenských setkání se „sportáky“ a dalšími lidmi z branže jsem pochopila fotbalovou mluvu a začala ji sama hojně používat. A kupodivu, pokud jsem klientovi řekla „toto je standardní situace a musíme ji kvalitně zpracovat,“ věděl naprosto přesně, o čem mluvím, zatímco když jsem potila krev při hodinovém výkladu o tom, jakou budeme mít taktiku, pakliže dojde na dovolání k Nejvyššímu soudu, tvářil se stále nechápavě.

Jednou opravdu milou „přátelskou akvizicí“ jsou starší manželé, kteří žijí mezi Hammeln a Hannoverem. Choť se s nimi seznámil v době, kdy byl tajemníkem fotbalového klubu Bohemians,³⁶ zatímco Hermann, všeobecně přezdívaný Menne, vlastnil agenturu Eurosport. Ta již v dobách předsametových pořádala výjezdy našich fotbalových klubů na zahraniční soustředění a organizovala přípravné zápasy. K tomuto dlouholetému přátelství jsem se i s Dariou přidala opravdu velice ráda, následkem čehož k nám Huwaldovi jezdí každé jaro a my k nim jezdíme každý podzim.

Nemohu říci, že Dolní Sasko je územím, o kterém bych předtím měla páru. Až s tímto přátelstvím jsme s Darinkou

36 Zde prosím p.t. čtenáře, aby mi odpustili, že se nadále nebudu zabývat problematikou Bohemians, FK Bohemians Praha a Bohemians 1905, neb pochopení této problematiky jsem si sama vyhradila až k výročí diamantové svatby.

poznaly třeba Hildesheim. To je městečko tak na úrovni Třebíče. Třebíč má 37 000 obyvatel a románskou baziliku sv. Prokopa z poloviny třináctého století, která je zapsána na Seznamu světového dědictví UNESCO. Hildesheim má 105 000 obyvatel a románskou baziliku sv. Michala z poloviny jedenáctého století, která je zapsána na Seznamu světového dědictví UNESCO. Ta v Hildesheimu je ovšem oooooobrovská. Ottonská. Je ve všech učebnicích dějin umění, neb se na ní učí základní členění románských staveb, včetně toho, kde mají správně být jaké věže.

Když jsem od svatého Michala telefonovala mámě, abych jí řekla, kde právě jsme, dokonale mne po celé katedrále zpaměti provedla, neb před 57 lety získala z románské architektury u profesora Kutala za jedna. Pro velký úspěch si s telefonickým průvodcováním dala repete ve vedlejší bazilice Nanebevzetí Panny Marie, původně z devátého století, přestavěné kolem roku 1000. Popsala mi ji, roaming – neroaming, včetně obsahu biblických scén na bronzových katedrálních vratech biskupa Bernwarda z roku 1000, a to v Hildesheimu v životě nebyla. Dlužno přiznat, že máti jako cestovního „přítele na telefonu“ používám vždy se stoprocentním úspěchem. Ví úplně všechno. A v tom je právě problém. Obstát vedle ní jako dcera své matky totiž bývá velmi, skutečně velmi obtížné.

Dolní Sasko oplývá i řadou dalších pamětihodností, protože většina jeho měst byla městy hanzovními, tedy orientujícími se na obchod, což se značně projevilo na jejich vzhledu. Ať vjedete do kteréhokoliv městečka, najdete v něm výstavné hrázděné domy, gotické kašny, upraveno, čisto, nikde žádné graffiti a v truhlících, které na rozdíl od těch na Smíchově nemají podobu betonových rakví, plno květin.

Dalším místem, které jsme navštívily, byl Goslar. Jestliže Hildesheim připomíná Třebíč, pak Goslar nemůže nepřipomenout Kutnou Horu. V Kutné Hoře se v době jejího největšího rozkvětu těžila třetina evropského stříbra. V Goslaru se také těžily různé rudy, nejen stříbro. Goslar má asi 45 000 obyvatel, Kutná Hora asi 21 000. Obě města jsou rovněž zapsána na Seznamu kulturních památek UNESCO. Ovšem v Goslaru je něco, co Kutná Hora při nejlepší vůli nemá. Totiž falc. K tomu, abyste pochopili, co je to falc, jest dobře osvojit si jedno jinak zcela nepoužitelné německé slovo, totiž „Wanderkaiserturms“. Jsme prosím pěkně tak v 8. až 11. století v zemi, která je dnes Německem. Vládne jí například Karel Veliký, žijící v letech 742 až 814, což je první středověký římský císař. Jeho obrovská Francká říše se rozprostírá od Itálie až po Cheb. A této říši vládne z „falcí“. Jsou to vlastně hrady, sestávající typicky z velikého ústředního paláce s velkým sálem v půdorysu protáhlého obdélníku. Zde král soudil, rozhodoval o daních a privilegiích, prostě odtud spravoval zemi. Zde také daně vybíral a skladoval je, a to zejména v naturáliích, především v zrní. Problém daní byl skutečně zapeklitý, protože infrastruktura, tedy – lépe řečeno – praktická neexistence cest, vylučovala, aby byly daně přiváženy za králem na jedno místo. Proto král svou zemi objížděl, což také slovo „Wanderkaiserturms“ naprosto přesně popisuje. Wander = vandrovat, cestovat, kaiser = císař, turm = věž. Císař či král a jeho dvůr cestovali od věže ke věži, od falce k falci, které tvořily správní síť říše. Falce byly od sebe obvykle vzdáleny 30 kilometrů, tedy jeden den jízdy na koni. Falcí byly desítky, možná stovky, ale zachovaly se jen některé.

U nás se pravá nefalšovaná falc nachází v Chebu a největší překvápko je, že svůj původní architektonický tvar právě po vzoru falce má také Pražský hrad.

Goslar byl jednou z nejdůležitějších falcí, v dnešní době o to důležitější, že se jako jedna z mála zachovala v podobě, o které můžeme s jistou dávkou nadsázky tvrdit, že je původní. Navíc byla obrovská i na tehdejší poměry. S půdorysem 54 x 18 metrů byla jednou z největších světských staveb své doby. Kromě obligátního paláce, pochopitelně románského, přiléhaly k hlavní budově i stáje a kaple. I kaple svatého Ulrycha je románská. S románskými freskami. Se sarkofágem německého krále a římského císaře Jindřicha III., zvaného Černý, který zde v roce 1056 zemřel. Jeho tělo je pochováno ve Špýru, ale protože Goslar tak miloval, jeho srdce zůstalo zde.

Stála jsem nad tím kusem kamene a uvažovala o tom zvláštním statusu, který srdce jako orgán má. Vezměte si jen tu nejstrašnější výhrůžku „... a vyrvu ti srdce z těla“. To není jen o smrti – vždyť konec konců – ať vyrvete jakýkoliv specializovaný orgán, je to o smrti. Přesto se vyhrožuje nikoliv vyrváním jater, sleziny či střev, ale právě jen srdce. Moderní věda ukázala, že srdce má mezi orgány skutečně mimořádné postavení.³⁷ Srdce je orgánem intuice. Pravděpodobně bylo první signální soustavou, kterou organizmus reagoval na své okolí, a tuto svou funkci vyvinulo mnohem dříve, než vznikla specializovaná nervová síť s mozkem. Částečně si ji

³⁷ K tomuto tématu např.: „The Psychophysiology of Intuition: A Quantum-Holographic Theory a of Nonoral Communication“, in: World Futures – Journal of General Evolution, 1/2007

ponechalo dodnes a, jak vidno, lidé to velmi dobře chápou. Proto také dávají svému milému či milé své srdce, a nikoliv svůj mozek.

Moje srdce zakopejte na Vysočině. V obci Sněžné, na evangelické části jejího hřbitova, tam, odkud lze tušit Strachotín a Strachůjov, dvě obce, kam jsme chodívali pěšky.³⁸ Ten zbytek těla je nanic, ten je možno spálit.

67.

Speciální status oken

Menne a Annemie, jeho žena, se stali trvalou součástí mého života a já díky nim pronikám stále více do neznámých světů, kterým se souhrnně říká sport. I on má svoji historii. Nejen tu, která zaznamenává, kdo kdy s kým kde hrál, jaké bylo skóre, čas, nebo jaká byla sestava. Zjišťuji, že sport je způsob života, jehož základem je okouzlení vlastními možnostmi. Jestliže píšete tento text, kladu jedno slovo za druhé a pozoruji, jak se myšlenka podvoluje mému hnětení, až nabude přesně ten tvar, který chci a který je možno beze zbytku přepravit v nezkreslené podobě do vaší hlavy, dělám totéž, co dělají sportovci se svým tělem. Nutí jej k dokonalému, přesnému pohybu. I když se na sport jen díváte, pociťujete to napětí svalů, cítíte tu sílu odrazu a i vám se svírá dlouhým během dech. Ne nadarmo psychologové rozlišují intelekt do různých kategorií a inteligence těla je kategorií docela zvláštní.

38 Skácel, Jan. „Vzpomínky mrtvého harlekýna“ in *Dávné proso*. Brno: Blok, 1981.

Psychologové také tvrdí, že psychické zdraví spočívá v tom, že se člověk může plně seberealizovat. Že může být tím, čím být chce a na co mu síly stačí. Že může rozvinout svůj potenciál maximálně uspokojivým způsobem a radovat se z výsledků své práce. Právě ten rozlet, ten pocit uspokojení, hody dopřávané svým schopnostem, to byla ta vidina, za kterou v době naší nesvobody emigrovali mnozí, kterým byly komunistickým režimem vyčítány „ekonomické důvody“.

Myslím, že člověk má vrozenou touhu po svém rozvoji a uplatnění a tato touha je často od prvního dne školní docházky deformována nejrůznějšími způsoby, až z ní nezůstane takřka nic. Jsou ovšem výjimky, kterým ta touha zůstane – a ty potom konají.

„Pojď, pojedeme na večeři do Coppengrave, chci ti tam ukázat jedno okno,“ lákal mne manžel za halasného souhlasu Menneho a doplňující informace od Annemie, že tam vaří skutečně skvěle. Měla jsem dojem, že mi choť hodlá ukázat nejméně okno zděné osobně rukou Karla Velikého, tak jsem pochopitelně kývla. Snad v té románské barabizně nebude příliš velká zima, řekla jsem si a přibrala další svetr. O to větší bylo moje překvapení, když jsme dorazili do vesničky nedaleko bydliště našich hostitelů, na jejímž okraji stála docela obyčejná, pravda trochu rozlehlejší, hospoda s ubytovacím zařízením. „Vidíš,“ ukazoval manžel na okno prvního patra, „tak tady odtud lezli.“ Koukala jsem jako blázen. Kdo lezl? Odkud?

Lezl jistý Ivo Knoflíček, nyní asistent trenéra fotbalové Slávie, a Luboš Kubík, donedávna scout v témže mančaftu. Byl červenec 1988 a Kubíček s Knoflíčkem toho měli tak právě dost. Bylo jim jasné, že v socialistickém Československu díru do světa neudělají. Oba byli fotbalisté ve Slávii a oba chtěli

hrát venku. Menne, coby tehdejší prezident klubu DSC Duingen, pozval Slávii za účelem soustředění do Německa a ubytoval mužstvo právě v Coppengrave.³⁹ No a ráno mělo mužstvo o dva hráče méně. Kluci utekli tím již opakovaně zmiňovaným oknem bez pasů, bez peněz, bez ničeho. Za rohem na ně čekal hlavní skaut z Derby County, který je odvezl do spřáteleného prostředí, kde měli protrpět 18 měsíční zákaz hraní, což je trest, který uvaluje FIFA na hráče v případech, že nemá k přestupu svolení mateřského klubu. Pokud umím správně počítat, tak si chlápci nezahráli až do ledna 1990, tedy do doby, kdy si mohli už dobré dva měsíce jezdit, kam by byli bývali chtěli, a přestup by byl také bez problémů. No uznejte, jestli ten život někdy není pěkná sviňa.

Jo – a v Coppengave vaří pořád doopravdy výborně. Hotelová kronika, plná podpisů českých fotbalových legend, které tam léta jezdily na soustředění, vydává svědectví o tom, že se jedná o desítky let setrvalý stav.

68.

Hitler a Němci

O té výstavě se mluvilo fakt hodně. Ale tak trochu s ostychem. Tak trochu, jako kdybyste pustili někoho do ložnice, aby se mohl dívat, jak děláte, víte co, a vy nebyli žádná pornostar. Teď jste ovšem byli pozvaní, abyste se podívali, jak to Němci dělali s tím Hitlerem – v podstatě velmi obdobný akt. Výstava

³⁹ Pro další podrobnosti ohledně útěku „Knofly“ a Kubíka dovoluji odkázat na článek svého chotě Pavla Skramlíka „25 let od slavného útěku“ v časopise Hattrick, říjen 2013.

byla v Berlíně, v Německém historickém muzeu v ulici Pod lipami, takže když jsme ji chtěly vidět, musely jsme do Berlína. A my jsme ji vidět chtěly – tedy, já jsem ji vidět chtěla, protože mne zajímalo, jak to s těmi Němci a nacismem bylo.

Inu, jistě, je napsáno asi tak milion knih. Milion pojednání a nejrůznější rozumbradové si na tom nahonili kdejaký akademický titul – jako třeba já. Právnickou fakultu jsem končila v roce 1986 a bylo zapotřebí sepsat diplomovou práci. Domnívala jsem se, že to pěkně ošulím a opíšu kde co, takže celkem není divu, že jsem si vybrala téma „*Přechod k fašistické formě vlády v Německu 1933 – 1935*“.

Pochopitelně jsem byla po zásluze potrestána, neb jsem si usmyslela, že se budu zabývat nejen daným tématem, ale hlavně se podívám na to, jakým způsobem byly změny zákonů v Německu reflektovány českou právníkou veřejností.

Vezmu to zkrátka: reflektovány nebyly. Pokud někdo něco napsal do odborného tisku, tak Hitlera chválil, jaký pěkný nový trestní zákoník přijal, že konečně někdo s těmi darebáky zatočí. Mně se z toho až točila hlava, jak tehdejší československá právníká elita v dojemné shodě mlčela, následkem čehož nebyly jen dnes již dobře známé historické události, ale též zásadní ohrožení mojí diplomky, protože v podstatě nebylo o čem psát. Obávám se, že již ve svých tehdejších třidvaceti jsem se na českou „právníkou elitu“ pořádně naštvála a dala jsem to odpovídajícím způsobem najevo. Poslední odstavec mojí práce zněl totiž takto (a mějte, prosím, na paměti, že jsem jej psala v roce 1986, tedy

v dobách, kdy nikoho ani nenapadlo, že by čl. 4 Ústavy Československé socialistické republiky o vedoucí úloze Strany mohl někdy neplatit):

„V československých buržoazních kruzích byl naopak Hitler ve funkci kancléře vítán. Jeho pravicová vláda prý sjedná státní, hospodářský a finanční pořádek. Takový byl názor, publikovaný například v novinách Hospodářská politika. Hospodářský rozhled byl nacistickou mocí nadšen ještě více. V nové německé hospodářské politice viděl důkaz, jak “dokonale, přesně a cílevědomě pracuje velkokapitál a velkoprůmysl.“ Zůstává otázkou, do jaké míry byli také českoslovenští právníci příslušníky této buržoazní frakce a do jaké míry přejímali její názory. Z celkového pohledu je zřejmé, že lidé, kteří měli tehdy k daným problémům nejbližší a měli i vzdělání, které by jim mělo umožnit objektivně posoudit poměry v Německu – právníci – hodnotili politický a hospodářský vývoj našeho severozápadního souseda naprosto nesprávně. Neozvaly se hlasy varovné od lidí povolanych; proto se na podzim 1938 mohly ozvat i mezi nimi pouze hlasy zoufalé.“

Pamatuji si úplně přesně, jak jsem se cítila, když jsem tu diplomku psala. Na tu směsici údivu, našťvanosti a posléze odhodlání: „Kdybych se někdy já dostala do situace, kdy by bylo potřeba něco říci, a to i navzdory obecně panujícímu přesvědčení, tak já bych to řekla,“ utvrzovala jsem se v duchu a stačilo pár let a pustila jsem se do toho. Pakliže se vám zdají některé moje kroky nepochopitelné, zmatené nebo úplně mimo, zkuste prosím pochopit, že dělám pouze to, co jsem si jako třicetiletá dívka řekla, že dělat budu: nemlčím.

Do Berlína je to nějakých 350 kilometrů, což je opět důkazem, že cesta „na západ“ je vlastně výlet za humna. Navíc po dálnici na Drážďany, byť jí kousek stále ještě nebyl a není dostavený, to byla lahoda. Pod Berlínem jsme uhnuly na „tropical island“, což je obrovská hangárovitá hala a v ní vše, co si lze k cachtání přát: bazény, sauny, aquapark a mimo jiné též, za velmi drobný peníz, možnost přespání. To vše podstatně levnější než v Aquaparku v Praze – Čestlicích, o tom popradském ani nehovoře. Bylo to... ano, bylo to velmi zvláštní, ležet s dcerou na lehátku na tom nejkomerčnějším ze všech komerčních míst a vykládat jí o nacismu, komunismu a vůbec o všech těch -ismech, stravujících lidskou duši. Vykládala jsem jí o pocitech, které jsem ve vztahu k nacismu v tu chvíli částečně jen tušila, ve vztahu k socialismu byly dávnou vzpomínkou.

Další den jsme dorazily do Berlína a tam to teprve začalo. Ne, nevzala mne u srdce socha nacistické orlice, která původně rozpínala své perutě nad Reichstagem, nyní ležící na zemi berlínského muzea s uraženými křídly. Začala jsem se třást nad vyšíváním. Křížek ke křížku nějaká holčička či její maminka vyšívala ubrus a na tom ubruse byly vyšity jiné holčičky, a ty držely v rukou vlaječky a na těch vlaječkách byly hákové kříže a holčičky těmi vlaječkami s hákovými kříži mávaly jiným vlajkám s hákovými kříži, které tam byly vyšity také. Takový ubrus – dětský, na kanavě s velkými dírkami, aby se stehy dobře vypichovaly – se nedá vyšít násilím. Ten se vyšívá dobrovolně, s radostí a láskou.

Obdivuji Němce – a z recenzí na tu výstavu soudě, naprosto jsem nebyla sama – za to, že udělali ten obrovský krok sebereflexe a tuhle výstavu uspořádali. A dali tam všechno.

Tedy všechno to, co takzvaně nebylo důležité. Odznáčky nejlepších německých matek, diplomy z mládežnických organizací, vlajky nacistických spolků, členské průkazky, staré noviny, prostě ty tisíce a miliony drobností, které obklopují každý normální každodenní život. Přiznejme si, na tohle se nezmohli ani komunisté. To nebyla propaganda, to bylo ztotožnění se národa s ideologií, a to radostné ztotožnění se.

Pod Vůdcovým vedením život, ten opravdový normální každodenní život, prostě dostal úplně jiný směr, úplně jiný rozměr. Najednou bylo pro co žít. Najednou bylo možno se na něco těšit, mít nějakou naději a vizi. Léta 1933 – 1938 musela být v Německu naprosto úchvatná. A na jejich závěr přišlo to naprosto nejlepší: Mnichovská dohoda.

Celý jeden stát jim spadl do klína. Bez boje. To nemohli ignorovat ani do té doby skeptičtí generálové. Dnes už je jasné,⁴⁰ že právě toto grandiózní a naprosto neuvěřitelné vítězství, kterého bylo dosaženo bez jediného výstřelu, získalo Hitlerovi tu neotřesitelnou popularitu, na jejímž základě bylo už naprosto nemožné proti němu cokoliv podniknout. Jestliže takového neuvěřitelného vítězství bylo možno dosáhnout takzvanými mírovými prostředky – čeho všeho je možno dosáhnout válkou? Kdo by řekl, že pouze zhoubné porážky, byl by považován nejen za vlastizrádce, ale především za blázna zasluhujícího internaci v některém z pracovních táborů.

Hitler je – při vší nenávisti k němu – naprosto fascinující postava. Fascinující nejen tím, jak lidi fascinoval ve své době, což ostatně výstava perfektně zdokumentovala, ale i dnes je fascinující svým naprosto netušeným, i když skrytým, vlivem.

40 Na dané téma například: Hamšík, Dušan. *Hitler – génius průměrnosti*. Praha: Miroslav Ilenčík – nakladatelství Malý princ, 2013.

Jedna opravdu zajímavá knížka⁴¹ jde skutečně až na dřev: ukazuje, jak prostě Hitler použil darwinismus a vyvodil z něj, že přežije jen ten nejsilnější. A nejsilnější byl pochopitelně německý národ, takže na základě použití této vědecké teorie měli Němci dle Hitlera plné právo ovládnout svět a méněcenné rasy poslat do plynu. Osobně jsem přesvědčená, že autor tohoto vynikajícího díla má pravdu. Hitler prostě uchopil myšlenku a v rámci její vlastní logiky ji dovedl až do její absolutní realizace. Stejně jako logikou Hitlera jsem fascinována i logikou autora, který tuto scestnou cestu odhalil.

Avšak k naprostému úžasu mne přivádí ještě více to, jak si skrytým způsobem Hitler uchovává svou ideologickou moc i nadále. To, že Hitlerovo pojetí evoluce nefungovalo, se pro některé lidi stalo důkazem nikoliv pro to, aby si mysleli, že Hitler byl nevzdělaný demagogický manipulátor, ale pro to, že evoluce neexistuje!! Ano, to, že Hitler neměl pravdu, je dáváno jako zářný důkaz oprávněnosti kreacionistické teorie, dle které život vzniknul na zemi zásahem Božím.⁴² Takže nakonec je to Hitler, kdo určuje, co je a co není pravda... To jsme to dopracovali.

Vyšly jsme na hlavní berlínskou třídu v nikoliv dobrém psychickém stavu. Povzbuzovalo nás však jedno: celou výstavu jsme prošly ve „štrůdlu“. Lidé před námi, lidé za námi, Němci všech generací, od pamětníků těch dob po mladé maminky s kočárky. A mezi nimi, kupodivu, i pár Čechů. Němci tu výstavu vzali. Poslouchaly jsme jejich komentáře. Někdy smutné, někdy překvapené, někdy našťvané – jen

41 Horník, Jan. *Proč holocaust – Hitlerova mesianistická vražda*. Praha: Rybka Publishers, 2009

42 viz recenze dané knihy od Romana Jocha, *Distance - Revue kritického myšlení*, 4. číslo r. 2008 (11. ročník)

málokdy nepodbarvené emocemi, ale vždy reflektující to, co skutečně viděli: svou vlastní minulost. Kéž bych jednou mohla vidět podobný přístup i u svého vlastního národa.

69.

Jak se stalo, co se stát nemělo

Třída „Unten den Linden“ je skutečně fascinující velkoměstský bulvár se spoustou obchodů, s Buggati Veyron za jednou výlohou, s posledními modely Mercedesu za dalším výkladním oknem a mezi tím vše, co nabízí velkoměstský život. K tomu historická budova knihovny, za rohem ostrov plný muzeí. Před Brandenburskou branou obrovská budova amerického velvyslanectví, za Brandenburskou branou budova Říšského sněmu, dnes parlamentu, zastřešená moderní vznosnou skleněnou kupolí. Než jsme k ní došly, pomalu spadl soumrak, ale fronta na vstup do tohoto novodobého objektu plného historie se přesto nezkrátila. Proto jsme zašly k jiné nedaleké památce, totiž památníku holocaustu, který je hned vedle Brandenburské brány. Rozkládá se na ploše 19 000 metrů čtverečních a tvoří jej pole černých kvádrů, o něco větších než rakev, na začátku tak nízkých, že se na ně dá vylézt, dále stále vyšší a vyšší. Pole černých kamenů. Daria si na jeden kvazináhrobek vylezla a pozorovala odtud západ slunce.

Těžká podzimní říjnová mračna se odrážela od vzdálené kupole Říšského sněmu a dopadala na leštěný povrch granitových monolitů. Mraky jakoby klesly tak těsně nad nás,

že jsme se jich skoro mohly dotknout. „Pojď dolů,“ zavelela jsem raději, protože zmoknout by sice nevadilo, ale leštěný kámen se v drobných kapičkách padající mlhy mohl stát větším kluzištěm, než by bylo bývalo vhodné.

Mírně zamlklé jsme došly ke vchodu do podzemní expozice holocaustu, kde k nám přistoupila mladá dívka s propagačními materiály. Vyžádala jsem si je v angličtině, neboť všichni moji němečtí klienti, kamarádi a známí jsou natolik nezodpovědní, že mluví výborně anglicky, následkem čehož jsem své znalosti němčiny zasula až dosti hluboko pod angličtinu. Ještě v ten moment, kdy se průvodkyně otáčela k dceři s letákem v ruce, nic nenaznačovalo katastrofě, která se měla dostavit v následujícím zlomku vteřiny.

„A pro vás, slečno, máme materiály i turecky,“ řekla dívka a vlídně se usmála. Ruka mé dcery však nepřevzala pár listů, které byly směrem k ní podávány, a ty volně slétly na zem, jednou rukou upuštěny, druhou neuchopeny. V očích mého vlastního jediného milovaného dítěte se objevilo čisté, naprosto nefalšované šílenství, které prozrazovalo, že právě teď se nachází v jiném čase a v jiném prostoru: „A ty taky chcípni! Vadí ti, že jsem nechcípla já, že jsme nevychcípali všichni, co? Vadí ti, že alespoň někteří Cikáni přežili, co? Chcípni, chcípni do rána!“ následně vystřelila z něžných, ještě napůl dětských rtů kulometná palba anglických, německých a francouzských nadávek svědčící nejen o pilném jazykovém studiu mého dítěte, ale i o tom, že já sama mám co dohánět. I když jejich přibližnému obsahu bylo možno rozumět i bez výkladového slovníku.

„Dario?... Dario??“ promluvila jsem na ni tiše a opatrně, zatímco nebohá průvodkyně odhodila zbytek brožurek na zem a utekla. „Darinko?“ vmlouvala jsem se jí tiše do podvědomí, mluvila jsem na ti tak, jak se mluví na člověka, který se probouzí po dlouhém a těžkém kómatu. „Miláčku? Co se stalo?“ chlácholila jsem dál a když jsem ji uchopila za její studenou vlhkou ruku, poznala jsem, že se chvěje jako v zimnici. „Ona nemohla vědět, že nejsi z Turecka, Darinko. Chtěla ti vyjít vstříc a chtěla udělat to nejlepší. Máš dlouhé černé vlásky a v Německu je spousta Turků,“ dodala jsem. „A proč ji to, mami, nenapadlo, že nemusím být Turkyně? Copak Turci chodí do památníku holocaustu?“ Na řasách mého dítěte se usadily slzy a tiše z nich kanuly na dlažbu pod jejíma nohama. „Vždyť i Romové tady mají památník, a jako by nebyli.“ Jsou chvíle, kdy je opravdu těžké něco říci. Jsou chvíle, kdy takřka není možno oponovat. „Ale oni tady jsou. A budou tady navždy. Genocida skončila a už nikdy žádná nebude. A teď pojď. Podíváme se dovnitř. Musíme posbírat tady ty rozházené letáky a vrátit je. Teď se podíváme do tohoto muzea a zítra brzo vstaneme a půjdeme se podívat do Pergamonského muzea,“ řekla jsem rozhodně, posbírala rozházené publikace a vykročila k podzemnímu vchodu do památníku, abychom je položily na stojany k tomu určené.

Daria si na tuto scénu takřka vůbec nepamatuje. Popírá, že by došlo k jakémukoliv konfliktu, a vůbec si neuvědomuje, že se chovala jako smyslů zbavená. Budiž nám to důkazem, že to,

že my sami nevidíme upíry, přízraky a ďábly, neznamená, že neexistují. Evidentně je vidí jen někteří.

70.

Bruselovice aneb vzpomínka na Jiřího Havla

V restauraci hotelu Imperial mají otočné dveře a těmito otočnými dveřmi jsme po příjemně stráveném večeru plném jemných intelektuálních pútek vyšli na ulici. „Hlavně, pane europoslanče, aby vás doma nezbacala manželka za to, že jdete pozdě,“ dovolila jsem si lehkou špičku, adekvátní nepatrně většímu než nepatrnému množství alkoholu, který jsme ten večer spolu vypili. „No, víte, ona není doma. Ona je v porodnici a předevčírem se mi narodila dcera,“ odvětil s mírným uzarděním pán jménem Jiří Havel, jako kdyby pocítil ostych z toho, že si lehce po padesátce pořídil dítě. „Pane poslanče????“ Otočné dveře se otočily v podstatně vyšším tempu, z ulice nás nacucly zase dovnitř a alkohol jsme požili v míře odpovídající vzniklé situaci.

Následně pak bylo experimentálně zjištěno, že točba dveřmi není záležitostí zdaleka tak jednoduchou, jak by se na první pohled zdálo, a to nám vydatně pomáhal veškerý personál, kterému pouze jeho povinná úslužnost nedovolovala hudrovat, že už je dávno po zavírací době.

Pak už ale, bohužel, veškeré legrácky skončily. Příčinou bylo těžké onemocnění, jehož následkem ležel pan poslanec ve svém vinohradském bytě připoután hadičkami ke kyslíkovým bombám. Noťas s webovou kamerou měl před sebou, asistenta v Bruselu. Fyzicky nemohl prakticky nic. Mentálně to byl nepracovitější člověk, jakého jsem kdy potkala. Jeho téměř

každodenní komentý na Facebooku o tom, co se ten den odehrálo v „Bruselovicích“, jak Brusel nazýval, téměř vylučovalo uvěřit tomu, že celý den nestrávil v poslaneckých lavicích, nelítal v kuloárech, nelobboval v kafeteriích a nediskutoval na výborech. A že to ještě navíc nebyla všechno převeliká junda, protože se zase něco podařilo udělat.

Asi rok předtím, než zemřel, jsem si dovolila mu zavolat a požádat jej, zda by bylo možno zprostředkovat mi návštěvu Evropského parlamentu. Ne že bych tam chtěla s někým o něčem diskutovat, chtěla jsem jen ukázat ten Dům tisíce hajzlů dítku, které bylo právě v sekundě. V osnovách měli předmět, který už nevím, jak se jmenoval u nich, asi něco se společenskými vědami, za mě to byla ovšem obyčejná občanka. A brali Europarlament. Pan poslanec mi poslal k bruselovickým parlamentním dveřím svého tehdejšího fámula, nyní ovšem velmi významnou parlamentní „strukturu“. A dostali jsme instruktáž. Já, můj muž, moje dítě a pár účastníků připojených z nejbližší rodiny, vyvdané mnou společně s chotěm.

Do Evropského parlamentu je, jak známo, voleno 766 poslanců z 28 zemí na dobu pět let. Každý z těchto poslanců má svou kancelář, sestávající z místnosti sekretariátu, pracovny poslance a – což je nejdůležitější – osvěžovny. Tedy koupelny s WC. 766 poslanců – 766 hajzlů. Ty do tisícovky jsou pro stranické sekretariáty, pro návštěvy a pro technický personál. Dále jsme se dozvěděli, že kromě toalet je v budově Parlamentu perfektní ochranka a zabezpečení, následkem čehož byl místní poštovní úřad, nacházející se za všemi těmi bezpečnostními rámy a obklopen černými šerify, vykraden v poslední době pouze asi třikrát. Několikanásobné jištění registrace všech dokumentů v sérii podatelen dovedlo systém

do takové dokonalosti, že dokumentů se ztrácí pouze minoritní množství. V budově všesvazového rokovácího komplexu se rovněž nachází několik hospod a též skladiště rakví. Bílejch, dlouhejch, jen je vypolstrovat a vypadají úplně stejně jako ta, co v ní pohřbili Michaela Jacksona. Dvanáctkrát za rok celkem na 50 dní se odjíždí na plenární zasedání do Štrasburku. I rozdělí se rakve mezi poslance, ti do nich nacpou své kanceláře a firma, vlastníci již po léta tento lukrativní kontrakt na převoz rakví z Bruselovic do Štrasburku a zpět, je sesbírání, vypraví zvláštní vagon a jede se.

Zdvořile jsem se zeptala, co že se v těch rakvích vozí. Papíry. Potištěné jednostranně, osmdesátka gramáž. Bílé, nerecyklované. Vy nemáte elektronickou agendu? No, máme. A tak proč to tisknete? Protože proto. Poslanci si chtějí dělat poznámky. Ne že bych byla fanynkou Microsoftu, ale ruční vpisky do počítačového textu jsem v jeho Wordu zvládla i já.

Následným šetřením jsem zjistila, že moje obvyklá výbava, totiž malý noťas, tyčový scanner, foťák a chytrý telefon se synchronizovaným kalendářem a e-maily, což je naprosto dostačující vybavení pro vedení mé advokátní kanceláře čítající 15 osob, by zde byla počítána k výsostnému operačnímu hi-tech vybavení, alespoň co se řady poslanců týká. Rozumějte, ne že by na to nebyly prachy, ale rakve jsou rakve, co je vytištěné, to je dané. „Cožpak jsme se propadli do nějakého informačního inferna??“ zakvílela jsem. Ne, ne, kdepak!

Na to, kde to ve skutečnosti jsme, přišla pochopitelně Daria. „Mami, myslíš, že tady je?“ „Kdo, miláčku?“ „No ON!“ „Kdo on?“ „No, mami, podívej, ty skleněný mosty! A vůbec všude samý sklo! A nikde pravý úhel! Co myslíš, uslyšíme zavčas,

až bude chrčít?“ „Drahoušku, pan předseda parlamentu Buzek nechřčí.“ „Na Buzka ti kašlu, mami, máš světelný meč?? Protože, vsad' se, mami, vsad', za chvíli tady je Darth Vader, to je přece jasný jako facka!“ Jo, je mi to úplně jasný. Poté, co moje dítě svým přirovnáním mentálně knokautovalo našeho sociálně-demokratického průvodce, že šel skoro k zemi, jsme budovu parlamentu spěšně opustili. Přestože na Dartha Vadera s Dariou za zády bych si troufla, proti zhrzené sociálně-demokratické frakci budu muset najít ještě nějaké spojence. A v tom by mi nepomohl, dej mu Pán Bůh věčnou slávu a lehké spočinutí, ani Jiří Havel.

71.

Pojed'me někam úplně jinam!

S jistou lítostí konstatuji, že to, kam se jedeme podívat, do značné míry určuje cena letenek ve slevě a destinace nízkonákladových leteckých společností. Což se nevyplatilo v případě SkyEurope, kteří nezodpovědně zkrachovali bez ohledu na to, že jsme u nich měly koupenou letenku do Portugalska. Proč tam? Chtěly jsme se podívat na místo činu... tedy na místo podpisu smlouvy zvané Lisabonská a kromě toho je tam něco málo muzeí, která nás docela přitahovala. Inu, tak to nevyšlo a dítko fňukalo, že do Vánoc daleko, do prázdnin ještě dál a vůbec, jak to přežije, pořád jen v té škole, která, to dá rozum, ve vzdělání *brání*, a to zejména svými požadavky na vstřebání úplně jiných vědomostí, než které jsou jí milé. Což byla chemie, fyzika, matematika a také zeměpis. Proč nesnášela zeměpis, jsem vůbec nechápala. „Mami, já se prostě *nebudu* učit, jaký mělo Uruguay HDP v roce 2005.

Když Uruguay, tak tam chci jet, já na HDP kašlu!“ fňukalo dítě a já jsem připodotkla, že kašlat na HDP je moc pěkný, ale jen do té míry, pokud jsou prachy ve vlastní kapsičce, nebo alespoň v maminčině, odkud je paní matka vyloví, že. „Do Uruguaye, dcero, nepojedeme. Necítím, že by mne k Uruguayi poutaly nějaké přemrštěné osobní zájmy. Nízkonákladovky tam nelítaj a je to lehce z ruky,“ odvětila jsem poněkud znechuceně.

„Poletíme... éééé... kam bychom to letěly???... éééé... poletíme... kam teď lítaj Wizzéri a ještě jsme tam nebyly?? éééé... poletíme do Bari!“ rozhodla jsem nekompromisně, neb za čtyři a půl tisíce zpáteční letenka pro obě, dovolte laskavě, nekupte to za ty peníze. Moje rozhodnutí nepřineslo vůbec žádné nadšení. „Bari?... hmmm... kde je Bari?“ fňukání neustávalo. „To máš z té trojky ze zeměpisu, že nevíš, kde je Bari, a jestli okamžitě nepřestaneš fňukat, naučíš se HDP od roku 2000 celé Jižní Ameriky a všechna hlavní města jihoamerických států navrch,“ vrčela jsem a doufala, že vrčím pedagogicky výhružně. „Pche, ta města, ta už umím, to mě můžeš vyzkoušet, to je otrava,“ nasadilo dítě znechucený ksichtík. „Tak se koukej podívat, kde je Bari, a neprud,“ odbyla jsem ji a osoba mnou zplozená se odšourala, aby si otevřela Wikipedii. „Ottův slovník naučný máš blíííííž!“ zahalekala jsem na ni ze své pracovny a vzápětí jsem slyšela, jak několik dílů naučné klasiky buchlo na zem. „Mamííííí!!!“ ozval se následně indiánský pokřik: „Maminko moje zlatá, milovaná, úžasná, krásná, inteligentní a dokonalá, ono je Bari v Itálii!!!“ Jo. Bari je v Itálii. Na jihu, ale na východě.

Můžeme říci, že na začátku podpatku, tedy v Apulii – v té části Itálie, o které jsme nevěděly lautr, ale absolutně lautr vůbec nic.

72.

Tajemné hrady nikoliv v Karpatech

Ačkoliv jsem se usilovala vypadat přiměřeně přísně a neznalost zeměpisu svého potomka neomlouvat, musím se přiznat, že ani já jsem neměla moc páru o tom, kam to vlastně jedeme a co všechno je možno tam najít. Jako vždy jsem spoléhala na místní turistické průvodce a také na jistého pána, co má ten podnik s nakousnutou zeleninou – jak pravil Forrest Gump. Od té doby, co mám iPhone, s lítostí konstatuji, že cestování ztratilo značnou část svého půvabu, neboť s vestavěnými mapami a GPS v mobilu se ztratit prostě nelze.

Přiletěly jsme do Bari dosti pozdě navečer a první, co dcera objevila, bylo, že jsme v civilizaci, neb hned naproti nádraží byl Mekáč. Dále zjistila, že v místním H&M je následujícího rána prodej zvláštní kolekce oděvů, vytvořený pro tento řetězec od Versaceho, následkem čehož dítě vstalo v naprosto neobvyklou dobu, okolo osmé hodiny ranní. Jednou napíšu příručku „Jak dostat dítě z postele“ a lákání na otvírání obchodu s oblečky bude na čestném místě. Bohužel jsme Italy podcenily a když jsme okolo desáté dorazily na místo, byly jsme smeteny smrští osob, deroucích se ze zcela vyprodaného dvoupatrového obchodáku s ukořistěnými kousky ven. Po zralé úvaze jsme zakoupily pro mého chotě jedny boxerky

s úzkou nohavičkou s dizajnem proslulé značky – jeden z mála tovarů, který v obchodě zbyl. Obohaceny o takový skvělý kus oděvu, avšak ochuzeny o radost z prohrabování se stohy téměř značkových oblečků, odebraly jsme se do města věnovat se historickým památkám. Ono taky co dělat jiného, když vám vyprodají vše kromě slipů, že.

Bari je hlavním městem nepříliš známého kraje zvaného Apulie. Rozkládá se v jihovýchodní části Itálie. Je to taková nudle zahrnující podpatek italské boty a dál se táhne při pobřeží nahoru ve stejné šíři jako „podpatkový“ poloostrov. Sláva této zvláštní země již dávno pominula. V dobách svého největšího rozkvětu to bylo mocenské centrum par excellence. A rozkvět nastal, když ji v 11. století dobyli Normané.

Vždy mne fascinovalo, jak se v průběhu doby přelévala mocenská centra. Hanzovní města, kdysi mocná a bohatá, jsou dnes už jen turistickými památkami. Paříž, která byla Mekkou umělců a vzdělavců, městem určujícím módu i dějiny evropského kontinentu 19. století, je sice stále plnohodnotnou kráskou, ale, přiznejme si, už to není to, co to bývalo. Místem podobného mocenského vzepětí a následného úpadku je právě Apulie a Sicílie, dnes jedny z nejchudších regionů Itálie. A onu moc do ní přinesli – Vikingové. Protože Normané jsou potomci Vikingů, kteří v 9. století obsadili severní Francii. V 10. století jim bylo uděleno hrabství Rouen v Normandii, čímž vzniklo Normanské vévodství. V roce 1066 ve slavné bitvě u Hastingsu dobyli Anglii a další část normanských rytířů, válečníků proslulých svou lstivostí a nezměrnou touhou po vítězství, zamířila do jižní Itálie. Nejdříve získali hrabství

Aversy u Neapole, posléze získali celou Apulii a Kalábrii, následně dobyli na Arabech Sicílii a Maltu.

Součástí normanské dobovačné válečné politiky bylo stavění hradů. Řekla bych spíše, že trpěli psychickou obsesí a stavěli hrady v množství, které se dnes jeví jako naprosto neúnosné. Všechny hrady byly obrovské. Měly vysoké hradby a byla to v podstatě města ve městě. Už jen z toho množství kamení, ručně otesávaného železnými dláty a vynášeného do desítky metrů vysokých věží, se mi dělalo špatně. Kde na to vzali lidi? Jak ty stavebníky uživili? Jak to byli schopni zorganizovat? Jen v Apulii je totiž dobře 80 hradů, z nichž naprostá většina byla větší než je Karlštejn. Dohromady to bylo dílo, které objemem transportovaného materiálu muselo předčit i stavbu egyptských pyramid. Hrady, jaké jsou v Bari, Barlettě, Trani, Lecce, Brindisi či Otrantu, u nás prostě nemáme. Jejich stavba vypukla v 11. století a stavělo se až do století 15.

Hrad v Bari je jedním z nejhradovatějších ze všech hradů a my jsme si jej prohlédly s mimořádným potěšením. Na hlavicích sloupů byli vytesáni draví ptáci, kolem hradu létali černí krkavci. Nebyly bychom se divily, kdyby nad hradem místo vlajky Evropské unie znovu zavlála vlajka Rogera II., prvního krále Sicilského království – muže, kterému nedělalo problém nechat se oslavovat v arabštině stejně jako v řečtině; muži, který si na svůj meč nechal vyhotovit nápis: „*Apulian a Kalábrijec, Sicilan i Afričan, ti všichni mi slouží*“. Na potomka loupeživých Vikingů, řekla bych, docela slušný výkon. Jeho železná koruna je dosud chloubou zdejšího muzea.

Stejně jako je impozantní kamenný hrad Bari i celé středověké město udivuje nesmírnou horou bílého kamene, ozdobeného nejfantastičtějsími kamenosochařskými výtvary, z něhož je postaveno. Tady je vidět, že orient je doopravdy blízko. Románská okna jsou zdobena lvy i záhadnými fantaskními živočichy – napůl draky, napůl býky. Často jsou zobrazováni sloni – někdy nesou svými mohutnými těly sloupy, zdobící okna, někdy tvoří podnožku kamenným biskupským křeslům, stojícím v místních kostelích nějakých 800 let. Ornamenty ze 12. století nabývají barokní rozmařilosti, umění přezdobených korintských hlavic sloupů zde není zapomenuto.

Projíždět Apulií přivede počestného středoevropana do stavu setrvalého znechucení. Inu, dobrá, jsme v Itálii, takže přežijme, že v každé vesnické díře je kostel. Ale musí ten kostel opravdu být ze 12. století, románský a zdobený tak, že náš veleslavný chrám svatého Jiří na Hradčanech je vedle toho jen nepovedená vesnická chaloupka? Proč má v každé druhé vesnici kostel ve svém průčelí rosetu, že by i katedrála v Chartres moha závidět? Ostatně, když se podíváme na rosetu nad portálem kostela třeba v Bitontu, Ostuni nebo Ruvo di Puglia, je zřejmé, kde byli francouzští mistři v učení.

Co se města Bari týká, neměli bychom vynechat ještě jednu pozoruhodnost, a tou je bezpochyby bazilika svatého Mikuláše. Je úžasná. Byl to původně palác byzantského místodržícího a jako kostel začala sloužit až poté, co se do města vrátilo 47 námořníků, kteří z něj vypluli, aby z Myry přivezli ostatky svatého Mikuláše. K čemuž došlo v roce 1087.

Výprava byla úspěšná, a tak svatý Mikuláš odpočívá v kryptě barijské megalomanské stavby, zatímco jeho polorozbořený chrám v turecké Myře s původním hrobem zeje prázdnotou. U hrobu svatého Mikuláše se dodneška setkávají dva světy: pravoslavný a katolický. Neboť není uctívanějšího pravoslavného svatého nad svatého Mikuláše. A na západě? Kdo by si už dnes vzpomenu na polobláznivého biskupa odkudsi z turecké tramtárie, který rozdál svůj majetek chudým! To dnes jen dětičky každého pátého prosince čekají, co že jim fousatý chlapík se špičatou čepicí, který kupodivu není děda Mráz, přinese za dobroty. Kým byl a že vlastně vůbec byl, nezajímá takřka nikoho. Vždyť za chvíli po jeho svátku budou Vánoce a pak už konečně začnou ty správné výprodeje.

73.

Paralelní vesmíry v Lecce

Sedly jsme na vlak a byla už tma, když jsme z něj vystoupily. Zavolala jsem manželovi, že jsme v pořádku, jdeme se najíst a poohlédnout se, kam hlavu složit. „A kde to vlastně jste?“ ozvalo se v roamingových tarifech z Prahy. „No, to určitě nebudeš znát, taková jakási díra, jmenuje se to Lecce,“ odvětila jsem. Na druhé straně se rozhostilo nakvašené ticho: „Samozřejmě, miláčku, že vím, kde je Lecce,“ opáčil dotčený hlas mého chotě. „Lecce hraje první ligu.“ „Cože to hraje?“ „První ligu – první fotbalovou ligu.“

Aha. Opět se ukázala moje nedostatečnost. Zatímco jsme se cpaly pizzou, nebylo mi dovoleno položit telefon, neb jsem musela být vzdělána v aktuální sestavě US Lecce, stejně jako v jeho historii, táhnoucí se až k založení klubu v březnu roku 1908. Dále mi bylo vřele doporučeno, abych navštívila překrásný místní fotbalový stadion pro 41 000 diváků. Vida, to byl svět, o jehož existenci jsem neměla ani potuchy.

Následujícího dne jsme se však, navzdory doporučení, místo fotbalu s Dariou věnovaly úchvatnému leccskému baroku. Poblíž města je totiž fantastický lom velmi kvalitního pískovce, který na jedné straně drží dostatečně pohromadě, aby se hned nerozpadl, na straně druhé se z něj dá vytvarovat naprosto cokoliv. Běhaly jsme po městě a dělaly jsme „jééé“, protože ať jsme pohlédly, kam jsme pohlédly, leccští kamenosochaři, či spíše leccští kamenorezbaři se vyřádili a na kostelích, radnici, biskupském paláci, prostě kdekoli byl nějaký dům s nějakou fasádou, do toho dloubli a provedli tam barokní krucánky. Bylo to legrační, bylo to úchvatné a bylo toho mooooooc!

Následně jsem se své nadšení pro leccské baroko pokusila prodat, kde se dalo. Dosáhla jsem však úspěchu pouze částečného. Baroko šlo bokem, ovšem kde je Lecce, věděli všichni. Můj švagr i partneři mých právnicek v kanceláři. Sekretářce, která je slávistická fanyнка až do morku kostí, z kteréhožto důvodu zná nejen historii Slávie až k době, kdy to byl v podstatě literární klub, ale též dovede zpaměti vyjmenovat i všechny eventuálně potenciální soupeře Slávie, včetně, pochopitelně, Lecce, pouze subalterní pracovní

zařazení zabránilo v tom, aby mne za mou naprostou fotbalovou neinformovanost nesjela. Nakonec to shrnul můj nejstarší vyvdaný syn Ondřej: „Víš, Kláro, musíš se s tím smířit: od té doby, co chlupci na Ostrově vynalezli fotbal, bude baroko v Lecce už vždycky hrát jen druhou ligu.“

Pche! Protože Pán Bůh existuje a spravedlnost taky, spadlo UC Lecce v sezóně 2012 – 2013 dokonce do třetí ligy, kde předtím nebylo celá desetiletí. Leccské baroko je pomstěno.

74.

Otrantský hrad

Dnešní dětský svět ovládli upířské historiky a počítačové hry, nad kterými se nám, ubohým dospělákům přetíženým nudnou fádní prací, nechce ani přemýšlet. Avšak tajemno, spojené s převzetím moci a tajemnou vládou, o lásce nehovoře, je v literárním kurzu už pěkných pár set let. Nejméně od doby, kdy v roce 1764 napsal Horace Walpole první takzvaně „gotickou novelu“ s názvem *Otrantský zámek*⁴³. Milovníci Švankmajerových filmů pak samozřejmě znají animovaný film, u kterého není docela jisté, do jaké míry si dělá z Walpola legraci, ale protože to je u Švankmajera, je to úplně jedno. Ať jsem to brala z jakéhokoliv konce, hrad v Otrantu jsem prostě musela vidět! Zvláště, když z Lecce je to do Otranta necelých padesát kilometrů.

43 zde jsem opět narazila na problémy s překladem. V angličtině se to jmenuje „The Castle of Otranto“, takže podle mého názoru by se to mělo překládat jako „Hrad Otranto“, nebo alespoň „Otrantský hrad“. Proč se to překládá jako zámek, to skutečně nechápu. Zase se cosi ztratilo v překladu.

Dostaly jsme se tam místní lokálkou s jedním přestupem, a vlak, sestávající ze dvou vagonků kvality českých 50. let, jsme sdílely s bandou dětiček jedoucích ze školy. Pročež jsme se jen tak mimochodem dozvěděly něco o osnovách místních škol. Jelikož děti byly podobně staré jako dcera, vyzvala jsem ji, zda by se nechtěla zapojit do debaty, neb i přes jazykovou bariéru jsme pochopily, že je čeká písemka z angličtiny a matikář je „stupido“. Některé aspekty školního života jsou evidentně mezinárodní. Bohužel stejně mezinárodní je i puberta, takže k vřeštícím italským sedmákům se přiřadil ošklíbající se sedmák český. Ta matka má teda nápady, mluvit o škole, když je člověku zrovna třináct! Ano, mojí milované malinké Darince bylo v den, kdy jsme dojely do Otranta, 13 a my jsme její narozeniny oslavily tím, že:

Zaprvé vlezla pod otrantským hradem do moře, a to navzdory tomu, že bylo po polovině listopadu. Moře mělo pořád okolo 18 stupňů a ostatně, i kdyby na něm byly plavaly kry, dítě by do něj vlezlo stejně. Již delší dobu se snažím potajmu zjistit, jestli přece jen nemá někde instalované žábry, protože míra její cachtavosti popírá charakteristiku homo sapiens sapiens jako bytosti suchozemské. Zatím jsem je nenašla, ale kdo ví, třeba je přede mnou skrývá.

Zadruhé jsme se ubytovaly v absolutně luxusním hotelu s výhledem na moře, který by za normálních okolností stál majlant, ale mimo sezonu byl takřka zdarma.

Zatřetí jsme si daly do nosu v místní rybárně, kde jsme byly jedinými hosty až do chvíle, kdy se ve dveřích objevil postarší anglický manželský pár, který se k nám vrhnul s výkřikem na

rtech: „Ach, vy mluvíte anglicky!“ přičemž byl touto skutečností očividně dojat. Jelikož na téma jazykové vybavenosti našich drahých italských bratrů jsem i při příležitosti sepisování této knížečky přednesla řadu filipik, projevila jsem pro jejich nadšení pochopení podstatně větší než nepatrné. Následně jsme Italy příslušně pomluvili, přičemž já jsem se kochala skvělým oxfordským přízvukem našich spolustolovníků a oni zase slevili ve své kritice Itálie, a to zejména s ohledem na srovnání středomořské italské kuchyně s anglickými blafy.

Po přípitku na počest oslavenkyně jsme se s Angličany rozloučily a odebraly se na příslušně romantickou večerní procházku starobylým hradem.

Samozřejmě se jedná o jeden z těch prastarých hradů, vystavěných Normany! Kdy se skutečně začalo s jeho výstavbou, není přesně známo, ale už v roce 1088 si kronikář stěžuje, že při zemětřesení, které toho roku zasáhlo celý jih Itálie, spadl i roh otrantského hradu. Následně jej rozšířil sicilský král Fridrich II., pak jej i celé město dobyli Turci, které pro změnu vyhnal Alfons V. Aragonský. Na první pohled je zřejmé, že má otrantský hrad mnoho společného s neapolským Novým hradem, který dal král Alfons V. přestavět ve stejné době. Jsou zde stejné mohutné věže, stejná úzká vchodová brána – i když vítězný oblouk, který se klene nad vchodem do neapolského hradu, je nepochybně působivější. I tak je však otrantský zámek mohutnou a masivní stavbou, vzbuzující respekt. Vidět jej za svitu umělých reflektorů, doplněných mihotavým světlem loučí, byl zážitek,

na jehož popis by se nezmohl ani Horace Walpole. Samotný hrad je využíván jako kulturní centrum s výstavními prostory. Výstava, která probíhala v nejhořejším patře zámku, nás zaujala natolik, že stojí zato jí věnovat celou další kapitolu.

75.

Píše se nám z Janiny

Neříkejte mi, že nevíte, kde je Janina! Janina je přece to město, ve kterém hrabě Morcerf, tehdy ovšem mladičkový důstojník Fernand Mondego, zradil svého chleboďárce, albánského beje Aliho Pašu, takže ten byl v rámci řeckého povstání vydán Turkům, kteří jej krutě zavraždili. Mladičká Haydée, milenka hraběte Monte Christo, byla bejovou dcerou. Takže už víte, že Janina byla hlavní město Epiru, který je v Řecku. A taky v Albánii. Je na dohled z hradeb otrantského hradu, který od Albánie dělí pouze 72 kilometrů široký otrantský průliv. Těch 72 kilometrů bylo lákavých. Zejména, když v Albánii – zemi, na kterou se v Evropě zapomnělo – vládnul jistý Enver Hodža. Ten ve své funkci prvního tajemníka Komunistické strany Albánie dospěl k názoru, že jeho drahá vlast je jedinou skutečně socialistickou zemí na světě, jediným státem, který stojí skutečně pevně „...proti americkému imperialismu a jeho agenturám, sovětskému sociálimperialismu, velkoburžoazii a reakci.“ Tolik dobře bylo úplně k neunesení, a tak se stovky a tisíce lidí snažily ze země zaslíbené k těm sprostým imperialistům dostat, nejlépe přes již zmíněný otrantský průliv.

Fotografie uprchlíků z té doby, prezentované na otrantském hradě v působivé kolekci, byly více než výmluvné. Bída, hlad, bezútěšnost a pronásledování na každém kroku byly na těch nešťastnících, kterým se podařilo z Albánie uprchnout, vidět na první pohled. Jejich radost z toho, že se navždy dostali z područí diktátora, navzdory tomu, že se do svého domova už pravděpodobně nikdy nebudou moci vrátit, byla viditelná stejně dobře. Expozice byla doplněná čísly: kolik lidí se pokusilo uprchnout, kolik lidí se utopilo, kolik lidí šťastně dosáhlo otrantského přístavu, kolika se dostalo velkorysé pomoci Italské republiky. Bylo to dojemné a bylo to zoufalé. Bylo to svědectví bídy údajně komunistické ideologie v té nejesenciálnější podobě.

Zdálo by se, jako by si i dnešní situace s imigranty zasluhovala stejné řešení jako v dobách, kdy přetížené lodi, které se samy držely nad hladinou snad jen vůlí a nadějí svých cestujících, přivázely uprchlíky z Albánie. Není tomu tak. Dostáváme se opět k onomu paradoxu, kdy si neumíme poradit s jevy, které sice vypadají zcela stejně, ale jejichž příčiny a pohnutky jsou zcela jiné. Dnešní imigranti, zejména z jižního pobřeží Středomoří a zemí, ze kterých se dá břehů Středoziemního moře dosáhnout, nejsou primárně ti, kteří by sami o své vlastní vůli chtěli zlepšit svou budoucnost vlastními silami, které nemohou uplatnit ve své vlastní zemi.

Existuje široká a rozvětvená síť mezinárodního organizovaného zločinu nadháněčů, kteří slibují budoucím emigrantům hory doly, včetně toho, že je – za mrzký peníz pár tisíc dolarů, na který se obvykle musí složit rodina až do

pátého kolene – dostanou do země zaslíbené. Do země, kde sociální dávky padají samy do klína v takové míře, že z nich hravě vrátí i to, co do nich jejich příbuzní investují za odvoz. Že se budou mít jako králové a že do smrti nebudou muset nic dělat. Bohatá a humanitární Evropa má přece srdce na dlani a nedovolí, aby kdokoliv zahynul, neboť by jeho lidská práva byla přece pošlapána.

Osobně tento trik s importem nelegálních imigrantů považuji za naprosto geniální. Náklady na byznys nejsou nikterak velké, příjem se vybírá v hotovosti a nedaní se, pakliže je neúspěšný imigrant importován zpět do původní vlasti, svede se to na náhodu a zlé úředníky Evropské unie, kteří se vyskytli úplně nepředvídatelně na nepředvídatelném místě. Navíc překupníci už nikdy nejsou k zastížení, takže není kam si jít stěžovat.

Ovšem zlatý hřeb tohoto obchodu ještě zmíněn nebyl: tihle překupníci, kteří ještě navíc mají své protějšky v různých humanitárních organizacích, které fasují na imigranty granty, prodávají něco, co vůbec nevlastní. Prodávají sociální zabezpečení a životní úroveň Evropské unie. Obchodníci s deštěm jsou proti tomuhle kšeftu úplní žabaři. Prodat něco, co nevlastním, někomu, kdo zaplatí v hotovosti, bez zdanění a na druhé straně na to ještě vyfasovat státní dotaci, to je doopravdy unikum, na které nemá ani obchod s drogami. Tam, když dodáte nekvalitní zboží, riskujete, že si vás feťák najde a nemusíte dopadnout dobře. A zdejší rizika? Naprosto žádná.

Takže dost bylo imigrace. Naprosto. Úplně a definitivně. Bez výjimek. Protože jakékoliv relativizující stanovisko si každý kriminální živel tohoto kalibru přeloží pouze jako vzkaz, že bude potřeba přece jen ulít o pár euro na úplatcích více. Je nutno je vyhladovět, ty překupníky s nadějí. Je potřeba, aby kamkoliv přijdou se svými vábničkami, je hnali holemi a bičem. Ne my, zlí xenofobní Evropané, ale ti, kteří jim již nepodlehnu. Říkáte, že to není správné, že máme mít soucit? A až se Evropa pod tlakem sociálních otřesů rozpadne – kdo se pak postará jak o imigranty, tak o nás?

Ne nadarmo Jan Werich ve své písni „*David a Goliáš*“ nabádá: „Čtěte Bibli, tam to všechno je!“. Tak čtěme Bibli, čtěme podobenství o deseti pannách.⁴⁴

Deset dívek vyhlíželo ženicha. Vzaly lampy a vyšly mu naproti. Pět dívek bylo rozumných a pět pošetilých. Pošetilé si vzaly lampu, ale ne vzaly si olej. Rozumné si vzaly lampy i náhradní olej v nádobách. Protože čekaly dlouho, usnuly, a když se rozezněl pokřik, že ženich přichází, mohly mu jen ty, které měly dost oleje pro světlo, běžet naproti. Ty, které si prostředek ke svícení s sebou ne vzaly, žádaly, aby jim moudré dívky daly část svého oleje. Ty ale odmítly a řekly: „Nemůžeme vám dát náš olej, nedostávalo by se nám ani vám.“ Dívky, které byly moudré a pamatovaly na všechny životní okolnosti a těžkosti, se neodmítly rozdělit se svými nedbalými družkami proto, že by byly lakomé, ale proto, že si

44 Matouš 25, 1-13

dobře spočetly, že by taková výpomoc nakonec zahubila všechny.

Stejně jako panny moudré nemohly zachránit panny pošetilé, ani Evropa nemůže zachránit celý svět. Jediné, co můžeme udělat, je učit ty, kterým se oleje do lamp nedostává, jak jej vyrobit a osvětlit jimi jejich vlastní cesty. A protože ten Ženich, na kterého panny čekaly, byl podle biblického podobenství Kristus, můžeme k tomu jen dodat: „A k tomu nám dopomáhej Bůh.“

76.

Albánské intermezzo

Na albánské uprchlíky jsme myslely rok poté, co jsme si na otrantském hradě prohlédly výstavu o jejich bezútěšném běženeckém osudu. Bylo to také v muzeu, tentokrát ale v úplně jiné zemi. Bylo to ve Washingtonu, D.C., v Muzeu holocaustu.

Existují dva evropské národy, které si před sebou nemusí při vzpomínce na nacistické vyhlazování Židů odplivnout. Tím prvním jsou Dánové. Když jejich diplomatické služby zjistily, že se nacisté chystají „jejich“, rozuměj dánské, Židy pozatýkat a internovat, rozhodly se dánské autority v dojemném souhlasu se svým národem, že takhle to tedy nebude. Lidé za pár desítek hodin zcela potajmu a ve spěchu vybrali mezi sebou peníze a potraviny, pěkných pár korunek do sbírky přidal i dánský král Kristián X., dánští rybáři připravili své

lodky a svých 6 000 Židů přeplavili do neutrálního Švédska. Aby se to stihlo, předváděly dánské policejní sbory výkony patafyzické blbosti, nad kterými by Švejk plakal blahem a Hašek se ožral do bezvědomí lítostí, že jej to nenapadlo napsat. Protože najednou nebylo a nešlo nic. Soupisy obyvatel se ztratily nebo se beznadějně zpřeházely. Potřebná razítka nebyla k nalezení a též bylo nutno dbát různých administrativních lhůt k patřičnému vyřízení nacistických žádostí. Esesáci zuřili vzteky, Dánové předstírali kolektivní demenci, občas pustili mentálně retardovanou slinu z koutku úst a přitom vzorně hajlovali, pokud možno tak, aby navzájem se křížícími vztyčenými pravicemi zabránili dohlížejícím oficírům v odchodu ze svých úřadoven, a to až do doby, než se dánská plavební flotila rybářských bárek bezpečně vrátí domů s lamentací, že ryby v Baltském moři zřejmě vyhynuly, neb nikdo nic neulovil. Ze 7 800 dánských Židů nacisté pochytili pouhých 464 osob, které byly deportovány do Terezína. Nevrátilo se jich 49. Pravda, každého života je škoda, ale oproti statisícům Židů z Protektorátu Čechy a Morava a ze Slovenského štátu to byl téměř přirozený úbytek obyvatelstva.

No a ten druhý národ, který se zachoval slušně? Musely jsme jet až do Washingtonu, abychom zjistily, že to byli – Albánci. Jmenovitě albánští muslimové.

Je to poněkud odlišné náboženství, než na jaké jsme zvyklí ze zpravodajství o islámských teroristech. Hlásí se k šíitské větvi a vytvořilo si trochu jiná pravidla. Můžeme říci, že beктаšismus, jak se této muslimské věrouce říká, bylo albánské státní náboženství. Proto také mohl premiér Albánie

vydat během druhé světové války tajné nařízení: „*Všechny židovské děti budou spát s vašimi dětmi, budou jíst stejné jídlo a všichni budou žít jako jedna rodina.*“ Albánští muslimové neshledávali naprosto žádný důvod k tomu, proč by měli dbát žádostí nějakých blondatých čahounů, aby vydali Židy k deportacím. A nejednalo se jen o Židy albánské. Přispěchali i Židé z Makedonie, Kosova, severního Řecka. Přežili všichni. Albánci zachránili více než 2 000 Židů před odsunem do koncentračních táborů a před takřka jistou smrtí, takže na konci druhé světové války byla Albánie jedinou evropskou zemí, kde žilo více Židů než před válkou.

Z čehož plyne pouze jedno: život je prostě komplikovaný. Vytváří komplikované příběhy a nikdy není možno paušalizovat. Pohlížet na všechny muslimy jako na teroristy a fanatiky je neoprávněně zjednodušující.

Když jsme v hlavním městě USA četly albánský příběh, nebylo nám z toho dobře. Nebylo nám dobře z Otranta, nebylo nám dobře proto, že i my jsme se vůči Albáncům dopustily onoho odporného hříchu zvaného paušalizace. Byli to oni, kdo prokázali statečnost Aliho Paši, a byla jsem to já, kdo se zachoval jako podlý Fernand Mondego, alias hrabě Morcerf. Asi mi nezbude nic jiného než napsat do Janiny.

77.

Alžběta Durynská, Ludvík a Otranto podruhé

Naproti otrantskému hradu se tyčí druhý kopec, na kterém je vybudováno středověké město. V jeho středu stojí kostel. Normanský, pochopitelně. Z trapného 11. století, na podlaze s největší mozaikou s biblickými a historickými výjevy. Ovšem uprostřed jsou vyobrazeny také všechny možné i nemožné příšery, včetně zaručeně pravé mořské panny. Máte 800 metrů čtverečních na to, abyste pronikli do způsobu myšlení člověka 12. století a odhalili, co on sám považoval za nejdůležitější. Hrály jsme s Dariou naši obvyklou hru, co se nám líbí nejvíce: já jsem hlasovala pro bezkonkurenčního krále Artuše, jehož kůň vypadal jako něco mezi krávou a svíjejícím se drakem, Darinka nezklamala a plédovala za jednorožce. Než jsme těch 800 metrů čtverečních obkroužily, ušly jsme asi pět kilometrů a nakonec jsme byly rády, že jsme se mohly na chvíli posadit pod hřejivé paprsky podzimního slunce. Vychutnávaly jsme poklid panující v odpoledních ulicích. Turista v celém městě nebyl snad ani jeden: kdo by jezdil ke konci listopadu do Otranta?

Z dálky jsme pozorovaly mořskou hladinu, pod níž jsme mohly jen tušit mísení iónských a adriatických vod. Otranto, starořecké Hydrus a římské Hydruntum, je nejvýchodnější výspou Itálie. Právě z něj vyplouvaly křižácké výpravy do Svaté země. A právě v něm ve svých 27 letech zemřel dne 11. září 1227 – pravděpodobně na mor – landkrabě Ludvík Durynský, manžel Alžběty Uherské. Což se nás přímo dotýká. Totiž: tatínek Alžběty Uherské, pozdější svaté Alžběty, byl uherský král Ondřej II., což je v podstatě nezajímavé. Zajímavější je, že tento Ondřej II. měl sestru, jistou Konstancii

Uherskou, která se provdala za českého krále Přemysla Otakara I. a měla s ním také dceru, jistou Anežku, posléze svatou Anežku Českou. Takže svatá Anežka a svatá Alžběta byly regulérní sestřenice. Navíc Durynsko je Čechám hodně blízko: jeho dnešním hlavním městem je Erfurt a mezi další jeho významná města patří Výmar a Jena.

Jméno Alžběta má v naší rodině velmi zvláštní roli. Já i moje dcera jsme druhým jménem Alžběta, po svaté Alžbětě Durynské. Mohou za to brněnské Alžbětinky, u kterých sepisovala moje máma, mladá historička umění, koncem padesátých let všechny umělecké předměty. Činila tak na příkaz státu, takže bylo jasné, že soupis znamená v podstatě znárodnění všech obrazů, soch i náboženských předmětů, které se na seznam dostaly. Máma se postarala o to, aby seznam obsahoval podrobné popisy všech barvotisků z 19. století a ty opravdu nejlepší a nejkrásnější věci nastrkala jeptiškám do klauzury, protože tam se přece nesmí a kdo by tam co hledal. Následkem těchto vztahů jsme celé moje dětství chodily k brněnským Alžbětinkám a já jsem od nich dostala svoji jedinou panenku, se kterou jsem si opravdu hrála a která se pochopitelně jmenovala Alžbětka. Když mi v porodnici poprvé ukázali moje děťátko, myslela jsem si zprvu, že mám v rukách svou starou panenku – tak moc si byly podobné. A navíc, představte si, že moje jediné milované dítě se narodilo 19. listopadu, tedy na svátek svaté Alžběty Durynské. Takže jsme došly k závěru, že v Otrantu nám v podstatě umřel příbuzný. No vida, jak je ten svět malý, že?

No, jak svět, to nevím, ale Evropa zcela jistě a z Otranta do Durynska, potažmo do Čech, jako když kamenem dohodí a zbytek dojde. I když tedy, docházet zrovna tuhle vzdálenost s mrtvým Ludvíkem, zabedněným v dubové rakvi potažené namočenou volskou kůží, aby se řádně roztáhla a posléze zase stáhla tak, aby tělo bylo co nejlépe zachováno a mohlo být řádně doma pohřbeno, to by se mi tedy nechtělo ani omylem. Ale naštěstí nejsem durynský hrabě, abych tohle musela řešit. A taky ta dálnice přes Brenner, příznejme si, má něco do sebe. Příležitostně se zeptám, kolik by platil mýtné funebrák.

78.

Spříznění v Puglii

Odjezd z Otranta byl poněkud dramatický, neboť se nám rozpadl batoh. Krásný, zelený, šustákový, svého času koupený ve Slavonicích na náměstí v místním obchůdku s čínským textilem, no nekupte to bratru za tři stovky. Po čtyřech letech odkráčel zip. Pokud to někdo považuje za důkaz vadné kvality čínských výrobků, musím se batohu zastat a místopřísežně prohlašuji, že jsme s tímto zavazadlem zacházely hanebně, takže od něj vlastně bylo velmi laskavé, že se rozpadl až po tak dlouhé době. Běžně jsme na něm seděly, přetěžovaly jej a nutily jej k nebývalým výkonům vyžadujícím elasticnost, kterou nemohl oplývat. Ani takto vychválená trvanlivost však bohužel nic nezměnila na tom, že jsme se po zbytek výletu pohybovaly s batohem obvázaným rukávy špinavého trička, což nám, příznejme si, na úpravnosti a důvěryhodnosti příliš nepřidalo.

Protože v Itálii se železnice vyskytuje prakticky jen při pobřeží a hornatý střed poloostrova mívá, vzaly jsme to z Otranta zase stejnou cestou na sever: přes Lecce, Bari a dál. Rozhodly jsme se, že vystoupíme v Ruvo di Puglia, protože následujícího dne jsme chtěly pokračovat prohlídkou naprosto záhadného hrádku Castel del Monte a usoudily jsme, že z Ruvo by to bylo nejbližší.

Byl pozdní sobotní večer a my jsme se procházely ulicemi historického pětadvacetitisícového městečka a hledaly ubytování. Objevily se značné nevýhody našeho ježdění naslepo. Ne že by v centru města nebyl hotel – evidentně byl, jmenoval se Talos a vedla k němu spousta šipek, ale nebyl k nalezení. Vzal na sebe podobu rodného domu Siria Blacka na Grimmaudově náměstí, který se také objevoval jen po vyřčení zaříkávadla. My jsme ovšem zjevovací formulí kýženého hotelu neznaly a když jsme po šipkách obkroužily centrum města už potřetí, začalo to vypadat opravdu blbě. Dítě pochopilo, že matka selhává, a chopilo se iniciativy. Přinutilo místní policisty hovořit srozumitelným jazykem – tedy, rozuměj, i jinak než italsky – a zjistilo, že na Via Giornatella, v samém historickém jádru města, je bed and breakfast.

Dorazily jsme na místo kde se mělo ubytovací zařízení nacházet a já jsem se sesula k zemi. Samozřejmě bylo zavřeno. Samozřejmě tam nikdo nebyl a samozřejmě byla na dveřích cedule s místním telefonním číslem kam zavolat, zachce-li se pocestným střechy nad hlavou. Samozřejmě bez italského předčíslení, které jsem opět nevěděla. Historie Volterry

se opakovala. „Darinko...“ Dcera na mne pohlédla zrakem plným soucitu, s jakým hledíme na osoby těžce postižené či nesvéprávné, neb jí bylo vše jasné. „Matko,“ pravila, a hlas se jí chvěl směsicí absolutní převahy, opovržení a pochopení s osobou, jejíž dny se již nachylují k prezenci na kremačním roštu. „Maminko, zaprvé máš iPhone, takže jsi na internetu a můžeš si předčíslí najít. Zadruhé je to 0033, protože *já* jsem si samozřejmě poté, co se projevíly nedostatky tvých informačních zdrojů ve Volteře, vědomosti doplnila“. Pro jistotu na uvedené číslo zavolala sama a v půlhodince dohopkala majitelka ubytovacího zařízení a otevřela nám.

Paní byla mého věku a kupodivu mluvila velmi slušně anglicky. „Proboha, co děláte v takové díře jako je Ruvo di Puglia, a to zvláště, když jste z tak nádherné země, jako jsou Čechy?“ divila se. Věděla dokonce o rozdílu mezi Čechami a Moravou a popsala nám, jak byla na zájezdu nejen v Praze, ale také v Olomouci a Kroměříži. Protože v Ruvu jsou na každém rohu jen Normané, celkem jsem její zaujetí pro barokní křivky chápala. „No jo, díra,“ odvětila jsem, „ale aspoň tu nemáte ty strašlivé politiky, co máme my!“ „Ale prosím vás, a na to jste přišla jak, s těmi politiky! Na našeho Berlusconiho nemáte!“ odporovala mi statečně. „Myslíte toho vašeho premiéra Berlusconiho, co s naším premiérem Topolánkem prohání holky v toskánských vilách?“ upřesnila jsem. „Jo, jo!“

Výsledkem další konverzace bylo společné spontánní nadávání na českou i italskou politickou scénu a též sleva za ubytování na pouhých 60 euro za noc pro obě, protože když už nám vládnou takoví pitomci, musí chudej lid držet pospolu.

Srdečně jsme se rozloučily a druhý den hodily klíčky od celého B+B do kastlíku na dveřích, neb mravy toscánských vil naštěstí do Ruvo di Puglia ještě nedorazily.

79. Nedělní příběh

V neděli má každý slušný Talián sedět doma u rodiny, dopoledne jít do kostela a odpoledne klábosit se sousedy. Není proto důvodu, aby se podporovaly nějaké nešvary svádějící k opaku, jako třeba, aby se v neděli cestovalo. Cestovat se nemá, takže není důvod, proč by měly jezdit nějaké vlaky nebo autobusy.

Seděly jsme na bohapustém nádraží v Ruvo di Puglia na rozpadlém batohu a dumaly, co dál. Byla neděle a nebyla šance, jak se odtud dostat. „Nedá se nic dělat, Darinko, budeme muset stopem,“ povzdechla jsem, utáhla tričko kolo rozpadlého zavazadla a nadhodila jej na záda. Tak jsme t'apaly. Auta nás míjela, očividně ignorující křesťanské doporučení svěcení dne pracovního klidu. Slunce svítilo, kolem nás končila sklizeň oliv a my jsme se vesele bavily, když jsme v tomto jižním cípečku Itálie objevily dopravní značku doporučující navlečení sněžných řetězů. Že by vánice mezi olivami? Smích nás pomalu přecházel, jak nás auta míjela. Na to, že je Apulia oficiálně chudý region, jsme se nestačily divit, co luxusních vozů okolo nás projíždělo. Když okolo nás profrčelo Masseratti s vystajlovaným chlápkiem jako jediným

členem posádky vozu, začala už Darinka vzdychat, a to nejen únavou. Představa dalších 20 kilometrů do Casa del Monte začínala dostávat nepříjemné obrysy pěti hodin ostré chůze. Pohovořila jsem o relativitě vzdáleností a času a též o tom, jak je důležité, pakliže je člověk bohat, nezapomínat na doby, kdy byl člověk chud, případně též na ty, kterým se – ať řízením osudu, ať jejich vlastní nedostatečností – bohatství nedostává. „No, však oni si na tu chudobu vzpomenou, až na ně dopadne euroval,“ zasupělo dítě vedle mě a uhnulo další projíždějící káře – tentokrát to bylo Porsche.

Pohlédla jsem po očku na svoji souputnici a vypustila pokusnou sondu. Eeeee euroval? Ty víš, co to je? Dostalo se mi podrobného vysvětlení mechanismů působení eura a úkolů eurozóny, včetně hodnocení celého finančního systému, které pro Evropskou centrální banku z úst mého dítěte vůbec nedopadlo dobře. O většině těchto faktů jsem neměla ani potuchy. „Páni – a jak to všechno víš?“ odvedla jsem řeč od prachu cesty a s údivem chválila výkladem zcela zaujatého potomka. „Protože Kratochvíl!“ vzdychla slečna dcera a hlas jí zjihnul.

Za mých časů se tomu říkala občanská výchova, teď to jsou prý základy společenských věd. V každém případě, jako je Bůh nade mnou, tímto předkládám p.t. veřejnosti návrh na zásadní školskou reformu, která se nemůže minout úspěchem. Necht' je na každý druhý stupeň každé školy umístěn jeden mladý muž s úsměvem Aramise, břitkostí jazyka Cyrana de Bergerac a zaujetím Jana Ámose Komenského. Necht' píše absurdní divadelní hry, které mu přinášejí cenu Alfréda

Radoka. Následkem jeho přítomnosti na škole dosáhnou pubertální dívky grandiózních studijních výsledků i v těch oblastech, které tento učitel zrovna neučí. Proč? Protože co by si o nich pomyslel? Protože prostě Kratochvíl. Další z našich rodinných rčení bylo na světě.

Po chvíli jelo zpět to Masserati, vedle italského frajera seděla načesaná blondýna s černými brýlemi přes půl obličeje a hedvábná šála jí vlála jako za Isadorou Duncanovou. Pod Castel del Monte nás dovezla dvojice apulijských zemědělců, kteří právě vyklopili z přívěsného vozíku čerstvě natrhané olivy do místní lisovny a vraceli se pro další část sklizně. Vypadali jako levantští piráti, jejichž potomky ostatně mohli velmi dobře být. Jejich kára se nacházela v posledním stádiu předsmrtného rozkladu, ale její osádka měla dobré srdce: na rozdíl od panáčka v autu za mnoho milionů těm dvěma ženštinám s batohem převázaným ušmudlanou mikinou zastavili a když je zase vysadili, mávali jim, dokud nezmizeli za dalším olivovým hájem.

80.

Chrám Spravedlnosti

Castel del Monte je stavba, ohledně které panuje dojemná shoda, že o ní nikdo nic neví. Je to osmiúhelníkové, v každém vrcholu osmiúhelníku stojí osmiúhelníková věž, má to jedno patro, a na to, že je to hrad, to stojí v krajině na naprosto nesmyslném místě. Nemá to vůbec žádné obslužné prostory – například stáje nebo kuchyň – a celé to nedává vůbec žádný

smysl. Ovšem jedna teorie tady je – a kupodivu skvěle vysvětluje všechny záhady architektury i jiné.

Stavitelem tohoto hradu byl okolo roku 1230 Fridrich II. Štaufský. Napůl Norman, napůl Němec, císař římský, král německý a sicilský, podle titulu též král jeruzalémský. Ten Jeruzalém skutečně získal: nikoliv křižáckým tažením, které organizoval i jeho otec, ale diplomatickým vyjednáváním s muslimy. Byl to král s velkým K a sám sebe považoval za syna i otce Spravedlnosti, o kterou celý život usiloval. Právo a spravedlnost byly za jeho vlády povýšeny na nejvyšší ctnosti a soudci a správci jeho království byli považováni za kněze, sloužící spravedlnosti.

Císaři Fridrichovi nebyla vzdána myšlenka císaře Justiniána, který se ve svých dopisech zmiňoval o „chrámu Spravedlnosti“ či „svatyni Práva – svatyni Iustitia Romana“. Zdá se, že právě takovouto svatyní práva a spravedlnosti je Castel del Monte. Je pravděpodobné, že dnešní osmiboký dvůr byl původně završen kupolí, takže toto byla ta obřadní síň, která jinak v celém hradu schází. Ještě popisy hradu z 18. a 19. století uvádějí, že se uprostřed dnešního nádvoří nacházel osmiboký bazének se čtyřmi výklenky. Ten mohl sloužit ke zvláštním iniciačním obřadům.

Pokud přijmeme myšlenku, že Castel del Monte byl Chrám spravedlnosti a soudci byli kněží víry ve spravedlnost, pochopíme, proč byl Fridrich II. bez ohledu na své silné mocenské postavení opakovaně exkomunikován z katolické církve. Papežové tentokrát věděli, co dělají.

Procházely jsme tou záhadnou stavbou a marně jsem hledala něco, čím bych dostala znamení, že jsem v hlavním chrámu svého vlastního mně nejbližšího náboženství, totiž náboženství Práva a Spravedlnosti. Jako kdyby šel kolem sám John Rawls a vše zakryl svým závojem nevědomosti. Na kopci s dalekým výhledem na všechny strany zůstala stát z dávné minulosti stavba, jejíž vzkaz neumíme přečíst.

81. Madrid

Rozhodly jsme se, že naše neznalost Iberského poloostrova je už naprosto neomluvitelná a že s tím musíme něco udělat. Rok předtím jsme se nedostaly do Lisabonu, tak jsme uvítaly alespoň možnost letět na pár dnů do Madridu. Doteď nevím, zda to bylo rozhodnutí správné, zda jsme vzaly Španělsko skutečně za správný konec. Asi to chtělo spíš Toledo, anebo Barcelonu. Anebo? Co mi vlastně tak vadí na Madridu? Asi to, že Madrid je v podstatě moderní město. Asi to, že když vidím španělské baroko, tak koukám, odkud jednu chytnu – přetvořit baroko ve sloh přísného, ba až agresivního tvarosloví, na to musí být skutečně povaha. Nemohu si pomoci – jako kdyby všude číhala inkvizice. Číhala v domě, kde žil a zemřel Lope de Vega. Padala na nás z obrazů v Pradu, v botanické zahradě vedle něj. Valila se širokými bulváry i z bran fotbalového stadionu Realu Madrid. Je vůbec možné, aby mne tak dokonale a naprosto ovládl pocit, jehož iniciátor by již po staletí vůbec neměl existovat?

Prošly jsme davy fanoušků, směřující na zápas Atlético Madrid. Byla to řeka lidí, která zastavila veškerou dopravu v centru města. Odbočily jsme stranou a dostaly se do víru demonstrace, jejíž účastníci požadovali na vládě, aby něco udělala se zoufalou nezaměstnaností, vládnoucí zemí. Doběhly jsme do naší čtvrti, do penziónku s pokojíkem s oknem vedoucím do světlíku. Z přízemí se ozývala hádka a stoupal pach přepáleného tuku ze smažených brambůrek.

Další den naše pocity umocnil. Pohrdly jsme totiž Escorialem i Palacem Real a vydaly se do muzea od centra města dosti vzdáleného, totiž Muzea Ameriky. Abychom si nalili čistého vína – mělo by se jmenovat spíše Muzeum dobývání Ameriky Španělskem. „Pojď, půjdeme se podívat na Maye a Aztéky,“ lákala jsem dceru a dlužno říci, že se dala zlákat velmi snadno. Skutečně expozice předkolumbovského zlata byla rozsáhlá. Masky ze zlatého plechu, tak podobné té Agamemnónově z Mykénského pokladu. Mayské pohřební urny, indiánský textil a – obrazy. Celé série obrazů, opakující se znovu a znovu ve své odpudivosti obsahové a pokleslosti umělecké. Soubory obrazů ukazovaly vždy pár – muže a ženu různých ras – a jejich potomka. Různým rasám – a různým typům míšenců – byly přiřazeny různé, údajně specifické vlastnosti. Navíc podle toho, kdo s kým žil, dopouštěl se různého stupně mesaliance, tedy různého stupně nevhodného sňatku. Čím více byl sňatek nevhodný, tím hůře se vedlo potomkům. Stupeň křížení ras byl pečlivě popsán někde na štítcích obrazů, někde v samotné malbě. Každý druh míšence měl svůj vlastní název

– evidentně bylo nutné si je dobře zapamatovat a nikdy si je nepoplést.

Jednoznačně nejhůře na tom byli mulati, což byli obecně míšenci černochoha a bělocha. Na obrazech byl pravidelně vyobrazen bílý muž, kterého fyzicky tluče stará stokilová černošská matrána. V koutu řve výsledek tohoto spojení – evidentně nevychovaný a nevychovatelný, špinavý, smradlavý fracek. Jak odporné je toto zobrazování, vynikne v momentě, když si uvědomíme, že právě mulatem je prezident Obama, jehož rodiče na tom ovšem byli rasově obráceně: maminka byla běloška a otec Afričan. Ačkoliv s jeho politikou povětšinou nesouhlasím, jedno vím zcela jistě: poukazovat na něčí původ jen kvůli tomuto původu, patří k „top ten“ podlostí, k nimž jsme se v historii lidského rodu dopravovali.

Míšenec Španěla a Indiána byl mestic, grife byl ze tří čtvrtin Afričan, melungeon v sobě mísil krev indiánskou, bělošskou i černošskou, a to v různých poměrech. Zambové byli míšenci indiánů a černochohů. Kreol, neboli kvadron, byl zneuctěn pouze jednou čtvrtinou černošské krve a octoroon byl na tom už docela dobře: aby byl přijímán ve slušné společnosti, musel zapřít pouze jednu osminu své nečisté africké krve.

Z těchto obrazů na nás šla fakt hrůza. Bylo přitom zjevné, že jejich „sety“, sestávající z 12 až 18 kousků, zdobily soukromé rezidence i veřejné prostory, že udávaly tón společenskému životu a původ toho kterého člověka skutečně ovlivňoval jeho osud tak, že nepřekročitelně limitoval jeho možnosti společenského uplatnění. „Tak na tenhle zdroj rasismu jsme

poněkud pozapomněli,“ povzdechla jsem si svému příteli v diskusi na téma rasismus. Je to fotograf, který má za sebou řadu úspěšných výstav s romskou tematikou. Rozhovor se odehrával na jeho oblíbeném místě – nejvyšší věži washingtonské katedrály. Kamarád se usmál a jeho zrak se upřel až někam k horizontu – tam, kde bylo možno vytušit Arlingtonský hřbitov. „A víš, Kláro, že já jsem *high yellow*?“ usmál se na mě. „Co že to jsi?“ vytřeštila jsem na něj oči. High yellow je typický post-otrokářský slang konce 19. století. Je to totéž, co kvadron, tedy z jedné čtvrtiny černochoch. Přejela jsem očima jeho vytáhlou postavu a obvinila jej ze zbabělého zapírání vlastního původu, neb se maskuje pleší přes celou hlavu. Kdo jej má potom správně identifikovat? „Blesk!“ ozvalo se vzápětí a Chad vyfotil Darinku, jak se šklebí u okna. Čtvrtinový černochoch vyfotil poloviční Romku. Ještěže z toho tomu foťáku nepraskla čočka a chudáci Španělé nemuseli malovat další obraz na téma kdo s kým a jak. S potěšením konstatuji, že některou terminologii se už opravdu učit nemusím, neboť odkráčela na smetiště dějin. Ať si tam pěkně zetlí, protože její užívání, řeknu vám, to byl teda humus.

82.

Den pro Šakala – anebo Chagalla?

Poprvé jsem „naživo“ viděla jeho obrazy v Guggenheimově muzeu v New Yorku. Byl podzim roku 1992 a spolu s Chagallem okrašlovaly stěny galerijních prostor obrazy

dalších ruských malířů začátku 20. století. Kazimír Malevič, Vladimír Majakovskij, Vasilij Kandinskij, Alexander Rodčenko a celá ruská Nová věčnost. Ti všichni byli svého času připraveni dát – a také často dali – veškeré síly a svůj mimořádný umělecký talent a um do služeb nového politického režimu v naději, že bude lépe. A kolik zmaru tento nový režim přinesl, kolik milionů lidí zahubil, kolik uměleckých duší pošlapal a vyhnal je z jejich domovů. Stála jsem tehdy v nejhornějším patře Guggenheimovy galerie a slzy bezmoci, slzy lítosti nad promarněnými nadějemi padaly z mé líce volně prostorem, nenásledující tvaru spirál, které svými křivkami jemně vyplňovaly svatostánek umění.

Kdo z nich mi lahodil nejvíce? Těžko říci. Malevičova Rudá jízda patří k obrazům, na které se vydržím dívat... velmi dlouho. Ztrácím se v Kandinském, nemožnost dotknout se Archipenkových soch považuji za týrání smyslů. Ale nakonec vždy skončím u Chagalla. Muzeum Thyssen-Bornemisza uspořádalo průřezovou výstavu Chagallovým dílem. Toulaly jsme se výstavními prostory. Holubičku nebo kravičku? Šumaře na střeše nebo nevěstu v bílém? Vzpomínaly jsme na Nice, kde je Chagallovo muzeum postavené jen pro jeho dílo – veliká plátina zalitá sluncem; Provance, která dorazila do Vitebska, anebo Vitebsk do Provance.

Chagall mne smířil s Madridem, který mi jen pomalu začal ukazovat svou vlídnou tvář. Nakonec jsem ji našla. Nestalo se tak v Pradu, ba ani v Muzeu královny Sofie. I když – věděli jste, že Guernica, která je tam vystavena, je namalována jen v odstínech šedi? Já to nevěděla. Vždy jsem si myslela, že

vidím černobílé reprodukce. Ale ne, ona je jen v odstínech šedi, černé a bílé. A je obrovská. Ale Madrid mi nezprostředkoval ani Buñuel, ani Dalí, ani Juan Gris, i když jsou úžasní.

Madrid jsem přijala do svého srdce kvůli jednomu jedinému pomníku. Stojí před přírodovědným muzeem a je úchvatný. Je to projekce čtyřrozměrné hyperkrychle do trojrozměrného prostoru. Vypadá jako veliká mramorová krychle, ze všech stran se zužuje, v dolní části je hladká stěna traktována schodovými stupni, zužujícími se až k prázdnému středu. Ten tvarem svého ne-bytí určuje celkové uspořádání komplexního objektu. Nikdy, ach nikdy, na žádné přednášce, na žádné konferenci, na žádném kolokviu jsem nenašla tak přesnou definici Ústavy, jaká je vyjádřena právě tímto pomníkem. Neboť toto je Pomník španělské Ústavy z roku [1978](#). Národu, který dal postavit pomník své Ústavě, jsem ochotna odpustit prakticky všechno – i to, že skutečný duch Ústavy nevystihl právník, ale architekt. Jeho jméno budiž pochváleno a nezapomenuto: [Miguel Angel Ruiz-Larrea](#).

Stála jsem před pomníkem Ústavy a byl to krásný den. Den pro Chagalla. Den pro Madrid. Myslím, že je mi souzeno sem přijet ještě mnohokrát.

83.

A na konec... Itálie

Kolega mého otce, historik umění a takřka inventární číslo Památkového ústavu v Brně, prof. PhDr. Miloš Stehlík svého času „povzbuzoval“ mého otce při soupisu *Uměleckých památek Moravy a Slezska* slovy, že dělat ten soupis stejně nemá vůbec žádný smysl, dělat ten soupis, protože stejně už všechno je, a to dokonce v sepsané a probádané podobě, a to v Itálii, takže nač sepisovat nějaké druhořadé památky v již tisíc let neexistující zemi, totiž Moravě, o Slezsku nehovoře. Pánům toto špičkování vydrželo doposud, což čítá páně Stehlíkových devadesát a jednaosmdesát mého táty. Tátovi to neříkejte, ale pan profesor Stehlík má pravdu. V Itálii je všechno, tak proč jezdit jinam, že.

Stejného náhledu jsem byla já i moje dítě, když padla na přetřes otázka, kam pojedeme na pár dnů na podzimní prázdniny. No přece do Itálie. Další vymezení jsme nechaly na nabídce nízkonákladových aerolinií, takže to odnesl Wizz Air a Treviso, což je jedno z bočních benátských letišť. Stejně jsme ale nakonec přistály kvůli mlze na tom hlavním benátském letišti Marco Polo, což bylo skutečně k vzteku, protože jsme v Trevisu na letišti měly zamluvené auto. Tedy – auto... pokud je Fiat 500 auto, pak tedy auto. Jinak je možno mluvit o samohybu s komfortem lehce převyšujícím slavnou motorovou tříkolku Berthy Benz, v níž tato průkopnice automobilismu urazila dne 5. srpna 1888 cestu z Mannheimu do rodného Pforzheimu, čítající celých 106 kilometrů, v krásném čase necelých tří dnů. Rychlost Fiatu 500 se ukázala jen o málo tuto rychlost převyšovat, ovšem s ohledem na skutečnost, že mezi Ferrarou a Ravennou jsme se seznámily s novým pojmem, a to „regionální dálnice“ a specifiky jízdy po ní, byla to rychlost naprosto dostačující.

První den, který se začal odvíjet v mlhách a navíc naprosto nechutně brzo, jsme zahájily po rodinných stopách. Neb asi 30 kilometrů od Trevisa existuje městečko Noale a tam ve vile Sailer kdysi pobýval jistý Carlo Sailer, což byl ctitel mojí babičky. Vydaly jsme se hledat, kamže se to ta moje bábi zahleděla. Představte si situaci, že vám před barákem zastaví v pochybném vozítku dvě ženy, jedna evidentně v přechodu druhá evidentně v pubertě, a sdělí vám, že by se rády něco dozvěděly o rodině, která zde kdysi žila a do které málem patřily. No – a přesně k tomu došlo. Současní majitelé domu, postarší manželský pár, projevili pro situaci pochopení, kterého je možno se nadít pouze v Boccaciově Itálii, a vlídně nás provedli svým domem. Dlužno říci, že mojí babičce, která byla vyhlášenou brněnskou krasavicí, by renesanční italská vila bývala moc slušela. K tomu, proč z tohoto vztahu sešlo, se v rodině váže několik historek, v mnoha aspektech navzájem si odporujících, takže je evidentní, že v rozkrývání rodových peripetií bude nutno pokračovat, ergo kladívko je tady úplně kardinální důvod, proč do Itálie jezdit i nadále.

Na počest mé babičky a dceřiny prababičky jsme se v Noale naprosto přejedly, a to nejdříve v restauraci „U Kohouta“, kde do dítěte padaly lazaně rychlostí, jako by tu vilu i s tehdejšími 3 000 hektary polností bývala opravdu zdědila a rozhodla se ji projít, volně jsme pak pokračovaly na druhém náměstí v cukrárně. Zmrzlina byla božská, a to bez ohledu na skutečnost, že byl úplný konec října. Noale patřilo vždycky k Benátkám, a tak jsme prošly klasickou městskou branou v městských hradbách opatřenou benátským lvem a lehce povzdechly u pamětní desky Umberta Sailera, otce Carla Sailera, kterou na jeho počest vsadili spoluobčané města do zdi radnice s vděčností za to, že do města přivedl v roce 1910 železnici. Ke kterémužto výročí italská filatelistická

společnost vydala v roce 2010 Umbertu Sailerovi známku. No vidíte – do jaké slušné rodiny jsme mohly patřit...

Sever Itálie má takovou nepříjemnou vlastnost, že míst, kam byste měli jet a které byste měli vidět, je tolik, že se to nedá rozumně stihnout ani na vícero návštěv – a to nemluvím o tom, že osoby, které Itálii propadly tak jako třeba moje teta Zora, jsou ochotny jet do Itálie kdykoliv, jakkoliv a v ní kamkoliv a opakovaně. Začínám mít podezření, jestli by se ta itáliománie neměla léčit obdobně jako drogová závislost. Taky začínám mít podezření, jestli to nemá buď – právě s ohledem na Zoru – společný genetický základ, případně zda to není nakažlivé.

Protože už jsme měly ten severozápad přece jen trochu probraný, rozhodly jsme se vyrazit směrem jižním, ovšem při východním pobřeží Jaderského moře. To vám je placatýyyý! Nikde ani kopečinek, všude samé průplavy, průlivy, kanály, prostě voda, kam oko pohlédne, a taky říční ramena. No ano, ona je to totiž delta Pádu a delty, jak známo, se vlévají do moře na hladině moře, protože jinak by se do něj nevlévaly, takže této hladiny musí nějak dosáhnout, a to nejlépe tak, že v posledních pěkných pár kilometrech se placatí krajinou zcela placatou. A uprostřed té placky se proti nebi rýsovala taková obrovská stavba. Taková úžasná stavba... Taková ukrutná stavba... a z ní šla věž... a ještě jedna věž... a ještě jedna věž⁴⁵.... a byla to Ferrara. A uprostřed Ferrary, která je devět metrů nad mořem, tedy na úplné placce, stojí úžasná stavba ferrarského zámku, který tu werichovskou představu o věžích,

45 mám podezření, že slavná forbínu Wericha s Horníčkem „[Račte si řát?](#)“ skutečně vznikla z inspirace Ferrarou, protože přílehavěji ferrarský hrad popsat skutečně nelze. I když historické prameny uvádějí, že se Werich takto navážel do budovy hotelu, který se dnes jmenuje Crown Plaza a který byl stavěn po vzoru monumentální sovětské architektury.

z nichž rostou další věže a další věže, úplně a naprosto splňuje. Ferrarský zámek je z červených, pálených, neomítnutých cihel. I takřka všechny domy v historickém centru jsou z neomítnutých, červených, pálených cihel. Centrum je obehnáno hradbami s barbakány a vše je z červených, pálených, neomítnutých cihel. Cihly jsou prakticky na všech historických budovách doplněny mřížemi, protínajícími se ve vzdálenosti maximálně patnácti centimetrů, takže automaticky začnete vzhlížet k nebesům, zda je také nad ulicemi města mříž, případně kde jsou na strážních věžích stráže s flintami.

Celkový dojem byl poněkud tísnivý a nespravila to ani skutečnost, že červené cihly byly doplněny nejen všudypřítomnými červenými žaluziemi, ale za okny též všudypřítomně kvetoucími – a to nejen rudými – bramboříky. V životě jsem neviděla tak obbramboříkované město, jako byla Ferrara na konci října. Zda je to nějaký zvláštní místní zvyk, se mi nepodařilo zjistit, avšak je skutečností, že v Ravenně ani v Benátkách jsme o brambořík ani nezakoply. Hlavním městem bramboříků je evidentně Ferrara.

Na první pohled je vidět, že město má úplně jiný charakter než třeba Benátky nebo Padova nebo Siena – prostě je jiné než města, ve kterých vládla obchodní nobilita. Je to totiž město, ve kterém po několik staletí vládl mohutný šlechtický rod d'Este. Rod, do kterého se provdala Lucretia Borgia. Rod, ze kterého pocházela Beatrice d'Este, manželka Lodovica il Mora, milánského vévody. Renesanční dějiny jsou plné Ferrary a Ferrara je plná renesance. Ovšem s výjimkou místního kostelíku na náměstí, obvyklých italských rozměrů, jednoho z mála, u kterých by se v Itálii dalo uvažovat, že by eventuálně mohl být i gotický. Ale stejně je románský,

jenomže tak mírně připonapogotičtělý. Vevnitř byl ovšem někdy v 18. století přestavěný příslušně nahnusno. Jediný skutečně pořádně gotický chrám, který v Itálii mají, je prostě v Miláně a o takových věcech, jako je Santiniho gotizující baroko realizované v chrámu sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře ve Žďáru nad Sázavou, si v Itálii mohou nechat jen zdát. Takže je zřejmé, že profesor Stehlík přece jen neměl tak úplně pravdu – a to je odborník na baroko, pěkně prosím.

Už v našem ferrarském hotelu jsme si povšimly, že se ve městě něco děje, neb i v takto relativně klidnou dobu byl hotelový dům značně obsazen a toto osazenstvo se jevilo býti značně homogenního charakteru. Následně jsme zjistily proč. V nádherném renesančním „diamantovém paláci“, v jednom z mála, který nebyl z cihel, ale z tesaných kamenů, které jsou v našich zeměpisných šířkách napodobovány oněmi sgrafitovými „psaníčky“ v omítce, byla totiž výstava. A to ne ledajaká. Upoutávky na ni jsme našly i v Benátkách a Ravenně, ovšem my jsme se o její existenci dozvěděly až v místě samém. Byla to obsáhlá výstava španělského malíře Zurbarána, i na italské poměry postavy to zcela mimořádné. To jsme samozřejmě musely vidět, vždyť i když byl o dvě generace mladší, Zurbarán se určitě potkával s naším milovaným El Grecem.

Na některé výstavy má člověk chodit připraven, aby věděl, co ho čeká, protože jinak by ho mohlo klepnout. Já jsem připravená vůbec nebyla, a tak mne taky skoro kleplo. Zírala jsem na Zurbaránův obraz svatého Františka. Špičatá kápě proti jen tušenému pozadí. Obličej skrytý v přítmí vysoké špičaté kápě a v rukách lebka objímaná dlaněmi tak, jako když milenec objímá ňadro milenky či piják vypouklou sklenici s lahodným vínem. Tíha života, znázorněná lehce opalizující

klenutou kostí, spočívá v prstech spojených ve stejném gestu jako k modlitbě. Ruce mistrovsky propracovány tak, že zcela nahrazují výraz obličeje, z něhož můžeme jen tušit sklopená víčka a nepěstěný krátký plnovous. Zurbaráne, Zurbaráne, já dobře vím, že tady na mne zase zkoušíš svatého Jana od Kříže a Terezii z Ávily. Vlečeš mne do temné noci⁴⁶ – ale já jsem si tou svou už prošla. Nenavnadíš mne svým Beránkem Božím, namalovaným do poslední vlnky bělostného kožíšku, ani zátišími s květinami, ovocem a nádobím, které ze štětců vlámských mistrů vycházejí jako světská oslava života, avšak z tvých rukou se vnořují jako připomenutí pomíjivosti tohoto světa. Nekoupíš si mne ani vizí svatého Jana Křtitele, kde na pozadí obrazu saháš ke stejným barvám a stejnému tvarosloví jako ten mnou milovaný Řek. Přijel jsi, mnou nepozván, do Ferrary, do města rudého soumraku, mříží a vůně podzimních květů. Pronásledoval jsi mne ve všech ulicích i na náměstích, tvůj hlas jsem slyšela v ozvucích zvonů svolávajících k večerní modlitbě.

Na zahradě paláce Schiffanoia, paláce vybudovaného pro únik z nudy a pro obveselení, slétávaly drobné lístky bříz, javorů a u nás už vůbec nerostoucích jilmů k mým nohám. Z důvodů mi zcela neznámých muž, který mi přinesl do podzimního altánku sklenici vína, pustil do reproduktorů směřujících do zahrady Mozartovo requiem. Pár kroků ode mne se nacházela nejrozsáhlejší renesanční freska zobrazující radovánky tehdejší nobility. Krásné dámy a švarní jonáci, úzké kamaše a řasené suknice, dýky zavěšené u pasu a pážecí účesy s naraženými barety. Nad tím vším duch Zurbarána, prodírajícího se uličkami i třetího nejstaršího židovského ghetta v Itálii, které ovšem bylo právě ve Ferrare.

46 viz: Czech, Jan. Diagnóza: Temná noc sv. Jana od Kříže (transformační krize)
<http://www.geocities.ws/janczech/>

„A kam pojedeme dál, maminko?“ zeptalo se dítě. Je třeba někam jezdit? Tušené šumění vyschlých i živoucích ramen Pádu se slévalo s šuměním padajícího listí... Já nikdy netoužila po kořisti. Tak spěte, spící rty, tak padej, padající listí⁴⁷.

84.

Hlavní město kolapsu

Další den jsme jely do Ravenny. Vzaly jsme to podél moře a projížděly zabedněnými a mrtvými přímořskými letovisky, kde jen na březích kanálů rybáři spouštěli své čeřeny, aby ulapili hejno proplouvajících rybek. Moře bylo teplé, ale ať šel člověk sebedál, nezbavil se laguny, která z moře vytvořila nekonečné brouzdaliště. Právě takové, na kterém byla kdysi vybudována Ravenna. Neboť mít za zády močály, po kterých ozbrojený, a tedy těžký jezdec na koni neprojede, to je výhoda. Výhoda je i to, že před sebou máte otevřené moře, jediné místo, ze kterého mohli poslední císaři Západořímské říše očekávat pomoc – totiž z východní části impéria, z Konstantinopole. I proto se Ravenna, v té době považovaná za nedobytnou, stala hlavním městem toho, co zbylo na západě z říše římské. Následky skutečnosti, že se do ní v roce 402 přestěhoval císař Honorius a že z ní dalších několik desetiletí vládli ostrogótské králové, kteří beze zbytku přejali zvyky římského císařského dvora, byly a jsou neuvěřitelné. Ravenna je totiž městem, kde kráčí památkami, které byste na sever od Alp směle a zcela bez rozpaků datovali, ano...taky třeba o tisíc let později. Takto se vám jen sevře žaludek znechucením a začnete se ptát, co to vlastně bylo, to páté a

47

Marina Cvětajeva: sbírka veršů *Pokus o žárlivost*, fragment básně „Libám červené listí a ospalé rty.“

šesté století, o které zde zakopáváte na každém kroku. Je to románské? No – to těžko... Je to byzantské? To spíše. Kdo si však vzpomene na římské mozaiky, musí dospět jen k jednomu závěru: je to pravé a nefalšované antické křesťanství. Dobrá, pozdně antické, ale přece jen antické. A velmi rané křesťanství, leč jednoznačně křesťanství. Pojďme to trochu dechaotisovat.

Honorius přesídlil do Ravenny roku 402 a po něm nastoupil na trůn jeho synovec Valentinianus III. Protože se však formálně ujal vlády již dětském věku, vládla za něj jeho matka, Galla Placidia. Po ní zbyl její hrob. Ale jaký! Ano, je to jen malá kaple ve tvaru kříže. Ano, ano, okolo 430 po Kristu. Tedy z doby, kdy praděd praotce Čecha začal přemýšlet o tom, že by eventuálně mohl přestat honit zubry v podněstří a vydat se do krajů mlékem a strdím oplývajících. Což je představa, která sebevědomí jednomu nepřidá.

Stejně jako všechny starokřesťanské památky v Ravenně, je i tato kaple vyložená mozaikou. Rozumějte křesťanskou mozaikou v byzantské kvalitě. Právě zde jsem si uvědomila, jak zcela scestná je charakteristika různých etap dějinného vývoje jako úpadkových. Kolaps je vždy relativní, neboť na jeho troskách vždy vypučí nový květ, který lidskou civilizaci posune někam jinam a pravděpodobně dál. Staré křesťanství je nepochybně následovníkem a dědicem starých antických tradic a oddělovat jej od tohoto dědictví je nepochopením nepřetržitosti času.

Ravenna je hlavním městem kolapsů, protože znázorňuje, co zbude z největší říše po jejím pádu. Umění Ravenny je vycizelované, v nepoměrně menším měřítku, než v jakém se pohybovala celá říše římská. Je jasným pokračovatelem

starého antického světa a zároveň jednoznačně ukazuje na nový směr, kterým se bude další vývoj ubírat. Následovníkem říše římské bylo křesťanství. Rozhlížím se kolem sebe a marně se snažím najít přítomnost té kultury a toho myšlenkového uchopení světa, které zbude po pádu evropské civilizace. Neboť není pochyb o tom, že pokud bychom měli přemýšlet nad časovými paralelami, nachází se Evropa a její civilizace někde v prvním století po Kristu. Naše moc, naše myšlenkové bohatství je oslabeno, instituty, které jsme vymysleli pro lepší fungování společnosti, se začínají obracet proti naší civilizaci jako celku. To, co mělo pomáhat, škodí. Dopouštíme se přitom té stejné chyby jako všechny civilizace, které prožily kolaps před námi: snažíme se chyby napravit nástroji totožnými s těmi, jakými chyby vznikly. Takže to nemůže fungovat. Pokud nevymyslíme něco úplně jiného – a to velmi rychle – můžeme jen hledat, kdo je dnes těmi křesťany v říši římské, kteří převezmou naše panství.

Na první tisíciletí – a zejména na staletí následující po přijetí Ediktu milánského, kterým bylo ukončeno pronásledování křesťanství – je obvykle pohlíženo jako na dobu úpadku. Jak to ale ve skutečnosti musela být vzrušující doba – plná hledání nových paradigmat, zavádění nové ideologie a z toho plynoucího nového uspořádání evropského světa. Je otázka, zda k podobnému ideovému přerodu od té doby v Evropě ještě někdy vůbec došlo, zda náhodou stále ideově nežijeme z toho, na čem se usneslo osm ekumenických koncilů starověku. Osobně si myslím, že s drobným doplňkem Martina Luthera tomu tak skutečně je.

Pojďme však zpět k místu posledního odpočinku Gally Placidie. Krása mozaik, které shlížejí na její ostatky, je úžasná. Dobrý pastýř se svými ovečkami, ale také jeleni pijící

z pramene a úchvatné, naprosto úchvatné rostlinné motivy, akanty pnoucí se po valené klenbě kaple, úponky vinné révy i fantastické geometrické rostlinné motivy s ostrými a jasnými barvami kamínek, postavy s tvářemi každou jinou. Ve třech výklencích kaple tři sargofágy s křesťanskými motivy, snad skrývající ostatky Placidie, jejího syna Valeriana III. a jejího manžela Constanta III. A nad tím vším panující světlo. Line se ze čtyř malých okének pod stropem kaple; okének, která nebyla osazena ničím jiným, než tabulemi onyxu.

Ve svých vzpomínkách vypráví inspirátorka a původní majitelka vily Tugendhat o tom, za jakých obtíží získal Mies van der Rohe pro jejich brněnskou vilu kámen pro „onyxovou příčku“. Byla to medově žlutá hornina s bílou kresbou, vytěžená v pohoří Atlas v Maroku v severní Africe. Zmiňuje také, jak byl slavný architekt sám překvapen, když zjistil, že je kámen průsvitný a že některá místa jeho kresby zejména v zimních slunných měsících rudě září, jsou-li zepředu osvětlena zapadajícím sluncem. Pan Mies van der Rohe se evidentně neobtěžoval navštívit Placidii. Věděl by, že onyx zalévá prostory jasným oranžovo-růžovým světlem a nejen v zimních měsících, ale i koncem října místy rudě září. Teplé proudy světla propouštěné kamenem obtékaly hrob ženy postavené na roveň císaři. Zajímalo by mne jen, zda má Placidia ten onyx ze stejného lomu jako Greta Tugendhatová.

Cestičkou sypanou obyčejným pískem přejdete pár kroků od místa posledního odpočinku císařovny – matky a jste u dalšího raně křesťanského skvostu, jehož identifikace ovšem není na první pohled zcela jednoduchá. Je to taková... hranatá rotunda. Véeéliká. Se soustavou opěrných venkovních pilířů a nejrůznějších přílepků, dostaveb, přístaveb, sem tam nějaký ten pilastřík, to vše – pozor, změna – z červených pálených

cihel, ovšem byzantských rozměrů. Což v praxi znamená placka na placku, neboť cihly byly vysoké jen 4 centimetry a spojovaly se vápennou omítkou téže tloušťky. Pro člověka, který se pětatřicet let po gymnaziálních studiích probouzí hrůzou ze zlého snu, ve kterém se mu zdálo o deskriptivní geometrii, o průniku kužele koulí a o rovinách, které se stále někam překlápěly, je prakticky nemožné popsat tvar kostela svatého Vitala, a tak prosím, to po mně nechtějte. Uvnitř je to kulaté, průvodci říkají, že osmistěnné, je tam spousta výklenků, na první pohled to vypadá barokně, leč bohužel, je to z nechutně doložitelné první třetiny šestého století. No a tak to máte v Ravenně pořád.

Celkem je tam asi 5 kostelů z 5. – 10. století, všechno je to oblepené byzantskými mozaikami odshora až dolů, kromě toho tam máte mauzoleum císaře Theodoricha rovněž z první třetiny 6. století, což je něco, co vypadá jako papiňák s pokopem. A ten poklop váží asi 300 tun (no prosím, tun, ne metrů...) a je z jednoho kusu istrijské žuly nebo čeho a kdyby vás to náhodou zajímalo, tak Istrie je na opačném břehu Jaderského moře, což znamená, že se s tím deklem museli vláčet lodí pěkných pár set kilometrů a pak to museli nějak zvednout. Což teda, jak to udělali, vůbec nechápu, to spíš pochopím pyramidy.

Propojení Istrie a Ravenny nám připomíná ještě jeden aspekt: Balkán je posledních 2 000 let taky Evropa. Snahy odsunout jej někam stranou nemohou dopadnout jinak než stejně, jako kdyby se někdo pokusil pohnout tím deklem na Theodorichově mauzoleu. Některé věci a některé země jsou prostě nehnutelné, i když to momentálně třeba radosti nepřidá.

Kromě mauzolea je v Ravenně také Theodorichův palác a hlavně, všude jsou naprosto dokonale zachovalé či báječně zrestaurované mozaiky. Kromě technického vyhotovení mozaik, jejichž kamínky byly v desítkách či spíše stovkách barevných nuancí, jsem byla překvapena individualismem znázorňovaných postav, vyjadřujícím nejen jejich vzhled, ale i charakter. Třeba dostat se do pazourů takovému císaři Justiniánovi, tak i když to byl největší kodifikátor římského práva, do sféry jeho moci bych se skutečně dostat nechtěla. Nakrátko ostříhané nepoddajné vlasy, koruna v praktickém zkráceném provedení a velice, skutečně velice zarputilý pohled. Zobrazení moci ve své nezastřené podobě. Moje sympatie ovšem tento císař získal již dříve, než jsem se setkala s jeho podobou, neb to byl on, kdo prohlásil, že „zabývat se anonymními udáními je pod úrovní doby“, a podle toho též konal. Což ovšem hovoříme o přelomu pátého a šestého století našeho letopočtu. Takže by mne docela zajímalo, co je pod úroveň dnešního jednadvacátého století. Anonymní udání evidentně pod dnešní úroveň nejsou: Ó, velký Justiniáne, vrať se!

Důvěra v realismus ravennských mozaik u mne byla podpořena ještě jedním projevem. Dítě mne za úvahy na toto téma samozřejmě zhanělo, leč mně to nedá. V Ravenně jsou dvě baptisteria, tedy kostelíky určené výhradně ke křtění. Jeden – ten větší – je vedle hlavního ravennského kostela, který je přistavěn k biskupské soukromé kapli, druhému baptisteriu se říká ariánské.⁴⁸ V kupolích obou staveb jsou

48

Ariánství bylo odsouzené už ve 4. století jako hereze – tedy nepravý výklad víry, ale stejně dlouho přetrvávalo. Říkalo, že Kristus není Bůh ale bytost Bohem stvořená zároveň s Duchem Svatým. Problém, jak je to s Kristem a Duchem Svatým, kdo z koho vychází a kdo je komu postaven na roveň, vedl roku 1054 k takzvanému „Velkému schizmatu“, tedy k definitivnímu rozdělení křesťanství na západní (tehdy pouze katolické) a východní, tedy pravoslavné. Politickým důsledkem bylo, že se kardinál Humbert de Silva Candida a papež Lev IX. na straně jedné a konstantinopolský patriarcha Michael Kerullarios navzájem vyobcovali z církve a prokleli se, přičemž západní církve proklela východní církve jako celek. Rozpad křesťanství byl dovršen 4. křížáckou výpravou, kdy

překrásné mozaiky znázorňující křest Krista. Ten stojí nahý v řece Jordánu a Jan Křtitel jej polévá vodou. Vlnky šplouchají a v obou případech překrývají až do pasu Kristovu stojící postavu. Ovšem pozor – úplně nahatou Kristovu postavu, nikde ani fíkový list. A Kristovi se evidentně děje to, co se děje všem pánům, vstoupivším do vody bez odění: jisté části těla jim totiž začnou plavat. Neobviňujte mne, prosím, ze sexuální úchyvky, ale mně se prostě líbí, když Bohu není nic lidského cizí. Když ani jeho Synu není nic lidského cizí – a netřeba to zakrývat, neb Bůh nás stvořil k obrazu svému a kdyby to chtěl udělat nějak jinak, tak by onu dotyčnou část těla vytvořil prostě neplavací. A kdo jsme my, abychom Jeho dílo hodnotili? Inu, jsou chvíle, kdy jsem obzvláště šťastná, že jsem členkou Starokatolické církve, shrnutím jejíhož vyznání je výrok sv. Vincence Lerinského: „Věřit se má v to, v co všude, vždycky a všichni věřili.“ Tedy průnik množin a punktum.

Protože se strašně rychle stmívalo, pádily jsme k autu a pohlednici s mozaikou Klanění tří králů jsme našemu biskupovi Dušanovi nějak nestihly poslat. (Taky sežeňte v Itálii známku – popis takového heroického výkonu by vydal na další knihu.) Až půjdeme v neděli na mši, tak ji snad tentokrát – jako už asi třikrát předtím – opět nezapomeneme vzít s sebou k osobnímu pozdnímu doručení. Ale náš biskup Dušan je laskavý člověk, který ví, že součástí Boha je i skleróza, a určitě nám odpustí.

85. Daria

křížáci totálně vydrancovali Konstantinopol pod heslem „mrtvý pravoslavný - dobrý pravoslavný“. Toto vzájemné prokletí obou církví navzájem trvalo přes 900 let, a až teprve teď spolu zase začínají normálně mluvit. Takže si příště nestěžujme, že to politikům trvá, než se domluví. Evidentně může být podstatně hůř.

Než jsme Ravennu definitivně opustily, zastavily jsme se v malé kapliče ravennského biskupského paláce. Je zasvěcená mučedníkovi, svatému Ondřeji, a čekalo nás v ní převeliké překvapení. V kapliče jsou dvě apsidy, tedy výklenky, a v nich jsou portréty dalších mučedníků. Na jedné straně mučednice, na druhé mučedníci. Pěkně s popsanými jmény a s tak realistickými rysy, že by člověk řekl, že kouká do rodinného fotoalba. A mezi ženami, ejhle, svatá Daria. Z toho byla tedy Daria pěkně překvapená!

Její patronka byla vyobrazena jako velmi pohledná mladá žena s krátce přistřiženým bubikopfm a cílevědomým pohledem. Dceři se její životní příběh nelíbil. O to více se líbí mně.

Svatá Daria byla původně římská kněžka. Prameny uvádějí dvě možnosti. První, že byla kněžkou římské bohyně moudrosti – Minervy, podle jiných pramenů byla vestálka, tedy kněžka bohyně Vesty. To tedy byla velmi pozoruhodná bohyně, ta Vesta, protože její kněžky se nevdávaly a byly jedinými ženami starověkého Říma, které nepodléhaly ani moci otcovské ani moci hlavy rodiny – manžela. Byly to jediné svobodné a nezávislé ženy a byly to také jediné ženy, které mohly „kecat do politiky“. Vestálky totiž byly vykladačky věsteb ve státních záležitostech, tedy, řečeno poněkud laicky, co vestálky řekly, že se má v zásadních politických věcech starověkého Říma stát, to se také stalo a přes to nejel vlak. Vestálka Daria, coby osoba politická, byla pověřena zásadním úkolem veřejného zájmu, totiž, aby přivedla k rozumu jistého Chryzanta. To byl chlapec z takzvaně slušné rodiny, neb jeho tatíček byl konzulem v egyptské Alexandrii – a to bylo po Římu v té době druhé nejvýznamnější město celé říše. Synek byl vyslán na studia

filosofie do Říma beztak se záměrem, aby jednou pokračoval v tatínkem nastoupené brilantní úřednické dráze. To se ale zvirtlo, protože chlapeček se dal na křesťanství, což bylo v té době protistátní náboženství. Ale, jak to tak bývá, dopadlo to přesně naopak a byl to on, kdo přivedl Dariu k víře v Krista. Provdala se za něj a vytvořili misijní dvojici, která působila naprosto rozvratně, protože kdo ji potkal, stal se křesťanem a přestal ctít oficiální vládní doktrínu – no pusťte si někoho takového do země: normálně rozvratný disent. Císař se naštvál a dal je oba zaživa pohřbít, dle jiných verzí ukamenovat v jámě.

Chápu, že představa ukamenování v jámě není nikterak lákavá, leč povšimněte si, prosím, pozoruhodně shodných rysů dané patronky a mého dítěte: obě jsou neuvěřitelně tvrdohlavé. Obě se nechají přesvědčit pouze na základě argumentů, které jsou velmi kvalitní a propracované – pochybuji, že by Chryzant Dariu ukecal, kdyby neměl řádné filosofické vzdělání. Když se obě Darie o něčem přesvědčí, byly či jsou schopny vymluvit komukoliv díru do hlavy takovým způsobem, že se dotyčný nechá raději sám popravit, než aby dal na tu, co jej do prekérní situace uvrtala, dopustit. Zapomněla jsem totiž připodotknout, že když byli svatá Daria s Chryzantem zadrženi, tak ve vězení obrátili na víru všechny vojáky, strážce, prefekta Klaudia, který je odsoudil, i jeho ženu Hilarii. Ti se pak raději nechali popravit, než aby se Kristovy víry zřekli, takže na základě Dariiny ideologické diverze stát přišel o další desítky kvalifikovaných pracovních sil. Svatá Daria zblbla úplně všechny, včetně lva, který ji chránil před císařem Numeriánem, a to až do doby, než se Numeriánus definitivně rozčílil a zlikvidoval ji fyzickou silou, nikoliv však, jak vidno, ideologicky. Také si račte povšimnout, že když se Daria pustila s někým do křížku, byl to rovnou

nejmocnější muž v zemi: lokálními babraly se nezabývala. Svatí Daria a Chryzant jsou navíc – a to už skutečně začínám brát osobně – patroni soudců a atributem svaté Darie je kniha.

V sedmém století byly prý ostatky kazatelské dvojice převezeny do opatství v Prümü, což je v Německu na hranicích s Lucemburskem a Belgií, tedy podezřele blízko všem celoevropským institucím. Tato skutečnost není dle mého názoru náhodná, stejně jako spojení právě svaté Darie s pozoruhodným městečkem, ve kterém bylo založeno jedno z nejstarších franckých opatství.

Že je v Prümü Daria pochována na správném místě, ukazuje i další důležitý dokument Evropské unie, který se jmenuje „Prümská dohoda“. Dne 23. června 2008 zde totiž Evropská rada přijala rozhodnutí o posílení přeshraniční spolupráce, zejména v boji proti terorismu a přeshraniční trestné činnosti. Je tedy zřejmé, že kdyby v budoucnosti vylezl z díry zase nějaký císař Numeriánus, jeho absolutistické kriminální choutky budou okamžitě zaraženy, neb svatá Daria preventivně zařídila Prümskou dohodu.

Jelikož se svatá Daria tak pěkně uměla vypořádat s politickými aspekty nejen své vlastní existence, a to i devatenáct set let po svém úmrtí, dovoluji si ji zdvořile požádat, zda by se též ujala své jmenovkyně a následovnice. Ačkoliv nejsem císař Numeriánus, občas mám také neodbytnou touhu předhodit své pubertální dítě lvům, takže působení svaté Darie by mohlo přinést lepší pedagogické výsledky než to moje.

Benátky

Temnou nocí jsme se po okresní silnici kopírující břeh moře vydaly zpět k našemu letišti. 150 kilometrů zajížd'ky po dálnici, kam mne vytrvale hnala navigace, jsem odmítla, a tak jsme znovu přejížděly všechny ty kanály, laguny a ramena Pádu. Kolem nás se hnaly kamiony, které taky nechtěly platit mýtné, a když nás neoslňovaly jejich reflektory, bylo vidět hvězdy blyštící se nad hladinou blízkého moře. Jak jsme postupovaly na sever, k mému velkému údivu dítě nejenže neupadalo do spánku, ale naopak projevovalo stále větší čilost, která se asi 20 kilometrů před Benátkami překlopila do naprosté hyperaktivnosti, takže jsem si začala říkat, mít tak s sebou Ritalin...

Důvod se ukázal být podstatně prostší, než náhlé neurologické onemocnění: „Maminko, maminko, zastavme se v Benátkách!“ „Maminko, maminečko, matičko nejmilejší, vždyť nemusíme ještě jít spát, pojed'me se na chvílilinku podívat do Benátek, jen na skok, jen na Canal Grande, jen tak!!“ A tak jsem podstoupila pro své dítě svou druhou největší životní obět'. Pokud chcete vědět, co bylo tou první úplně největší obětí, pak vezte, že to byla skutečnost, že jsem kvůli svému dítěti podstoupila jízdu na koni. Svěřit se dopravnímu prostředku, který nemá ani volant ani brzdu ba ani zpětná zrcátka, navíc tomu sedíte prakticky na krku, tot' vskutku holý nerozum. Jen o málo menším nerozumem byla moje představa, že zaparkuji v Benátkách.

Jak jsem zjistila blouděním, couváním a spácháním řady dopravních přestupků, z nichž přejezd dvojité plné čáry byl ten nejmenší, na konci mostní silnice, spojující Benátky s pevninou, jsou postaveny parkovací domy se třemi režimy

parkování: na 24 hodin a déle, přes noc a v hodinové sazbě. Vše perfektně písmeně vysvětleno, ovšem – jak je v Itálii dobrým zvykem – pouze v italštině. Nakonec jsem se strefila do té správné parkovací díry, přeskočily jsme rozkopané náměstí před vlakovým nádražím a vnořily se do Akademické čtvrti.

Bylo vidět, že není turistická sezona, ba naopak, že je sezona studijní, neboť všude bylo študáků jak naseto, tedy v okolních hospůdkách mám na mysli, a někteří jedinci se dokonce vyskytovali, předstírajíce vzdělávací proces, i v zářící budově, v níž Daria hbitě odhalila – ach, ach, ach, maminko, já chci taky – knihovnu humanitních fakult. Už jsem se nadechovala k proslovu ve směru, že jí zajisté nic nebrání sem jednou časem chodit, když mi realita všedního dne vyšla v ústrety. V nejbližším průjezdu byla na místních vratech nalepena řada nejrůznějších inzerátů, přes které studenti sháněli buď ubytování, nebo naopak spolubydlící do již pronajatého bytečku. To dceru vskutku zaujalo, a to již proto, že inzeráty byly psané v angličtině, němčině, italštině a francouzštině a inzerujícím tato skutečnost jednoznačně vůbec nijak nevadila. Lípnout kus papíru s příslušným požadavkem či nabídkou v kterémkoliv jazyce, bylo evidentně považováno za zcela dostačující pro mluvčího v kterémkoliv jiném jazyce. Občas byly inzeráty doplněny i informací, odkud dotyčný pisatel je a v kterém dalším jazyku by se chtěl zdokonalit, k čemuž by rád využil svého potenciálního spolubydlícího. No, vidíš... začala jsem neutrálně a vysvětlila systém studia v zahraničí na bázi programu Erasmus. Dceři zaplály ohníčky v očích a během pár minut dospěla k neoddiskutovatelnému závěru, že její další cesta bude směřovat „na Erasma“ do Benátek.

Hrda na umně imputovanou indoktrinaci potomkyně jsem se usmívala a honem jsme hupsly na loďobus směřující k náměstí sv. Marka. Canal Grande se před námi otevřel v celé své nádheře. Gotické paláce byly osvětleny snad stovkami světél, u vrat některých z nich byly umístěny louče, jejichž plameny vrhaly vodami dlouhé odlesky. Ač to bylo k nevíře, voda voněla. „Maminko, podívej!, palác Peggy Guggenheimové a támhle je už dóžecí palác!“ Vystoupily jsme až na Arsenálu a prošly jsme o zastávku zpět ke svatému Markovi. Bylo drahně pozdě a já jsem vůbec nebyla nadšená představou, že bych měla klopýtat přes celé město zase zpět k autu. Počkaly jsme proto na další loď obeplovající Benátky z druhé strany směrem k přístavu. Majestátní barokní kopule Santa Maria della Salute se k nám obrátila z opačné strany než od Canale Grande, s aureolou odlesků záře osvětlující dóžecí palác.

„Víš, maminko, vlastně vůbec nemohu říci, že bych se sem chtěla vrátit. Mně se zdá, že to tady znám a že jsem tady doma. Člověk přece nemusí být pořád na tom jednom místě, aby byl někde doma. Taky nejsme pořád ve Vysočanech nebo na Hradčanech, a přesto tam jsme taky doma – stejně jako tady, že?“

Lodní motor nepříjemně rušil předpůlnoční ticho a já jsem, mlčky a pokorně, propustila v tu chvíli svoje jediné dítě ze své mateřské náruče a předala je do náruče jiné jeho matky, do náruče Európe.

87. Európe

Európe, moje Európe, ty nejkrásnější ze všech, ty, která jsi okouzila i boha. To s tvou pomocí, s tvou inspirací a hledíc na svět tvýma očima jsem vychovala svou dceru – a tady ji máš. Je tvoje, sama se prohlásila za obyvatelku tvého domu. Víc jsem udělat nemohla. Za čtrnáct dnů je jí patnáct let. Její první kroky jsem směřovala ke tvým branám, jak nejlépe jsem uměla. Ukázala jsem jí, co jsi vytvořila, kým a čím vším jsi. Dnes je dostatečně zdatná na to, aby své další kroky vedla sama. Já jsem už jen podpůrný finanční element. Předávám ji do tvé péče, Európe, opatruj ji, prosím. Kadmova setba vzešla a pětice je znova hotova pustit se do líteho boje. Dívkám stále hrozí okouzlení bílým býčkem.

Od té doby, co jsi mu podlehla ty, se však událo mnohé. Věřím, že dnes bys byla už ostražitá. Věřím, že jsi za ta tisíciletí zmoudřela a tvá moudrost povede i moji dceru. A její dceru a dceru její dcery a dcery všech dcer, které budou chodit po tvém těle, těšice se z mateřského objetí. A až nastane náš čas, uchýlíme se k tobě, Európe, do tvé náruče a staneme se tebou tak, jak tomu chce odvěký zákon přírody.

Dorazily jsme do přístavu, vyzvedly auto, v Trevisu poblíž letiště našly malý levný hotýlek, kde jsme přenocovaly, a ráno jsme odletěly. Z jednoho kousku našeho domova zase do jiného kousku našeho domova.

Stejně je pořád jenom jeden. Evropa.

K O N E C